

MAGYAR VÁROSOK MONOGRAFIÁJA

CSEPEL

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE :

DR. LADÁNYI MIKSA
felelős szerkesztő.

A MŰ KIADÁSÁT ELŐMOZDITOTTA:

DR. KONCZ JÁNOS
Csepel község főjegyzője.

KIADJA :

A MAGYAR VÁROSOK MONOGRAFIÁJA KIADÓHIVATALA
KIADÓTULAJDONOS : DR. LADÁNYI MIKSA
BUDAPEST, VII., DOHÁNY U. 84. TELEFON : J. 424—44.

MAGYAR VÁROSOK MONOGRAFIÁJA

CSEPEL

AZ ELŐSZÓT IRTA :

DR. KONCZ JÁNOS

IRTA :

PERÉNYI JÓZSEF

KIADJA :

A MAGYAR VÁROSOK MONOGRAFIÁJA KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, 1934.

SÁRIK GYULA ÉS GÉZA
KÖNYVNYOMDAI MŰINTÉZETE
BUDAPEST—CEGLÉD

AZ ÁRPÁD ÉS AVARKORBELI LELETEKET PERÉNYI JÓZSEF RAJZOLTA.
A FÉNYKÉPFELVÉTELEKET GALGÓCZY I. ÉS ZEMAN R. KÉSZITETTÉK.
A BEKÖTÉS POPPER ÉS CSASZNIK BUDAPESTI CÉG MUNKÁJA.
A KLISÉK WOTTITZ VILMOS BUDAPESTI MŰINTÉZETÉBEN KÉSZÜLTEK.

Tartalomjegyzék

Előszó	7
Csepel geográfiája és geológiája	9
Csepel község környéke	11
Éghajlata	12
Tulajdonképeni történet. Csepelen talált régiségek	12
A sziget elnevezése és egykori tulajdonosai	19
A község közigazgatása és további fejlődése	33
Hivatalok	45
Hítközségek, missiók	50
Iskolák	63
Halászat, vadászat, földmivelés stb.	73
Ipar, kereskedelem	80
Közlekedési eszközök	94
Utak, uccák, terek stb.	96
Közegészségügy	101
Vízművek, Dunaszabályozás, védművek, hidak, szobrok stb.	107
Társadalmi egyesületek	121
Szokások, népviseletek	136

ELŐSZÓ.

Sokszor fordul meg az emberek gondolatában a hazának és a szülőföldnek fogalma. A haza földjének és e földön levő minden intézménynek megismerése minden ember számára hazafias kötelesség. E kötelesség könnyebb teljesítését szolgálják az elemi iskolától az önkéntes tanulási vágyig mindazok a könyvek, amelyek hazánkat ennek helyzetét, intézményeit stb. ismertetik.

Mennyivel közelebb áll egy-egy ember szívéhez a szülőföldnek, vagy tartózkodási helynek megismerése? Tulajdonképpen úgy kellene lennie a dolgok rendjének, hogy aki valahová letelepszik, vagy ahol született, azt a helyet tartsa kötelességének megismerni. Sajnos, hogy az emberek nagyrésze nem mutat különös érdeklődést a maga szülőfalujának vagy városának múltja iránt és nem törekszik megismerni annak a földnek történelmi jelentőségét, amelyen született vagy amelyen lakik. Csupán a külső társadalmi és hivatali intézményeknek látható jelei ötlenek szemükbe és ritkán akad olyan olvasni való könyv, amely megismertetné egy-egy községbeli lakóssal, hogy a maga háztartásán és foglalkozásán kívül miből tevődik össze az a község, vagy város, ahol lakik, pedig helyes már az önképzés elvénél fogva is megismerni egy-egy községnek múltját és jelenét, hogy ebből a község általános jövőndő sorsára is lehessen következtetni.

Senki se mondhatja, hogy az egyes ember sorsa független a köz sorsától. Ha ez így volna, akkor évezredek óta az emberek nem tömörültek volna közös lakóhelyen, közös együttélésbe a védelem és a megéltetés szempontjából. Eppen azért van rendeltetése az egy helyen együtt élő csoportosulásnak, hogy amit egyes ember a maga számára erején felül valónak lát és tart, azt közös erővel megcsinálhassák.

A Magyar városok monografiájakiadóhivatala kiadásában megjelent Csepel község monografiája a fentiekben körvonalazott célokat szolgálja és helyesen itéli meg lakóhelyének és életviszonyainak fontosságát az, aki e könyvből megismerni óhajtja a földet melyen él, a múltat, amelyből táplálkozott egy ezredével meghaladó időn keresztül e községnek lakossága. Amint senki sem tagadhatja meg személyileg sem a maga múltját, úgy nem lehet megtagadni a község történelmi, társadalmi, gazdasági és kulturális múltját sem.

Elemi kötelessége a kultúrával kapcsolatot tartó embernek, hogy módot találjon születése, vagy lakóhelye községének viszonyait megismerni. A régi időkben csupán a vármegyék ősi intézményének megismerése céljából jelentek meg monografiák, azonban újabban a részletesebb megismerésnek és boncolgató gondolkodásnak a világában helyes útnak bizonyul a községek monografiájának megszületése.

Ezt a célt szolgálja ez a könyv is, amely egyrészt a múlt eseményeinek történelmi távlatból való megörökítése, másrészt pedig igen alkalmas tájékoztató községbeli lakosnak és idegennek egyaránt arra, hogy a helyi, községi és társadalmi fejlettségnek eszközeit, berendezését, forgalmát és kihatásait megismerhesse.

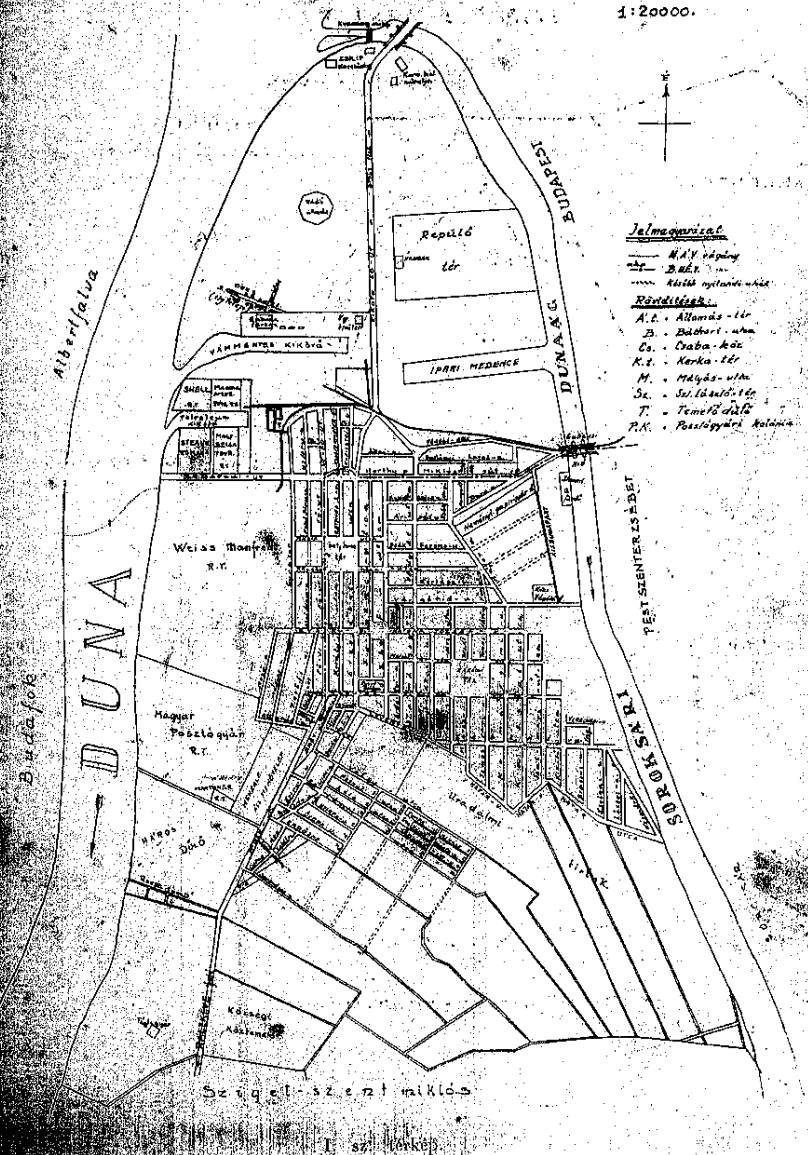
A jövővilágának erősebb oszlopai azok a közületek lesznek, amelyeknek történelme van és, amelyeknek múltja még leírásban is megbecsültek lakosai. Kívánatos volna, hogy Csepel község monografiája ne csak a könyvtárakban heverő tárgy legyen, hanem forogjon minden jobb ember kezén a múltnak tisztelése, a jelennek fontos megismerése és a jövőnek biztos reménye céljából.

Csepel, 1933. évi október hó. 23.

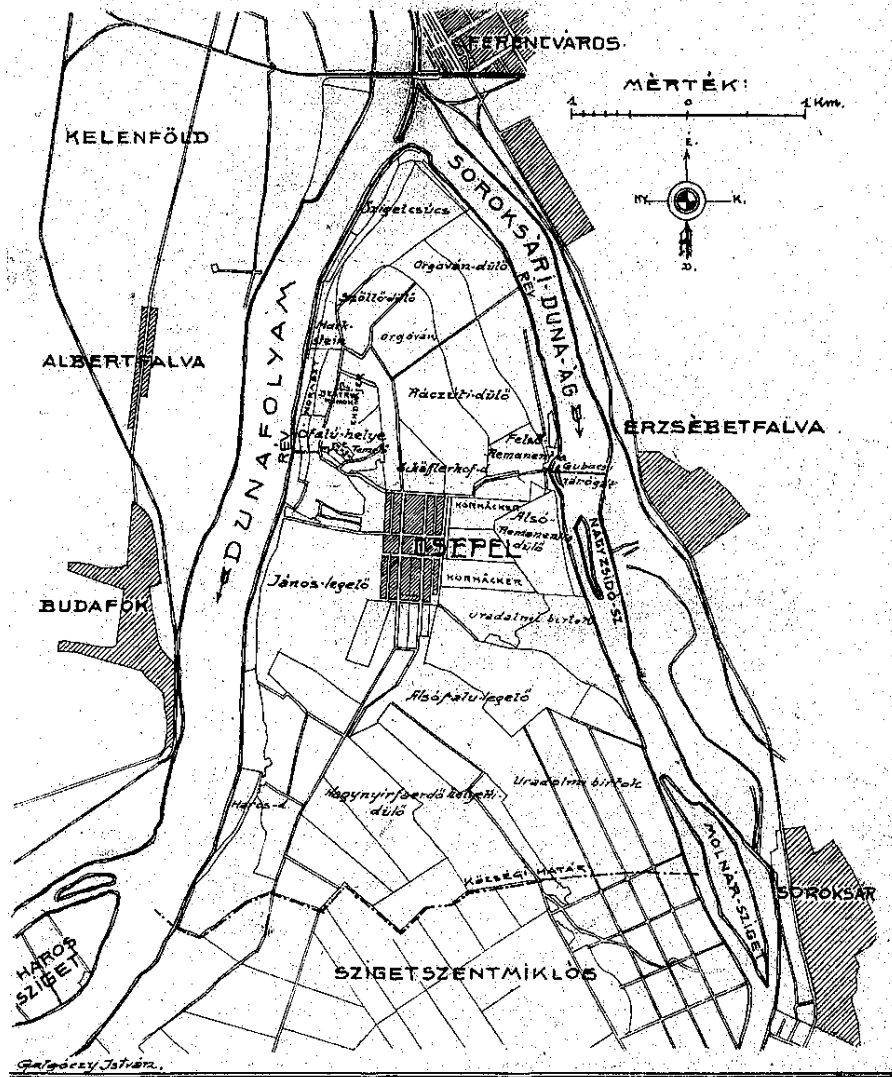
Dr. Koncz Iános
főjegyző.

CSEPEL NAGYKÖZSÉG TERKÉPE

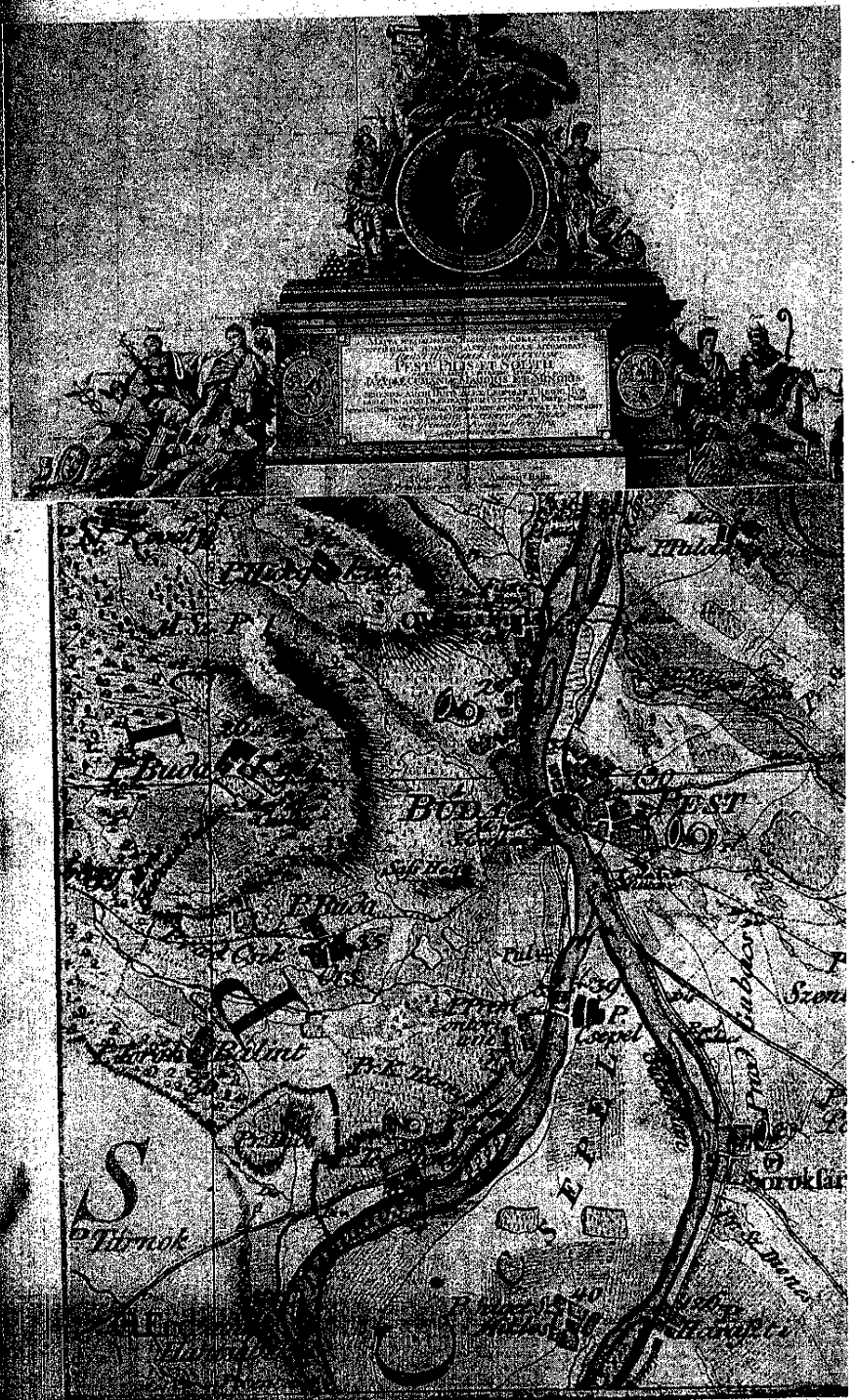
1:20000.

CSEPEL-ATNÉZETI-TÉRKÉPE 1882. ÉVBEN.

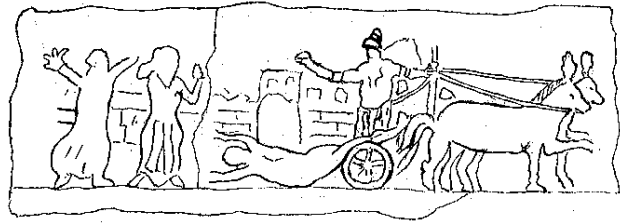

II. sz. térkép.

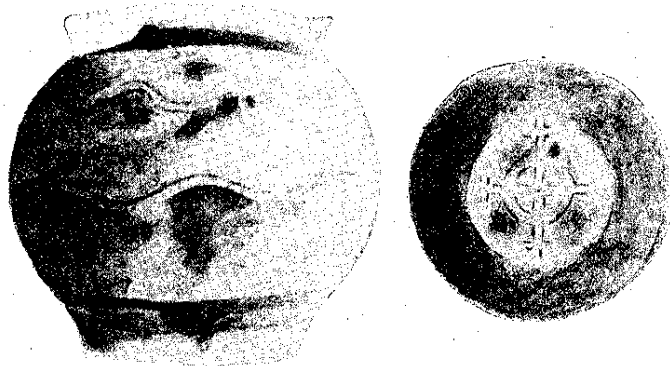

Csepel-Atnézeti-Térképe.

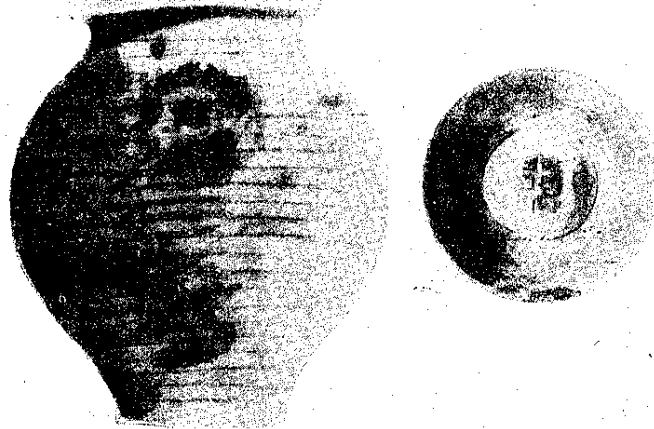
Csepeli régi leletek.

Achilles Hektor holttestét meghurcolja.

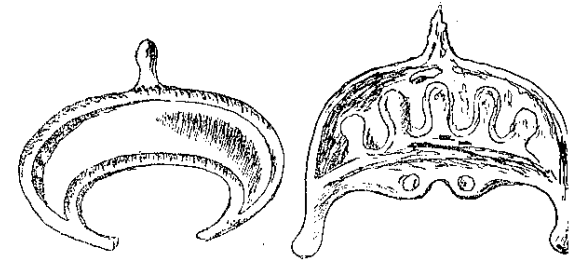
A XI. századból, Árpád-házi királyok korából származó agyagögre fenékbélyeggel.

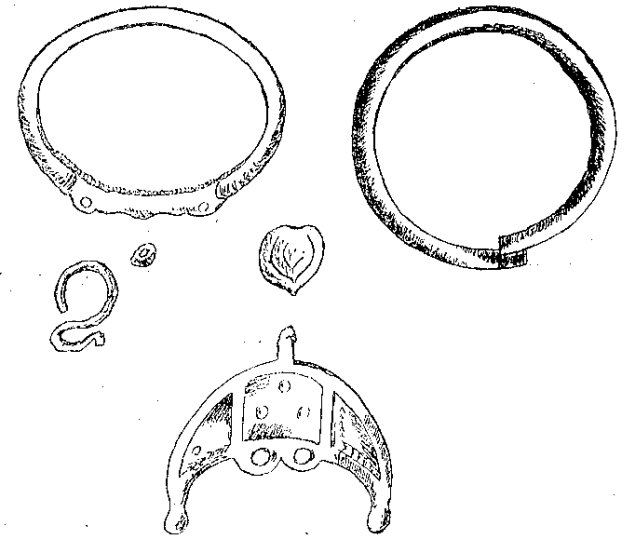
A XII. századból, Árpád-házi királyok korából származó fonékbélyeges agyagfazék.

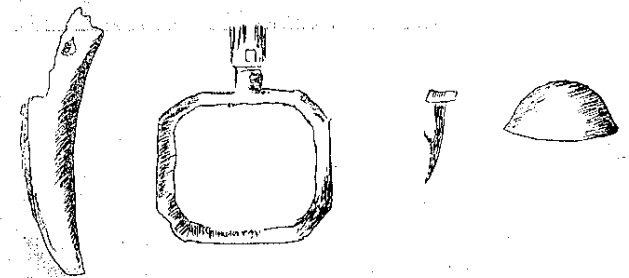
XVI. századbeli díszített téglafüredék (kályhaszerép darab).

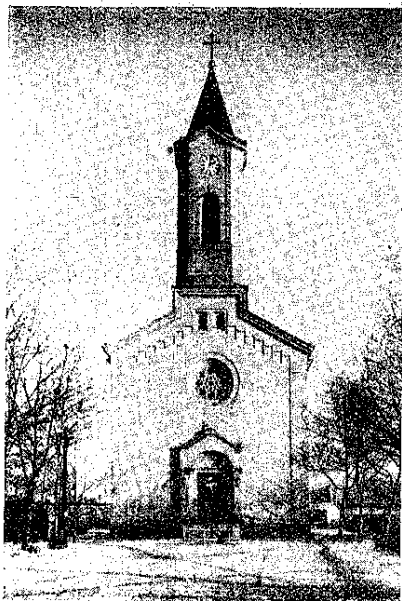
Hunfoglalás kori leletek. (Muzéumba vitték 1933-ban.)

Hunfoglalás korabeli magyar sírleletek. (Beszállították a múzeumba 1928-ban.)

Ávar sírleletek.

A régi r. k. templom.

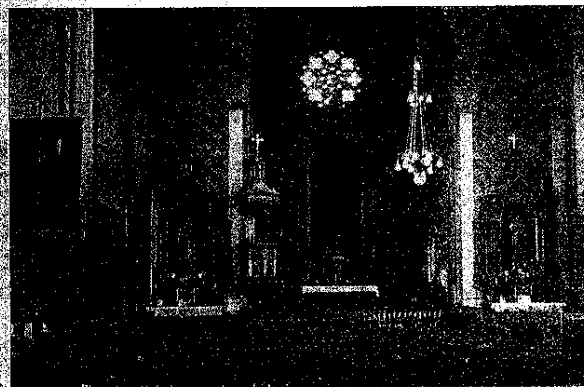
Az új r. k. templom.

Ref. templom.

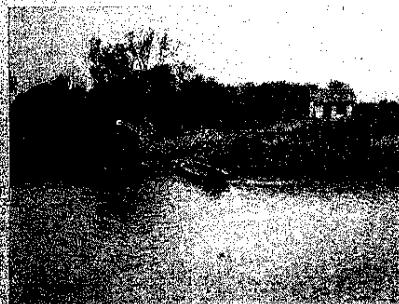
Evang. templom.

A régi r. k. plébániai templom belseje.

A régi temető kapu lebontás előtt.

A régi rév.

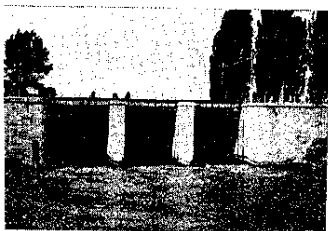
A régi révhez vezető út.

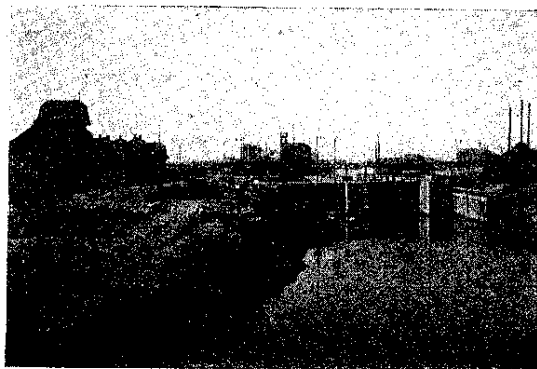
Plébánia. Későbbi vadászlakás lebontás előtt.

Szent János szobor. Csepel logró emléke a II. helyen.

A gubacsi zárógát és tápszilip déli része lebontás előtt.

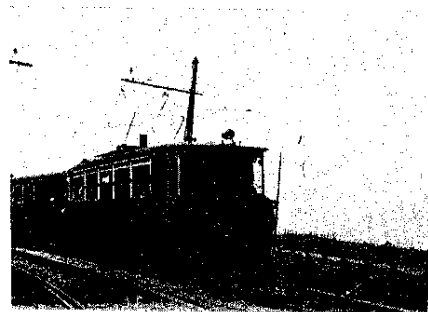
A szigetecsucson épült kamaraszilip az építés alatt.

A háború előtti Csepel látképe.

Az r. k. templom harangjának levétele hadi célokra.

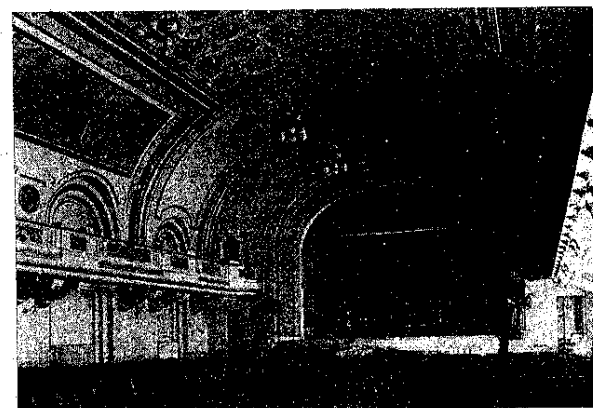
A túlszáfolt villamos a háború alatt.

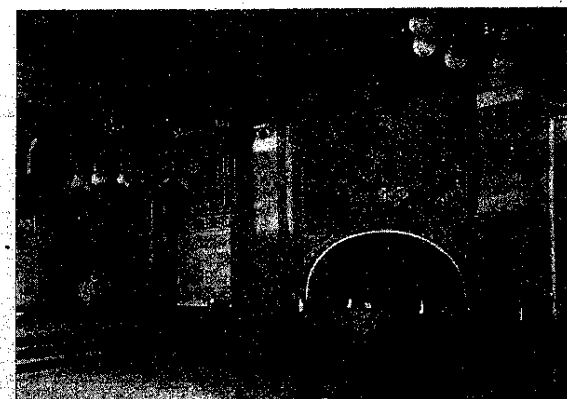
A régi gubacsi zárógát előtti halászgunyhó.

A Kulturház.

A Kulturház színházterme.

A Kulturház lácterme.

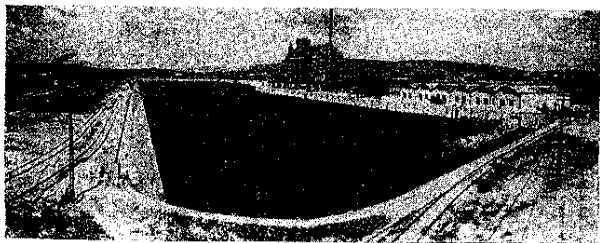

A hősök szobra.

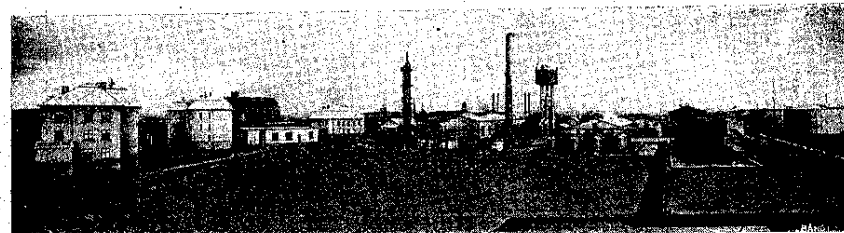
A Kormányzó a hősök szobra leleplezésénél.

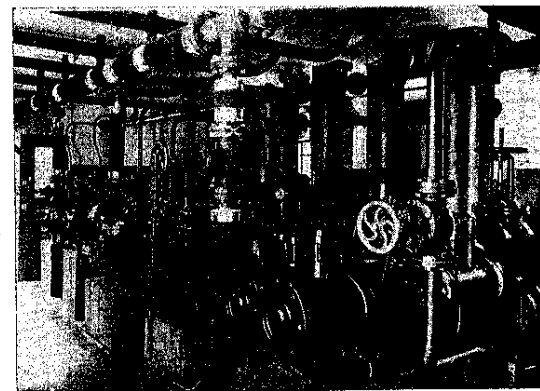
A vámmentes kikötő.

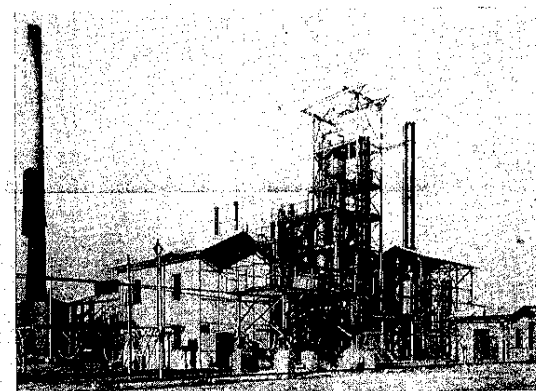
A Weiss Manfréd gyári részlet.

A Shell petroleumfinomító látképe.

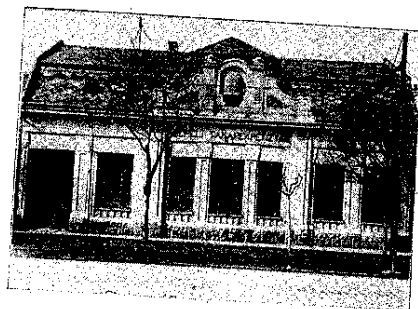
A Shell szivattyulázának részlete.

A Shell desztilláló berendezése.

A községháza

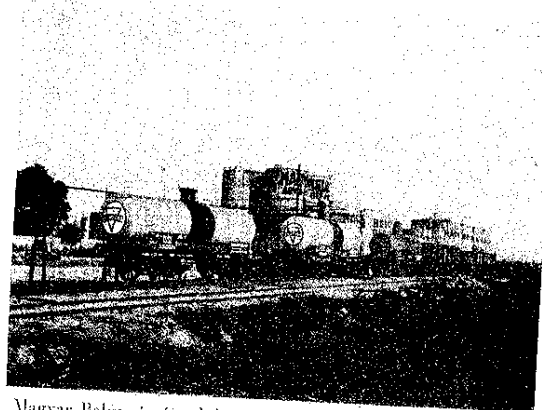
A Csepeli Takarékpénztár.

A kamrazsilip épületei.

A Niederkreimer vendéglő a régi Gyár utcával.

A Magyar-Belga ásványolaj r.t. tartánykocsi szállítmánya.

CSEPEL.

Csepel geográfiája és geológiája.

Az országos építészeti igazgatóság megállapítása szerint a földrajzi hosszúság 36 foka, 43 e. perc, 32.71 m. perce, továbbá a szélesség 47 foka, 26 e. perc és 12.63 m. perce alatt elterülő Csepel története a Csepel-sziget történetétől természetszerűleg el nem választható, vele szorosan összefügg. A 25.710 és 9773 tizezred ha-nyi szigetből 1986 egész és 5162 tizezred ha-nyi föld esik magára, Csepel községre. A község területének hossza 6 km és 825 m., legnagyobb szélessége 4 km. és 550 m. (Nem számítva le a Kereskedelmi és ipari kikötő céljaira kihasított és az 1930. évi XVIII. t. c. alapján Budapesthez csatolt 1110 kat. holdnyi területet.)

Mindkét Dunaágban voltak Csepel községhez tartozó szigetek. A nagy Duna-ág szigetére emlékeztet II. szám alatt csatolt kisebbített kataszteri térképen jelzett „Kis Szigeterdő” dűlő, mely lassanként kiszáradás folytán elvesztette sziget jellegét. A soroksári Dunaágban a Gubacsi hidon alul volt a Nagy Zsidó és Kis Zsidó sziget. A soroksári Dunaágnak 1872-ben 429 m. 18. cm. (230 öl) hosszú zsilippel és zárógattal történt elzárása után mindkét szigetnek Csepel felé eső medre kiszáradt. A hid megépítése előtt a nagyobbikon néhány hold szántóföld és 30–40 drb. nyárfa volt. A Kis Zsidó sziget régen osikóállás volt, jelenleg a bolgárok kertészkednek rajta. A két sziget után következett a maig is létező Kolbach sziget, attól délre a jóval szélesebb és nagyobb Molnár sziget, az egyik Pesterzsébet, a másik Soroksár tulajdona.

A nagy Dunaág partkörnyéke a tenger színe felett 97–105 méterig terjed. Maga a község 102–103 méternyire fekszik a tenger színe felett. A folyó legnagyobb mélysége a nagy Dunaágban 6–9 m., szélessége 500–800 m. A soroksári Dunaág mélysége 6–7 m., szélessége újabban 200–300 m., közvetlen a hid felett és alatt. A nagy Dunaágban a víz esése százméterenként 6 miliméter. A nagy Dunaágba Bu-

dafokon felül a „Fekete mocsár” vize, a soroksári Dunaágba Pesterzsébet néhány kis vize folyik.

Valamint Csepel sziget, ugy községünk földtani viszonyait a tudósok külön még eddig nem igen tanulmányozták s így csak a környék földtani alakulataiból következtethetünk azokra. Legujabban azonban megállapították a geológusok azt, hogy Csepel-Rákosszentmihály között olyan földredeboltozatok vannak, melyek földgázt tartalmaznak. Annyi biztos, hogy jelenkori (diluviális képződmény) réteg alatt, az ezen kort megelőző harmadkori budafoki hegyek cerithium (mészke) rétege van, mely a sziget és a Duna alatt húzódik el s pesterzsébeti oldalon helyel közel a felszínen is mutatkozik. E fölött található, a Szarmata tenger által rakott piszkosfehér, durva mészke (medditerrán) üledék, mely Budafoktól Kőbányáig húzódik, majd kavics következik, ezenfelül pedig a homokkal vegyes sárga agyag vagy tiszta homok található. A cerithium réteg és a medditerrán réteg, illetve üledék miatt a Duna vize mélyebb medret nem tudott ásni, s így azon körülményen kívül, hogy a hegyekből síkságra törő folyók nagy mennyiségű homokot, iszapot raknak le, a Duna vize kétfelé vált s ez okozta valószínűleg a homok nagymérvű lerakódását s így a sziget képződését. Erre vonatkozólag Salamon Ferenc Budapest története c. művében a következőket írja: A Duna, amint Vácnál a nagyobb esésű szorosból megszabadult... állandó medret iparkodott venni magának a völgyben, de éppen Budapestnél ez nehezebben ment neki, mint lefolyása más szakaszában. Volt a testvér városnál alul igen valószínűen egy keresztben utját álló küszöb, melyen vize szabadon keresztül csaphatót ugyan, hanem feltartóztatta a folyamnak nehéz podgyaszát: a kavicsot, porondot, iszapot. Ez a küszöb Promontor (Budafok) táján keresendő és meg is található. A küszöb a víznek ellenálló kő. Romjait látni Csepel falu átellenében, hol ma egy téglagyár (pestszenterzsébeti téglagyár) fekszik, a soroksári ág balpartján. Itt sziklatömeg áll ki csupaszon az agyagból. Rétegei a Duna medre fölé magaslanak. Ezek a sziklatömbök a mai pestszenterzsébeti strandfürdő mögött helyel-közül tényleg láthatók.

A földművelésügyi minisztérium vízrajzi osztálya által alkalmoszerűen végeztetett talajfurások eredményeként megállapították azt, hogy ha a szigetcsucsnak azon részén, mely az Adriai tenger színvonalától 99.45 m. magassáig emelkedik a föld belseje felé haladunk 99.45 métertől 95.14 méterig iszap, 95.14 métertől 91.54 méterig kavics, 91.54 métertől 78.5 méterig s még azon alul is agyagos homok és agyag-réteg mutatkozik.

A csepeli homok alkotó részei teljesen megegyeznek a Duna homokjával: 1/10—1/20 vonalnyi átmérőjű gömbölyű szemcsék, szintelen fénylők vagy fénytelen fehérek, vannak sárgás, szürkés, feketés színűek is. Ezek közt mész és dolomit szemcsék, a mélyebb rétegekben csillámlemezkek is találhatóak.

Csigahéjak is fordulnak elő, melyek a löszföldképletben gyakran találhatóak. Górcsóvel vizsgálva a homok szemcséket, azt láthatjuk, hogy vékony mészhártya fedi azokat, a szénsavas mész, mely sósavval leöntve pezseg. Ez a mész, elmállott csigahéjakból rakódott le. Még a futó homokban is több-kevesebb lösz, agyag televény vegyület van, színe szerint. 100 rész csepeli homokban található kvarchomok és savban nem oldható silikát 86.9%, szénsavas mész 7.7%, magnésit 1.1%, vasoxid, timföld 2.6%, szervesanyag 1.4%, vízben oldható sók 0.3%. Nagyobb részt e homokkvarc, de keverve van a földpáttal, calcit és dolomit szemekkel, van benne továbbá amphibol és magnetit por is.

A homok alatti negyedkori kavicsrétegben található: gránit, gneisz, csillámpala, trachit, bazalt, budai mész, édesvízi kvarc, opál. Trachit több található benne, mint bazalt, (Lásd Budapest és Környéke természetrajzi, orvosi és közművelődési című munkát.).

Csepel község környéke.

Csepel községet a szigetcsucstól északra és északkeletre Budapest határolja. Jelenleg a fentebb említett 1930-iki évi elcsatolási törvény szerint a szigetcsúcsi rész jogilag már Budapesthez, de tényleg még mindig Csepelhez tartozik. E visszaszállás oka az, hogy az elcsatolás következtében Csepel nemcsak területének egyharmad részét veszti el, de a kereseti, forgalmi és közlekedési pótadónak e területre eső részét is, mely 1931-ben már 102.000 pengőre rugott. Jogos tehát az a kívánság, hogy a főváros az említett összegnek 10—15 évre eső összegét egy összegbe fizesse meg, hogy azt a község beruházásokra fordíthassa, azontul pedig megegyezés szerinti időre fizessen évenként 102.000 pengő kártérítést. Az alkudozással megbízott előjáróság ily értelemben tárgyalta a főváros vezetőségével. Készpénzben mintegy 3 millió kárpótlást kért, de a főváros nevésegesen csekély összeget, körülbelül, a veszendő adók egy évi összegét ajánlotta fel. Ha a felek nem tudnak dűlő utra jutni, az elcsatolási törvény értelmében a belügyminiszter dönt a kárpótlás felett.

Az új határvonal északon, vagyis Budapest felé a következő: Gubacsi hidon át a Vámmentes kikötőbe vezető magyar államasuti kikötő kerítésfalának vonalából való találkozásig: innen nyugati irányba haladva a kikötő kerítésfala, a csepeli 244g/111. hr. sz. ingatlan keleti határvonalának északi irányu meghosszabbításával való találkozásig; innen dél felé a csepeli 244g/110. és 244g/111. hsz. ingatlanok közös határvonalának északi végpontja (Vécsey és Frangepán utca 15 sz. a saroktól); innen a két ingatlan közös határa, a csepeli Horthy Miklós u. nyugati fele meghosszabbított utszakának (Budafoki ut) tengelyvonaláig

s végül innen a Duna középvonaláig. (Lásd az átszatolásra vonatkozó fent említett törvény 3. §-ának 2. bekezdéséhez csatolt és a képviselőház közigazgatási bizottsága jelentésének 880 számú mellékletét). Csepeltől keletre Pesterzsébet m. város terül el. Ezen község nemrég még Soroksárhoz tartozott. Északnyugaton Albertfalva határolja, mely ugyancsak nemrég alakult nagyközséggé, azelőtt Budafokhoz tartozott. A ráckevei cs. kir. uradalom intézősége 1819-ben alapította. 1822 előtt szásztescheni Albert hercegé volt. A csepeliek főbb mint száz éven keresztül béreltek itt földeket. Nyugaton Budafok határolja, mely még 1737-ben is Csepelhez tartozó puszta volt. Önálló községgé 1737—1739. közt alakult. Déli határközség Szigetszentmiklós, mely községet Zsigmond király idejében 1440 táján letelepített szerbek alapították. A mohácsi vész után elpusztult, újra alakult 1798-ban. A református egyháza már 1626-ban megvolt, 1848-ig a ráckevei kir. uradalomhoz tartozott.

1872 előtt Csepel község lakosai a II. számú térképen jelzett révnel kompon jártak át a Dunán és így közlekedtek a keletre eső Budapesttel. A kompon a mai Kén utca előtti Dunaparton kötöttek ki. Compon közlekedett a lakosság Budafokkal is, melynek kikötője a II. számú térképen jelzett O falu alatt volt.

Éghajlata.

A község éghajlata olyan mint a Nagyalföldé; szélsőségekre hajló, hideg telekkel váltakozik a forró nyár. Aszályosságra hajlandó, mit csak a Duna közelsége és a pillisi hegyekből jövő szél ellensúlyoz. Az évi átlagos hőmérséklet 9.5 fok és 11 fok Celsius közt van. A téli hőmérséklet — 2 és — 30 fok, a nyári 20.5—22.5 C. fok közt váltakozik. Az átlagos légnyomás 766.2 m. Az egész évben uralkodó szélirány délkeleti és északnyugati. A téli szél nyugat—keleti irányu. Átlagos csapadék tavaszi és nyári 200—175 mm., őszi, téli 125 mm. Legtöbb csapadék van május, június, február, szeptember hónapban. Télen a hőmérsék egy-két fokkal hidegebb, mint Budapesten.

Tulajdonképeni történet. Csepelen talált régiségek.

Csepel szigetnek egykori gazdag növényzete, állatvilága, a Duna által védett helye miatt, az ember e földön korán, már az őskorban megtelepedett. Hogy már a prehisztorikus korban is lakott hely volt, mutatják azok a régiségek, sírok, temetők, melyekre a sziget területén bukkantak. Tököli őskori temetőkhöz jeltelen sírokban, ülőhelyzetben, kinyújtott lábakkal, a testhez zárt karokkal, mellre csüggesztett fővel eltemetett emberri csontvázak, mint a fedetlen cserépedényekben talált hamu

és csontmaradványok bizonyítják, hogy kelták, sőt már a kőkorszak embere is lakott Csepelszigeten. A Csepel község határában talált rézbaltát, melyet Kaszap Kálmán Csepel község egykori jegyzője küldött be a Nemzeti Múzeumnak, bizonyítja, hogy a kőkorszakot követő rézkor embere is menhelyet talált községünk határában. Hogy a bronzkorszakbeli emberek is laktak e tájon, bizonyítják a tököli urnatemetők szomszédságában talált bronztárgyak. A rómaiak ittletét bizonyítja az a római feliratos kő, melyet Dr. Borovszky Samu Pestvármegye monografiájában a 187. oldalon említ meg. A római kort megelőző idők kelta népeiről, a jazigok itt tartózkodásáról kézzelfogható emlékeink nincsenek ugyan, de valószínű, hogy azoknak is tanyájuk volt e föld, ép úgy, mint a nyugatra törekvő népvándorláskori népeknek is, kiknek községünk földje bizonyára pihenőül szolgált. Eddigi felmerült, szükséges ásatások alkalmával s egyéb módon a következő régiségek kerültek felszínre és küldettek be a Nemzeti Múzeumba.

1858-ban május hó 27-én Haas Mihály consenvátor (valószínű olyan foglalkozású egyén, ki állatok csontjait, kitömöttbőrt az enyészettől megvédeni, praeparálni volt hivatott), küldött be egy követ, melyen kétlovas kocsi után (bigához) kötött embert hurcolnak. A domborművű márványkő hosszúsága 192, szélessége 59 vastagsága 11 cm. A dombormű Homérosnak, Iliás című költeménye egyik jelenetét ábrázolja. Ennek a Trója ellen indított háboruban legyőzi Hectort, a trójaiak vezérét, és a harcban őt meg is öli, holttestét bigához kötve meghurcolja. Ezen kő, mint a dombormű vázlatos rajzán látható ketté van törve. Achillesen és Hector holttestén kívül balról két női alak is látható. Valamennyi alak széle letöredezett. Dr. Paulovits István muzeumi ór megállapítása szerint, ezen kő római sir egyik oldalán szolgált. Eredetileg nem Csepelen állott az a sir, melynek oldalát képezte, hanem máshonnan, valószínűleg Dunaföldváról került valami uton-módon Csepelre. A muzeumi főbejáratát követő kerek előcsarnok baloldalát tartó fal mellett, az emeletre vezető lépcső baloldalán helyezték el. Alatta réztáblán a következő felírás olvasható: „Achilles Hector holttestét meghurcolja”.

1897. július hó 13-án Kaszap Kálmán csepeli főjegyző a műemlékek országos bizottságának közvetítésével Niederkirchner János földjén talált következő tárgyakat küldte be:

- 1) Őskori rézcsákányt, nyéllyukkal, fokra keresztben álló éllel. Hossza 23 cm.
- 2) Csonka vasszeget. Hossza 4.3 cm.
- 3) XVI. századbeli diszített téglatöredéket. Hossza 14 cm, szélessége 12 cm, vastagsága 3.30 cm.

Höllrigl József muzeumi ór szerint az utóbbi téglatöredék egy diszes kályhának darabja. A téglá diszeiről arra lehet kö-

vetkezietni, hogy valami előkelőség szobájában adhatta a melegeit az a kályha, melynek valaha egyik része volt.

1918. május 16-án Weisz Manfréd a háború alatt rekvirált tárgyak közül egy XV. és egy XVII. századból való rézmozsa-
rat, május hó 27-én pedig 39.5 cm. átmérőjű, fületől együtt 47 cm. bronz-harangot küldött be a múzeumba, melyen ezen felírás olvasható: Hoc opus fieri facit Ao. Di DCI Thomas de Rimaszombat. A harang a perkupai (Abauj Torna vm.) református egyháza volt.

1924. július hó 2-án, a csepeli kavicsbányában Trepák István, a következő tárgyakat találta, melyeket a csepeli m. kir. államrendőrség kirendeltsége küldött be.

1) Kardpengét, alsó negyedében ketté törve, vasból, egyenes, kétélű, erősen rozsdáttá, hossza 77 mm, amiből a markolatfővisre 4 cm. jut.

2) Aranykupakot a markolat végéről. E kupak lapított hengeralak, felső zárt végén köveknek v. pártáknak (keretnek) való egy nagyobb és hat kisebb rekesze van. Sulya 22.4 gram.

3) Lapos hengeralakú pántot a markolatból aranyból. Sulya 13.7 gram.

4) Félkörben hajlított aranyfémzsből készült pántot, valószínűleg szintén a markolatból való. Sulya 15.2 gram.

5) Fülalakú szíjtartó veretel a hüvelyről, köveknek v. pártáknak való rekeszek díszítik. A díszített külső lap aranyból, többi része ezüstből van. Sulya 15 gram.

6) Szíjnak való csattot bronzból.

A helyszínére kiküldött Höllrigl József múzeumi őr észlelete szerint az elősorolt tárgyak nem temetkezésből valók, hanem olyan telemben tartoztak, amelyet a Duna árja hajtott a parthoz, ahol azt a víz által hordott fővény temette el. Azon ellenvetésre, hogy a lelet helye a Dunaparttól cirka 2 km-re van s így a Duna árja a parthoz a hullát nem sodorhatta, Höllriglnek az a véleménye, hogy másfélezer év előtt a Duna medre a lelet közelében lehetett. Lehetséges azonban az is, hogy a lelet egykoru tulajdonosa a harcokban megsebesült s menekülése közben valami mély vizesárokba zuhant s idők folyamán holttestét fővény borította el. Mindez azonban csak elképzelés. Kétségen kívüli hiteles megállapítás azonban az, hogy a talált tárgyak a VI. századból tehát a hunok v. avarok idejéből valók és előkelő ember tulajdonai voltak. Megjegyzendő, hogy a leletek helyétől, mintegy 2-3 kilométerre, a község legdélibb határán — mint alább olvasható — avarokori emlékekre bukkantak.

A lelethez tartoznak még a következők:

7) Nyílcsucs, 3 szárnyu, erősen rozsdáttá, vasból, egyik szárnya hiányzik.

8) Hasonló nyílcsucs, valamivel kisebb.

9) Nyílcsucs lapátalakú, köpűjében (az a rész, melybe a nyilvessző behatol) a fából készült nyilvessző főredékkel.

Találtak még ott egy meghatározhatatlan vasdarabot is. 1925. október 17-én a szigetesi m. kir. állami Zsilipvezetőség a következőket küldte be:

1) Egy fekete cserépből készült fületlen bögrét, melyet festett, kígyószerűen 4 fogu lésűvel rendetlenül bekapcsolt hullámvonal övez, mely sima vonalban végződik. Nyílásának átmérője 8 cm., talpáé 8 cm., magassága 12.5 cm. Fenekén plasztikus, vagyis kiemelkedő s nem homorú jel látható.

2) Egy egészen világos fazék, sárgásfehér cserépből, fületlen nyílásának átmérője 14 cm., talpáé 10 cm., magassága 25 cm. Majdnem egész testét pálcával csinált vízszintes rovátkolás borítja, fenekén ugyancsak plasztikus jel van.

3) Bélyegzővas (beégetésre való) stilizált lilommal végződő 3 águ korona, melyből 3 ág egyesítéséből keletkezett rud nyílik ki. Magassága 10 cm., szélessége 8 cm., a rud hossza 3 ággal együtt 28 cm.

Höllrigl József megállapítása szerint mind a három tárgy az Árpád-házi királyok korából való, még pedig a fekete színű kisebbik bögre a 11, a másik sárgásfehér cserépből készült fazék a 12 századból. Höllrigl a két edényről az Archaológiai Értesítő 1930. évfolyamában külön értekezést írt, ugyanis véleménye szerint a múzeumokban ilyen plasztikus feükbélyeges edények ritkák. Felületük — mint írja — ezen edényeknek érdes, fénytelen máztalan. A fenekén levő jelek ornamentális díszítő céll szolgáltak s pedig azért csinálták azokat az edény fenekére, mivel ezeket a fületlen fazékokat tisztaság szempontjából szájjal lefelé fordítva helyezték el s így a feük mintegy kínálkozott díszítésre. E jelek később a készülő munkás (gelen-
csér) bélyegzői is voltak. A szikkadás után csinálták rá ezeket a jeleket a korongon készült edényre. A feükbélyeges edények római eredetre vezethetők vissza. A lésűs hullámvonalas edény szláv, a pálcás német eredetű.

Ugyanakkor midőn ezen edényeket találták, hír szerint bennük árpádokori pénzek is voltak. Ezeket azonban a munkások magukhoz vették és részben maguknak tartották meg, részben eladogatták. A múzeumba ezekből semmi sem került. Különben is a Nemzeti Múzeum éremosztályán Csepelről beküldött érem, pénz nem található.

1928-ban a következő honfoglaló magyar sírleleteket 1-10-ig beszállította, 11-13-ig pedig maga ásatta ki dr. Fettesh Nándor múzeumi őr. A Királymájor területén (jelenleg már ez a rész utca), — mint alább olvasható — 1930-ban újabb árpádokori tárgyak kerültek felszínre és küldettek be a Nemzeti Múzeumba.

1) Sodort bronz nyakperccel, egyik végén hurokkal, másikon kampóval 1 drb-ot.

2) Zárt bronz karperecet, két összenéző állat fejfel 2 drb-ot.

3) Nyitott karperecet, keskenyedő végekkel. (Egyik törött).

4) Fél hold alakú nyakcsüngőt bronz sodort drótfelrakást

utánzó szegélyezésekkel és kiemelkedő pontdiszítésekkel. 1 drb-t.

5) Nyitott bronzkarikát, gyűrűt. 7 dr-ot.

6) Zárt karikagyűrűt, fehérfémből, 1 drb-ot.

7) Lapos lemezből kivágott, nyitott karikagyűrűt, 2 drb-ot.

8) Halánték karikát, egyik végén S alakú végződéssel.

9) Ermet utánzó kerek bronzkapocskákat, a szélén egy helyütt átfurva, 3 drb-ot.

10) Lapolított kis üvegpaszta gyöngyszemet, kékesszürke 1 db-ot. Ezek zárt honfoglaló sírleletek.

11) Vastag, sima, nyitott bronzkarperecet, vékonyodó végekkel, melyek kissé egymásfelé hajolnak, 2 drb-ot.

12) Nyitott bronzkarikagyűrűt, 1 drb-ot.

13) Szivalaku ptykét (gomb) bronzból, hátsó oldalán két kis füllel.

1930-ban avar sírleletek kerültek elő a csepeli és sziget-szentmiklósi határ közt épült vízvezeték építése alkalmával, de a csepeli határban. Az ásatást dr. Bartucz Lajos muzeumi őr végezte és a talált tárgyakat ugyancsak ő szállította be a Nemzeti Múzeumba. Talált:

1) Csontból készült zabla alkatrészt 1 drb-ot.

2) Jellegzetes avar kengyelt, nagyon rossz állapotban. 2 drb.

3) Vaszabla töredéket.

4) Kis vaskarikát, vascsüngő résszel, 1 drb-ot.

5) Félgömb alakú bronzgombot, lószerszámdísz volt 1 drb.

6) Ugyanolyannak szegmegerősítőjét 4 drb-ot.

Végül 1933. január 23-án a kertvárosi Komáromi ut elején, az új faiskola területén, tehát körülbelül ott, ahol az előbbi honfoglalási leletet kiásták, homokos helyen, alacsonyán fekvő csontvázak mellől, (az egyik csontváz mellett tuzok csontot is találtak), a következő honfoglalási tárgyak kerültek elő:

1) Félhordalaku csüngő bronzból, egyszerű zsinor szegélylél, a felakasztásra füllel. 1 drb.

2) Hasonló díszesebb, középső mezejében hullámvonal díszszel ugyancsak bronzból, füle törött, 1 drb.

Az elsőt a községi előljáróságtól átvette és bevitte a Nemzeti Múzeumba dr. Nagy László muzeumi gyakornok. A másodikat a Múzeumba beküldötte dr. Koncz János községi főjegyző.

A honfoglaláskori Csepelről Szabó Károly fordításában, Béla király névtelen jegyzője, Anonimus a következőket beszéli el: Árpád vezér... azon tájról, hol most Budrog (Bodrog) vára van (Bács-Bodrog vármegyében a Mohácsi szigetén alul) a Duna mellett vonult a nagyszigetig és táborba szállta a sziget mellett. És Árpád vezér és nemesei bemenvén a szigetre s azon hely termékenységet és bujaságot s a Duna vizének erősségét látván, a helyet kimondhatatlanul megszerették és elhatározták, hogy fejedelmi (vezéri) sziget legyen s hogy ott minden nemes személynek tulajdon udvara és tanyája legyen. S Árpád vezér mindjárt mestereket hozatván, derék fejedelmi (vezéri) lakokat csináltata és a hosszú útban

megfáradt valamennyi lovát ide bevitetvén, itt parancsolá le-geltetni és lovászainak mesteréül rendelte egy Sepel (Csepel) nevezetű, igen értelmes kun embert. Azért is Sepel lovászmestere-nek ott tartózkodása miatt nevezték ezen szigetet Sepel ne-ve-ről a mai napig. Árpád vezér és nemesei pedig ott marad-nak férfi és női cselédekkel együtt békében és hatalmasan, április havától november haváig (más, a községhezánál ta-lálható fordítás szerint október haváig.) S ott hagyván neje-iket és a szigetből közakarathól kiindulván, elhatározták, hogy a tul a Dunára menjenek és Pannónia földjét hódítsák meg és a karantánok ellen hadat indítsanak (Cap. XLIV.) Csánki Dezső Árpád és Árpádok című művében írja, hogy az Alpár mel-lett a szláv-bolgár törzsek főnöke, Szalán fölött aratott döntő győzelem után Árpád seregével a Tisza torkolatáig ment, majd visszajövet, a Dunamentén felfelé haladva Csepelre vonult, hol állandó tartózkodásra rendezkedett be. E termékeny és termé-szet által is megerősített szigetet Árpád kimondhatatlanul meg-szeretete s mind a kivivandó hon középpontját osztályrésztül magának tartá. Mén-Marót is Csepel szigetére küldte követeit Árpádhoz. (Szabó Károly: Vezérek kora.) Romhányi Gyula Honfoglalás története című munkájában írja, hogy Árpád és vezérei Pannónia meghódítására Csepelről indultak el s pedig Árpád a Duna mentén haladva. Felhévíznél átkelt a Dunán (a mai Óbudánál), Torbágy felé vezetve seregét, hol megpihent. A sereg egy részének vezetését Ocsőb és Osere Árpád nemzet-ségbeli alvezérekre bízva, Veszprém, Vas, Tihany vidékének el-foglalására indította. A két alvezér feladatát befejezve, a fog-lyokat Torbágyon tartózkodó Árpád fejedelemhez küldte, ők maguk pedig a Vérteseken át Budára, majd onnan Csepelre tértek vissza. Végül innen hosszabb pihenés után a Tiszántul birtokbavételére indultak. Ez az eset is igazolja, hogy az Árpád nemzetségének otthona Csepel s Csepel sziget volt.

Árpád a Duna hatalmas ágaitól védett Csepelt azért szemelte ki letelepedési helyül, mert míg a sereg az elfoglalt hazától távol hadakozott, addig az öregek, nők és gyermekek és a lábas jószág itt biztos menedéket talált. Anonymus szerint a sziget-csucson fejedelmi lak volt s kétségkívül a XII. századig vadász-kastély gyanánt szolgált. (Bodnár József Csepel. Tudomány-tár XIV. K. 1843). S tényleg a múlt században a sziget északi csucsában voltak láthatók valamely épület maradványai, me-lyet a sziget leirója árpádkori építkezés maradványainak te-kint. A helybeli német lakosság a »Moraszt« dülöben, (L. az II. sz. térképet) az 1882-ben készült kataszter szerint, Nieder-kirchner Józsefnek 3193/1 számú parcellájában, említ egy é-pületmaradványt, mely Mátyás király neje, Beatrix kastélynak maradványa volt. Bodnár József idézett munkájában erre vo-natkozólag a következőket írja: ... a valóban érdemes épület a múlt század (XVII. század) végével még látható! S maradványai

tisztes kiméletet érdemeltek volna, de ezeket a mai időkben annyira elhagyták a csepeli német és rác falubeliek által romboltatni, hogy most már csak a régi helyének nyomait mutogatják.

Ma már természetesen ezeknek sincs nyoma. A kikötő földmunkája alkalmával megsemmisítették. Némelyek szerint Niederkirchner József által Hevessy Lajosnak eladott 3145, 3148/2, 3146, 3147/1 és 3147/2 számú dűlőkben voltak épület maradványok, melyeknek nyomai még közvetlen a világháború előtt láthatók voltak. Szokatlan nagyságu téglamaradványok emlékeztek egy letűnt régebbi korra. Hunfalvi János 1859-ben kiadott egyik munkájában azt írja, hogy itt (Csepelen) több ékes templom vala, melyeknek még számos omladéka ma is látható.

Egy 1500 körüli időből származó német földrajzi műben a sziget csucsán „Thöppel” néven egy vár van említve. (Győr történelmi és régészeti füzetek 1863 II. K. 123. 1.) Ortelius—Sambucus féle 1579-beli térképen, ugyancsak az említett helyen vár van feltüntetve. (Pápai Károly Csepelsziget és lakói 16. o.). Istvánffy nevű történetíró szerint a Budához közeledő törökség 1541 körül a sziget csucsán erődítményt készített. Az Árpádházi királyok szívesen keresték fel a szigetet, így III. Béla király, midőn III. Frigyes császár keresztes hadai élén 1189-ben megjelent az ország határán, Ott Budán látta vendégül s négy napon keresztül együtt vadásztak a Csepelszigeten, a „család vadászó szigetén.” IV. László, midőn kicsapongásai miatt polgárháború tört ki és a Henrikfiak Albert osztrák herceggel szövéltek ellene, 1287 majusában Csepelszigetre menekült. Zsigmond király is sokszor felkereste Csepelt. Az ő uralkodása alatt a török által hazájukból távozni kényszerített rácok számosan megtelepedtek Csepelen, Ráckeven. Ezek görögkeleti rácok voltak, nem tévesztendő össze a Szavoyai herceg által később letelepített rácokkal, illetve dalmátokkal, kiknek utódai ma is élnek Csepelen. Ezek róm. katolikusok. Ráckeve levéltárában levő okmány szerint Zsigmond király becses szabadalmakkal látta el, kinek példáját Mátyás II. Ulászló, II. Lajos is követték.

I. Ulászló 1440-ben a koronázás után, mely ezen év július 17-én volt, az év hátralévő részét Csepelen töltötte. Ott műlatásának oka egy pestis feltűnt volt, mely hazánkban pusztított. A szigetre a király a budai várból, mint egészségesebb helyre költözött. Oláh Miklós esztergomi érsek (sz. 1493 mh. 1568) krónikájában azt írja, hogy a 11 mérföld hosszú sziget hajdan szebb és termékenyebb volt, „hozzáfoghatót még Thessáliában sem lehet sokat látni”; hol fényes udvari lakás és egyéb fejedelmi mulató helyek voltak; hol II. Lajos és neje Mária, midőn komoly ügyeik megengedték, ke-restek a vadászatban, madarászatban és halászatban üdülést, szórakozást, gyönyört. A török ellen hadbaszálló magyar sereg után II. Lajos Csepelről ment Tolnára, onnan Mohácsra. Cse-

pelen bucsuzott el nejétől, Máriától. Ugyancsak Oláh Miklós szerint, az ő idejében Chepel, Thekel, Szentmárton és Kevi mezőváros volt. Bodnár József szerint: Valaha híres helység volt. A 16. században, mint mezőváros legszébb korában virágzott és fejedelmének mulatóházával ékeskedett, lakosainak száma II. Lajos király idejében bizvást 2.000-nél többre volt tehető Galgóczy Gy. Budapest és környéke című munkájában III. R. 2—39. l. említi, hogy II. Lajosnak 1518-ban kiadott dekretuma szerint a sziget a királyi konyha fenntartására jövedelmező városok és egyéb jószágok közt van felemlítve.

A sziget elnevezése és egykori tulajdonosai.

Az Anonymus által említett nagy sziget (insula magna) alatt nem értendő a mai értelemben vett Csepelsziget s Árpád se-regének zöme se volt itt a mai szigeten, ez csak a király családja és nemesei számára volt fenntartva; ugyanis a Dunának mai meglevő két medrén kívül volt egy harmadik medre is, mely Soroksáron alul, a haraszi erdőknél kezdődött s a mai Taksony, Bugyi, Urbó, Kunszentmiklós, Szabadszállás, Hajós, Baja érintésével, a közbeeső szikes tavak összekapcsolásával szakadt a mai Nagy Dunaágba. E harmadik Dunaág vizét a keletről jövő vizerek, mint a Sárvíz, továbbá a Szucsava vize Gyömrő felől, Szittyó-ér Monor felől stb. táplálták. A két utóbbi ér vize az Ó Dunaág és a mai Soroksári ág egy külön szigetet is alkotott, melyet Ulbó, Ilbó szigetnek neveztek. Az Ó Duna medre, valamint az említett erek teljesen kiszáradtak. (L. Martiglinek a Magyar Dunáról 1726-ban írt munkáját.)

Eldöntetlen, hogy a sziget és a rajta keletkezett helység nyerte e a Csepel nevet és tőle később az egész sziget vagy megfordítva. Csepelsziget és általában a Csepel név a történelemben azonban már Attila, majd Árpád korában is állandóan szerepel. Valószínű azonban, Anonymus előadását tekintve, kezdetben a sziget s az északi csucsán levő hely Csepel elnevezés alatt egybe volt foglalva. Csak midőn a szigeten egyéb helyiségek is keletkeztek új nevekkel, tartotta meg a sziget legészakibb, őseinktől legkorábban megszállott helye, az egész sziget nevét. (Galgóczy e. m. III. K. 17. o. Pápai Károly e. m. 17. o.). Annyi bizonyos, hogy Oláh Miklós is az említett munkájában Csepelnek nevezi. Ortelius Theátrum Orbi Terrarum című munkája szerint Magyarországnak Sambucus által javított térképén 1579-ből a sziget neve Ursziget. Istvánffynak 1724-ben írt Regni Hung. historia című műve szerint (147. o.) Csepel név mellett Szent Margitról is neveztek (Insula Divae Margaretae, quae Cepelia vocatur.) A. F. Marsilinek a Dunáról

írt értekezésében, a 18. században Szent András vagy Kövi szigetnek említi. (Szt. Andreae Insuli siue Kovinska — Ada-) M. Bombárdi (Topographia magni regni Hungariae c. m. 1715-ben 53. o.) helyleírásában Szavoyai Jenő tiszteletére „Eugenia”, Jenő sziget neve is szerepelt. (L. Galgóczy e. m. III. R. 2—39. o. és Pápai e. m. 12. o.) Nevezték még Királyszigetnek Nagy Királyszigetnek, a németek Ratzenmarknak, sőt Becseszigetnek is. Királyaink a szigetet (Insula nostra) a mi szigetünknek, az oklevelek (Insula Regis) királyi szigetnek, az udvari nép (Insula suae majestatis) Ő felsége szigetének nevezték. (Pesti Frigyes Az eltűnt régi vármegyék I. K. 75—85. o.)

1281-ben IV. László felesége Erzsébet királynénak, 1293-tól III. Endre első nejének, Fenenának, 1435-től Zsigmond feleségének Cillei Borbálának, 1439-ben Albert király anyjának Erzsébetnek, majd egy darabig Mátyás király anyjának Szilágyi Erzsébetnek, 1461-től Mátyás király első nejének Podjebrád Katalinnak, majd 1481-től második nejének, Beatrixnak tulajdona. Többnyire nászajándék címén szerepel. Zsigmond király igen gyakran látogatta a szigetet, az ő idejében írt okmányok gyakran emlegetik, mint a királyi család birtokát. Mikor I. Ulászlót meghívták a trónra, elődjének Albert király özvegyének, Erzsébetnek ígéri, hogy azon esetben, ha feleségül megy hozzá, eleve is megerősíti mindazon királynői birtokokban, melyeket néhai férje hagyott reá. Ezen birtokok közt megvan említve Csepel szigete is. Ez a házasság azonban nem történt meg. 1440-től kezdve két nőilen királya volt az országnak, miért is Erzsébet királynénak 1442-ben történt halála után a királynői birtokok senkinek sem adták át, hanem országgyűlési határozattal a nem csekély királynői jövedelmeket Hunyadi János a török elleni háborúra fordíthatta. Mátyás király anyja csak ideiglenesen bírta Csepelt, mert Mátyásnak Podjebrád Katalinnal kötött házassági szerződésében, annak birtoklását Óbudával és Diósgyőrrel együtt Katalin részére biztosították. II. Ulászló VII. dekretuma szerint az egész sziget koronajószág, de annak egyes részei adományként udvari emberek birtoka is volt. Így Zsigmond idejében a Rozgonyiak kaptak jelentősebb birtokot, a szigeten. II. Ulászló Tökölön Csete Lőrincznek adományozott birtokot. Egy 1497-ben kelt okmány azt nemesi kuriának nevezte. Ráckevét Cséh Mihály, Csepelsziget grófja (comes) bírta, ki 1519-ben halt meg. Szigetujfalut az Ujfalussy család, Lórét a Faludi család egyik ága, Lóréviek bírták 1453-ban. Magát Csepelt a mohácsi vész előtt királyaink mindig maguknak, illetve családtagjaiknak tartották fenn, azt senkinek sem adományozták.

Az 1514-iki országgyűlés 4. törvénycikke Csepel szigetet, is el nem ajándékozható királyi koronális jószágok közé sorozta, számitotta.

„II. Lajos alatt az országgyűlés rendeltetést tett a fejedelmi javak iránt.” Az 1518-iki artikulus (törvénycikk) 14 §-ának 1

pontja szerint Csepelsziget a királyi konyha fenntartására szolgáló, jövedelmező városok és egyéb jószágok közé tartozik. Oláh Miklós, ki 1526-ig II. Lajosnak titkoka (titkára) és tanácsadója volt, ezzel szemben azt állítja, hogy mint ez előtt, úgy most is a királynének jegyadományi birtoka.

Az 1526-iki szerencsétlen mohácsi csata után I. Ferdinánd és Zápolya János Csepelt felváltva birtokolják. (Lásd a tudománytár 1843 évi XIV. kötetét.)

Istvánffy Miklós történetíró szerint, midőn a török Buda elfoglalására indult, és hajós serege Szt. Margit szigetéhez, mely Cepeliának mondatik, érkezett, a sziget csucsán, hol a Duna ágai egyesülnek, erősséget hányt.

Szapolyai János halála után kis fiának gyámja, Martinuzzi György védelmezte Budavárát Ferdinánd király hadaival szemben. Hogy a várat megtarthassa gyámoltja részére, a törököt hitvá segítségül. A várat Ferdinánd vezére, Rogendorf ostromolta. A tapasztalt Perényi Péter és Révai István, a dunai naszádok kapitánya s „több magyarok” sürgették, hogy a fontos fekvésű Csepelt el kell foglalni és megerősíteni, de a magyart, s leginkább Révay dicsőségét irigylő Rogendorf megvetette a józan tanácsot, s a törököt hajóival feljönni, sáncot hányni, (melynek nyomai Bodnár József szerint máig is látszanak Csepel felett), engedte. (L. Tudománytár 1843 évi említett kötetét.). Hunfalvy János szerint, ha Rogendorf Perényire hallgat, sohasem jutott volna Buda török kézre.

Budának török megszállása után, mint a sziget 19 községének (ma csak 10 község van a szigeten) legtöbb lakója, úgy Csepel községe is, elmenekültek. Az egész sziget már 1574-ben török kézen volt. Az összes lakosság, de különösen Csepel lakossága Buóához való közelsége miatt a török zsarolásától sokat szenvedett. A Budai Pasalik ugyanis Csepelszigetet 3 évenként a legtöbbet ígérőnek bérbeadta. A bérlők közt voltak magyarok is. Bérösszege 1546-ban 910 ezer accse (100 accse 2 fr. 50 kr. volt (circa 5 pengő). 1548-ban 1 millió 60 ezer, 1563-ban 1 millió 540 ezer, 1566-ban már csak 1 millió 461 ezer accse volt. Ily rettenetes zsarolás következménye az lett, hogy Csepel lakosai is valószínűleg az utóbb említett év körül, egy éjjel felkerekedtek s barmaikkal, hordozható vagyonukkal megszöktek s a török által meg nem szállt, többnyire Dunántúli városokba költöztek.

A csepeli uradalmat, amelyhez hozzátartozott Promontor, (mai Budafok) is 1628-ban Eszterházi Pál, a nógrádi várörtség, majd a felvidéki végvárok kapitánya a kamarától zálogba vette, de annak jövedelmét, mivel Budán még mindig a török volt az ur, s az ország e része még mindig török megszállás alatt szenvedett, aligha élvezhette.

A török kiűzetése után rövid ideig 1868-tól, Eszterházi István, majd 1695-től gróf Heiszler Donát tábornok birtokában volt, ki az előbbtől 42.568 forintért vette meg I. Lipót király

biztatására, ki kegyencének a vételárhoz 15 ezer forinttal járult. Heiszler halála után özvegye 1697-ben Szavoyai Jenőnek adta el 85.000 forintért. Szavoyai halála után visszazsállt III. Károly nejeinek, Erzsébet királynőnek tulajdonába, ki nagy pénzt fizetett érte, hogy a herceg adóssága kifizethető legyen. Mária Terézia a birtokot 1750-ben magának tartotta fenn és kezelését a magyar kamarára bízta. Csepel község határán Mária Teréziától a jezsuiták kérték káposztás kertnek, „meg is kapták, de az átadás bizonyos okra nézve elmaradt (?) (Bodnár i. m.). Egyik csepeli szájhagyomány szerint az átadás azért maradt el, mert a jezsuitáktól a kertnek egy méteres fallal való bekerítését követelték. Más verzió szerint, midőn a nádor az adománylevelet aláírás végett a királynak benyújtotta, a király (illetve királynő) az aláírás után porzó helyett tintával öntötte le s így az átadás abban maradt, ugyanis rossz omennak tartotta az esetet. 1780-ban Mária Krisztinái lett, kinek 1790-ben történt halála után férje, Albert szász-tescheni herceg birta 1822-ben történt haláláig, mikor ismét a királyi család uradalmának sorába iratott. 1918. illetve 1919 óta a királyi család megbizottjai, előbb Károly József és Csekolics Pál grófok, jelenleg Jankovics Béla volt közoktatásügyi miniszter ügyeltek fel, illetve ügyel fel s kezelteti a ráckevei uradalmi intézősége által.

Oláh Miklós érsek, történetíró szemtanúsága szerint Csepelen még 1500 és 1540 közt is fényes udvari lakás és egyéb fejedelmi mulatóház volt, miből következik, hogy Csepel lakosságának végleges elmenekülése, elköltözése Budaváranak a török 1541-iki vagyis harmadizbeni elfoglalása után történt. Megerősíti e körülményt az idézett Tudomány Társban Bodnár Józsefnek következő megemlékezése is: A lakosság a barbár török elől széjjelfutott. A török a pusztán hagyott helyiségeket felégette. Az otthon maradtakat rabláncra fűzte. Később Zápolya János idejében az elbujdosók visszatértek, de aztán még nyugtalanabbak és ezer veszéllyel teljesek valának napjaik.

Hogy Csepel a török megszállás és a lakosok elmenekülése után sem volt teljesen lakatlan, bizonyítja Hunfalvi János egyetemi tanár, történeti és földrajz tudós, ki „Egyetemes történet” című munkájában azt írja, hogy Budavár visszavételkor 1861-ben Csepelt Battyányi Adám foglalta vissza magyar lovassággal. Az oda menekült török nők és gyermekek gazdag zsákmánnyal együtt hatalmába kerültek. Ugyanerről írj. Palugyai Imre Budapest szabad kir. város című munkájában így emlékezik meg: Battyányi Adám a pasának mintegy 100 nőből álló háremét, benne magát a pasa nejét is nagy martalékkal elfogta.

A török iga alatt teljesen megsemmisült Csepel város az 1690-iki helyiségösszeírásban; mint elhagyott, lakatlan hely szerepel. (Galgóczy i. m. I. K. 65—66. o.). 1695-ben azonban már

pusztának említi rácz telepésekkel, (Ferenczy Pest Pilis Solt vm. névtára.) 1715-ben még nem fordul elő a rendes összeírásban, de 1720-ban már 19 jobbágháztartást írtak össze, ebből 2 magyar, 9 szerb és 8 német. Ezt megerősíti a hagyomány is, így magyar zsellér családok voltak a Varga és Németh családok, előbbieket női, az utóbbiakat férfi ivadékaik ma is élnek. A szerb családok, valamennyien telkes jobbágyok voltak. Kifelé házasodtak s így nem szaporodtak. A kilenc szerb család a következők: Bilics, Bogomoli, Gabelics, Istvánoff, (kihalt) Jurác, Merkovics, Versitz, Zorinác, Agics (kihalt). Petz József, (lakik Templom utcában.) birtokában lévő s 1712-ben kelt telepítési szerződés szerint a 8 német család 1712-ben telepedett le. E családok a következők: Uitz, Fürcht, Schäffer, Niederkirchner, Petz, Harb, Russ (kihalt) és Moszt. Közülök a Niederkirchnerek nemesi származásúak. Nemesi címerüket egyik ősüknek a promontori prefektus szolgáltatta ki, ugyanis a fontosabb okmányokat a köznemesekét és jobbágyokét is többnyire az urasági kastélyokban őrizték, mint védettebb helyen. A telepítési szerződést Szavoyai herceggel, a többiek nevében Uitz György, Schneider Agoston, és Braun Benedek kötötték meg. A Schneider és Braun családok dacára, hogy a szerződéskötők közt szerepelnek, későbbi összeírásokban nem fordulnak elő, valószínű, máshova költöztek.

Helyesírási és nyelvi hibákkal együtt másolt s Szavoyai Jenő uradalmi főkörmányzója által kiállított telepítési okmány a következő:

Urbéri szerződés.

Auf Inständiges ansuchen des Johann Georg Utz Augustin Schneider, und Benedikt Braun als hier von ihren anderen und Mehr aus Swaben ankommender mit Kameraden deputierte, Hoch fürstlichen Durchlaucht Princ Eugeny de Savoien T:T: Herrschaft und Insul Ráczkeve in dem Teritorio und zwahr im Insul — Spitz nebst den Grundt der Festungs-Ofen das Oed gelegene Dorf Csepele auf das neue wiederum aufzurichten, undt zwar gleich neben dem Platz und alten Maurer-Stocke wo die Lust haus gehabt, zubauen und anzusetzen den Erlaub Ertheilet worden, Wozu, ihnen nicht allein der selbe Grundt, nebst den grossen Donau-Strom hinunter bis an den Mark-Stein eregione Seiner Durchlaucht kleine Fasan-Insulstehend und von dannen über die Guer auch hinüber bis an den kleinen Donau Strohm, von dem aber wieder hinauf an oberürten Insulspitz der völlige Grundt (nur allein Ihre Durchlaucht Meyerhof und klein dazugehörenden Wiesen ausgenommen) gegeben, Sondern auch uns ihren Nutzen besser schaffen zu können, Jenseits der grossen Donau oberhalb Sr. Durchlaucht grosse Wiesen nebst den Weingebürg, oder Promontorio-Csepele, hinauf bisan die Ofnerische-Mark, und Gränitzstein sich erschreckend, und zum anbauen auserlesenen Grundt, undt zwahr einen Jedwederen so viel er bestreiten und anbauen kann, wornach ein ordentliches Grundbuch Solle aufgerichtet werden alles umsonst und Gratis zugeignet wird Auch wird diesen wöllig angezogene Grundt ihnen von wie ansitzenden Unterthanen zu ihrer Convolution Drey-Jahr ganz frey

ohne einzige Gab oder Zehend-Gebung von Seiten der Gnädigsten Herrschaft zu genießen Pländirt; Ferners kann ein Jeder wo, und wie viel er will in den Csepeler-Promontorio Naie Weingärten ansetzen, all wogleich wie bis dato gewöhnlich Sieben Jahr freyzeit gegeben, auch weilen der Ort nebst den Weingebürg lieget, können sowohl die Arbeitler als Smitter zu grossen Nutzen des Dorfe hieraus aufgenommen werden Gleicher Gestalten Solle die grosse Donau Überfuhr, wie, nicht weniger solang der Grundt beiderseits wäret die Fischerei (ausgenommen dia Hausen und Lachs Fisch) und kiese zwar Gratis den dorf überlassen, und erlaubt seijn nach belieben zu betreiben. Endlichen werden einen Jeden der das erstemal anbauen wird, von der gnädigen Herrschaft zwei Metzen Fraid geschenket, werden; und wan dann solche nai ansidlernde sich vermehren, auch der gnädigsten Herrschaft den gebührenden Gehorsam, und protegirt werden Sollen sie gleich denen Andern Sr. Hoch furstlichen Durchlaucht Unterthanen gehalten und geschuetzt werden;

zu mehrerer Versicherung dessen ist mein hier untergestellte fertigung.
Signatum Ráczeke 18 ten July 1712.

Seiner Hochfürstlichen Durchbeucht Princ Eugeny de Savojen m. p. gesamsten Herrschaften in Hungarn,

Ober: Administrator und Dero Löblichen Dragoner Regiment Hauptmann.
Klaudius Verlet m. p.

E több csepeli német családnál másolatban meglévő okmány magyar fordítása a következő:

Utz János (tehát nem Uitz) János Györgynek, Schneider Agostonnak és Braun Benedeknek, mint Sváboországból érkezett több más társa képviselőjének alázatos kérésére főmagasságu Szavojai Jenő herceg hatalmánál fogva megengedetett, hogy a herceg ráckevei szigeti uradalmának területén, mégpedig a szigetcsucson Budavár közelében, a magában álló (talán romokban heverő?) Csepel falut ismét felépítsék és közvetlen ama régi falak helyén és mellett, ahol azelőtt Mátyás király feleségének kéjlaka (villája) volt, hozzáépítsenek és beépítsenek. Mely célra nekik nemcsak az a teljes földterület adatik át, amely a Nagyduna mentén az áramlás irányában ő főmagassága birtokán, a szigeti kis fácsónál levő határákig és innen keresztül a kis Dunáig, innen pedig lefelé az előbb említett szigetcsucsig terjed (kivéve ő főmagasságának tulajdonát képező majort és a hozzátartozó rétet), hanem egyuttal azért, hogy nagyobb hasznot szerezhessenek maguknak, a Nagyduna másik oldalán ő főmagassága tulajdonában levő nagy rét fölött és a szőlő hegy vagy Promontor-Csepel mellett fel egészen a budai határig és határákig terjedő terület is odaadatik, amely művelésre kiválasztatott, és pedig minden egyes embernek annyi, amennyit ellátni és megművelni tud, amiről rendes telegkönyvet kell felfektetni, mindezt teljesen ingyen. Ezeket a teljesen felszerelt földeket nekik, mint bevándorolt jobbágyoknak a letelepülés céljára három évre teljesen szabadon, minden adó és tized szolgáltatás nélkül adományozza a kegyes uraság Ezenfelül a csepeli Promontoron minden egyén ott ahol akar, annyi szőlőkertet ültethet, amennyit akar, amely célra, mint eddig szokásos, két évi határidő adatik, és mivel a község a szőlőhegy közelében fekszik, a község nagy hasznára a munkások, mint aratók is innen fogadhatók fel. Hasonlóképen a nagydunai átkelés (rét) épügy addig, ameddig a terület mindkét parton terjed, a halászat (kivéve a vizákat és a lazacokat) tetszés szerinti

üzése átengedtetik a községnek. Végül mindenkinek, aki először vet, a kegyes uraság két mérő gabonát ajándékoz; és amikor ezek az ujonnan bevándoroltak megszokasodnak és a kegyes uraságot országos szokások szerint megillető engedelmességet és hűséget tanusitanak, támogatásban részesülnek a főmagasságu herceg részéről, más jobbágyaival teljesen egyenlőnek tekintetnek és védetnek meg.

Aminek nagyobb biztositékaul, az alábbi irasomat adom.

Kelt Ráczekeven, 1712. julius 18-án.

Főméltóságú Savojai Jenő s. k. aláírása.

Magyarországi összes uradalmak főkegybírója és a nagytekintetű dragonyos ezred kapitánya.

Verlet Klaudius s. k.

A nyolc német család ugyancsak Petz József birtokában levő és 1778-ban kelt urbáriális okmány szerint 1778-ig tizenkilenc új családdal szaporodott, kiknek kisebbik része zsellér, a nagyobbik része azonban telkes jobbágy volt.

Az urbáriális okmány eredeti német nyelven latin záradékkal és magyar fordításban a következő:

Welchen Ich endes Gefertigter, als der Königl. in denen Pest, Pitis und Solt, articulariter Vereinigter Comitatern gelegenen Cameral Herrschaft Ráczeke Pachter Joann v. Szaplóczay, mit den Richter, Geschwornen, und Gesante Gemeinde der Cameral Orthschaft Csepely obgleich zwar könnte Ich die Urbarial ordnungsmässig tractiren, doch damit meinen Gnädigen Nachslaz erkönnen sollen, also geschlossen.

Wir auch endes unterschriebene Richter, Geschworne und gesante Gemeinde der Orthschaft Csepely, haben wegen die Urbarial Gebührüssen, mit Ihre Gnaden Herrn v. Szaplóczay erreichte Gnaden nach welche wir mit unterthänigsten Danksagung nehmen freywillig und ungezwungen geschlossen, alsó zwar, und dergestalten, Dasz.

Erstens: Ein jeder Nachbar, und Hausz-Ansässiger Unterthan als einen Jährigen Grundzüns. (zusammen aber 34) in die Herrschaftliche Cassam entrichten, und da in Zukunft einige Häuser zuwachsen sollten, wird dergleiche Zuwachs durch einen Herrschaftlichen Beamten mit zuzichung des Orths. Notari, und eines Geschwornen alljährlich beschrieben werden, von welcher solcher massen mehr befundenen Häusern, der besagte Grundzüns Pr. 1 fl. ebenfalls abgenommen wird.

Zweytens: In diesen Orth Csepely, haben die 27 Nachbarn 25 Gantze Session zugenüssen, deren Fuhr-Robott Pr. 52 Tage Gerechnet betragen 1300 Tage, von welchen sich die Grundt-Herrschaft 225 Tage Fuhr-Robott, oder aber mit der Handt Verdoppelter zu Ihrer Nothdurft vorbehaltet, die übrige 1075. Tage Fuhr-Robott wären a 20 kr. 358 fl. 20 kr. durch die Unterthanen abzulösen, da aber in erwägung dasz dieszer Grundt, der Donau Ausgiessung also sehr unterworfen, und wegen Geringschätzigkeit des vielen Sandes und allda befindlichen Herrschaft Vorbehaltener Schaftrvey dieszer Grundt auch durch die Comitats Herrn in die letzte Classe gestellt

worden, werden von denen obigen 1075 Tagen 406 Tage, so betragen in Geld 135 fl. 20 kr. umb damit die Unterthanen die Herrschaftliche Gnädige Nachlasz, wegen Ihrer erhaltung erkennen sollen nachgelassen, und sodann nicht mehr, als für bbg. Tage á 20 kr. gerechnet 223 fl. abzulösen schuldig seyn werden, welche Viertl-Jahrweisz, in die Herrschaftliche Cassam einzubringen sich verbinden.

Drittens: Diese erst bedachte 225 Tägige Fuhr Robott wird ein jeder Gantze Session inhabender Unterthan Pr. 9 Tag mit Wagen, oder noch einmahl so viel mit der Handt zu verrichten schuldig seyn, und so auf eine halbe, viertl oder achtel Session eingetheilt gerechnet, das in Herrschaftlichen Waldungen ausgezeichnende Holtz hacken selbes aus die Waldungen in den Herrschaftl. Ráczkever Holtz-Hofeinführen, und von da in das Csepelyer Promontori mittels Herrschaftlichen Schiffen aus der Donau aufziehen, und von der Promontorier Donau gestätten is das Castell mit Wagen hinauf führen, nicht munder, aus die Promontorier Keller, in die Herrschaftliche Wirtshauser gehörige Weine, zum Donau Ufer führen in die Schiff einlassen, und aber mahl in die Herrschaftliche Wirts-Keller einlegen. Zur Weinlesens Zeit in mehr Gedachten Promontori den Wein-Masch zum Preisz-Hausz einführen diesen auspressen und in die Herrschaftliche Keller einführen, oder einlassen. Die Herrschafts Wiesen mähen, dasz Heu auffangen, zusammen tragen und in die Tristen schlagen, von denen in eigenen Terren wachsende Früchten, und Wein auf Herrschaftlichen Seiten fälligen Zehend in die Frucht-Kasten und Keller einführen, abladen, und einlassen Die Herrschaftliche Wein auf Schänk-Häuser ausführen, und die lere Fässer zurück führen. Schüzlichen mit andern dergleichen vorfalligen Herrschaftlichen Bedürfnüssen diese 9 Tägige Fuhr-Robott verrichten.

Viertens: Zu dieser Orthschaft befinden sich 12 Klein Häusler, deren Handt-Robott Pr. 18 Tage gerechnet, betraget 216 Tage, un deren das elbst wohnenden 3 Inwohnern Handt Robott Pr. 12 Tage gerechnet, belaufet sich auf 36 Tage, welche in beeden Posten bemerkte Robotten zu verrichten, theils mit HoltzHacken, theils bei Weinlösenszeit mit Wein einlassen, theils bei umwendung, oder fassung deren Herrschaftlichen Früchten, selbe in die Schiffe zu tragen, und anderen dergleichen Bedürfnüssen schuldig sindt.

Fünftens: Nach Inhalt des Urbarii wird di Gemeinde die Weithe Führen alljährlich bestreiten.

Sechstens: Die Vermög Urbarii 4ti. Puncts §-ho 2 do. ausgestellte Kuchl Witualien, werden von 25 Sessionen á 48 kr. mit 20 fl. und von so viel Sessionen fällige Kalber-Rata, mit 1 fl. 15 kr. einzulösen schuldig seyn. Beynebst auch.

Siebendens: Wird jedweder Gantz Ansässiger Unterthan anstatt des Hanf Zehends 6 zu sinnen schuldig, oder die dieser Gemeinde zutheilende 150 Gespunst á 9 kr. mit 22 fl. 30 kr. zu redimiren. Nicht munder wird ein Gantz Ansässiger Unterthan nachlautung obgedachten Urbarii 4 ti. Puncts §-pho. 12 eine bevor durch zwey Mann gebackte Scheiter-Holtz in eine sodann 25. Kloster in Herrschaftliche Holtz-Hof einführen.

Achtens: Zu tilgung des Schadhlichen Raub-Gewilds, sind die Unterthanen schuldig alljährliche 3 Tägige Jagd zu befolgen; zu welcher Pulver, und Bley von seithen der Herrschaft abgereicht wird.

Neuntens: Vor einen Brandwein Kassel (wann sich der Unterthan desselben

gebrauchen wird) solle ein jeder der Herrschaft bezahlen 2 fl. doch mit diesem Beding, dasz unter Confiscirung und Contrabandirung des Brandweines, weder Halb, noch Seithl, oder Kreutzer weisz einen zu verkaufen erlaubt sein solle. Dann.

Zehentens: Von allen unten was immer Nahnien Erd-Gewähses die da sind Frucht, Wein (die auf denen Innere Hausz Gründen wachsende Gewächsz, ausgenommen (wie auch Bienen und Lammer von welchen den würrlichen Zehend der Grundt Herrschaft abzuziechen, und auf dem inden Herrschaft Bezürck angewiesenen Orth zusammen zu führen die Untertanen gehalten seyn werden.

Eylftens: Weilen sich in dieser Orthschaft ein Weingebürg befindet, so wird derselben der Weinshanck von st. Michaili bis st. Georgii Tag nach der Urbarial Vorschrift zugestatten. Keines wegese aber der Brandwein, und Bier-Schanck, welcher das Gantze Jahr hindurch alleinig der Grundt Herrschaft eigen ist, und verboten wird.

Zwölftens: Ausser denen Bevorstehenden Abgaaben, und Robotten, werden diese Csepelyer Unterthanen, unter was immer Vorwandt, keine, mehrere Zahlugen und Robotten zu machen schuldig seyn, und werden von seithen der Grundt Herrschaft zugesichert, ausser diesen Contractt, auch mit wird und da ein Theil davon abzustehen gesinnet wäre, musz die Ankündem geringsten nicht beschwäret zu werden, doch haltet sich die Grundt Herrschaft Ihre Recht, und Gesetzmässige Gerechtigkeiten alle bevor.

Dieser Contract wird seine Vesthaltung in so lang beybehalten, so langes der Grundt-Herrschaft, und denen Csepelyer Unterthanen gefällig seyn und da ein Theil dawon abzustehen gesinnt wäre, musz die ankündigung ein Gantzes Jahr bevor seines Orths beschehen.

Übrigens, haben wir Csepelyer Richter und Geschworen, und gesamte Gemeinde, gegenwärtigen Contract in allen Puncten, und Clausala freywillig und ungezwungen eingegangen, und angenommen, Zu dessen Vesthaltung wir uns verbinden, Kraft beygedruckten Gemeinde Petschafts, und beymachten Keutz Zeichen so geschehen Csepely den 1 tenn. Novembér 1778.

N: N: Richter Marko Zsorinatz
Josef Ujtz Geschworne x
Jakob Most x
Johann Gabelics x
Simon Gyuratz x

Johannes v. Szaplanczay

Presentem Contractum convocati in praesentiam nostri praefatae Possessionis Incoli perlectum et vernacula lingua explanatum, eodemque per Communitatem in omnibus Punctis rati habitum esse, praesentibus recognoscendis Signatum.

Csepely, 13 a Maji 1783.

Stephanus Tholt I. Comitatus Pestiensis Vice Judicum
Daniel Szabó ejusdem I. Comitatus jurassessor.

Nos Universitas Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium Comitatum Pest-Pilis-Solth articulariter Unitorum Damus pro memoria praesertim Urbarialem Contractum praevium Sedria 15 a Martii A. C. revisionem ac approbatum, tum etiam per Ex Consilium vigore Gratiosi Intimati Die infrascripta, Hodierna Coram Nobis No. 530 publicati, ratihabita esse Datum ex Generali Congregatione Nostra Pestini 11 a Maii A. C. 1784 Contractum celebratum.

Extratatum per ordinem Nostrum
Georgius Tahi.

Praesens Contractus per me infrascriptum ad unum annum extensus est. Signatus is Possessione Csepell Die 10-ma Novembris 1786.

Kluger de Teschenberg
Consilii Rei Archiducalis

regis supremus
Coram me Stephanó Thold Vicejudium
csepelii.

Urbéri szerződés.

melyet alulírott Szaplonczay János, mint a törvényesen egyesített Pest-Pilis-Solt megyékben fekvő ráckevei kincstári uradalom királyi bérleje, Csepel kincstári uradalom bírájával esküdteivel és az egész községi előljárással az alábbiak szerint kötöttem, — ámbár az urbéri ügyeket szabály szerint tárgyalhatnám, mégis azért, hogy kegyes engedékenységet megismerjék.

Mi is alulírott bíró, esküdtek és Csepel község egész előljárássága méltóságos Szaplonczay urral, bőséges kegyeit alázatos köszönettel elfogadva, az urbéri járandóságok ügyében szabadon és kényszer nélkül az alább következő szerződést kötöttük: Először: Minden szomszédos háztulajdonos-jobbágy, (összesen azonban 34-en) tartozik évi alaphétt az uradalmi pénztárba befizetni és amennyiben a jövőben a házak száma növekednék, ezt a növekedést egy uradalmi tisztviselő, a községi jegyző és egy esküdt bevonásával évenként megállapítja és a többnek talált házak után a fentemlített, egyenként 1 frt. alaphétt szintén be kell szedni.

Másodszor: Ebben a Csepel községben 27 szomszéd 25 egész telket élvezett, amelyeknek fuvarrobotja egyenként 5 nappal számítva 1300 napot tesz ki, melyből az uradalom 225 napi fuvarrobotot, vagy pedig kétszer annyi kézi robotot kötött ki magának a saját szükségletére, a többi 1075 napi fuvarrobotot a jobbágycok egyenként 20 kr.-val, összesen 358 forint 20 krajcárral válthatják meg, mivel azonban annak mérlegelésével, hogy ez a terület a Duna árvizeinek annyira alá van vetve, továbbá a sok homok kis értéke és az ugyanitt levő és szerződésileg kikötött uradalmi juhászati miatt, ezt a területet a vármegye urai is az utolsó osztályba sorozták; a fenti 1075 nappól 406 nap pénzben kifejezve 135 frt. 20 kr. engedtetik, azért hogy a jobbágycok az uraságnak az Ó jóvoltuk miatti kegyes engedékenységet megismerjék, és így aztán nem tartoznak többet fizetni, mint a megmaradt napok után egyenként 20 kr. számítva 223frtot, mely összegnek negyed évenként az uradalmi pénztárba való befizetésére kötelezik magukat.

Harmadszor: Az előbb említett 225 napi fuvarrobotot tartozik minden

egész telektulajdonos jobbágy egyenként 9 nappal számítva kézzel ugyanígy arányosan számítva egy fél, negyed vagy nyolcad telek után, teljesíteni és pedig: az uradalmi erdőben kijelölendő fákat, kivágni, ugyanazokat az erdőkből a ráckevei uradalmi fás-udvarba befuharozni és innen a csepeli Promontorra az uradalmi hajókon a Dunán, felvontatni és a promontori Dunaparttól a kastélyba kocson felfuharozni, nem kevésbé a promontori pincéből az uradalmi korcsmákba való bort a Dunaparra fuharozni, a hajókba beereszteni és ismét az uradalmi korcsmák pincéibe helyezni. Szüretkor a többször említett Promontoron a szőlőt a préházba hordani, azt kiperéselni és az uradalmi pincékbe befuharozni, vagy leengedni. Az uradalmi réteket kaszálni, a szénát összegereblyézni, összegyűjteni és kazalba rakni, a saját földjükön termelt gabonának és bornak az uraság javára eső tizedet a gabona-raktárba és pincékbe behordani, lerakni és leengedni. Az uradalmi bort a korcsmákba kihordani és az üres hordókat visszafuharozni. Végül más hasonló esetleges urasági munkaszükségletet ezzel a 9 napi fuvarrobottal elvégezni.

Negyedszer: Ebben a községben van 12 kis háztulajdonos, akiknek kézi robotja egyenként 18 nappal számítva 216 napot tesz ki, és akik ugyanottlévő 3 lakójának kézi-robotja, egyenként 16 nappal számítva 36 napot tesz ki, akik mindkét térel alatt említett robotot részben favágással, részben szüretkor borbeöntéssel, részben az uradalmi gabona forgatásával, vagy gyűjtésével azoknak a hajókba való behordásával és más hasonló szükséglet elvégzésével tartoznak teljesíteni.

Ötödször: az urbér törvény tartalma szerint tartozik a község a távoli fuvarokat évenként elvégezni.

Hatodszor: Az urbér törvény értelmében a 4. pontjának 2. §-ában említett konyhai élelmiszkéket a 25 teleknek megfelelően egyenként 48 kr.-ral, összesen 20 frt-tal és ugyanannyi telek után esedékes borjuhányadot 1 frt. 15 kr.-ral kell megváltani.

Hetedszer: Minden egész telek tulajdonosa jobbágy a kender tized helyett köteles 6 font fonalat adni vagy az egész község ezt a 150 font fonalat 22 frt. 30 kr.-ral tartozik megváltani. Nem kevésbé tartozik minden egész telektulajdonos jobbágy a fentemlített urbértörvény 4 pontjának 12 §-a értelmében előzőleg két ember által felvágott egy öl, összesen tehát 25 öl fát az uradalmi fudvarba fuharozni.

Nyolcdaszor: A kártékony rablóvad pusztítása végett, kötelesek a jobbágycok minden évben 3 napi vadászatot tartani, melyhez puskaport és ólmat az uraság fog kiutalni.

Kilencedszer: Minden egyes pálinkafőző üst után, (ha a jobbágy illetet használ.) tartozik mindenki az uraságnak 2 frt.-ot fizetni azzal a kikötéssel, hogy a pálinka elkobzása és csempészése esetén azt sem fél, sem egész itcénként vagy krajczánként eladni nem szabad.

Tizedszer: Minden néven nevezendő földi termésből, mint gabonából, borból (a belső háztelkeken termő termést kivéve) épügy a méhekot és bárányokat is belcérte, tartoznak a jobbágycok a valóságos tizedet az uraságnak beszállítani és az uraság által megjelölt helyre összehordani.

Tizenegedszer: Mivel ebben a községben szőlőhegy van, a bormérés annak Szent Mihály napjától Szent György napig az urbéri előírás szerint megengedtetik. De semmi esetre sem a pálinka és sörmérés, amely egész éven át egyedül az uraság joga és azért tiltva van.

Tizenkettedszer: Az előbb felsorolt adókon és robotokon kívül a csepeli jobbágycok semmiféle más címen további fizetéseket és robotokat teljesíteni nem tartoznak és az uraság részéről biztosíttatnak arról, hogy ezen szerződésen felül a legcsekélyebbel nem fognak megterhelteni, mégis az uraság fenntartja minden jogát és törvényes kiváltságát.

Ez a szerződés addig marad érvényben, amíg az uraság és a csepeli jobbágycok akarják s amennyiben egyik fél tatól visszalépni szándékoznak, a felmondásnak a szerződés lejártá előtt egy évvel kell megtörténnie.

Egyébként mi csepeli bíró és esküdtek és az egész előljáráóság a jelen szerződést minden pontjában és kikötésében önként és kényszer nélkül elfogadtuk és elvállaltuk. Annak megtartására magunkat kötelezzük, ide nyomott községi pecsétünkkel és keresztjelünkkel. Ugy legyen.

Csepel 1778 november 1-én.

P. H.

Szaplonczay János

N. N. Zorinátz Markó
bíró.

Uitz József esküdt

Most Jakab esküdt

Gabelin János esküdt

Gyurátz Simon esküdt.

Községi

P. H.

Ezt a szerződést az említett helyiségben összejöttek az említett község lakóssága előtt felolvasták és a köznyelven terjesztették elő és a község által összes pontjaiban jóváhagyott.

Kélt Csepel, 1783 május 13.

Thold István Pestvármegye
szolgabírája.

Szabó Dániel vármegyei
esküdt.

Mi a főpapoknak, országbárokknak, főnemeseknek és nemeseknek gyűlekezete, akik a törvényesen egyesült Pest-Pilis-Solt vármegyének ülésén jöttünk össze emlékezetül adjuk ezt az urbéri egyezséget, amely a március 15-ik vármegyei bírói ülésén átvizsgálva és jóváhagyva lett és a helytartótanács által és a kegyes bíráló szövege szerint a mai napon 53 szám alatt ki lett hirdelve.

Kélt a pesti általános megyei összejövetelen 1784 márc 11-én

P. H.

Ki lett adva a rendelet szerint

Tachi György

Ez a jelen szerződés, általában alulírott által egy évre kiterjesztetett Csepel községben 1786. december 9-én.

Elöttem:

Thold István P. H.

csepeli esküdt.

P. H.

Kluger de Teschenberg
a főhercegi javadalmak fő-
kormányzója.

A Mária Terézia féle urbarium előkészítése alkalmával Csepel községhez 1770-ben 9 pontban különféle kérdőpontot intéztek. Ezekre adott felelet szerint Csepelre vonatkozólag 21^{16/32}-ed jobbágycok iratott össze a ráczkevei uradalom tulajdonában. B. Apor Sándor, kir. tábla urbéri osztálya elnökének 1865-ből eredő közlése szerint Csepelen 1863-ban egyezséggel történt az urbéri rendezés. Többen az „illetőségi” részt a legelőrészszel együtt egy tagban vették ki a tagosításnál.

A beköltözöttek zöme Bajorországból, a Fekete erdő vidékéről költözött be, a Petz család Köln vidékéről származik. Bél Mátyás Notitia Hungariae című 1737-ben írott munkája szerint: Csepel „csekély község, rác és német telepesekkel, melyek közül az utóbbiak a falu felső részén laknak.” A szerbek Horvátország szerb részéből (Szlavóniából) telepedtek le. Magukat illyreknek mondják s hevesen tiltakoznak az ellen, hogy őseik valaha az ortodox szerbekhez tartoztak volna.

Az említett urbáriális okmányra nyomott viaszpecsét tanúsága szerint Csepel már 1742-ben község volt. A pecsétén félkörben Csepel név, alatta 1742. évszám, majd ez alatt íú és sás közt balról egy nádvágo kés, jobbról egy szénahuzó horog látható, a helybeliek szerint. Az 1930. évi aug. havi heraldikai megállapítás szerint a nádvágo kés hegyével felfelé és élével kifelé fordított csoroszllya, a szénahuzó horog pedig ugyan-csak hegyével felfelé és élével kifelé fordított ekevas.

Maga a régi falu a II. számú térképen jelzett „Kert O falu” nevű dűlőben volt, attól északra és délre, majnem ugyanazon beosztásban, mint a térképen feltüntetett új falu. Az utóbbi 1838-ban Bécsből küldött német mérnök által kijelölt mai helyén épült.

A községnek a XVII. században letelepült lakosai sem maradhattak minden háborgatás nélkül. A bécsi kormány a Rákóczi felkelés elnyomására a bácskai rácokat használta ki. Ezek igen gyakran pusztítva törtek be megyénkbe. Ennek ellensúlyozására és megbosszulására Rákóczi Deák Ferenc és Ilsvay Imre vezérlete alatt egy nagyobb haderőt küldött ellenük. A két hadvezér, hogy a rácok sok bűnét, kegyetlenségét megtorolja, — melynek tulajdonképpen a német volt az oka — 1704 január hóban betört Csepel szigetre és Eugén herceg méneseit és gulyáit, melyekből természetszerűleg a Király majorban valószínűleg nem régen letelepült néhány cseléd kezén is volt valamennyi, egy lábíg elhajtották.

A régi község alacsony fekvése miatt is sokat szenvedett. Az árvizek nem kímélték. 1838 március 15-iki nagy árvíz az egész községet elöntötte. A vizálláscste 10 órakor a Lánchidnál (Bpest) elérte a 29' 4" 6"-ot. Csepelen is valószínű ez lehetett a legmagasabb vizállás. A ráczkevei cs. kir. uradalom az összes káro-jégzajlás okozta. A ráczkevei cs. kir. uradalom az összes káro-rosultaknak 676 frt. 27 krt osztott ki. A budafokiak azt hiték, hogy a község lakóinak nagy része az árba fullt, ugyanis a községből csak a „Kis Sziget” dűlő (L. az II. számú térképet) fáinak megnyesett koronája látszott ki és azt vélték, úgy látszott, mintha azokon kapaszkodnának a megmaradt lakók. Az egész községből csak a templom, a paplak és két ház maradt meg. A lakók holmijának legnagyobb részét az ár magával ragadta, de életben nem esett kár. Barmaikat is sikerült a „Schefflerhof” dűlőben (a mai Hortly Miklós ut mögött) levő magaslatra hajtani és ott elhelyezni, hol némelyek szerint urasági ak-

lok voltak. Az áradás idején a nép, derék plébánosukkal, Heinicz Lipóttal együtt a templomba menekült. A víz már a templom küszöbét nyaldosta, mikor is a plébános — minden szerencsétlenségre elkészülve — az oltári szentséggel a küszöbről áldást osztott a négy égtáj felé, majd népét is megáldva avval együtt buzgó imával fordult az Urhoz s a hagyomány szerint ettől a perctől kezdve a víz apadni kezdett.

Az 1848—49-iki szabadságharcban a csepeliek csak annyiban vettek részt, hogy a szigetcsucsnál épült hajóhidon átszállítva a magyar sereget élelemmel, igásjószággal és kezük munkájával segítették. 1849 március hó 1-én az árvák pénzéből kivett 200 forintból zabot, paprikát, sót vettek és vittek Budára a hadra kelt seregnek. 1848 november 28-án Pestvármegye közgyűlése a megyét 7 órnagyi kerületre osztotta be, Csepel a VI. kerülethez tartozott. Solti járás, (melyhez akkor Csepel is tartozott), dunamenti része mentes volt a toborzástól, ennek dacára Csepel község 62 gyalogos nemzetőrt ajánlott fel minden zugolódás nélkül, ami annak volt tulajdonítható, hogy a „Népbarát” című ujság, a „Népbarát” felügyelő bizottsága (melynek sorába Nyári Pál alispán, Gróf Teleki László, Vörösmarty Mihály, Fényes Elek, Fribeisz István és Petőfi Sándor tartozott), május 10-én tartott ülésén elhatározta, hogy a „Népbarát” a nemzeti fegyveres ellenállás igazságos és jogos voltát hangoztató cikke német nyelven is megjelenjen. (L. Gerlóczy Kálmán monografiájának I. kötetét.)

Az 1876 év tavaszán az árvíz újból nagy károkat okozott a délebbre fekvő szigeti községekben, Csepelnek azonban már magasabb fekvése miatt ez nem értett. Azonban 1872-ben a F. Remanentia dűlőben (I. II. sz. térképet), illetve alatt létesített zárógátnak Pesterzsébet felőli és Soroksár felé eső déli oldala farsang vasárnapján leomlott. Petz Ferenc akkori bíró (A már említett Petz Józsefnek atyja, mh. 1901-ben) a legnagyobb eréllyel kényszerítette a lakosságot arra, hogy a leomlott zárógátrészt akáctörzsekkel, rőzsékkel, homokzsákokkal tömjék meg, nehogy a megmaradt részt az óriási víztömeg áttörje. Kinek lova nem volt, kézi munkájával volt kénytelen segíteni. Erélyével, kitartásával a sziget alsó községeit ugyszólván a teljes megsemmisüléstől mentette meg. Erdemei elismerésül I. Ferenc József király a koronás ezüst érdemkereszttel tüntette ki, mely ma is a család birtokában van.

Az 1878-iki boszniai occupatio idején kocsit (forspontot) tartozott Csepel község a harcra küldeni. Az előállítására 229 frt. 27 krajcárba került. (L. Petz József birtokában levő okmányt.) A forspontnak 2 helybeli rác volt a kocsisa.

A község közigazgatása és további fejlődése.

A honfoglalás idejében a törzsfők a törzshöz tartozókat azon a vidéken telepítették le, melynek elfoglalásában a legnagyobb részt vettek, a legnagyobb áldozatot hozták. Árpád és nemzetsége a Székesfehérvár melletti Noé hegyén felütve sátorát a mai Fehér és Tolna megyén kívül megtartotta a Duna és Tisza közének az O Dunáig terjedő részét, a mai Csepelszigetet is. Csepel első lakói tehát az Árpád nemzetségéhez tartoztak. Azon körülmény, hogy Árpád Csepelt fejedelmi birtoknak nyilvánította, már kezdettől fogva bizonyos kiváltságot élvezett.

Mikor Szt. István az országot 45 megyére felosztotta, Csepel és az egész sziget Fehérmegye kiegészítő része, lett, majd később a mohácsi vész után Pilis vármegyébe osztatott be. A XII. században külön ispánjai voltak, külön közigazgatással. Utóbb, mikor az ország megyéinek száma 72-re szaporodott, beszéltek külön Csepel-megyéről is. Szt. István idejében és még később is az Árpádok alatt a megyék tulajdonképpen csak uradalmi intézőségek voltak s rendszeren az élére állított ispántól vagy a központtól kapta a nevét. Az ispán tudvalévőleg a királyt képviselte s annak nevében teljhatalommal kormányzott. Munkájáért a megye jövedelmének 1 harmadát kapta. Segítségére voltak a várjobbágyok közül választott udvarbíró, a hadnagy, a százados, a tizedes. A századosokból lettek később a főszolgabírák, a tizedesekből a falu bírái. Történelmi adatok bizonyítják, hogy Csepelnek a következő ispánjai voltak: Tiborc (1217), Gál (1259), Bud (1293), Besenyő Benkő (1342), Belderei Fülöp (1355), Vessző fia János (1371), Jensul (1378), Hardi Miklós (1389—1402), Szibenlinder János (1402 és 1435 közt, pontos adat nincs róla) Turóczi Balázs (1435) Sáfár Péter (1438), Pakos Imre (1440), Garai László nádor (1445), Farkas László (1456), Sáfár András (Péter fia (1481), Csepely Máttyás (1485), Csehi Mihály (sirköve a tököli temetőben, illetve templomában 1518.)

A csepeli ispánság alá tartozott a már említett Ulbó sziget, sőt a XV. században Solt, Dömsöd), Agyagos, Acsádegyháza, a fehérmegyei Gárdony, Adony és Martonvásárhely is.

Csepel község lakosságának számáról a török előtti időből adatok nincsenek, de hogy jelentékeny hely volt bizonyítja a már említett Oláh Miklós érsek azon állítása, hogy II. Lajos király korában város (mezőváros) volt, hol királyi-lak is állt.

A török kiűzetése után lakossága csak lassan szaporodott. Könnyebb áttekinthetőségül szolgáljon az alábbi táblázatos kimutatás azon megjegyzéssel, hogy a legutóbb 1931 január 1-én végrehajtott népszámlálási adatok a Statisztikai hivatal által teljes egészében feldolgozva illetve teljes egészében még közölve nincsenek, ép ezért a kereseti viszonyokra, foglalkozásra

stb.-re vonatkozó összes adatok, az 1920. évi népszámlálás adatai. A vallási és tankötelezettségre vonatkozó adatok az egyházak és iskolák leírásánál találhatóak meg.

Év	Telek kat. hoidakban	Összes lakosok	Összes lakosok	Külföldiek	Távol levők	Férfi	Nő	Magyar	Német	Tót	Horvát	Oláh	Szerb	Egyéb	Magyarul beszél	Ir és olvas	Jegyzet
1837.		120	599														
1843.			800														Bodnár József szer.
1859.			600														Hunfalvi János szerint
1869.			1329														
1876.	3422		1604														
1880.		179	1526					96	1140	14			195	12		599	
1890.	8478	270	2246					585	1559	4		1	108	9			
1900.	3513	270	4568	180	—	2365	2809	2015	2204	41	5	1	18	289	3317	2796	
1910.	8472	955	9462	400	21	4747	4715	7928	1379	43	11	—	38	63	8668	8450	
1920.	3472	1538	13.990	—	77	6910	7050	10.894	2582	125	25	58	60	246	13.465	11.194	
1930.	2344	2625	22.901	778	—	11.458	11.445	20.827	1706	126	46	14	41	92	22.662	18.960	Bpesthez csat. 110 k h

Összes kereső volt 1920-ban: 6376 lélek, az eltartottak száma: 7614.

Östermelő kereső: 475, eltartott 566; iparos kereső 4516, ezek által eltartott: 5675. Kereskedelem és hitelközvetítő kereső volt: 335, eltartott 489. Közlekedésből kereső: 122, eltartott 190. Közszolgálati alkalmazott kereső: 223, eltartott 229. Véderő kereső: 285, eltartott 69. Napszámos kereső 121, eltartott: 95. Nyugdíjas, tőkepénzes stb. kereső: 123, eltartott: 143. Házi cseléd kereső volt: 124, eltartott 9. Ismeretlen foglalkozású kereső volt: 52, az általuk eltartott 149.

A mezőgazdasági munkások közül háza volt 23-nak.

Ipari foglalkozásból élő volt: 3494 férfi, 1019 nő.

Házi iparból élő: 2, Vándoriparból 1.

Ónálló iparos volt: 437.

Iparban alkalmazott tisztviselő volt: 205.

Iparos tanoncok száma volt: 283.

Egyéb iparban alkalmazott ipari munkás: 3533.

Segédszemélyzet: 4076.

Reszelőgyárban volt:

Férfimunkás: 28, nő. — Ebből műszaki munkás: 1, segédmunkás 26, 1 igazgatói teendőket végez. A munkások közül róm. kath. 20, ref. 1, evang. 4 izr. 3. Nyelv szerint, 1 német, 2 horvát, Magyarul tudott 28.

Acél és fémárugyárban. (Weisz Manfréd.)

Összes alkalmazott: 1708 férfi és 303 nő. Ebből igazgatással, felügyelettel megbízott főtisztviselő volt: 41, műszaki tisztviselő: 162, művezető előmunkás (altiszt) 120, egyéb személyzet 1668. Összes alkalmazottakból róm. kath: 1498, görög kath. 24, ref. 255, evang. 117. gör. kel. 8, unitárius 3, izr. 99, egyéb 7. Nyelv szerint volt: magyar 1656, német: 289, tót: 22, oláh: 6, rutén: 1, horvát: 7, szerb: 8, egyéb: 22. Az összes alkalmazottból magyarul beszélt: 1963.

Az igazgatással megbízott és műszaki tisztviselők közül magyar anyanyelvű: 175. Magyarul tud: 198. Előmunkás (altiszt) közül magyar anyanyelvű: 94, magyarul tud: 117.

Tölténygyárban. (Weisz Manfréd.)

Összes alkalmazott: 3608 férfi és 1012 nő. Ebből igazgatással, felügyelettel megbízott tisztviselő: 185, műszaki tisztviselő: 34, művezető előmunkás: 86, egyéb személyzet: 4315. Összes alkalmazottakból volt: róm. kath. 3529, gör. kath. 54, ref. 628, ev.: 150, gör. kel.: 19, uni.: 9, izr.: 215, egyéb: 16.

Nyelv szerint volt magyar: 3728, német: 739, tót: 42, oláh: 13, rutén 3, horvát: 7, szerb: 25, egyéb 63. Magyarul tudott 4516. Igazgatással, felügyelettel megbízott és műszaki tisztviselőkből magyar nyelvű volt: 209, magyarul tudott: 218. Művezető előmunkás (altiszt) magyar anyanyelvű volt: 76, tud magyarul 86.

Magyar posztógyárban.

Összes alkalmazott: 95, férfi: 49, nő: 46. Igazolt kereskedelmi tisztviselő: 7, műszaki tisztviselő: — nincs, művezető: 6, a többi 82 munkás.

Az összes alkalmazottból volt: róm. kath: 72, ref: 5, ev. 11. gör. keleti: 1, unitárius: 1, izraelita: 4, egyéb 1.

Nyelv szerint volt: magyar: 81, német: 11, ruthén: 1, egyéb: 2. Magyarul tud: 93.

Az igazgatóságban magyar anyanyelvű: 6, magyarul tud: 7, Művezető magyar anyanyelvű: 5, tud magyarul 5.

Szűcsgyárakban:

Összes alkalmazott 99, férfi: 71, nő: 28. Ebből felügyelettel igazgatással megbízott főtisztviselő: 4, műszaki: 4, egyéb: 91 munkás: —

Vallás szerint az összes alkalmazottakból volt róm. kath. 81, gör. kath.: 2, ref.: 9, evangélikus: 1, gör. keleti: 2, izr.: 4.

Nyelv szerint volt: magyar anyanyelvű: 9, német: 1, tót: 5, oláh: 2, egyéb: 1. Magyarul tud: 97.

Az igazgatóságban magyar anyanyelvű: 4, művezetésben magyar anyanyelvű: 2, tud magyarul 3.

Kikötőépítésnél. (Vámmentes kikötő.)

Összes alkalmazott: 44, ebből férfi: 41, nő: 3. Igazgatással megbízott tisztviselő: 5, műszaki tisztviselő: 1, művezető (altiszt) 1, a többi 37 munkás.

Vallás szerint: róm. kath.: 38, ref.: 6.

Nyelv szerint volt: magyar: 35, német: 7, tót: 1, egyéb 1. Magyarul tud 44. Igazgatási és műszaki tisztviselőkből magyar 6, Műszaki tisztviselőkből magyar: 1.

Külterületen.

A 13990 lélekből álló Csepel községnek az 1920. népszámlálás szerint a külterületeken a lakosság megoszlása szerint a következő volt:

Csillagtelepen 576 ember lakott, ebből magyar anyanyelvű volt: 432, német: 126, tót: 3, szerb: 2, egyéb 12. Magyarul tudott: 561. Irt, olvasott: 429, Vallás szerint róm. kath. volt: 504, gör. kath.: 1, ref.: 52, ev.: 15, gör. keleti: 1.

Ungár féle telepen (Háros dülő szomszédságában) 95 ember lakott, ebből magyar volt: 70, német: 21, egyéb: 2. Magyarul tudott beszélni: 86, Irt olvasott: 55. Vallás szerint róm. kath. volt: 72, ref.: 23.

Király majorban az összes lakosság volt: 81, ebből magyar: volt: 45, német: 9, tót: 1, horvát: 1, szerb: 3, egyéb: 16. Magyarul tudott beszélni: 74. Irt, olvasott: 52.

Vallás szerint volt róm. kath: 46, g. kath.: 17, ref: 4, ev.: 2, gör. keleti: 1, izr.: 10, egyéb: 1.

Újtelepen (a vámmentes kikötő helyén) az összes lakosság volt: 501, ebből magyar volt: 434, német: 50, tót: 4, ruthén: 2, horvát: 2, szerb: 99. Beszélt magyarul: 494. Irt, olvasott: 371. Vallás szerint volt róm. kath: 391, gör. kath: 2, ref: 77, evang.: 26, unitárius: 1, izr.: 1, egyéb: 3.

Házakra vonatkozó adatok:

Az összes házak száma volt: 1528, ebből kőből, v. téglából épült volt: 972, kőalapon vályogból épült: 256.

Cserép, pala vagy bádogtető volt: 1246, fazsindelyes: 227 zsuppal, vagy náddal fedett: 55 ház.

A község tulajdonképeni fejlődése és lakosainak szaporodása azonban csak 1894 óta kezdődik, mikor Weisz Bertold és Manfréd megkezdte a gyár felépítését.

Mióta Csepel, mint urasági birtok Szavoyai Jenő kezébe került, Promontoriummal (Budafokkal) sőt az egész szigettel együtt a „Ráckevei uradalomhoz” tartozott s mint majorság kezeltetett önálló községgé való fejlődéseig.

Szavoyai Jenő, amint a telepítéseket felső rendeletre megkezdte Promontoron 1714-ben egy hatalmas kastély és gazdasági épületet emeltetett. (A kastély Törley pezsgőgyáros tulajdona lett 1910-ben). Ugy a promontori zselléreket (ott ugyanis többnyire a sziklabarlangokban csak zsellérek laktak), mint a csepeli jobbágyokat e kastélyból igazgatta a felállított főtisztviselés (praefectura), mely a ráckevei tisztartóságnak volt alárendelve. Mária Teréziától kezdve az uradalom kezelését a ráckevei tisztartóság, mely fölött a háboru elvesztéséig a bécsi főigazgatóság rendelkezett. A bírót a földesur nevezte ki. A birtokosok egyes-bajos dolgait a promontori uradalmi tisztviselés közvetítésével a ráckevei uriszek üttötte nyélbe, amely Ráckeven tartotta bíraskodását.

Az 1742-ben alakult község, melynek már kezdet óta volt jegyzője valamikor a solti, majd a kiegészítésig a pilisi járáshoz 1880-ban és az ezt követő években Pesti, 1911-ig ráckevei, 1922-ig a kispesti járáshoz tartozott, jelenleg a központi járáshoz tartozik. Az 1778.-iki urbariális oklevél szerint az első jegyzője: Gottfried Antal volt, aki egyszersmind a kántortanítói tisztet is viselte, de egyuttal harangozó is volt. Az 1838. évi árvíz idejében Thun Ferenc viselte az említett hivatalokat, de már utódai Stankó Ferenc, ideiglenes jegyző 1872-ben Szabó (Schneider) János főjegyző (1897-ig) már kizárólag jegyzői teendőket végeztek. Utódaik: Kaszap Kálmán (1897–1902) Leszkovics Gyula, (1902–1907) s jelenleg dr. Koncz János (1917. óta).

Az O falui jegyzői és kántortanítói lakás az 1838.-i árvíz alatt az iskolával együtt elpusztult, az új faluban az első jegyzői hivatal a mai Fő u. 1. szám alatt volt. A jelenlegi községháza Kaszap Kálmán jegyzősége alatt 1898-ban épült.

A Weisz féle gyár létesítése előtt Csepel közigazgatása, jegyzőjét mindig maga tartotta el. Az ügyek elintézése nem került nagy fáradságba. Mint az ország vidéki községeinek nagy részében egyetlen jegyző is képes volt a teendőket nagyobb megerőltetés nélkül elvégezni. A gyárnak 1892-ben történt megalapításától kezdve azonban a helyzet változott. A község élete megelégnült. A letelepült, munkások egyes-bajos dolgai, a lakosság szaporodása napról-napra növelte a községházi munkát; kénytelen volt tehát a képviselőtestület 1893-ban a jegyzőnek 21 évvel előbb megállapított fizetését 500 forintra emelni, melyből azonban a földjárandóságnak, cca. 23 holdnak kataszteri tiszta jövedelmét 17 frt. 62 krt. levonta. Ugyanezen évben, segéd tartás címén részére 250 forintot is megszavaztak.

A községháza, amely az O faluban elpusztult községháza helyett épült a község bejáratánál, a Fő-utca 11 száma alatt volt. Mivel jegyzői lakásul is szolgált, kicsinynek bizonyult, miért is a község Szabó János, majd Kaszap Kálmán jegyzősége alatt 1897-ben 11937 forinton Scheffer Nándor közmivvel felépíttette a mai községházát, a régi községházát pedig 1898-ban 5100 forintért eladta. Az új községházában lakott maga a jegyző is. Ezenkívül volt két iroda, 1 pénzügyi, 1 irattári, 1 várószoba s 1 szoba a csendőrség részére. A gyár fejlődésével párhuzamosan szaporodott a lakosság is, úgy, hogy 1908-ban már 1 adóügyi és egy segédjegyző állást kellett szervezni, majd 1909-ben egy másik segédjegyzői, egy nyugdíj jogosult irnoki és egy végrehajtói állást is szerveztek. 1905-ben két kishíró mellé 3 szolgát is fogadtak, kik a kézbesítésnél segítettek és a község tisztántartásáról gondoskodtak.

A világháboru alatt a községnek egy főjegyzője és 4 aljegyzője volt, és pedig: Leszkovics Gyula főjegyző, Gáspár János, ki állásáról később lemondott és a községből távozott. Szauter József aljegyző (kit a kommunbeli magatartása miatt állásától megfosztottak) s végül Gönczy Sándor, (ki a háboru kitörése után

rövid idő múlva meghalt). Ezen kívül a község szolgálatában volt még 1 orvos, 1 állatorvos, 1 iktató, 3 végrehajtó; szükséghez mérten 2—3 irnok, illetve napidijas, 2 kisbíró és 7 rendőr.

A segédjegyzők 1915-ben belügyminiszteri rendeletre kaptak jegyzői címet.

A világháború alatt Csepel lakossága, forgalma amerikai mértékben gyarapodott, fellendült, Az ország minden részéből különösen az ipari munkásoknak, de egyéb foglalkozásuaknak is, kik iparkodtak valahogy honvédelmi kötelezettségük alól kibujni, valóságos asyluma, mentsvára lett: remélve, hogy gyári alkalmaztatásuk révén, mint nélkülözhetetlenek menekülnek a hadikötelezettségüktől. Az így máról holnapra megdagadt község ügyeit a fentebb felsorolt községi alkalmazottak természetesen csak rendkívüli erőfeszítéssel voltak képesek elvégezni. A község előljárósága, élükön Leszkovics Gyula jegyzővel, alkalmi erőket fogadott és a közoktatásügyi miniszter rendelete alapján, egy, a hadseregből hazatért, tanítás alól felmentett áll. tanítót rendelt be segítségül. A jelenlegi község háza a megszorított munkaerők miatt már a háború alatt is kicsinynek bizonyult s ezért Leszkovics jegyzőnek 1917-ben történt halála után már az ő lakása is jegyzői irodának alakítottát át. Szauter József h. főjegyzősége alatt (1916—1917) a képviselőtestület a meglévő főjegyzőség és adóügyi jegyzőség mellé egy közigazgatási jegyzői állást, egy új aljegyzői, három irnoki, egy gépiprónői, két becsüsi, négy kézbesítői állást szervezett. Jelenlegi vezető tisztviselők: Dr. Koncz János főjegyző 1917 óta, Dr. Lokey Béla 1917-től aljegyző, 1928 óta községi jegyző, Sramm Rezső adóügyi jegyző. Aljegyzők: Szabó Gy. Géza 1923 óta, Szalay Károly 1928 óta, Fejér Vilmos (anyakönyvvezető) 1929 óta, Steiner Ferenc, 1931 óta, Nagy Lajos, h. aljegyző 1932 óta. Közs. orvosok: Dr. Rév Miklós 1919 óta, Dr. Dabasi Tibor 1929 óta, Dr. Zoltán Jenő állatorvos, 1913 óta, mérnök a községnek: Vladár József 1920 óta. Ezeknek segédkezik 17 irodatiszt, köztük három nő. A község fizetéses alkalmazottai még a bírón kívül 1 másodbíró, 1 pénztáros, 1 közgyám, 8 esküdt, 2 fogyasztási adóellenőr, 1 jegyzőgyakornok és 9 al-tiszt.

A község bírái voltak: Zorinácz Markó (1778-ban, elődei teljesen ismeretlenek), Moszt János (1838-ban), Niederkirchner Antal (1846-ban), Ivánovics Mátyás (1849-ban), Niederkirchner Boldizsár (1854-ban), Heszberger István 1860-ban), Niederkirchner Felix (1864-ban) Petz Ferenc (1873-ban), Moszt Mihály (1882-ban), Zorinácz Márián (1885-ban), Niederkirchner Lipót (1888-ban), Uitz István (1900-ban), Feurer Ádám (1903-ban), Szeltner János (1906-ban), Beck Lőrinc (1909-ban), Hauschild Lipót (1918-ban), Niederkirchner Ferenc (1921-ben), Versitz András (1927 évben), Schmidt Mihály (1930-ban).

A világháború alatt a közigazgatási nagyobb mérvű tevé-

kenység is természetesen a háború szolgálatában merült ki. Különösen nagy munkát adott a község területére jött hadkötelezettek nyilvántartása emellett, hogy a gyárban e célból külön a hadsereg részéről kiküldött bizottság is működött. Sok gondot okozott már akkor is a község lakosságának 3000 körüli ellátatlanainak élelmezése, lizsteltatása, mivel a lizst java részét a hadrakelt seregnek szállították. A „Haditermény Rt.”-től kiutalt lizst kiosztása céljából hivatalos helyiségeket kellett bérelni munkásokat díjnokokat (főleg nőket) kellett alkalmazni. Az állami alkalmazottakat Pesterzsébetről látták el lizsttel és egyéb élelmi-cikkel, mit a boltok előtti sorbaállással sem lehetett megszerezni. A háború vége felé különösen meggyűlt a baja a közigazgatásnak a lakásviszonyokkal is. 1918-ban miniszteri rendeletre lakáshivatalt állítottak fel, melyhez egy bizottságot küldtek ki és az irodai teendők végzésére egy tanítót, (egyszersmind h. elnököt) alkalmaztak. E hivatalnak az volt a rendeltetése, hogy a lakásügyekben rendet teremtsen, a megüresedett helyiségeket requirálja és lakásraszorulóknak adja. A lakástulzsufoltság oly nagymérvű volt, hogy szószoros értelemben a szigorú telekben is fabódéokban, sőt volt kecskeolakban is laktak emberek, sőt családok is. Gondot okozott a sok hadbavonult családtagjainak ellátása, gondozása is. A község ugyszólván minden alkalommal 10.000 korona hadikölcsönt jegyzett, utóljára 40.000 koronát. Ez mind odaveszett.

A község képviselőtestülete 1918. október hó 31-én tartott gyűlésén kimondta, hogy a község a forradalmi kormányhoz csatlakozik. Dr. Koncz János főjegyző mintegy előre látva, érezve a bekövetkező szomorú éveket mivel saját szavai szerint az ország vezetői közt nem láthatók a 48-as időkhöz hasonló nagy emberek; aggódó lélekkel 12 pontba foglalta azt, hogy az ország területi épségét (integritását) jövőjét miként lehetne biztosítani s ha csak ezen elgondolásokat, amely ország józan-gondolkozásu és a nemzet jövőjéért aggódó polgároknak is elgondolása a forradalmi kormány is magáévá teszi, javasolta a csatlakozást. E 12 pont röviden a következő: 1. Erdély uniójának biztosítása. 2. Általános, egyenlő, titkos, községenkénti választójog. 3. A különböző ajku nemzetiségek békés együttműködésének biztosítása. 4. A népek (nemzetiségek) önrendelkezési joga a magyar államiség keretén belül, a legnagyobb mérvű őszinteséggel, egyetértéssel építessék ki. 5. Egyesülési, gyűlékezési jog biztosításuk. 6. Amnestia a politikai bűntett miatt elítélteknek, kivéve akik a területi integritást veszélyeztették. 7. Bel- és külpolitikai rendszabályok a fenyegető inség ellen. 8. Szociálpolitikai reformok, hogy az országhoz hű nép foglalkozáshoz jusson. 9. Önálló államéletre hivatott népekkel békés gazdasági és politikai kapcsolat létesítése. 10. Alkalmos képviselők kiküldése, akik a művelt világ előtt megvilágítják a magyar állam területének történelmi jogait és a magyar demokracia céljait. 11. A különböző társadalmi osztályok közötti tel-

jes demokratikus és szocialis alkotásokkal a teljes öszhang megteremtése. 12. Béke tárgyalásra olyan férfiak kiküldetése, akik az ország jövődjére érdekeltek a legsürgősebb, legelfogadhatóbb és jövő fejlődésünket nem akadályozó általános békét hozzák. E mély megfontolással összeállított, honszeretettől sugalt indítvány a képviselőtestületben, minden lelki összeroppanás, lethargia, fásult közöny, nemtörődömség dacára helyeslésre talált, csak egy indigena, egy nemzetköziséggel itatott monstrumnak, Fried Jakab munkásnak volt ellenvetése, annak, aki 6 hónap múlva a csepeli kommunizmusnak lelke lett s ki erre 133 napi, különösen a lelkekre nehezedő uralom után a Dunán átevezve Ausztriába szökött.

A képviselőtestületből átalakult nemzetitanács néhány nap alatt nemzetörtséget szervezett s erre a célra a kormánytól 100.000 koronát kért. E nemzetörtség fejenként 30 korona napidijban részesült. Ebből 10 koronát a kincstár, 10-et Weisz Manfréd, 10-et a háztulajdonosok fedeztek. Elrendelte a nemzeti tanács, hogy a gyár felesleges tejét (ugyanis Weisz Manfréd a háboru előtt a mai budafoki ut mellett levő, most munkáslakásnak használt épületekben tehenészetet állított fel a gyári munkások csecsemői és kórházi betegek részére), a községi gyermekek és betegek részére szolgáltatassa ki. Gondoskodott arról, hogy a villanyvilágítással ellátott házak köolajat kapjanak, mert a villanyvilágítási üzemekben gyakoriakká váltak az üzemzavarok, rövidzárlatok. Ruházati, tüzelőanyag szerzési, segélyezési, egészségügyi bizottságokat állított fel. 1918. novemberében mérnöki, majd 8 esküdti, 3 kisbirói állást szervezett, a hitoktatóknak heti tanítási óráik után 60 K. fizetést szavazott meg, 1919-ben a kommun kitörése előtt orvost választ, megvásárol egy hadügyminiszter által kiutalt 26 lőerős teherautót 25.000 koronáért. Lábbeli szükséglet intenzívebb ellátásáról gondoskodik, 1919. január hó 18-án új nemzeti tanácsot választott, melybe sok polgáron kívül, (tanult embereknek csaknem teljes kihagyásával) még több szociáldemokrata került, mint amennyi volt az előzőben. Ezen újra szervezett tanács alighogy megmelegedett váratlanul kitört a proletár diktatura. Ennek rövid leírása olvasható a szociáldemokrata párt ismertetésénél.

A proletár diktatura alatt sem a direktórium, sem a tanács jegyzőkönyvet, — azt tartva, hogy az teljesen felesleges — nem vezetett.

A kommun alatt az örökös gyűlések, tanácskozások dacára a közigazgatás ugyszólván teljesen szünetelt, a direktórium és a tanács fecsegett, szónokolt, de semmi érdemes munkát nem végzett, csak költekezett, melynek azonban látható eredménye végül a kiürült pénztár volt. Midőn a diktatura bukása után, a direktórium és a tanács által minden bejelentés nélkül elhagyott községhezát és pénztárt a községi előljáróság átvette, illetve az ügyek vezetését megkezdte, a község pénztárában

513.444 K. 82 fillér készpénzt és 254.112 K. 66 fillér értéket talált. A készpénz, ugynevezett (fehér devalvált pénz), „szovjet pénz” volt, mit az országos direktórium nyomabott. A jó pénz, a még a béke és háboru idejéből maradt „kékpénz” teljesen eltűnt, a fehérrel kicszerűlték. Számszerűleg a pénztárban hiány nem volt, csak azt lehetett megállapítani, hogy a direktórium mily könnyelműen, hanyagul, megfontolás és felelősségérzet nélkül pazarolta a község vagyonát. Gazdálkodását eléggé mutatja azon körülmény, hogy uralma alatt a község bevétele volt 692.067 K. 57 fillér, evvel szemben 1.113.488 K. kiadott, vagyis 421.420 K. túlkidatást csinált. A felekezeti alaphól 20 ezer, a Munkás Otthontól 56 ezer, az államtól 150 ezer korona kölcsönt vett fel. A Munkás Otthon 56 ezer koronáját visszafizette, de a felekezettől és az államtól kölcsönvett összeggel adós maradt.

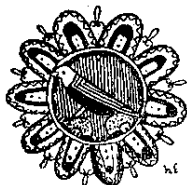
Felvett a löszergvár ingatlan eladási árából 126.000 koronát, a legelvetési társulattól Weisz Manfréd által megvett ingatlanok árából 196.200 koronát. Ezeket a pénzeket a Pénzüntezeti Központtól formális határozat nélkül vette fel, holott a község pénztárában volt pénz. A direktórium a községi alkalmazottakat teljes számban megtartotta, fizetésüket kiutalta, de emellett direktórium tagoknak és más egyéneknek is adtak fizetést; így a községi népbiztosnak, a forradalmi törvényszék elnökének, a járási munkástanács tagjainak, az ellenforradalmárokat kutató detektívnek, a vöröskatonát toborzó bizottsági tagoknak, a katonaképző csoport tagjainak. Napidij fejében „elveszett munkaidő”, címén 64.512 K. 20 fillért fizettek ki.

A direktórium 1919. június havában cipészüzemet létesített. E célra 35.219 K. 40 fillér hitelt vett igénybe a Pénzüntezeti Központtól. Ebből 20.000 koronát visszafizetett, de 15.219 K. 40 fillérrel adós maradt. Mikor az előljáróság augusztusban e cipészüzemet átvette, a pénztárunkban nem volt annyi pénz, hogy a heti munkabért kifizethették volna. A munkások (kik közt iparjoggal bírók is voltak), oly keveset produkáltak, hogy annak értéke még a munkabéreket sem fedezte. (Jellemzi ezen időket, hogy minden ipari munkás csak immel-ámmal dolgozott, amerikázott). Az üzem vezetősége a munkák árát a munkaadók-tól szovjet pénzben előre beszedte, a munkásokat azonban a leszállított értékű, gyorsan devalvált szovjet pénzzel már kifizetni nem lehetett, ezért az előljáróság az elvitt árukért felemelt árt szedett be, vagy pedig a csináltatás végett hozott lábbeliket tulajdonosaiknak visszaadta. Csak ily módon tudta a munkásokat kifizetni, az üzemet liquidálni, a P. K.-nak a tartozást megfizetni. A kommun bukása után az előljáróságnak még igen sokféle, ki nem fizetett számlát, nyujtottak be, de azok kifizetését nagyrésztben az előljáróság megtagadta. — A közművelődési alap 40.000 koronából csak 4.014 K. 14 fillér maradt meg. (Lásd a Weisz Manfréd által iskola céljaira adott 40.000 koronát). A direktórium — munkálkodása eredményeként — augusztus hó 1-én csődöt jelentett s tisztviselőket már fizetni nem

egyenes adók után 70%. Mezőri kiadásokra a földadó után 200%.

1925-ben szükséglet 39.174.474 K; fedezet 39.150.628 K. 48 f. Minden költség fedezésére 30.264 K. kataszteri tiszta jövedelem kétszerese után 800%-ot vetettek ki.

1930-ban a szükséglet 873.453 P; a kiadás 753.094 P; fedezeten kiadás 120. 359 P. Kivetés az állami egyenes adók után 50%.

Hivatalok.

M. Kir. Allamrendőrség. Az államrendőrség hatáskörének kiterjesztését a község már 1910-ben elhatározta, de csak az 1916. évi 38. tc. rendelkezésére 1917. június hó 17-én történt meg tényleg a „Budapest székesfőváros m. kir. rendőrség hatáskörének kiterjesztése Csepel község területére. A fenntartási költségekhez 1916. évi közgyűlési határozattal a község 20 ezer koronával járult évenként. A belügyminiszter 1917-ben e hozzájárulási költséget elfogadta és jóváhagyta. Működését Botár Béla főtanácsos, Echardt István h. tanácsos, Sándor József fogalmazó referens, Garay Károly felügyelő, dr. Kanócz János rendőrorvos vezetése alatt 10 rendőrrel, 6 detektívvel és 2 altiszttel kezdte meg. 1916-ban létesült a bejelentő hivatal. Jelenleg a hivatal vezetője Világhy Mihály főtanácsos, 1920 óta, segítő társai, mint intézők Stenger Károly tanácsos, 1921 óta Sándor József kapitány, 1922 óta dr. Markovits József rendőrorvos. Dr. Jancsó Gyula fogalmazó 1933 óta, Garay Gyula számellenőr 1928 óta, Tibay János segéd tiszt 1919 óta, Pásztor Endre kezelőtiszt 1930 óta, dr. Darányi Árpád 1928 óta, Boór László díjnok 1925 óta, Stefanics István 1931 óta, dr. Rosa Ervin 1928 óta, Borbély Ferenc csoportvezető detektív felügyelő, Berta János, Fadgyas János, Koller Ferenc detektív felügyelők, 2 kézbesítő és 1 hivatal szolga. Végrehajtó rendőrség teendőit vitéz Mátray Kálmán, főfelügyelő osztályparancsnok irányítása mellett Mészáros József alhadnagy, továbbá 5 altiszt és 47 rendőr látja el. — 1903 év előtt tulajdonképen a rendőri szolgálatot a csendőrség látta el, mely őrszolgálatilag, tekintettel a háborúra — 1929. augusztus 29-ig a rendőrfelügyelő parancsnoksága alá tartozott és külszolgálatot teljesített. 1919-ben a rendőrlétszámot 20 fővel szaporították, ezek Mészáros József alhadnagy által történt 2 havi kiképzésük után külszolgálatra osztattak be, mire a csendőrség működését végleg beszüntette. Az államrendőrség felállítása előtt a belső rendre a csendőrségen kívül 1908-tól kezdve 1 községi rendőrbiztos és 6 rendőr is vigyázott. A rendőrség felállítására már 1908-ban a község 7395 koronát szavazott meg.

Budapesti Alsó — Révkapitányság a szigetcsucson egy külön emeletes épületben van elhelyezve. A belügyminisztérium hatásköre alá tartozik. Létesítették 1929 tavaszán. Rendelgetése Budapesttől Dunaföldvárig a hajózás, halászat, hajólámpák, ellenőrzése, az evezős és motorcsónakosok nyilvántartása, a külföldről jövő hajók átvizsgálása, és a hajópapírok láttamozása. A soroksári Dunaág folyamrendészeti ügyei is hozzátartoznak. Vezetősége egy folyamórségi kapitány, egy tiszt. Rendelkezésükre áll nyolc detektív, 12 folyamór. Az ellenőrzést egy motoros és egy evezős csónakkal bonyolítják le.

Pósta és távbeszélő hivatal. Csepeliek a község megalapítása után mindaddig, míg a Gubacsi zsilipet meg nem építették, Budapestről kapták a postát. A kisbíró naponként átkelt a kompon és bement Pestre és onnan hozta magával. A csomagokért mindenki maga ment. A zsilip és védgát elkészítése után pedig Erzsébetfalváról (Pestszenterzsébetről) ugyancsak a kisbíró hozta át a küldeményeket. Önálló postahivatal csak 1890-ben létesült (mint III. osztályu postamesterség.) Jelenleg I. osztályu. Az első postamester Szabó Józsefné volt. Jelenleg özv. Vorobiczné Szabó Iona. Alkalmazottja 3 kiadó, 2 kiegészítő és 6 levélhordó.

M. Kir. „Kvassay” Hajózási Zsilipkezelőség. A hivatal a szigetcsuci zsilip közelében van. Feladata a zsilip jökarban tartása és a hajók ki- és beeresztése feletti felügyelet. A felügyeletet az Országos Kereskedelmi és Iparkikötő Kormánybiztossága által kirendelt mérnökök gyakorolják.

Az Országos Kereskedelmi és Iparkikötő Kormánybiztosság Kotrási és Hajózási vezetősége. Mivel a kikötők építését részben pénz hiányában, részben az ország nagy szegénysége miatt, folytatni nem lehet, úgy ezt a hivatalt, mint a vele kapcsolatos műhelyt, mely a kotrógépek, gőzgépek javításával foglalkozott, be kellett szüntetni. A kirendelt 2 főmérnök, 3 vízmester, 2 gépészmérnök s üzemvezető, 2 bérleszámloló és egy munkás várja disponálását.

Budapesti Vámmentes kikötő telepfelügyelősége felállított 1928 október hó 20-án, vagyis mikor a kikötő a forgalomnak átadatott. Ugyköré kiterjed Németországtól a Fekete tengerig. A Budapestet érintő és hajókon hozott áruk felvétele és leadása felett rendelkezik. Irányítja a helyi és a transzító forgalmat. A m. kir. kormány a kikötő építését 1922-ben azért kezdte meg, mert a megnövekedett áruforgalmat az átrakodógépek, tárházak, vasúti kapcsolatok hiányában a budapesti Duna parton már lebonyolítani nem lehetett. A kormány, kezdeményezésére egy francia pénzcsoport bevonásával, 100 millió tökével „Budapesti Vámmentes kikötő” címén egy részvény-

társaság alakult, oly formán, hogy a részvények 40%-át a pénzcsoport, 60%-át a kincstár biztosította. E társaság engedély-okirata alapján 50 évig huzta volna a kikötő jövedelmét, de a kormány azt a 15 millió francia frankot kitevő kölcsönt, melyet a pénzcsoport előlegezett s mellyel az építkezés meg is indult, 1927-ben a népszövetségi kölcsönből visszafizette s így mire a kikötő működését megkezdte az állam szabad-kezet nyert.

A kormány 1928-ban egyik minisztertanácsi értekezleten elhatározta, hogy a vámmentes-kikötő állami üzem legyen.

A beruházási, üzleti költségek tervezetével, a szabályok, tarifák stb. összeállításával Döbrentey Gábor ny. fregatt-kapitányt, a MFTR. igazgatóját bízták meg. Ő munkájának derekasan megfelelt, úgy hogy 1928 október 20-án, az ünnepélyes megnyitáson, Horthy Miklós Magyarország kormányzójának jelenlétében az üzembevételt kihirdették.

A kikötő ügyeit Budapesten V. ker. Széchenyi u. 2 sz. alatti igazgatóság és a kikötő épületben működő telepfelügyelőség végzi.

A telepen működő főbb tisztviselők a következők: Vezető Varga Vilmos min. főtanácsos, Zsigmond Imre főmérnök az üzemi osztály főnöke, helyettese Kovács László mérnök, dr. Szerdahelyi Károly a kereskedelemügyi osztály főnöke, cégjegyző, dr. Rauf Árpád cégjegyző, igazgatósági előadó, dr. Berdin Dezső rendelkezési csoport vezetője, Kézdivásárhelyi Pap Aladár számlázási csoport vezetője, Andrassy Bertalan gabonátárház vezetője, Szalay Károly külső szolgálat vezetője, Polcz Andor főkönyvelő és több segítőtisztviselő.

A tisztviselők ez idő szerint, még az állami státusban nincsenek, tehát magántisztviselők. Öregség és rokkantság esetére fizetéseikből 2, illetve 2,5%-ot vonnak le.

A kikötő területén a forgalmat a MÁV. bonyolítja le és a tolatásokat egy 400 tonna vonóerejű nyersolajmotor, a kikötőmedencében pedig a vontatást egy boxerhajó végzi. Ujabban egy másik tolatómozdonyt is szereztek be.

Az igazgatóság a költségvetését július 1-től a következő év június 30-ig terjedő időre állítja össze. Az első, 1928/29 csonka-költségvetési év október 20-tól kezdődött. Az első három hónapban 10.000, a többi hat hónap alatt már 344.000 q. átrakást bonyolítottak le, pedig a gabonátárház, (melyről alább lesz szó) még alig működött.

A gabonaszállítás külföldre 1929. őszen ugyszólván teljesen szünetelt, e krízis alatt a gazdák kénytelenek voltak terményeiket piacra dobni. A nagymennyiségű összevásárolt gabonát az arbitrazsörök a gabonátárházban helyezték el, mely zsufolásig megtelt. Transzító forgalom csak 12.000 q. volt. A megnyitás óta a dunai hajózási vállalatok egymásután állítanak fel a kikötő területén ügynökségeket. Az 1929/30. teljes költségvetési évtől 1932/33. költségvetési év ideje alatti forgalmat és pénzügyi eredményt a következő táblázatok mutatják:

Költségvetési év	Gabonatarban		Darabáruszinben		Nyílt raktárhelyen		Összesen		Közvetlen átrakás métermázsákban	Összforgalom métermázsákban
	be	ki	be	ki	be	ki	be	ki		
	tárolás métermázsákban									
1929/30.	401.992	412.270	156.945	169.993	618.997	818.480	1.077.298	895.752	689.697	1.766.990
1930/31.	671.881	312.049	240.893	223.257	1.514.685	1.315.982	2.426.909	1.851.288	1.321.311	3.524.514
1931/32.	627.886	591.886	387.327	308.412	1.376.969	1.276.960	2.577.258	1.294.688	1.294.682	5.237.618
1932/33.	495.049	485.939	486.683	407.522	1.188.263	1.047.200	2.119.985	1.920.655	1.108.237	4.984.787

Költségvetési évben	Pénzügyi eredmény				J e g y z e t
	Bevétel		Kiadás		
	P	f	P	f	
1929/30.	789.800	14	776.347	38	
1930/31.	1,227.312	56	1,041.072	74	
1931/32.	1,302.751	14	1,008.707	24	
1932/33.	1 154.270	70	864.895	59	

A 35.000 tonna férőképeségű, toronyszerűen kiemelkedő gépházzal együtt a 13 emeletes gabonatarház 95,8 m. hosszú, 36,3 m. széles és 43,6 m. magas (a gépi berendezésre szolgáló tornyos résszel 52,5 m.), a környék legmagasabb épülete.

Az áruk átrakását, kezelését, szellőztetését, zsákolását stb. a legmodernebb s az Ame Luther nevű német cég által berendezett gépek végzik.

A hajón, vasuton érkező áruk felszívására mozgatható szivó-elevátorok szolgálnak 4 szivócsővel. A tárház pincehelyiségébe a gabonát 4—4 hosszirányú és 4 keresztirányú szállítószalag, a gabona felemelését a toronyszerű részben 4 mérlegelevátor és 4 raktárelévátor végzi. A kirakásnál is szállítószalagok működnek. A zsákokba való beöntések 6 drb. mozgatható automata zsákolómérlegen történnek.

A kikötő medencéjének partján a hajókból, valamint a vasuti kocsikból való ki és berakást 2 drb. 50 m. fesztávolságú, 7 tonna teherbírásu és 40 tonna óránkénti teljesítőképességű hiddaru csinálja.

A kikötőbe bejött és kiment hajók épügy, mint a vasuti-kocsik száma, úgy a rakottak, mint az üresek is természetesen a forgalom arányában emelkedtek.

A tárházban az 1929/30-iki költségvetési évben a hüvelyes és egyéb magfélések tisztántartására és válogatására külön berendezést és egy külön épületben zsisziktelenítő telepet létesítettek, továbbá 1931/32-ben árpatisztító berendezést is állítottak fel.

A nyílt rakodóhelyeken a helyet az igazgatóság egy-egy évre szerződés mellett adja bérbe a különféle vállalatoknak.

Ugyancsak a kikötőmedence szélén 80 m. hosszú, 40 m. széles 5600 m² nagyságú és vasszerkezetű zárt raktárak (hangárok) épültek. Részben zárt, részben nyílt raktárakban, eddig a következő fajta árukat raktározították el a bérbevevő vállalatok, miket részben hozzánk hoztak, részben kivittek, részben transitóáruk voltak. Kivittek: hüvelyeseket, aszfaltot, vasfélégyártmányokat, dohányt, gyapjút, hagymát, keramitot, téglát, stb. Behoztak tüzelőanyagot, faárut, aszfaltot, fémét, gyapotot, jutát, kakaóbabot, kőanyagot, papírt, rizst, sót, takarmányféléket, vegyszert, szilvaizit, műtrágyát stb.

A kereskedelmi kikötő medencéjének hossza 1000 m., szélessége 100—150 m., legkisebb vizállása 2,6 m., tehát némi kórrással 2500—3000 tonnás hajókat is befogadhat. A part 1 méterrel magasabban áll a legnagyobb árvíz esetén is.

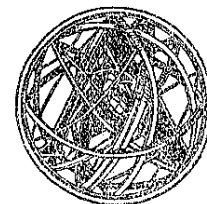
A rakodópart hossza, melyen lépcsőlejáratok vezetnek a víz színéig 600 m., a partfal többi része rézsűs kőburkolatú.

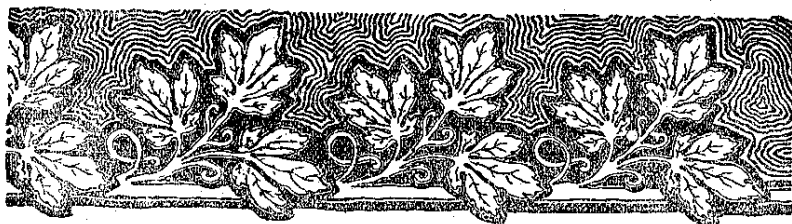
A kikötőben télen mintegy 250 uszályhajó telel.

A község szegényeit különösen az őszi hónapokban hetenként a hüvelyesek válogatásával 9—12 pengő keresethez juttatja. A munkások a válogatásnál asszonyok és többnyire leányok, de a ki- és berakásnál férfi munkások is meglehetősen számmal jutnak kenyérhez.

Az állam az építési költségeken kívül 1928/29-ik évig 12,5 millió pengőt fektetett bele a felszerelésekbe.

Forgalmi a dőhivatal. 1922 óta működik. Vezetője első ízben Paál Sándor állami tanító volt. Jelenlegi főnöke Mészáros Iván. ny. ezredes, kinek munkatársai 3 ellenőr és egy irnok.

Hitközségek, missiók.

Róm. kath. egyház története. Csepelsziget, mint királyi birtok nemcsak politikailag, de egyháziilag is külön fejlődésen ment keresztül s mindenkor kivételes helyzetben volt. Kezdetben Csepel s vele együtt a sziget — a többször említett Tudománytár szerint a kalocsai, majd a veszprémi püspökséghez tartozott, idővel azonban ettől külön vált és (nullo mediante) minden közvetítés nélkül egyenesen az esztergomi érsek joghatósága alá helyeztetett. Az érsek helynökévé a csuthi esperest nevezte ki. A csuthi prépostságot, mely 1264-től kezdve egyzersmind csepeli főesperes is volt s mint ilyen a hierarchiában kiváló szerepet viselt, szent Euztiah tiszteletére és a premonstreiek részére IV. Béla király alapította. 1475-ben Mátyás király a pálosoknak adományozta a prépostságot, kik azt a premonstreiek minden tiltakozása ellenére háborítatlanul bírták a török hódoltságig. A székesfehérvári egyházmegyei őmtár szerint a szigeten Szent Jakabról nevezett apát-ság is volt, 1374-ben keletkezett s ebből az időből kelt okmány szerint a cisterciek maguknak vindikálták.

A tudománytár 1843. évi XIV. kötetének 128–130-ik oldalán olvasható, hogy „a sziget felső részében, nevezetesen Csepel és Tökölve (Tököl) rácajku népek közt Kapisztrán János rendjét tartó barát, kik a pápi évkönyvek szerint Budáról a török miatt elbujdosván és a nevezett helyiségekben egy darabig lappangván, valamennyire fenntartották a róm. kath. vallást.

Mária Terézia VII. Pius pápa beleegyezésével 1777-ben megalapította a székesfehérvári egyházmegyét, mikor is Csepel s ezzel az egész sziget, csepeli esperesség neve alatt, ezen egyházmegyéhez csatoltatott.

Hogy Csepelen a török hódoltság előtt is volt templom s a plébánia, írott okmányaink nem bizonyítják ugyan, de valószínűvé teszi annak létezését Oláh Miklós (L. idézett művét.) megemlékezésén kívül, ki Csepelt városnak, tehát nagyobb lakott helynek mondja, az is, hogy midőn az O faluban (L. az 1. számú térképet.) levő régi omladozó templom falait le-

döntötték és még az alapköveket is kiásták: a néphagyomány szerint egy követ találtak, melyre 1170-es évszám volt bevésve. Történelmi tény az, hogy ily évszámokat a kath. egyház csakis a templomok és kolostorok alapfalaira szokta vésetni.

Hunfalvi János idézett munkájában Csepelről 1859-ben ezt írja, „Egykor itt több ékes templom vala, melyeknek még számos omladéka látható. Az egyik templom helyreállított s most csinos épület.”

A jelenlegi plébánia 1788-ban keletkezett. A már ezt megelőző időben épült templomban, a plébánia létesítése előtt, többnyire a budai vizivárosi kapucinusok (szakálás barátok) szolgáltatták az Istentiszteletet. 1745-ben már anyakönyvet vezettek, melyek tanúsága szerint a plébánia alapítása előtt a tőköli plébánia filiája volt. Az anyakönyveket a budai kapucinusok és Teklics Pál tőköli plébános 1745. év óta, részben Csepelen, részben Tökölön vezették. A kapucinusok azért végezték a tőköli plébános helyett a plébánosi teendőket, mivel ezen plébániának Csepelen kívül több filiája is volt. A teljes különválás előtt, maguk a kapucinusok adminisztrálták a leendő plébániát. 1780-ban Bergmann Benedek páter volt az első adminisztrátor.

Hogy a régi templom, mikor épült, pontos adatunk nincs, de Bél Mátyás megállapítása szerint 1726-ban az a kevé ember, aki Promontoron lakott többnyire Csepelre járt át lelki gondozásra. E körülmény azt bizonyítja, hogy Csepelen akkor már templom lehetett. A bolthajtásos templomocská, mint fent említve volt az ófalu dülőben volt felépítve Kis Boldogasszony tiszteletére s aajtaja a Nagy Dunára nézett. Az 1838-iki árvíz falait nagyon megrongálta, úgy hogy tornyát még abban az évben le kellett bontani. A harangokat haranglábra helyezték. Maga a templom még egy darabig használható volt, de falai mindjobban repedeztek, úgyhogy a mostani Szent Imre-téri főtemplomnak 1859–1861-ig történt felépítéséig a misét részben a temető kápolnájában, részben az 1838-ban épült iskola termében tartották meg. A ráckevei cs. és kir. uradalom 1896. május havában a községtől 2228 f. 19 krt. követelt azon a címen, hogy midőn a mostani Szent Imre téri templomot építették, a templom építésénél kötelesek lettek volna a zsellérek közmunkát teljesíteni, de lassúságuk miatt s mivel a munka alól magukat kivonták az építkezés csak lassan haladt előre: az uradalom kénytelen volt pénzért fogadott napszámosokkal végeztetni az építést, kiknek a fenti összeget munkadíj címén kifizette. A község képviselőtestületének megállapítása szerint I. Ferenc József király ezen összeget azon a címen, hogy az iskola és templom céljaira fordíttassék elengedte. Mivel az uradalom ragaszkodott a követeléséhez, a község testülete elhatározta, hogy elengedés céljából újból kérvénnyel fordul Ófelségéhez. 1897. február 23-án kérésüket a király kedvezően intézte el, mire Zettner Sebő plébános és Feurer Ádám másodbíróit küldték hozzá, hogy kegyes adományát megköszönjék. Az O-temp-

lomot, mint fentebb említve volt, 1870-ben lerombolták, s köveiből az épen maradt régi plébánia körül kerítést húztak. A náddal fedett alacsony, de hosszú plebániai épület a templomnak átellenében, északra feküdt. Az árvíz után teljes épségben megmaradt „Vadászrak” néven még a háboru előtt s jó darabig az alatt is megvolt. A vadászrak név onnan eredt, hogy a plébános kiköltözése után hosszabb ideig az vadőri lakásul szolgált. Ugyanis Prückner Ignác nevű kőbányai pezsgőgyáros a felső határt, mint vadászterületet bérbe vette, de egyben megvette a régi elhagyatott plébániai lakot is s azt vadőrinek lakásul adta, majd a gyáros halála után Spert Flórián budapesti korcsmáros vette meg és szegény családoknak adta bérbe. A régi templom és plébániai épület megmaradt köveiből építette a kikötő kormánybiztosság az Új Fő-ut, Klossztermayer, és Kapisztrán János utcák végén levő ugynevezett állami házakat.

A Szűz Mária születését jelképező oltárképet 1861-ben Erzsébet Királyné (I. Ferenc József neje), mint a templom kegyura adományozta, müncheni festőművész alkotása. A templom birtokában van egy régi fekete pluviálé (köpeny), melynek szövete teljesen egyezik a ráckevei templomban levő pluviáléval, melyet még Mária Terézia ajándékozott az utóbbi templomnak. E körülményből arra lehetett következtetni, hogy a csepelit is ő ajándékozta. Az új templom két harangja és nagy oltár az Ó templomból való. A templom harangjait a háboru alatt leszerelték és a Weisz Manfréd gyártelepre hurcolták azon célból, hogy beolvasztás után belőle lövegeket készítsenek, azonban a jóérzésű gyári munkásoknak sikerült a nagyobbik harangot az ócskavasak közt elrejtetni, miután a háboru, illetve a kommunizmus után ünnepélyesen visszahelyezték azon haranggal együtt, melyet Br. Weisz a beolvasztott kisebbik harang helyébe adományozott. A régi képeket, szobrokat a templomnak 1917-ben és 1918-ban történt kifestése, rendbehozatala alkalmával, ujjakkal cserélték fel. A templom belső megújítása Róbi János c. kanonok érdeme, ki az elhanyagolt, izléstelen festmények helyett a fő oltár fölé „Jó Pásztor” című, a templom bejáratának menyezetén Szent István a magyar koronát (az országot) Szűz Máriának oltalmába ajánlja” című freskókat festette. A képek Sándor Béla festőipar iskolai tanár festőművész alkotásai. A templom kifestését pedig Kalap Gyula budapesti templomfestő végezte.

Az első toronyórát a fentebb említett Prückner Ignác sörgyáros csináltatta. Ez azonban idővel fölmondta a szolgálatot. A jelenlegi világító órát az egyházközség a politikai község segítségével 1928-ban állította fel. Lendvai János, budapesti toronyórás készítette. Felhuzásért a politikai község évenként rendes fizetést adott a harangóznak.

A község védőszentjének, Szűz Máriának ünnepén kívül községi ünnep az 1931. évi kolera megszüntetésének emlé-

kére Fábrián és Sebestyén napja, január 20-án. Községi ünnep a tüzvész elleni védőszentnek, Sz. Flóriánnak napja, kinek tiszteletét a németajku lakosság még a régi hazájából hozta magával; a Nepomuki Szt. János napja, május 16-án, melyet az 1838-iki árvízről való elég szerencsés megmenekülés emlékére ünnepelnek meg s végül Szt. Rókus, mint kolera elleni védőszent napját (augusztus 16-ikát) is megünneplik. Régebbi időkben ezen a napokon, részben vagy egészben munkaszünet is volt. A hívó, buzgó német lakosok nagy része ugy 200 év óta, mint bucsusok gyalogszerrel, a betegek, öregek sátoros kocsi-kon, az Esztergom vármegyei Péli-földszentkeresztet minden év május 1-én hagyomány szerint felkeresik.

A templom első plébánosa Cristianus Schmidt de Walenstein (arcképe a plébániai hivatalban látható) cs. kir. apátplébános aranymises pap volt, ki az előtt Ubald (Smidt de Walenstein) szerzetes néven kapisztranus páter volt. A rendből kilépett és 1788-ban a község első plébánosa, közvetlenül az előtt pedig adminisztrátora lett. Az anyakönyvekből kitűnik az, hogy az udvarnál nagy kegyben állott, mi bizonyít az, hogy a királyi család szlavoniai birtokainak jószágkormányzója is volt. Távolléte alatt a plébánosi teendőket egykori rendtársai, mint helyettesek végezték. Született 1721-ben, meghalt 1801-ben. Holttestét sarkantyujával és kardjával együtt helyezték örök nyugalomra, az Ó templom kriptájában. A templom lerombolása után csontjait a régi temetőben, a nagy kereszt tövében temették el. Sír felirata a következő: HOC TUI SULÓ CLAUDITOR SPECT:DOM:CHRISTIANUS SMIDT DE WALENSTEIN S.C.P. ET A.M: SUP RAT. DIP: ANNO SERVITU QUINQUA GESIMO SECUNDO AETATIS VERO OCTUAGESIMO DE NATUS EST IN CSEPEL DIE 25. NOV. ANNO DOMINI MDCCCL. Ő állította fel a jelenleg a Steaua Romana petróleum Rt. bejárata előtt levő utvonalon és a budafoki út sarkán levő 1721-ben készült Szt. János szobrot. Hagyomány szerint e szobor valamikor Pesten a „kecskeméti kapunál” állott, a mai Kecskeméti utca és Kálvin tér sarkán. Először a János legelőn, (L. az II. számú térképet.) az Ófalu déli végén volt felállítva. A mai elhelyezése már harmadik. Annyi bizonyos, hogy talpazata művészi munka, mely bármely város terén is megállhatna.

Schmidt de Walenstein utódai voltak a következők: Csibrián György (1801–1829-ig). Betegsége alatt Hollósi Menyhárt helyettesítette), Hollósi Menyhárt 1829–1831-ig, mint adminisztrátor, 1831–1845-ig, mint plébános működött (Csepelen vonult nyugalmába), Haintz Lipót 1845–1859-ig (Budafokra ment plébánosnak). Mertl József 1859–1884-ig. Verger Mihály az adminisztrátor volt, 1883–1884 februárig, Vadkeri József 1884–1888-ig. Czettner Sebő 1889–1917-ig, Róbi János 1917-től a mai napig.

A Szent Imre téri templom Mertl József plébános idejében épült, de a mai plébánosi lakás még nem épült fel, a ple-

bános tehát még mindig a régi plebániái épületben, a későbbi „Vadászlakban”, a községtől jó távol, egyedül lakott. Ejjeli őrzésre a község előjárósága felváltva egyik kisbíróját küldte ki.

Az 1817. évi canonica visitatio szerint a plébános évi járandósága volt a plebániái földeken kívül 150 forint párbér, 80 frt. stóla és a szántás-vefésért szintén 80 frt.-ot kapott. A kegyuraságtól kapott fafuvarozást és vágást, továbbá járt neki 3 akó misebor, 22 pozsonyi mérő rozs, fél akó pecsenyebor, bucsukor 6 pár kappan, 1 kosár szőlő, 1 kocsi kőbor, hivatalos ügyei alkalmával fuvar, továbbá fuvar a vásárookra, és gabonahordáskor, végül évenként 15 női napszám.

Kápláni állás 1910—1917-ig egy volt. 1917-ben kettő szerveztetett. Az első papi hitoktató 1920-ban, a második 1922-ben, két női hitoktató 1925-ben neveztetett ki. 1926-ban a polgári iskolánál is szerveztek egy hitoktatói állást. A rendes hitközseget Róbl János plébános szervezte meg. A hitélet emelésére 1917-ben a leányok és asszonyok, 1928-ban pedig a férfiak kongregációját hozta létre. Bergendi János hitoktató pedig 1921-ben a szivgárdát létesítette.

Közvetlenül a világháborút megelőző időben a csepeli plébánia az egyházmegyének legjobban javadalmazott plebániája volt, ugyanis Zettner Sebestyén plébános, c. kanonok (néhai Székesfehérváron kanonok) 20 kat. hold 1374 négyszög ölet kitevő plebániái földnek az Alsó és felső Endmayer dűlőben levő részét. (L. II. sz. t.) mivel érte holdanként csak igen csekély haszonbért adtak, az ugyancsak ebben a dűlőkben levő templomi, kántori, iskolai földekkel együtt az Ó-budai takarékpénztár útján házhelyeknek parcelláztatta, természetesen püspöki beleegyezéssel. A következő kimutatás mutatja, hogy mi volt a csepeli kath. egyháznak alaptőkéje, mely a székesfehérvári kegyalapítványi hivatalban kamatozott, a háboru előtt és után.

Háboru előtt (1914-ben) volt plebániái alaptőke 284.806 K. 21., kántori 137.601 K. 58 f., iskolai 5.223 K., Szt. mise — K. — f., templomi 20.780 K. — f. Háboru után: plebániái 316 P. 09 f., kántori 1652 P. 95 f., iskolai 3 P. 51 f., Szt. mise 2 P. 09 f., templom 3 P. 21 fillér.

A kántori alap a háboru után azért lett 1652 pengő, mert a parcellázás után megmaradt néhány hold földet már a kikötő építő kormánybiztosság sajátította ki és az értük fizetett összeg, az előbb említett összegben már bent foglaltatik.

A plebániának megmaradt 13 hold földjét a kikötő kormánybiztosság ugyancsak kisajátította. A plebániához tartozó 1 kat. hold és 124 négyzet ölet kitevő kertjét pedig Csepel község képviselőtestülete polgári iskola és kulturház céljaira megvette. A kormánybiztosság és a község által kifizetett összegből Róbl János esperes c. kanonok, a Tökölhöz tartozó Hermína majorhoz közel 2 szobás, konyhás, kamrás, s gyümölcsfákkal beültetett 14 holdas kis tanyát vett meg, 1924-ben, a tököli alsó

határban pedig 26 holdat s így ő a plébánia második megalapítójának nevezhető. Csepel község róm. kath. lakosságának számát az összes egyházak leírása utáni táblázat mutatja.

A második róm. kath. plébániát Shvoy Lajos székesfehérvári megyés püspök, tekintettel Csepel rohamos fejlődésére 1929-ben alapította. A lelkeség működését bérelt helyiségben 1929. május 1-én kezdte meg. Címe: „Jézus Szíve Lelkeség”. Határa a villanyos végállomásnál kezdődő Hídegtuti útvonal mentén egész a Soroksári Dunáig terjed. A lelkeséghez tartozik még az egész Weisz Manfréd féle gyártelep, továbbá az ugyancsak Weisz Manfréd gyár tulajdonában levő, a Fő ut vége és a vízműek közt épült ugynevezett „Tisztviselő-telep”, valamint a Magyar posztógyár is. Templomul az 1929-ben épült Csillag-telepi ovoda egyik helyisége szolgál. A templomi ruhák, harangok stb. beszerzése céljából a plébánia első plébánosa, Markó Gyula volt csepeli polgáriiskolai hitoktató, a megszervezett kápolna bizottsággal együtt, gyűjtésen kívül mulatságok, estélyek rendezésével oly összeget teremtett elő, hogy már 1929. szeptember 22-én a megyés püspök a haranglábakra helyezett harangokat fel is szentelte.

A plébánia agilis papja 1929. december 1-én az egyházközséget is megalakította, melynek első elnökül Rosta Géza gyári mérnököt, társelnökké pedig Jerome Ferencet választották meg. A bérelt plebániái lakásban lakik a második plébániához tartozó Petőfi utcai állami iskola hitoktatója is, ki a plebánosnak a lelkesi teendőkben is segítkezik.

1930 április hó 2-án Preszly Elemér Pestvármegye főispánja és Shvoy Lajos megyés püspök fővédnökségével, a Weisz Manfréd gyár tulajdonosai által adományozott, ugynevezett „Legelőtelepen” a villanyos végállomás átellenében, 300 négyszög öles területen, letették a II. plébánia templomának alapkövét. Az alapköv letételen megjelentek Preszly Elemér főispánon kívül a csepeli összes társadalmi szervek, alakulatok, az összes iskolák tanárai és tanítói tanítványaikkal; továbbá számos egyházi és világi egyén, köztük a megyés püspök képviselőjében Dr. Büttner Ferenc püspöki igazgató, ki kommun után csepeli hitoktató volt; továbbá Látics György c. kanonok, ráckevei esperes plébános, ki az alapkövletételnél az egyházi funkciót végezte; Róbl János c. kanonok és esperes I. plébánia lelkesze, Dorozskey Béla albertfalvi esp. plébános; a gyár, illetve Weisz Jenő báró gyáros képviselőjében Kodár Jenő és Deszauer Armin gyárigazgatók. Az ünnepi beszédet dr. Büttner Ferenc irodai igazgató tartotta.

A templom déli falába beépített alapköve okmányt helyeztek el, amely tartalmazza az ország kormányzójának, a minisztereinek a vármegye és járás fejének, a megyés püspöknek, a templom plébánosának, az egyházközség világi elnökének, Kunczer Lajosnak és gondnokának, Takács Józsefnek, a

templom tervezőjének, építőjének, nevét, az építés idejét stb. Az ünnepélyt egyháztanácsi gyűlés és a Kulturházban szeretet lakoma követte.

A templomot, melyet „Jézus szívéről” neveztek el, vitéz Irsay László, felsőipariskolai építésztanár tervezte barokk stílusban. A templom szépségével, mindenkiire kedves benyomást gyakorol. Aránylag kevés pénzbe került. Csepel község képviselőtestülete az építésre 30.000 pengőt szavazott meg. Az építéshez és a felszereléshez szükséges többi költség a hívek adományából és gyűjtés útján folyt be.

A terv kivitelét nagy gonddal és szeretettel, ambícióval Riech Antal helybeli építőmester végezte. Segítő társai voltak az építésben: Páder János ács mester, Forgács János bádogos, Mihályszky József festő és mázoló iparos, a barokk stílusú 28 padot Glaser József helybeli asztalos készítette.

A templomtorony rézfedéllemezét a Weiss Manfréd gyár önköltségén szállította.

Érdekessége a templomnak, hogy a szentélytől jobbra balra épült sekrestyéket a szentély mögött folyosó köti össze.

A templom falazatának és fedelének felépítése 42.000 berendezése 12.000 pengőbe került.

A főoltár művészi kivitelű „Jézus szíve” szobra, (melynek belsejében a szív táján villanyvilágítási berendezés van, mely fölgujtva a szív nyílásain keresztül fénysugarakat lövel), valamint az egyik mellékoltár Szűz Mária szobra Martinelli Jenő budapesti szobrász-művész műköntvénye.

A másik mellék oltár felett „Assisi Szent Ferencel” ábrázoló, valamint kívül a főbejárat feletti „Jópásztor” szobrot Krausz Lajos szobrász-művész szintén műköből formálta.

A templom az érdeklődő és látogató plébánosoknak annyira megtetszett, hogy eddig már 4 helyről kértek hasonló templom építése céljából tervet és költségvetést az építőktől.

Felszentelése fényes keretek között 1933 szeptember 17-én történt meg. Jelen voltak az alapkőletételen résztvevő társadalmi alakulatokon kívül igen sok helybeli és vidéki hívő. Az előke-lőségek sorában láthatók voltak: özv. gróf Forgács Lászlóné, gróf Sennyey Gézáné, Weisz Jenő báró feleségével, Révész Béla főszolgabíró, Padányi Andor pestmegyei kir. tanfelügyelő, Tobler János országgyűlési képviselő; az alapkő letételénél is említett ráckevei és az albertfalvi esperesek, a csepeli plébánia c. esperes kanonok plébánosa, páter Markó Dénes pápai Ferencrendi házfőnök, Csepel község főjegyzője stb. Míg a meghívottakkal megtelt templomban a felszentelési szertartást Shvoy Lajos megyés püspök végezte, a templom mögött felállított oltárnál Markó Dénes mondott misét. A mise alatt Fekete Kálmán csepeli polgári iskolai tanár által komponált s Horváth Artur zeneművészeti főiskolai tanár által kedvezően bírált, a megyés püspök által jóváhagyott „Es” dur misét 65 tagu vegyeskar és 35 tagu zenekar adta elő, oly művészi teljesítménnyel, hogy minden jelenlevőt magával ragadott.

A szóló részeket Perényi Gabriella okl. operaénekesnő (sopran) Bilics Katalin (alt) Aug Jakab (tenor) és Janczer Pál rk. kántor, (a többi énekesekkel együtt valamennyien csepeli lakosok) énekeltek. Az offertórium alatt pedig Blaskó Mária által írt s szintén Fekete Kálmán által megzenésített „Hymnus Jézus Szívéhez” című versét, ugyancsak Perényi Gabriella énekelte. A misét jövőben, a bucsu napján minden évben énekelni fogják.

Mise után a szabadban egyháztanácsi ülés volt, mely alatt a püspök méltatva a hívek, a község áldozatkésztségét, azokért köszönetet mondott. Kijelentve azt, hogy a templom nem szépenek, gyönyörűnek mondható. Ugyanezen alkalommal Markó Gyula plébánost érdemeinek elismerésül püspöki tanácsosnak nevezte ki, aki Takács József egyházigazdának segítségével új kulturéletet, új levegőt, keresztény szociális gondolkodást teremtett a homoktengeren a község egyik elhagyott részében. A felszentelést, a fényes ünnepélyt a kulturházban rendezett 300 tagu bankett követte.

Az egyházközség a templom közelében 150 négyszögöles telket vásárolt, melyen építik majdan a plébánosi épületet.

A hitközség 1932-ben a meglévő hitoktatói állás mellé egy női hitoktatói állást is szervezett, ki fizetését az államtól kapja.

A bekerített gyártelepet a két lelkész megegyezésével a püspök 1933 júliusától kezdve visszacsatolta az I. plébániához azon feltétellel, hogy az egyházközségi adó jövedelme továbbra is a II. egyházközséget illeti, viszont a stóla jövedelmét az első plébánia lelkésze élvezi.

1929 május 15-től kezdve a kántori teendőket Lehoczky Vilmos rk. tanító végzi, nagy lelkesedéssel, ki a plébánosnak minden ügyében lelkes támogatója.

A csepeli református egyház csak újabb keletű. A mohácsi vérszt megelőző időkben, bár a reformáció köztudomásúlag gyorsan elterjedt; Csepelen, mint királyi birtokon, valószínűleg nem vehetett gyökeret, hisz II. Lajos közvetlen a vérszt előtti hozott ellenük szigorú rendeletet. A vérszt után azonban, bár a történelmi kuttók Csepelt nem említik, valószínűleg a község megsemmisüléséig, akadtak protestáns (sakramentarius) lakosai is.

Az 1836. évi „Egyházi Almanach” évkönyv szerint a Duna-melléki, superindenturában legelőször Grineus Simon és Vitus Vinsehemius budai professzor és Commodus Cordatus nevű pap tanították és hirdették a ref. vallást 1522 körül. Majd Dévai Bíró Mátyás tanított Budán. Az ő ideje alatt és később még 1563-ban is állandóan néhány debreceni diák kezdte hirdetni a szigeten. — Budához közelléte miatt elsősorban a felső részen — a reformáció magvait. Majd Szegedi Kiss István, előbb kálmáncsehi lelkész, 1554-ben baranyai, majd a Duna és a Tisza közének 1563-ban szuperintendense, aki

Ráczkéven lakott és nagyon intenzív hittérítői munkát végzett. Csepelre azonban ezen intenzivitásból kevés juthatott, mert valószínű, hogy már ekkor lakó nélkül volt, vagy legalább is nagyon kevés számú lelket számlálhatott. Skarcia Máté predikátor írása szerint (1572 körül) míg a sziget alsó része református lett, addig a sziget felső részében, nevezetesen Csepel és Tököl (Tököl) rácák népek közt Capistrán János rendéhez tartozó barátok, (kik a papi évkönyvek szerint Budáról a törökök miatt elbujdosván és a nevezett helységekből egy darabig Jappangván) valamennyire fenntartották a róm. kath. vallást, de a katolikus plebániát 1740 előtt a szigeten nem mutathatni. (L. Tudomány Tár 1843. évi XIV. kötet 128–130 lapját).

A felvett jegyzőkönyvek tanúsága szerint 1899. évben már körülbelül 200 lehetett a hívek száma s ekkor merült fel az az eszme, hogy fiókegyház létesíttessék: mi ugyanezen év júli. hó 16-án a község ház tanácstermében, Kardos János szigetszentmiklósi lelkész elnöksége alatt meg is történt.

A megalakításra egy bizottságot küldtek ki, melynek tagjai voltak: Kardos Gyula, Juhász Lukács, Nemes György, Szabó Árpád, Kállay János, ifj. Rubi Pál, Pálffy János, Bédi Mihály és Szabó Jenő.

Még abban az évben imaházul helyiséget béreltek, és szept. 10-én azt megnyitották, felavatták és ott osztotta ki Kardos János lelkész az urvacsorát. November 19.-én rendes közgyűlésen megválasztották az első presbiteriumot. Tagjai lettek: Szabó Árpád, Nemes György, Rác István, Kállay János, gondnoknak Szabó Jenőt, jegyzőnek Kardos Gyulát és egyházi-
nak Bédi Mihályt választották meg.

November 26.-án a most is meglévő 2 harangot vették meg, a nagyobbik 100, a kisebbik 54 kgr. Felirata: „Isten dicsőségére öntette a csepeli ev. ref. fiókegyház közadakozásból 1899. évben, majd következnek a presbitereknek fentebb elsorolt nevei. Öntötte Thuri I. és fia Ferenc. 1907-ben harmóniumot, 1910-ben 401 négyszögöl telket vásároltak. Mint fiókegyházat a pesterzsébeti anyaegyházhoz csatolták s első lelkésze nagy buzgalmat, tevékenységet fejtett ki az egyház felvirágoztatására. 1911 március 5-én határozták hogy templom építésre gyűjtést rendeznek és hogy ennek eredménye után határoznak csak az építésről. 1912-ben májusban Pataky Károly egyháztanácsos indítványozta, hogy a praesbiterium indíttos mozgalmat állandó helyi lelkészség felállítására. Ugyanazon év július havában már arról tárgyaltak, hogy paplakást építsenek, de ennek nem lett eredménye, mivel az egyházközség-többsége templomépítést kívánt.

Mándy Lajos ker. esperes rendeletére 1912. január hó 1-től kezdve a rendes anyakönyvvezetés is megkezdődött. Mivel a hívek áldozatkészségéből 1914-ben már 10000 korona tőke jött össze, 1914 júliusában a templom felépítése elhatározott. Ugyanazon hónapban azonban kitört a világháború, az építkezés

abban maradt, illetve meg sem kezdődhetett, az összegyűlt pénzből az egyháztanács előbb 6000, majd később 5000 korona erejéig hadikölcsönt jegyzett s így a templom javára gyűjtött összeg, a veszett világháború miatt, odaveszett. 1916-ban a fiatal egyházközség még a bérelt helyiségből is kiszorult, az áldozatkészség, az önkéntes adomány megszűnt s mindössze 20 egyháztagnak fizetett hitközségi adót. Az Isteniszteletet ezután a Pesti uti elemi, majd a József utcai polgári iskolában tartották meg. A fiókegyház első felügyelő lelkésze Kardos János szigetszentmiklósi lelkész volt, 1889–1903-ig, aki vasárnaponként átjött Isteni tisztelgetést tartani és alkalomadtán a temetéseket is végezte. Közben budapesti theológusok is jöttek ki istenisztelelet, illetve beszéd tartására. Második lelkésze Molnár János pesterzsébeti lelkész volt 1903–1911-ig, majd őt 1911–1918-ig Szimok Zoltán követte, mint beszoigoló felügyelő lelkész.

Püspöki rendeletre 1918-ban Kovács Zoltán személyében, az egyház élére hitoktató lelkész került. Alatta hivatalos érdekből a soroksári szorvány egyházközséget is a csepelihez csatolták, melynek lelkészi teendőit és a hitoktatást is végezte, a ki hét évi buzgó működése után 1925-ben a kecskeméti tanyákra ment ki lelkésznek. Utóda Csighy Sándor helyettes lelkész lett, kit még ugyanazon évben Márton Sándor hitoktató követett. A közbecsülésnek örvendő fiatal pap, ki, rövid csepeli működése után Amerikába ment papnak, annyira tudott látni hűveire, hogy az áldozatkészség ismét erőre kapott. Már 1924 májusában újra felvetődött a templomépítés kérdése és ennek kapcsán annak gondolata, hogy a háború alatti hadikölcsönjegyzések után megmaradt 11.000 koronát gyűjtés útján annyira kiegészítsék, hogy a templom felépíthető legyen. Ettől az időtől kezdve a templomépítés ügyét állandóan felszínen tartották. Közben még Márton Sándor hitoktató lelkészsége alatt országos, helybeli és egyéb gyűjtések útján templomépítésre mintegy negyvenezer pengő folyt be az egyház pénztárába. Ezen összegből 1928-ban ifj. lovag Ybl Miklós építész tervei után Reich Antal és Unterreiner József építőmester cég, megkezdte az 1910-ben szerzett telken a templom építését. Az alapkövetétele 1927 július hó 7-én történt Göde Lajos püspöki másodlelkész jelenlétében, aki az ünnepi beszédet is mondotta és a követ megáldotta. Az alapköveté alá egy bibliát és egy okmányt helyeztek el a kormányférfiak és a presbiterium névsorával.

Márton Sándor után 1927-ben Konrád György makói segédlelkész következett, ki 1928 december 1-ig működött, majd 1928 decemberében Sárospataki Ceglédy Emánuel pestszentlőrinci hitoktató rendeltetett ki Csepelre, kinek hitoktató lelkészsége alatt az egyház anyásított. A lelkészválasztás tartalma alatt 1930 június 1-ig Törös Sándor pestújhelyi h. lelkész működött, míg végre 1930 július 20-án megtörtént az egyházközség első rendes lelkészének Ceglédi Emanuelnek megválasztása, ki

—saját szavai szerint — hiveivel együtt, száz százalékos magyarságával mindenkor erős vára lesz Csepelen a magyar érzésnek, gondolkozásnak.

1928 december 2-án emelték fel a toronycsillagot, Golyójában az adakozók névsorával.

A templom teljes felépítése tekintettel a beállott nehéz pénzügyi viszonyokra, csak lassan haladt előre; míg végre 1933-ban a község, az állam segélye és a hívek áldozatkészsége segítségével Lauber László és Nyiri István építészmérnökök tervei alapján a mostani empir formájában építése Gönczy János főgondnok, Szalay József és Nagy György gondnoksága alatt, befejeztetett.

1929-ben pedig 80.000 pengőnek megfelelő amerikai dollár-kölcsönből építettek egy emeletes gyülekezeti házat, melynek emeletén lévő nagyteremben az Isten tiszteletét, kisebb termében a presbiteri gyűléseket tartják. A földszinti szobák részben lelkesíti lakásul, részben hitközségi irodául szolgálnak.

A csepeli evangélikus egyház története körülbelül 30 évvel indul, mikor az itt nagyobb számban lakó evangélikusok lelki gondozása szükségessé vált és a püspökség a kispesti evangélikus egyházközség felügyeletére bízta. Innen a hívek csak a legszükségesebb egyházi dolgáikban kaptak segítséget, mivel az ottani lelkesítés, a nagyszámu fiálék miatt a csepeli szórványnak kevés időt szentelhetett. A hívek így is nagyrészt nem az ő, hanem a budapesti magyar és német egyházak szolgálatait vették igénybe. Mikor az egyház jobban népeselett, felügyelőt választottak, Mike Lajos budapesti lakos személyében 1912-ben, aki intenzívebb munkával megindította az egyházi életet. Hozzásegültek munkatársakul Hausild Emil mérnök, aki őt később az egyházfelügyelői tisztségben is felváltotta, azután Schmidt Mihály pékmester, akit az egyház gondnokul választott és Knodel Márton vendéglős, aki az egyház pénztárnoka lett. Hosszas sürgetésre a püspökség belátta a csepeli egyház növekedése következtében annak szükségességét, hogy az egyház helybeli lelki vezetőt kapjon: kiküldötte és kinevezte csepeli vallástanító lelkészé Mosznyik Gyula Budapest kelenföldi lakos, ny. erdélyi főesperes lelkészt 1922-ben. Alatta az egyház nagy fejlődésnek indult. A gyermekek nevelőt, a hívek atyját kaptak. Fáradságos munkával annyira haladt az egyház hogy 1923-ban fiókegyházzá minősítették és Kispesttől elválasztatván, a közben anyásult Pesterzsébet egyházközséghez csatoltatott. A korona uradalom ugyanezen évben az egyház kérésére 1 kh. és 200 négyszög öl telket bocsájtott az egyház rendelkezésére, a kertvárosban, kizárólag, templom, paplak és iskola céljaira. E telkek helyett, mely a Vágóhid és József utcán van — a Gyár utca tengelyében 1927-ben az egyház kapott 929 négysz. ölet kitevő telket. A hívek e pillanattól kezdve ébren tartották maguk közt a templomépítés gondolatát. Mosznyik főes-

peres 1925 júliusában fáradt és öreg korára való tekintettel állásáról lemondott és helyére a püspök a kultuszminisztériummal egyelértőleg Oláh Károly lelkészt nevezte ki vallástanító lelkésszé. Ettől az időtől kezdődik a csepeli egyház nagyobb fejlődése. Két évi buzgó munkája után 1927. nov. 14-én a hívek adakozásából, a minisztériumok segítségével, országos gyűjtésből, Weisz Manfréd család erős anyagi támogatásával 53.000 P. költséggel felépült a sziget első evangélikus temploma. E napon szentelte fel ugyanis a templomot dr. Raffay Sándor bányakerületi ev. püspök és számos előkelőség, köztük Tolnay Kornél esperességi felügyelő; Bárány Radvánszky Albert, egyházmegyei felügyelő, Pesthy Pál v. igazságügyi miniszter, papság, vidéki és helybeli hívek jelenlétében. A templom alapkövetéle 1926-ban volt. Az alapköveten — mint a többi egyházközségben — szintén okmányt helyeztek el a kormányférfiak, az egyházi vezetőség, továbbá az egyházközség részéről Krecsméry Vladimír tiszteletbeli felügyelő, Hauschild Emil felügyelő. Szlabey Rezső főgondnok, (aki jelenleg is főgondnoka a hitközségnek) Zachár János gondnok, Knódl Márton pénztáros, Helfrich János ellenőr, Pókay Miklós jegyző, Szücs Henrik egyházi és az összes egyháztanácsi tagok neveivel. A harangot Kemény Lajos pestmegyei esperes 1933-ban szentelte fel. A templomban levő padokat nagyrészt, Hauschild Emil, a fehér padokat a Weisz család adományozta. Ugyancsak 1930-ban megindult az eljárás az egyház önállósítására. Az egyház kebelében működnek: a női egyület, a Luther szövetség, mely tea estélyeket rendez és az énekkar. Az Istentiszteletet a templom építése előtt egy ideig az egyik községi elemi iskolában, aztán a polgári iskolában tartották meg. Az egyházhoz tartozik a soroksári, dunaharaszti 2 fiókegyház, az egész szigetség és 115 politikai község.

A baptista missziós egyház 1902-ben keletkezett. Első hívő volt Kreisz József (lakik az imaház közelében). Később néhány magával budapesti predikátort és énekeseket hívott ki Csepelre és egy magánházaiban összegyűlve hallgatták előbb Dobrovolni Jánosnak, majd ennek Amerikába költözése után Petrás János lengyel származású predikátornak ígét. Imaházukat 1909-ben a Budapesti Első Baptista Hitközség építette; ugyanis a Fő utcában a megnevezett hitközség a csepeli hívők számára megvett 1500 koronáért egy telket és 11.000 koronáért azon felépítette a mai napig is fennálló imaházat. A templomépítés idejében a hívek száma 26 volt, kik gyűjtés útján a templomépítéshez 700—800 koronával járultak. Prédikátoruk Kun János, ki Bács-Bodrog megyéből került a missziós egyház élére.

Az izraelita hitközség, mely a pesterzsébeti rabbinátus alá tartozik, Berger Adolf és Engel Bernát kereskedők kezdeményezésére, néhai Farkas József dr. elnöke alatt, 1910-ben alakult. Kezdetben ideiglenes imaházuk volt, majd megvásá-

rolták az Erzsébet utca 84. szám alatti házat és ezt imaháznak rendezték be. Intézményei közül elsősorban az 1908-ban létesült Szent egyet érdemel említést, mely a halotti kultuszt látja el. Az egyet elnöke: Berger Adolf. A temető kezdetben a Szigetcsucson, majd a háború alatt — a halottak exhumálása után az új temetőbe került. A hitközség női-szakosztálya az izr. urinók s pedig néhai Ungár Gézáné, majd Ungár Sándorné vezetése mellett a megalakulástól kezdve intensiv jótékonytárgyat gyakorolt és gyakorol ma is. Elek Pál dr. orvos vezetése mellett Machsika thora-egyesület is működik, amely, a gyermekek alapos lelkiképzését iparkodik előmozdítani.

Néhai Farkas József dr. hitközségi elnök után Ungár Géza mintegy 15 éven át volt a csepeli izr. hitközség elnöke, e tisztelet 1925. óta Kux Sándor dr. ügyvéd tölti be. 1919. november hótól kezdve Jenei Dávidné áll. tanítónő a női szakosztály titkára. A hitközség jegyzői teendőjét ez idő szerint Klein György végzi.

A csepeli különböző egyházak 1869. óta eddig felkutatható népesedési adatai a következők:

Év	Róm. kath.	Görög kath.	Református	Evang.	Görög keleti	Unitárius	Izraelita	Egyéb	Jegyzet	
1869.	1329	—	—	—	—	—	—	—	L. Gerlóczy Pest vm. monográfiája III. kötet	
1876.	1601	—	2	1	—	—	—	—		
1880.	1515	1	7	1	—	—	2	—		
1890.	2175	—	18	53	—	—	27	—		
1900.	4141	15	284	63	23	—	42	—		
1910.	7930	34	894	271	36	1	269	27		
1920.	11.031	116	1623	537	72	41	501	69		
1930.	17.243	149	3508	1163	94	—	638	106*		
										*Unitáriusok, baptisták egyitt stb.

Iskolák.

A csepeli róm. katolikus jellegű népiskola a legrégebb és fajta iskolák közé tartozik az országban. Nyomok vannak arra, hogy rövidesen a második német település után (19 család), már az 6-faluban volt iskola s az Ófalui parochia épületének szomszédságában Pest felé állott. A hagyomány szerint a települők java része tudott írni, olvasni. Az 1784 évi urbéri szerződés ennek ellenkezőjét látszik bizonyítani, mert azon csak kézjegyek találhatók a községi lakosok részéről. A község tanítója egyszersmind jegyző, kántor és harangozó is volt. A legrégebb tanítókántor nevééről, alkalmazási idejéről feljegyzés, hagyomány nem található, de már egykori irások bizonyítják, hogy 1821-ben a fentebb említett négyes tisztség viselője Gotfried Antal volt s hogy ennek örökébe Thum Ferenc lépett, kinek megválasztási ideje azonban szintén ismeretlen. A nagy árvíz idején, 1838-ban már az utóbbi működött. A pedagógiának nem lehetett valami lelkes apostola, mit bizonyít az, hogy 10 gyermeke közül 3 úgy nőtt fel, hogy sem írni sem olvasni nem tudott. Az iskolában a tanítás az olvasásra, írásra, és számolásra terjedt ki. A hagyomány szerint az I. osztályban csak olvasni tanultak. A tanító megkövetelte, hogy minden gyermek részére a szülők egy-egy olyan nyeles lapát készítsenek, mint amilyenről a mostani asszonyaink a téstát (nudlüt) szaktatják. A lapát hossza nyelestől együtt eca. 25-30 cm. volt. E lapát nyelébe lyukat furtak és abba madzagot húztak. Az utóbbi a gyermek nyakába akasztották s úgy járt a téli hónapokban az iskolába. A lapatra a tanító egy papírlapot ragasztott, melyre felrajzolta felül a nyomtatott nagy, alul pedig a kis betűket. Erről a lapátról tanulták meg nagy kinnal a jobb tehetségűek, nem annyira a tanítótól, mint inkább az idősebb tanulóktól a betűket. A II. osztályban már olvasókönyvet is kaptak kezükbe akik tudtak valahogy olvasni. Irni azonban csak a III. osztálytól kezdve tanultak. A tanítási nyelv kizárólag a német volt. A kiegyezés után, 1869-ben azonban a vármegye felszólítására az egyházmegye elrendelte a magyar nyelv bevezetését is, úgy hogy 1870-ben már magyarul is tanítottak. Az 1869. év november 17.-én

a vármegyei iskolai tanácsülésen, a vármegye legelső ideiglenes tanfelügyelője Szász Károly református püspök (a kiegyezéstől kezdve három évig viselte ezt a tisztséget) jelentette, hogy a megyében 513 tanító működik, ezek között volt a csepeli is. A tanfelügyelő panaszkodott, hogy az iskolákban csak a téli hónapokban (4–5 hónapig) folyt a tanítás s akkor is megszakításokkal. Mivel Thum Ferenc abban az időben már igen öreg volt, maga mellé Horváth Géza nevű segédtanítót és s. jegyzőt fogadta fel, ki már 1870-ben magyarul is tanított. Az iskolamesternek segédtanítókra 50 forintot szavazott meg a község 1868-ban. Thum Ferencnek 1872-ben történt (80 éves volt, mikor meghalt) halálát megelőző időben már egy rendes megszervezett tanítói állás is volt, ki a kántorságban is köteles volt segédkezni. A község ilyen rendes első tanítója, ki földrajzot és történelmet is tanított Winhardt Jakab volt (csufnéven Stafel), ki Thum Ferenc halála után mindaddig, míg jegyzői teendőket már nem végző külön kántortanítóját, Klosztermayer Jánost meg nem választották, kit a község minden rendű és rangú lakósa nagyra becsült, mit bizonyít az is, hogy 1908-ban történt halála és 29 évi helybeli működése után róla utcát neveztek el. Utóda Veltin József, jelenleg is működő tanító lett, ki azonban a kántori tisztségről 1919-ben lemondott. Utóbbinak lemondása után a kántori és tanítói állást külön választották, és most már a kizárólagos kántori teendőket Kling Alajos egykori operai zenekari tag és nyugalmazott vártemploma (Zsigmond kápolnai) organista látta el. Halála után Jáncker Pál jelenlegi kántor választott meg kántornak.

Winhardt Jakab tanítónak Szigetszentmártonban kántortanítónak történt megválasztása után Szveticska Máriát utána Herzán Cézárt és Lutzendorfer Ferencet választották meg, majd 1902-ben megszervezték a második tanítói állást is, mikor Cimmer Péter és Meczger (Marosi) István voltak a tanítók. Ezek utódai lettek Schwabek Ferenc, Pontsák Jenő, végül a jelenleg is működő Szélig Jakab ig. tanító és Veltin József szintén ig. tanító. Az elősoroltak közül Cimmer Péter és Meczger (Marosi) Istvánt a főváros választotta meg tanítóul.

A róm. kath. iskolaszék 1904-ben arra kérte a községet, hogy az iskolák fenntartását jellegének megtartása mellett vállalja el. A község hivatkozva a belügyminiszteri rendeletre, a kérést nem teljesítette, de kötelezte magát arra, hogy a kultuszadót beszedi, de belőle kifizetéseket nem teljesít. A havonként beszedett összegét átadja a hitközségnek. Még ugyanazon évben 3 pengő kultuszadót a más vallásúakra is kivételtel a község azon a címen, hogy azok gyermekei is járnak a róm. kath. iskolába.

1884-ig Csepelen kizárólag róm. kath. jellegű elemi iskola volt. Ezen év szeptember hó 24-én 34362 számú miniszteri rendeletre tisztán lányok részére Tóth József kir. tanfelü-

gyelő közreműködésével 2 tanerős állami iskola szerveztetett. Az első tanerők Bender Sarolta (mint igazgató), akit 25 éves jubileuma alkalmával 1910-ben a községi képviselőtestület aranytollajuttalmazott és Huszár Irén tanítónők. Niederkirchner József és Mayer Mártontól kibérelt helyiségekben kezdték meg alapvető működésüket. A kántortanítói lakás egy tanteremmel 1838-ban épült a mostani Fő ut 34 száma alatt. 1886-ban a meglevő mellé a község még egy tantermet építtetett, 1902-ben pedig a kántori lakás folytatásaként két tantermet és igazgatói lakást épített, melynek ablakai részben a Templom-térre (Szt. Imre-térre) részben a községház udvarára nyíltak. E két tanteremben tanított ezután a két állami tanítónő. 1896-ban az igazgató tanítónő lakását ugyancsak tanteremmel alakították át, mikor is az állami iskolai tanerők létszámát 3-ra emelték. A három állami iskolai tanterem mellé, 1899-ben gyűjtés útján befolyt 800 pengőből épült egy tanterem, a róm. kath. iskola részére is, vagyis a róm. kath. iskola tanerőinek a száma is háromra szaporodott, az utóbbi iskola tantermét az állami iskoláétal csak egy kis zárt folyosó választotta el. 1905-ben, midőn a jelenleg is létező Fő-úti elemi iskola (30.372 kor.) felépült, az állami tanítók száma 9-re, majd midőn 1900 szeptember havában a község iskolai célokra a pesti uton egy háromszobás épületet bérelt ki, 12-re emelkedett. Ettől az időtől kezdve ugyyszólván minden évben szaporodott a tanerők száma, de sohasem a szükséghez mérten, mert még a közvetlen háborút megelőző időkben is 70–80, sőt ennél több növendék is esett egy-egy tanerőre. Közvetlen a háború kitörésének évében az állami tanítók száma 17 volt s pedig névszerint: Bender Sarolta igazgató (most nyugdíjas) özv. Hoffmann Béláné (most nyugdíjas), Dr. Darvassy Imréné (most is működik), Lessich Endre (meghalt), Varga János jelenleg igazgató Kelemen Viktor (nyugdíjas), Lendvay Béláné (nyugdíjas), Lebánovics Vilmos (nyugdíjas), Dezső Iлона (jelenleg is működik), Perényiné Horváth Margit (jelenleg is működik) Perényi József (működik) Loch Péterné (végkielégített, meghalt), Kelemen Viktorné (nyugdíjas) Fábrián Pál (végkielégített), Bablana Lajosné (áthelyezett, működő), Veltin Józsefné (működő), Merkner Mária (nyugdíjas).

A község rendkívüli nagy megterhelés miatt, — mivel a Weisz Manfréd féle gyár adómentességet élvezett, — a rohamosan növekedő tankötelesek számára iskolát nem tudván építeni, az anomáliákon helyiségek bérlésével iparkodott segíteni Weisz Manfréd báróból azonban a jóakarát nem hiányzott, kárpótlásul, hogy községi adót még nem kell fizetnie, 1913-ban 40.000 koronát ajánlott fel, hogy ezen tőkéből s esetleg kamataiból a község iskolát építsen. Ezen tőke és kamatai azonban megsemmisültek, mert a háború alatt az építkezések szüneteltek, 1919-ben pedig a kommunisták felvették és elherdálták. Az említett Pesti-úti helyiségeken kívül a község bérelt még 2

helyiséget az Erzsébet-utcában (melyek ma is tantermül szolgálnak), egyet-egyét a Petőfi és a Magyar utcában, egy tantermet a megszűnt Új telepen, (Jaj telepen, l. a település rovataban). E bérelt helyiségek nagy része bizony a legkisebb mértékben sem felelt meg inpraktikus padjaikkal a követelményeknek. Az iskolák felszerelése is állandóan hiányos volt. Mindezek dacára Bender Sarolta buzgó igazgatónő vezetése alatt, ki 40 évi működése után kormányzói elismerés és a lakosság őszinte hálájától kísérve a községi képviselőtestület által 200 ezer és a ráckevei cs. és kir. uradalomnak toronyórajavitásra szánt 500 ezer koronával jutalmazva, 1923 október havában vonult nyugalomba, többnyire lelkes tanítói gárda Csepel község német ajku népét nyelvben és érzésben megmagyarosította. Munkájuk intenzívását azonban megakasztotta a közbejött világháború, mikor a férfi tanerők java hadbavonult. A tantermek nagy részét, így a Fő-uti emeletes iskolát is, kórháznak, (melyben azonban a gyár vezetőségének ellenzése miatt, nehogy járványt hozzanak be a községbe s így a munició gyártás megakadjon, egyetlen beteg sem fordult meg), s egyéb célokra lefoglalták. A tanterem nélkül maradt növendékek részére a református, a zsidó és a baptista felekezetek imaházaikat ajánlották fel tanítás céljaira s itt tanították az itthonmaradottak, főleg női tanerők, sokszor osztályonként 100-on felüli gyermeket is. Ugyanilyen állapotok voltak a forradalom alatt is. A veszített háború után pedig egymás után jöttek Csepelre a menekült tanerők, kik részére egy, a háború alatt szabadságolt tanító, kit a járási főszolgabíró 1918-ik év elején, a Tisza kormány alatt, a lakáshivatal helyettes vezetőjének nevezett ki, a tanfelügyelőség szóbeli felszólításra és buzdításra, minden megüresedett lakást számukra foglalt le, melyekben a menekülteket el is helyeztette. A kommun alatt az összes iskolákban csak 3 hétig volt tanítás. A tantermeket a kommunisták egyéb célokra foglalták le. A kommun után az elkeseredés, a fellángolt hazafias érzés, a megtorlási vágy, mivel a kommunisták a legkevesebb atrocitással viseltettek a tanítók, a tanárokkal szemben: joggal is, de jogtalanul is azt a gyanút keltette a lelkekben, hogy a tanférfiak egyrésze velük érez. Csepelen is, mint az országnak ugyszólván minden községében megindult ellenük az eljárás, melynek eredménye Csepelen csak az lett, hogy az eljárásokat beszüntették és valamennyit rehabilitáltak.

A román megszállás alatt tanítás egyáltalában nem volt. ugyanis a románok az iskolákból kaszárnyákat csináltak. A padok nagyrészt a bekövetkezett szigorú télen feltűzelték; az asztalok fiókjait mosdóedény gyanánt használták; az igazgatói irodában, ami kevés fizikai és kémiai felszerelés volt, ellopták, az iratokat összetépték stb. E vandal nép kivonulása után csak lassan indulhatott meg az építés munkája az állam és a község nagy szegénysége miatt. Közben megkezdődött a leépítés a szanálás, a „B” listára helyezés, mely Csepelen is több s

köztük igen jó tanerők szívét lelkét gyötörte agyon. A pénz devalvációja miatt pedig a csüggedés és reménytelenség réme ütött tanyát a szivekben. E válságos időben Bender Sarolta igazgatónőnek 1923. évben történt nyugdíjazása után — a község két igazgatói körzetre osztatva — a tanügyi kormány Háray Gyula, volt trencsényi igazgató tanító és Kovács Gábor volt tőköli igazgató tanítót (ki a forradalom alatt helyeztette magát át Csepelre) nevezte ki igazgatóul. Az utóbbinak 1924-ben történt nyugalomba vonulása után Varga János helybeli tanítót nevezték ki utódjául. Háray Gyula, mint gazdag tapasztalatokban bővelkedő pedagógus, mint erélyes, de mégis tapintatos férfi ügybuzgóságával, valamint fáradhatatlan tevékenységével a csüggedő lelkekre nemcsak reményt, de oly felbuzdulást is suggerált, hogy a felszaporodott tanerők teljes odaadással kezdtek vele együtt építeni a romokon. Az ő felvilágosító munkájának eredménye, hogy 1928 szeptemberében már harmadik körzet is létesült, Péntek Gusztáv volt illavai tanító vezetése alatt. Az építő munkának ugyancsak egyik erős támaszaként emelendő ki Róbl János c. kanonok-plébános, aki 1918 óta elnöke a csepeli áll. elemi iskolai gondnokságának és ovoda felügyelő bizottságának.

Az I. és II. körzethez tartozó osztályok a központi, a III. körzet osztályai pedig 1929-ig a Pesti uti iskolában szorogtak, de 1929 szeptember havában a II. körzet a Petőfi, a III. körzet a Kossuth Lajos utcában, az állam és a község kölcsönös áldozatkészségéből épített nagy emeletes iskolában jutott végleg otthonhoz, míg az I. körzet két új és az Erzsébet utcai négy tanteremre kibővülve, a régi helyén maradt.

Az új iskola és ovoda épületek gróf Klebelsberg Kunó m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter ur 48.085/1926. számú rendeletével Petróczy István m. kir. tanácsos, Padányi Andor kir. tanfelügyelő, Dr. Koncz János községi főjegyző és Róbl János c. kanonok, gondnoksági elnök hathatós közreműködése nyomán épültek.

Az 1884-ben elvetett kis mag hatalmas terebélyes fává nőtt és ma 33 tanteremben, 3 igazgató vezetésével 54 tanerő, 5 önálló hitoktató végzi a lelkek idomító munkáját s az ifjúnemzedék szívdobbanásából kiérezhetni, hogy feltámadunk. A szorgos munka nyomában az iskolák nivója permanensen emelkedik. Jelenleg az ösztetületnek Bodnár Antal tanító buzgó vezetése alatt van tanító- és az I. körzetnek négy szolamu gyermek-énekkara. Kamara zenekara is több ízben mutatta be életrealóságát. Az iskolák gyermekdelutánjai, a tanítói kulturstélyek, szülői értekezletek, hazafias és egyéb ünnepélyek, nagy látogatottságnak örvendenek. A téli idényben az iskolák kebelében, az iskolán-kivüli népművelést szolgálva, különböző tanfolyamok működnek, melyek vizsga keretében zárulnak. A szívképzés, hazafias, vallásos érzület és értelmesség képzésére. Nőroskereszt és önképző körök működnek. Különösen említés-

re méltó a Fő-uti leányisméllő-iskola mindhárom évfolyamából 1930 év novembere óta Perényiné Horváth Margit vezetése alatt alakult önképzőkör. Ugyanis ezen iskolában a növendékek, annak létesítése után, dacára, hogy az évek óta súlyos nyomor, a szülők munkanélkülisége, az a Trianon szülte szomorú helyzet, hogy a családban sokszor ők az egyedüli keresők, gyakran elvonja őket az iskolai órától; a szeretetteljes bánásmód hatása alatt, lehetőleg buzgóbban látogatják az iskolát, sőt azt még akkor is felkeresik, mikor már nem tankötelesek; megkedvelik az olvasást, az önképzést előmozdító nyilvános szereplést. Háray Gyula igazgató az ő rendkívüli buzgóságával, részükre évről-évre gyűjtést rendez. A községtől e célra 200 pengő segélyt kap, ezekből és a növendékek által rendezett előadások után befolyt összegekből minden évben elviszi őket az ország különböző pontjainak meglátogatására.

Az újabban működő ugyancsak a Fő-uti VII. VIII. osztályu továbbképző elemi leányosztállyal kapcsolatos önképzőkörökről, valamint a mindennapi iskola VI. o. leány növendékeiről, — kiknek tanítói: Császár Katalin, Garancsy Elekne és Dr. Darvas Imréné — ugyancsak az isméllő iskolához hasonló eredményes hatást állapítottak meg a figyelők. Az isméllő leányiskolai tanulókkal együtt ezek is résztvettek a Balatonfüreden, Visegrádon, Szegeden, Esztergomban, történt kiránduláson. A birtokban levő tanítói és ifjusági könyvtárak erőteljes tényezői a művelődés előmozdításának. Minden tanév végén az I. és III. körzet fényesen sikerült kézimunkakiállítását sokan látogatják, elismeréssel szólva a látottakról. 1928-ban Budapesten rendezett országos tanügyi kiállítás alkalmával úgy az osztánitóttestület, mint ennek több tagját a bemutatott pedagógiai készségek eredményeiért 1-1 elismerő díszokmánnal tüntették ki. Az osztánitóttestület tagjai közt található zeneszerző és pedig Krasánszky Péter (volt világosi igazgatótanító) és Bodnár Antal: termékeny költő Horváth Gyula; írója Bodnár László személyében. Az egységes vezetés, tanítói öntudat, és közszellem megeremtésére Háray Gyula igazgató elnöklése alatt a csepeli elemi iskolai tanítók, óvónők ösztönözötté alakultak, s azóta a többi igazgatóval az értekezleteken, felváltva elnökölnek, aminek úgy az iskolák alnyí világára, mint az itteni közéletre való jóhatása bizonyára befog következni.

Az első óvó (ovoda) 1885-ben létesült bérelt helyiségben. A bérelt 1910-ben szűnt meg, mikor a község önjerejéből felépítette a Ferenc utcai állami óvót, melyben a háboru kitéréséig 2 óvónő működött. A legutóbbi iskolai építési akció alkalmából az óvóépületek száma 4-re, az óvónők 3-ra szaporodtak; kik közül 2 a Ferenc utcai régi, 2 a Petőfi utcai, 2 a csillagtelepi, 2 a Kossuth Lajos-utcai iskolában működik. A Petőfi, a Kossuth Lajos-utcai és csillagtelepi óvók 1929 ju-

nius hónapban adattak át a kulturmunkálkodásra. Az O. F. B. telken a község vett egy telket 1932-ben 6500 pengőért, (területe 200 négyszögöl) óvó céljaira. A telken ház is van. Legelső óvónői a községnek Budák nővérek voltak. Az idősebbik állandóan betegeskedett. Ez alatt az ifjabbik nagy önfeláldozással helyettesítette nővérét a háboru befejeztéig.

Jól eső érzéssel állapítható meg, az, hogy az ösztönös nemes törekvéseiben a vármegye agilis tanügyi vezetési, a kir. tanfelügyelők a legmelegebb támogatásban részesítik.

Nem volna — legalább megközelítőleg — hű Csepel leírása, annak megemlézése nélkül, hogy mit szült a trianoni átok e 80 százalékos munkás község falai közt a jövő generációban, a nemzet reményeiben. A munkanélküliség 6—8 év óta még mindig tetőpontra van. Vannak szülők, kik hetenként 1—2 napot dolgoznak, vannak, kik heteken, hónapokon keresztül összetett kézzel várják a munkát; elenyésző csekély azok száma, kik az Isten dolgra szánt napjaikat munkában tölthetik. A kereset még kisebb számú családokban, is alig elegendő. Az apa, anya, de kivált a fiugyermek nagy része rongyokban jár. Testük hiányos, elégtelen tápérték nélküli élelemtől vézna, sápadt, elmaradt. Elyűtt ruhában vézna testük csak az iskola falai közt élvezhet meletet, mert az otthonban nincs futni való. Különösen a fejletlen fiu gyermekek tanórák után, vagy a szünnapokon rongyokba burkolt apa, anya vagy testvérrel együtt a gyárakból kihordott szemétből a fa-, rongy-, papir-, szén-, kokszhulladékot, kaparják, gyűjtik, hogy megfűhessék sovány leledelüket. Csodálatos, e nélkülözések dacára is testben, lélekben értelmesek, elevenek s bár otthon csak szomorú, bánatos szemeket, szótlán ajkakát, csüggedt arcokat látnak: vidáman csevegők. Megszokták a nyomort, hisz a jobb sorsról fogalmuk sincs, hisz ők Trianon gyermekei. Erkölcük azonban a szegénység, a szülők keserű nemtörődömsége, közönye miatt apadóban.

1926-ban az iskolák túlszűfolttsága, tanterem hiánya miatt oly nagymérvű volt, hogy a főispán kezdeményezésére az iskola építési akciót maga a kultuszminiszter indította meg, amikor Csepel községgel való tárgyalás után a Petőfi utcában 1666 n-öles területen egy 10, a Kossuth Lajos utcában egy 1359 n-öles a Fő-uti már meglevő emeletes iskolánál egy 783 n-öles 2 tantermes iskola, Csillagtelepen 463 n-öles területen ovoda, (a kimutatott területek az épületek területével együtt értendőek), valamint az említett három iskolánál egy-egy igazgatói lakás; az ovodánál foglalkoztató és játszótermekkel, pihenővel, dajkaszobával, egy-egy óvónői lakással, két iskolánál 2 szolgálakással ellátott épület felépítését engedélyezte. E célra 4000 millió papírkorona (320 ezer pengő) összeget szánt, melyből 1700 millió papírkorona a községet terheli. Az épületeket 1929-ik évben fel is építették, az iskolákban és ovodákban az 1929/30. tanévben a tanítás megkezdődött. Mire az épületeket haszná-

latra átadták az építésre a következő összegeket fizették ki:

Diebold Henrik építőmesternek	406.367 P. 45 frt.
Iskolák bekerítésére	13.371 P. 53 frt.
Félreeső helyekre	8.166 P. 90 frt.
Vízvezetékekre és csatornázásra	49.649 P. 26 frt.
Bebutorozásra	50.566 P. 66 frt.

A gyári óvót Weisz Manfred báró gyáros leánya, Dézi bárónő, — kinek nevét Csepelen a gyárral kapcsolatban több szociális intézmény dicséri — 1918-ban létesítette. Maga az épület a háború alatt megvakult hősök részére épült „Vakok otthona” cím alatt s 1918-ig ezt is szolgálta. Első óvónője Liszkay Erzsébet vezető óvónő volt, ki Adamovits Jolán társával együtt nagy kitartással buzgólkodik e mintaszerűen felszerelt óvodákban. Jelenleg Löbl Bertalan gyárigazgató az óvó és az otthon érdekeinek buzgó munkálója.

Polgári iskola. 1915-ig középfokú iskola Csepelen nem volt. A tehetősebb szülők a budapesti vagy az erzsébetfalvi (pesterzsébeti) polgáriiskolába v. más középiskolába járatatták gyermekeiket. A mostani polgári iskola Haraszty Erzsébet, jelenlegi főnök Jenő polgáriiskolai igazgató nevének utánjárására, mint magánjellegű iskola nyílt meg 1915 szeptember havában. A vállalkozószellemű tanárnőnek, ki egyszersmind a megnyílt iskolának első igazgatója is volt, hathatós segítője lett dr. Petri Mór kir. tanfelügyelő, valamint Leszkovics Gyula községi főjegyző, Zettner Sebő esperes plébános c. kanonok (néhai székesfehérvári kanonok) és Bender Sarolta áll. isk. igazgató -is. A Fő-úton a Feuer téle házban bérelt ki a törekvő tanárnő két kis szobát tanteremnek és egyet tanári szobának, de mivel az átalakítások késtek, Bender Sarolta közbenjárására, ideiglenesen a Fő-úti elemi iskolában kapott két tantermet. Haraszty Erzsébet igazgatónőn kívül az iskola első tanárai voltak: Dr. Benesné Várju Mária, Dr. Darvassy Imréné és Török Jenő. Az első évben az I. fiu és I. leányosztálynak még csak 59 növendéke volt. Ez a csekély szám a következő évben már 103-ra szökkent s így a fentebb említett helyiségek kicsinyeknek, keveseknek bizonyultak, miért is az igazgatónő utóda és férje, Török Jenő igazgató a József-utca 4. szám alatti Beck Lőrinc féle házat (Beck Lőrinc akkor bíró volt.) bérelte ki, hol átalakítással 4 tanterem, tanári szoba, igazgatói és szolgál-lakás létesült. Az 1917—1918. tanévben azonban már hat tanteremre volt szükség, ugyanis a növendékek száma már 190-re emelkedett. A háború szülte súlyos gazdasági helyzet miatt az intézet anyagi teherbíró képessége a minimumra csökkent. Nemcsak hogy több helyiséget nem tudott bérelni az igazgató a befolyt tandíjakból, de a tanév vége felé már azon gondolkozott, nem lesz-e kénytelen az iskola kapuit bezárni. E válságos időben segítségére akart jönni az intézetnek Róbl János új plébános, c. kanonok, aki községi segéllyel azt róm. kath. jellegű iskolává szerette

volna átszervezni, de jószándéka nem sikerült. Ebben az évben Leszkovics Gyula főjegyző elhalálozván, utóda a jelenleg is működő tevékeny főjegyző dr. Koncz János azonnal felismervén az iskola közérdekű voltát: javaslatára a községi képviselőtestület 1918 augusztusában a magánjellegű iskolát a tanári karával és felszerelésével együtt átvette, községi jellegűvé szervezte s nyomban 8 tanári állást is rendszeresített, melyhez a kultusz-miniszter fizetékigézésítő államsegélyt engedélyezett. Az új községi jellegű, államsegélyes polgári iskolában már az utóbb említett évben megnyílt a IV. fiu és IV. leányosztály is és ezzel teljesen kiépített iskolává lett. A növendékek száma évről-évre rohamosan szaporodott. (1923—1924. tanévben 199 fiu és 191 leány iratkozott be) hova tovább a meglévő helyiségek újból mindinkább szűkebbnek bizonyultak: ennek hatása alatt végre a képviselőtestület 1924. májusában elhatározta, hogy Riech Antal helybeli építőmester tervai alapján megépíti a Templom utcában lévő egy emeletes iskolát, a róm. kath. plébániától megvett telken. Az épület maga 566 millió, a burortzat 40 millió koronába került. A felépült szép épületet, mely felszereléssel együtt 606 millió papirkoronába került, 1924. november hó 16-án fényes ünneplés keretében szentelték fel. Az iskolaépület belseje alagsort, magas földszintet és emeletet foglal magában.

Az alagsorban vannak a raktárak, az iskolaszolga lakása, a cserkészek szobája, egy szertár és mosókonyha. A földszinten van két tanterem, tanári szoba, igazgatói lakás, igazgatói iroda, az emeleten 4 tanterem, 2 szertár és mellékhelyiségek vannak. Az épület villanyvilágítással és vízvezetékekkel, légfűtéssel ellátott. A vizet egy és fél lóerős motor szolgáltatja. A jelenlegi tanterők száma a fiu iskolában 9, a leány iskolában 9. Tanulók száma az 1932/33. tanévben a fiúosztályokban 229, a leányokéban 248. Évi fentartási költsége volt 40—45.000 pengő. Ezekon kívül az iskolában működik róm. kath., ref. unit., izr. hikoktató és egy orvos is. A tanári kar tagjai közül Csete Balázs rajztanár úgy szóban, mint írásban lelkes apostola annak, hogy a magyar népművészet produktumai elkalódástól megmentessenek és minél szélesebb körben utánoztassék. Hajdinyák Sándor tanár kezdeményezésére pedig a Vall. és Közoktatásügyi Miniszter rendeletére 1924-től kezdve gyorsírás tanfolyam nyílt meg, melyen évente átlag 52 tanuló meglepő eredménnyel sajátítja el a gyorsírást. Vitéz Gönczy János, a cserkészek „János bácsija” pedig a legnagyobb odaadással, szeretettel nevelti már 14 év óta az intézet tanítványait a cserkész-lelkületre.

A községi jellegű iparos tanonciskola 1912-ben alakult 2 tanterővel és 40 tanulóval. Evenként 180—200 tanköteles tanoncot 12 tanerő tanítja, kik a helybeli elemi tanítókból és polgári iskolai tanárokból rekrutálódnak. Kivülük még 3 hitoktató is

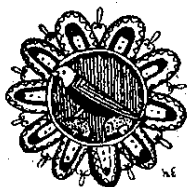

működik. 1924. óta a leánytanoncok részére is megnyílt az első osztály. 1928-ig a tanítás leginkább az esti órákban folyt le, mert külön tanterme nem volt. 1928. szeptember 1-én azonban már a saját épületében helyezkedett el, ugyanis a Petőfi és a Kossuth Lajos utcai iskolák felépítésével a Horthy utcai iskola tantermei felszabadultak és ott kapott állandó helyet. Fentartási költsége 5—6000 pengő körül van évenként. Van 50 kötetes tanítói és cca. 140 kötetes ifjúsági könyvtára. Jelenlegi igazgatója Vargha János elemi iskolai igazgató.

Tankötelesek szaporodása a népszámlálás szerint az utóbbi 40 év alatt.

Év	6—11 éves korig	11—12 éves korig	Jegyzet
1900.	654	246	
1910.	1351	609	
1920.	1895	856	
1930.	2458	700	

Az 1933/34. tanévi jelentés szerint a 6—13 éves kori tankötelesek száma 3047, a 12—16 éves korig 758. Ugyancsak e jelentés szerint felsőbb iskolába jár (polgáriba, gimnáziumba) 6—11 éves korig: 295 gyermek, 12—14 éves korig: 340.

Halászat, vadászat, földmivelés, kertészet, erdőgazdálkodás, állattenyésztés.

Régi irások bizonyítják, hogy Csepelen s általában a szigetén a halászatot a Duna mindkét ágában a régi időkben oly nagy mértékben üzték, hogy 1761 után Ráckeven keletkezett 5 cég közül az egyik a halászké volt s ma is 20—30 embernek ad foglalkozást a halászat községünk területén. A Kis Duna-ágban pontyot, dévért, lepényhalat, kárászt, compót, cigányhalat, jászt, jackót, különféle keszeget, csukát, elvéve süllőt, nagyritkán harcsát, balincst (bolondhalat) halásznak. Utóbbi időben sajnos, különösen a Soroksári Dunaágban a halfogás nagyon megcsappant, ugyanis 5—6 évvel ezelőtt némelyek szerint pontyokra helyett, más verzió szerint a horgászok kedvéért, mások szerint a haltenyésztők haszonlesésből, szóval meg nem állapítható módon, halászok által „Naphalnak” nevezett halivadék került az említett folyó vizébe. E kárászhoz hasonló, zöldes színű, hallószerve körül pirosfoltos kis hal — a legnagyobb se nyom többet, mint 5 dg-ot — a nemesebb halak ikrajával él. Ezeknek rovására a soroksári Dunaágban valószínűleg nyüzsgönek s attól lehet tartani, hogy néhány év alatt a Duna ezen ágában más halat fogni nem igen lehet. A Nagy Dunában még eddig keveset halásztak ki. Az utóbbiban az említettek kivül tokot, söreget, gadócot (fekete pettyél az oldalán), kecségét, márnát, patucot, (jászhalhoz hasonló, de fekete belül halat) ősszel fognak mennyhalat is, miüknek legnagyobb részét a budapesti piacra szállítják. A nagy Dunában fognak nagy ritkán vizát, a Kis Dunában pedig rákot is. A halászati jog a soroksári Dunaágban a Gubacsihídtól a dunaharaszti vasuti hídig, a Nagy-Dunaágban a csepeli partrész a határig és viz közepfolyásáig terjed. Különösen az utóbbi években mindkét Dunaágban a halászbérletet a kormánybiztosság, illetve a soroksári Dunaág halászati kirendeltsége kénytelen volt olcsóbban bérbeadni a

kevés hallfogás miatt. A kikötő medencéjében a halászat eredménye 1933. évben a következő volt; első héten 6 q-át, három héttel később 75 q-át, két héttel később 1q-át, három hétre ismét 6q-át fogtak. Ettől az időponttól kezdve csak 60–70 kg.-ot tudnak fogni havonként. A medencében legtöbb a keszeg, 80% és a halin 20% az összes fogott halak közt akadt egy, 10 kg-os süllő is. A jog régebben a sziget tulajdonosaié volt. Jelenleg két főbérletnek a halászás jogát a Kikötő Kormánybizottság adja bérbe. A Kis-Dunában leginkább ömecs hálóval halásznak, mely hálót a csepeliek tapli hálónak és barok hálónak is mondják. A Nagy Dunai halászok gráni hálóval, 60–70 öles nagy kerítő hálóval, rác és pendel hálóval, steppzsákkal, éjjel pedig millinghálóval fogdossák a halakat. A főbérlet, 8–10 halászt alkalmaznak, kik többnyire albérletiek is. A Kis Duna halai egy kissé iszapizűiek, a Nagy Duna halait sajnos nemsokára a petróleumkikötők teljesen élvezhetetlenné teszik, ugyanis a petróleumkikötő medréből kikerülő halak, mind petróleumizűiek.

A Vámmentes Kikötő medencéjéből kikerült halak élvezhetők.

A főbérlet, hogy a bérleteket fizetni tudják, horgászoknak, emelőhálósoknak, varsásoknak a halászóterület egy részét, vagy egészen is albérletbe adják. A horgászok egy idényre 15 pengőt, az emelőhálósok 30-at, a varsások egy varsa után 3 pengőt fizetnek.

Csepel község történetének leírása folyamán többször említve volt, hogy Árpádházi királyaink a szigeten és természetesen Csepelen is nagy vadászatot rendeztek, melyen idegen vendégeket is szívesen láttak. A hagyomány szerint Mátyás király vadászeit a Dunaparthoz közel épített kutyavillájában tartotta, hogy azok kéznél legyenek. Bizonyosra vehető, hogy csónakon átkelve, gyakran felkereshette, itt a nyaraló feleségét, Beatrixet, leshette, űzhetette a vadat s hangos lehetett kutyáinak csaholásától a csepeli erdő. A többször idézett 1843-ban írt Tudománytár szerint: „Bell Mátyás Csepelszigetet kétszáz évvel később meglátogatván, (1849. előtt), ugyanazt a vadászatra nézve kedvező felkvésűnek és vadneműekkel bőven ellátottnak beszéli.” (E vadak: szarvas, őz, vaddisznó, fogoly stb.) 1843-ban már ezek nincsenek, csak kisebb vadak. Fogoly róka, elég bő zsákmányt nyújt. Kiöntések pusztították a vadat. Szerinte lépten-nyomon nyulra bukkant az ember, most alig látni az egész szigeten egy néhány nyulat. Így írnak róla 1843-ban, holott a honfoglalás korában a tuzok sem volt ritkaság. (Lásd az Árpádkori leletek leírását). A határban ma meglehetősen számban lőnek nyulakat, melyeknek állománya különösen a multban az áradások alkalmával sokszor nagyon megcsappant ugyanis az árvíz elől magasabb helyekre menekülő nyulakat a lakosság 1838-ban agyonverte. 1838. előtt a vadászjogot (a Tudománytár szerint) az

az egész Csepelszigeten (tehát Csepelen is) Majerfy Ferenc birta 4400 forintért, de visszaszállt e jog az uraságra, — 30 éven belül a vadászati jogot a következő összegért és módon birták: 1901-ben körülbelül 2000 holdat 1204 koronáért (Stern. Szekeres Richárd), 1907-ben (Weisz Manfréd báró) 2002 koronáért, 1913-ban (ugyancsak Weisz Manfréd báró) 2004 koronáért.

A háboru alatt Weisz Manfréd, mivel a hadügyi kormány a vadászatot betiltotta, a haszonbér fizetését megtagadta. 1921-ben Niederkirchner Ferenc vette bérbe 5 évre 10.000 koronáért, 1927-ben Gudeincz Árpád községi kiadó bérelte ki többek megbízásából, de társai cserbenhagyták s így fizetni nem volt hajlandó. Hosszu vajudás után újból Niederkirchner Ferenc kezére jutott a bérlet, de 1929-ben kérte, hogy tekintettel a lecsökent területre 2010 pengő haszonbért a község 50%-al mérsékelje, mit a közgyűlés el is fogadott, 1932-ben a 700 holdat kitevő területet ugyancsak Niederkirchner Ferenc már csak 545 P-ért vette ki 10 évre. A királyi családnak Csepel határában levő erdejében, melyet 1930-ban Br. Podmaniczky Attila bérelt 1000–1200-ra becsült fácán, 50–60 drb.-ra becsült őz volt. Nagymennyiségben található az erdőben az üreginyul, is, amit a vadőrök korlátlan mennyiségben pusztíthatnak. A kommunizmus alatt, de különösen az oláh megszálláskor, az utóbbiak a vadállományban meglehetősen kárt okoztak.

A községnek a régi zsilip és zárógát felett volt egy kis erdeje, melynek kivágott fáiból elégitette ki a kántor fajarandóságát p. o. 1906-ban is. E kis erdőben tartották a hagyomány szerint a csepeliek a nyári multságokat, s nem egy esetben váltottak golyót egymással és szabdalták össze egymást a pesti párbajozók. A háboru folyama alatt a község kiirtatta.

A lakosság a gyár létrejötte előtt ugyszólván teljesen földműves volt s a jobbágyok utódai elég jómóduak is voltak. Két nyomásos külterjes gazdálkodást űztek és űznek a megmaradt földeken ma is. A földjük nagyobb része és egyuttal a legtermékenyebb is a szigetcsucson volt.

A község területe 1927-ben a szigetszentmiklósi határból elcsatolt 24 kat. hold 1271 négyszögölnyi területtel, mely területre lőszer- és robbanóanyagraktárak céljaira szükség lett, gyarapodott; ellenben a kamarazsilip munkálatainál és azt megelőzőleg is 49 kat. hold 53 n.-öl területet a fővároshoz csatoltak. 1929-ben újból 5 és fél kat. hold került Budapesthez, ugyanis a kamarazsilip építése alkalmával a szigetcsucsnál a Soroksári Dunaaág medrét délebbre ásták, mint eredetileg volt s így az új és a régi meder közti terület természetesen üleg a főváros felé esett.

Hogyha az 1882-ben készült birtokiv és az 1929. évi új kat. birtok iv adatait vizsgáljuk, azt találjuk, hogy művelési ágak szerint és összesen Csepel község területe az alábbi táblázatos kimutatás szerint a következő:

Művelési ág	1882-ben		1929-ben	
	Kat. hold	□-öl	Kat. hold	□-öl
Szántó föld	1429	543	1072	1077
Kert	24	437	179	111
Rét	17	135	219	740
Szőlő	102	115	9	1548
Legelő	590	464	549	280
Erdő	545	622	329	942
Nádas	35	1075	60	170
Földadó alá nem eső terület	738	959	1043	559
Összesen	3512	1150*	3463	627*

*Az összeadott négyszögükből a kat. holdak hozzá vannak adva a kat. holdakhoz.

Ebből a területből, — mivel a tényleges elcsatolás Budapesthez még nem történt meg — a Vámmentes Kikötő 1110 kat. hold területe levonva nincs. Az elcsatolás ellen a község 1929. június 8-ki közgyűlésén elkeseredéssel tiltakozott, a belügyminiszternél deputációzott is, de hasztalan, eredménye nem lett. (Ennek részletes leírása alább olvasható.)

Az összes terület kataszteri tiszta jövedelme 16.403 P. 78 f. A művelési ágak csak papíron vannak így elnevezve, a valóságban ezek egy része ma már más célt szolgál. Sok veszteség érte a község lakosságát akkor, amidőn a kikötő Kormánybiztossága a fentebb említett 1110 kat. holdat a község határának északi részét, az ott levő szántóföldekkel együtt, közvetlen a háborút megelőző időben kisajátította, ugyanis az érte kapott összeg teljesen devalválódott.

A szántóföldeken termesztettek kevés búzát, legfőbb termény volt a rozs és a tengeri s főleg nagymennyiségű borsót termeltek; mesterséges takarmányra alig fektettek súlyt, árpát is keveset termeltek. A szőlőművelést a szigeten, tehát Csepelen is intesivebben 1889-ben kezdték el, Bár Oláh Miklós az idézett művében említi, hogy „Csepelszigeten terjedelmes szőlőtelepek vannak.” Különösen az északi részen a Moraszt és Endmayer dűlőkben a déli részen pedig a Hármás dűlőben voltak szőlőföldek, melyekből az utóbbi dűlőben még most is látható egy kb. egy holdnyi területen. Az öregek állítása szerint különösen az északi szőlőben igen jó minőségű schiller bort szűrték. Ugyancsak a Háros dűlőben voltak a községnek kenderföldjei is.

A szegényebb férfi lakosság egy része a Kis Dunai révén át a mai fegyvergyár előtti Dunapartra járt munkába, ugyanis

itt volt a kincstárnak (még a háboru elején is) a szénaraktára és a tréncocsi raktára. Ezekben a raktárakban rakták kötegekbe az össze összegyűjtött, összevásárolt szénát. A lakosság másik része pedig a nagy-dunai révén ment át naponként Budapestől a Lágymányosig elterülő nagy urasági rétekre kaszálni.

A mezőgazdaságnak leginkább kultivált ága volt Csepelen a kertgazdaság, s az jelenleg is, mit előmozdított a talaj könnyű megművelésén kívül Budapesthez való közelsége is. A háboru alatt 1916 és 1918 közt az Unió Bank, illetve annak volt igazgatója, Rácz Béla, az erdő fölött levő, közel 300 holdat kitevő szántóföldet, az úgynevezett „Király, majort” bérbevette a cs. kir. uradalomtól s azon kertgazdaságot létesített, melyet 80 lóerős gép segítségével a Kis Dunából szivattyuzott vízzel akart öntözni: a vas csövek helyett lerakott cementcsövek azonban a nagy víznyomás következtében megrepedtek s az egész vállalat dugába dől, amit előmozdított az is, hogy az O. F. B. ez egész területet — mint már említve volt — házhelyeknek kisajátította, a bérlőnek csak mintegy 60 holdat hagyott meg, ki ezt a megmaradt földet albérlőnek adta ki. A mostani albérlő ezen a földterületen jelenleg bolgárkertészetet, dohány, de főleg nagy görögdiinnye termelést üz. Ezenkívül van a község határában még 9 bolgárkertészet s a Mautner féle 25. kat holdat kitevő kísérleti telepen kívül 8 virágkertészet is.

Erdőgazdaságot jelenleg csak a kir. uradalom üz, melynek terjedelme a csepeli határban 329. kat. hold és 942. négyszög öl. Az erdőben található: tölgy, kevés bükk, szil gyertyán, nyárfa, nyírfa, kőrisfa, juharfa, alacsony homoki fenyő, akácla; az utóbbinak ültetését Csepelen ép úgy mint az egész Pestvármegyében Skopek Ferenc vármegyei főjegyző kezdeményezésére és unszolására 1762-ben kezdték meg. A fák nagy része fiatal. Az erdő északi részében 50—60 évvel ezelőtt nagymennyiségű borókafenyő is diszlett. Ott még jelenleg is meglehetősen számú boróka bokor található. Az idősebb asszonyok beszélnek, hogy az ő gyermekkorukban az uradalom a borókabogyó szedését megengedte, melyből a lakosság borovicska pálinkát főzött. Az őszirózsás 1918-iki fölfordulás alatt, de különösen 1909-ben a kommun alatt nagy pusztítást vittek véghez az öregebb fákban, ugyanis aránylag rövid idő alatt 1050 köbméter fát vágta ki. Naponként 70-80 ember fejszecsapásától vízhangzott a tájék. Betetőzte a pusztítást a román megszállás is, azok szintén sok fát vágta ki és tüzeltek el. A pesterzsébeti szegénység éjjel csónakokon, lopva hordta haza a kivágott fákat és fatörzseket. A vandalizmust az uradalmi intézőség panaszára, az olasz missió szüntette meg (Romanelli). Ennek közbenjárására az oláhok az erdőt ezentul katonasággal őriztették s így az a teljes kiirtástól megmentetett.

Az erdőben sokféle madár: fekete és sárgarigó, kevés örvös galamb, cinege, vércse, varju, sármány, szalonka fészkel, oly-

kor-olykor egy-egy sas is látható. Közel az erdőhöz a Duna mentén különféle viziszárnyasok: szárcsa, vízi csibe, többféle fajta gém, csörgő kácsa, nagy ritkán egy-két kócsag is látható, a part oldalában pedig parti fecske tanyáz. Nyomok vannak arra, hogy az erdőben valamikor gyümölcsfák is voltak. Mivel a Pestmegyei Népművelés 1932. évi IV. számában közölt megállapítás szerint a csepeli erdőben a homoklakó növényzet tipikusan van kifejlődve, mely növényzet közül nem egy fajta orosz és ázsiai eredetre vall s mivel ugyanezt állítja Kaán Károly is Természetvédelem és természeti emlékek című munkájában a csepeli bucka erdőnek védett helyé váló nyilvánítását ajánlják.

A gyümölcs termesztés egyes házaknál csak újabb keletű. Nagyobb gyümölcsösök létesítésére a talaj igen alkalmas volna. Ilyen nagyobb gyümölcsös csak az ugynevezett „Vizműtelepen” van, hol a pénzügyminisztérium 1928-ban 2800 darab kajszinbarackfát ültetett, mely már két éven keresztül nagy termésf adott.

Hogy a község lakósaival a gyümölcsfa ültetést megkedveltessék, 1900-ban felsőbb rendeleire községi faiskolát rendeztek be. Kezelését Klosztermayer János kántortanítóra bízta. A kezelési költség 1906-ban már 1000 koronára emelkedett, de a gyümölcsfa-ültetést, nem igen mozdították elő. Nagyobb mérvű ültetés csak akkor kezdődött, mikor az O. F. B. telkeken a lakást építő tisztviselők kertjeiket a ceglédi, körösi, szegedi faiskolák helybeli fióktelepein és piacon vásárolt fákkal ültették tele. A talaja főleg cseresznye, meggy, kajszin barackfa szőlő ültetésre alkalmas. Kellő gondozással és áldozattal bármiféle gyümölcsfa ültetésére jó, de a fák többnyire elmérgásodnak. A cserebogár pajorja a fában, szőlőben Csepelen is sok kárt okoz. Újabb időben a kaliforniai pajzstetűt is behurcolták. A mezőgazdasági, de főleg gyümölcskertészeti ismeretek gyakorlati elsajátítására a község, az O. F. B. területen 3250 négyszögöles bekerített területet bocsájtott a polgári iskola részére, ahol a fásítás és egyéb növény ültetése az 1932/33. tanévben kezdődött el.

Végül említésre méltó az is, hogy az ornitológiai központ (madártani intézet) az uradalmi erdőben, már 1923 óta figyelte a különböző madárfajok átvonulását s költözködését.

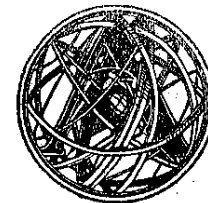
A magyarok, mint katonai szervezetű harcias nép, mikor hazánkat elfoglalta, fősúlyt természetszerűleg a ló és szarvasmarha tenyésztésére fordította. Maga Anonimus és beszéli, hogy Árpád fővezér, mikor meglátta a sziget buja termékenységét lovainak, barmainak főhelyévé jelölte ki. A barmok közt voltak: bivalyok, juhok, kecskék, sőt tevék is. Bizonyítja azt Corner Adám Krónikája, ki III. Béla királyról megjegyzi, hogy midőn 1184-ben I. Frigyesről, mikor az az ország határán elbucsuzott, neki négy tevét ajándékozott.

Hogy Csepelen a lótenyésztés virágzott, mutatja az a körülmény, hogy a múlt század 60-as éveiben a Kis Zsidósziget csi-

kóállás volt.

A község német lakóssága a hagyomány szerint, a hetvenes évektől kezdve sok tehenet s különféle szárnyast nagy mennyiségben nevelt. A csepeli asszonyok a tejet, turót, vaját, tojást, baromfit, előszeretettel hurcolták a pesti, de főleg a budai piacokra. Jelenleg körülbelül 80–90 drb. tehen jár legelni a Nagy-Dunapartra. Valószínűleg a Dunapart e részének Budapesthez való csatolása miatt a tehéntartással a lakosság kénytelen lesz legelő hiányában felhagyni. Apaállat tartására a község mindig nagy gondot fordított, mit a következő néhány adat is igazol: 1902-ben 164 tehen után tartott bikát, 1923-ban 170 anyasertés után 1000 korona kantartásdíjat, 220 tehen után 3.000 korona bikatartásdíjat, 1925-ben 20.000 korona kantartásdíjat szavazott meg a képviselőtestület.

Az 1838-iki árvíz anyagilag súlyosan érintette nemcsak a zseléreket, de a jobbágyokat is, ugyanis hogy összedőlt házaikat újra építhessék, illetve, hogy új helyen új házakat építhessenek a cs. kir. uradalomtól 10.000 forintot vettek kölcsön. A visszafizetés, bár 1855-ben nemzeti kölcsönt is kaptak, minden lakóra, de különösen a zselérekre súlyos terhet rótt. Az uradalom intézősége folyton zaklatta őket a hátralékért. Végre merész tette határozta magukat: a hatvanas években kihallgatásra jelentkeztek I. Ferenc József királynál, ki ép akkor Budán tartózkodott. A hagyomány szerint a király az adósságlevelet piros ceruzával keresztülhúzva, a hátralévő összeg megfizetését — a küldöttség, majd az egész község nagy öröme-re — elengedte.

Ipar, kereskedelem.

A Község tulajdonképpeni iparosodása 1892-ben a Weisz Manfréd féle gyár letelepedésével kezdődött. Az azt megelőző időkből csak kevés iparág 1—2 taggal volt képviselve. A néphagyomány szerint a legrégebb iparos, mészáros-kocsmáros volt ki a szent Imre téren levő s az általános Fogyasztási Szövetkezet fiókjüzete és a Niederkirchner Ferenc mészáros és hentes telkén elterülő uradalmi és később községi kocsmát bérelte. Csizmát, ruhát a lakósok budai és ráckevei vásáron vettek. A ráckevei vásárok már az Árpádok idejében is híresek voltak. Cipészek (az Ulmann család) szabók, (a Petz család), kovácsok, (Szélig család) takácsok, (Firnigl család) vizimolnárok (Steiner család) már a negyvenes években üzték iparukat Csepelen. A bogárnár ipar körébe vágó munkát a földműves lakosság maga készítette. Az első kőművesek Aulichia és Rösler morvák voltak, kik a mai templomot építették. A templom építés után itt maradtak és itt nőültek meg. A legelső ács 1850-ben (Pichler) hajóács volt, aki komp, csónak készítésével foglalkozott. A Weisz gyár létesítése után az iparosság ágra és számra nézve gyorsan szaporodott. Az 1910-ben létesült ipartestületnek már 128 képesített iparos tagja volt. Jelenleg a rengeteg iparigazolvány nélkül dolgozó, ugynevezett kontárokon kívül cca 550 tagja van a testületnek, kik ugyszólván minden iparágat képviselnek. Közük igen kiváló iparosok találhatók. Így a műbutor-asztalos iparban Müller Antal és Németh Ferenc, kiváló, kiknek műhelyei géperőre vannak berendezve, s készítményeiket a szebbnél-szebb butorokat más községekbe, főleg Budapestre szállítják, sőt közöttük egyik más közmunkák készítésével is megbízottak. A lakatos iparban Messer Mór különösen a művészi vaskapuk, Medvegy Gábor és Sándor az automaták, kávédarálók, Szingler Károly különleges zárok és Wertheim kulcsok készítésében tűnnek ki. Varga Lajos kovácsmester a háborutartama alatt a rokkantak részére gyárszerűleg műkezet készített, majd gyalu-vasakat véssők és szerszámok, kertészollók, újabban talicskák készítésével mutatta meg a magyar iparos rátermetségét, leleményességét. Az

utóbbi kiállításokon több kitüntetésben is részesült. Az iparágak közül számszerűleg a cipészek vezetnek, aztán az asztalosok, a borbélyok, majd a szabók, (női és férfi együtt), végül a kőművesek, beleszámítva a két építőmestert és kőművesmestereket is. A többi iparágak fokozatosan kevesebb taggal szerepelnek. Könyvkötőt, szitakötőt, szijgyártót, molnárt, könyvnyomdászt, kéményseprőt, férfikalapost, himzönőt, droguistát, cipőfelsőrész-készítőt, már csak egy-egy iparos képviseli.

Legrégibb háziipar volt Csepelen a kender feldolgozása, melyből készült a férfi és női fehérnemű még a múlt század 80-as éveiben is. Már az 1848-iki időkben is több 8—10 család élt a kenyérsütésből. A kenyéret zsákban hordták be többnyire szerdai napon eladás végett Budára és az eskütéri piacra. Ugyancsak több család élt — különösen a szent János utcában lakó ráckok közül — a fűzfakosár, kas, véka, csirkeborító készítéséből is, ugyanis a budafoki oldalon egész a Lágymányosig, valamint a szigetcsucs nyugati oldalán is egykoron nagy fűzések terültek el. Az előbbi területet, illetve a rajta nőtt fűzest a csepeliek a budapesti közmunka tanácstól bérelték 1809-ig. A levágott és lehámozott fűzveszőket, sőt a hámozatlanok nagy részét is, amit maguk feldolgozni nem voltak képesek — többnyire soroksáriaknak csónakszámmra adták el. A vesszők hámozását asszonyok és lányok végezték, a levágással csak férfiak vesződtek. Jelenleg e háziiparral egyetlen beköltözött foglalkozik. A lakosságnak a levágott nádából is tisztességes jövedelme volt. A férfiak egy jó nagy része nádfeleléssel is szaporította bevételét. Mint nádazók keresettek voltak az egész Duna-mentén.

A legelső gyár — mint említve volt, — 1892. nyarán keletkezett Csepelen a **Weiss Manfred-féle gyáralapítással**.

Weiss Manfréd 1857-ben született, mint egy régi tekintélyes budapesti kereskedő családnak gyermeke. Ő maga is kereskedelmi pályára készült és a tanulmányainak befejeztével egészen fiatalon Hamburgba került, ahol egy nagy export cégnél volt három évig alkalmazásban amelynek vezetője lett már 19 éves korában. 20-ik életévében hazajött és Weiss Bertold fivérével együtt alapította az első magyar konzervgyárat, amely egyben kiinduló alapja volt a ma fennálló hatalmas csepeli vállalkozásnak is. Az új vállalkozás kezdetben igen szerény keretek között létesült és kizárólag a polgári szükséglet fedezését célozta. A hadsereg részére a konzervgyár 1885-ben kezdett dolgozni és amily mértékben fokozódott az elmúlt század 80-as éveiben az orosz támadás veszélye, ugyanugy fejlődött a gyár fontossága is. A konzervgyár részére bádogdobozok voltak szükségesek, amelyeket Weiss Manfred nemsokára saját maga állított elő és ezzel a fémfeldolgozással vetette meg alapját a mai csepeli gyárvárosnak. A tulajdonképpeni löszergyártást 1899-ben kezdte meg és az új gyártási ágazatot mindjárt oly sikerrel vezette be, hogy külföldi rendeléseket is ka-

pott és Berlinben külön lőszergyárat épített, melyet később azután, a csepeli gyár fejlődésével abbahagyott.

1892-ben Csepel község lakóitól az u. n. Szent János legelőn (a térképen János legelő) mintegy 5 hold telket bérelt ki (melyet hamarosan a tulajdonosoktól meg is vett), melyen (a mai zománcosztály helyén) egy kisebb favázas épületet emelt. Ebben az épületben kezdődött 30—40 férfi és 100—110 női munkással a tulajdonképpeni töltény gyártás. Már az a körülmény, hogy Weiss Manfred a csepeli szigetet választotta letelepedési helyéül, élelmes előrelátásról tanuskodott, mert egyedül ily módon vált lehetővé az, hogy a gyár a háboru alatt hatványozott arányban növekvő kivánásoknak oly gyorsan meg tudott felelni. A vállalat kezdetben 5—6 lőerős géppel indult meg, ma a központi áramfejlesztő telep munkateljesítménye már 30.000 lőerőnek felel meg. Az alkalmazottak és munkások száma a háboruban 30.000 főre szaporodott és annak dacára, hogy ez a szám a bolsevismus ideje alatt 1000-re csökkent, ma a csepeli gyár újból Magyarország egyik legnagyobb ipari vállalkozása.

A vállalkozás mozgató ereje és vezetője mindenkor maga Weiss Manfred volt, aki arra helyezte súlyt, hogy a gyárában szükségelt vas, acél és fémanyagokat maga állítsa elő és függetlenítse magát a külföldi anyagszállításoktól. Így 1896-ban alapította a csepeli gyár fémműveit, melyben a lőszergyártáshoz szükséges réz és sárgaréz anyagot saját rézkohó, rézöntő és fémhengerművében állította elő. Az újabb bővítések céljaira Weiss Manfred az említett Szent János legelőn felül mintegy 55 katasztrális hold újabb területet vett meg, úgy, hogy a gyár a 90-es évek végén már a Község ház utcától (az I. számú kaputól) a Gyár utcáig terjedt. Hosszadalmas és költséges kísérletek után sikerült a gyárnak 1901—1903 között a legfontosabb gyártmányainak egyikét, a tábortűz sötétkemencét, nagyobb mennyiségben előállítani, 1908-ban következett a tábortűz mozgókönyha, mely azután a háboru alatt, köztudomás szerint, világhírű lett. Ugyanabban az évben a nagy hadseregreform és a tüzérség átalakítása gyakorolt befolyást a vállalat fejlődésére, mert a vállalat most a tüzérségi lövedékek gyártását is folyamatba tette.

1911-ben az eddig túlnyomóan külföldről beszerzett vas és acélananyagok előállítására Weiss Manfred külön acélművet létesített, miáltal a kézi lőfegyver muníció gyártásához szükséges anyagokat már maga állíthatta elő.

Az 1900 utáni évek Weiss Manfred háboru előtti tevékenységére a legjellegzetesebbek voltak. 1903-ban a gyár már anynyira ismert volt, hogy ebben az évben Bulgáriának és Szerbiának, 1906-ban Oroszországnak, 1909-ben Bulgáriának, 1911-ben Mexicónak, 1912-ben Portugáliának szállított nagymennyiségű különféle töltényt, de megrendelést kapott a gyár Ang-

lia, Spanyol, Olaszország, Hollandia és Törökország részére is.

Weiss Manfred előrelátásának, gazdasági elgondolásának és energiájának lehetett köszönni, hogy a világháboru a gyárat teljes felkészültségben találta. A gyár teljesítő képessége a háboruban megsokszorozódott és bár túlmesszire vezetne a Weiss Manfred gyár telepeinek hatalmas háborus teljesítményeit részletezni, annyit mégis meg kell említeni, hogy a háboru vége felé már napi 3 millió darab gyalogsági, és 20 ezer darab tüzérségi lövedéket állítottak elő. Gyártottak azonkívül mozgókönyhákat és tábortűz sötétet, acélisakokat, evőeszközöket, és számtalan más egyéb katonai felszerelési eszközöket is.

A háboru vége felé Weiss Manfred kifogyhatatlan energiával előkészítette a békegyártásra való átmenet hatalmas problémáját is. A háboru végzetes befejezése senki részére sem jelenthetett tragikusabb csapást, mint épen őréa, mert már a Károlyi kormány ideje alatt a viszonyok tevékenységét teljesen lefékeztek és a kommunizmus alatt azután teljesen ki kellett kapcsolódnia.

A kommunizmus alatt Weiss Manfredot letartóztatták, gyárat felkeresni, intézkedni nem hagyták. 1919. év augusztusában a románok megszállták a gyárat és 1600 vasúti kocsiában szállították el a legértékesebb készgyártmányokat, féltermékeket és gépeket, úgy, hogy a gyárat szinte kiürítették. A románok kivonulása után az üzemet csak 400 emberrel lehetett megkezdeni és az egész csepeli gyártelep a románok kivonulása után anyagokban, gépekben, egyaránt ki volt fosztva. Ennek dacára azonban 1920-ban, midőn a szovjet megtámadta a lengyeleket s az utóbbiak segítségért az ezer sebből vérző szegény hazánkhoz fordultak, a csepeli gyár az akkori kormánynak intervenciójára 48 millió Mauser, 18 millió Manlicher töltényt, 240 konyhakocsit, 260 tábortűz konyhát és 80 trénszekeret küldött, melynek segítségével a lengyeleket ugyszólván megmentettük az orosz hóhérok inváziójától.

Az ujjaépítés és átalakítás munkáját újból csak Weiss Manfred rendkívüli energiája tudta megvalósítani. A háboru alatt megmutatta, hogy hogyan kell a háboru gazdasági kivánásaihoz alkalmazkodni és most megismételte ezt a békegazdaságra való átmenetelnél.

Az acélmű, amely a háboru alatt gránátokat állított elő, most teljesen a kereskedelmi gyártásra lett beállítva, — létesült egy új acélcső gyár, mely jelenleg is Középeurópának legmodernebb berendezésű ilyenemű gyára. A fémű a legváltozatosabb kereskedelmi félgyártmányokat állítja elő rézből, sárgarézéből, alumíniumból és egyéb fémekből.

Igen sokféle háztartási és gazdasági tömegcikk gyártása került felvételre, mint p. o. zománc- és horganyozott edé-

nyek, lópatkók, patkószegek, egyéb drótszegek, mezőgazdasági gépek, a kis ekétől a nagy traktorig, személy és tehergépkocsik, repülőgépek stb. 1929-ben került bevezetésre a kerékpárgyártás, 1930-ban pedig a varrógépgyártás. Végeredményben Csepel most majdnem kétszerannyi munkást foglalkoztat, mint a háboru előtti időben.

Az időközben családi részvénytársasággá alakult vállalat ezidőszereint összesen mintegy 370 katasztrális hold területen van elhelyezve.

Az 1922. évi karácsonyán elhunyt báró Weiss Manfréd gazdasági és humanitárius téren kifejtett tevékenységéért számos kitüntetést kapott. 1896-ban magyar nemes lett „csepeli” előnévvel, 1916-ban főrendiházitag, 1918-ban pedig báróságot nyert. (A gyár területén lévő, vagy ezzel kapcsolatos különféle intézmények később lesznek felsorolva.) A gyár felvirágoztatásában nagy érdemeket szerzett annak első igazgatója lovag Stern Richárd egykori tengerészőrmester is, ügyes, kitűnő szervezőképességű ember (jelenleg a magyaróvári vadásztölténygyár vezetője.).

1909-ben nagy robbanás riasztotta meg Csepel közönségét, ugyanis a régi töltnyenyek puskaporának kiürítése alkalmával, az akkori megállapítás szerint, valamelyik töltnyeny gyutacsa erősebb ütést kapott. A kipattant szikra a lőporhalomra hullt és felrobbant. A robbanásnak 10 gyermek lett az áldozata, kiket a régi temetőben hantoltak el.

1926-ban, aug. 12-én délután pedig $\frac{3}{4}$ óra tájban, 3-szor óriási detonáció ejtette rémületbe Csepel minden rendű-rangu lakosát. Az állami vízműteleptől mintegy 500 méter távolságban nagymennyiségű puskapor robbant fel. A rettenetes légnyomás miatt nemcsak Csepelen, de még Budafokon is majdnem minden ablak betörött. Ajtók, ablakok rámásztól bedültek, vagy azok faváza darabokra tört, az üzletek vasredőnye összevissza görbült, háztetők lerepültek, a gyengén épült házak közül több összedült. A megrémült lakosság pillanatok alatt az utcára menekült, mert a házak is — mintha földrengés lett volna — meginogtak. Egy ember fél szemét veszítette a beléhullt üvegcsereptől, többen kisebb-nagyobb zuzódást szenvedtek, de szerencsére emberéletben nem esett kár, mi annak volt köszönhető, hogy a robbanás abban az időben történt, mikor a gyár területén csak kevesen, a bent lakók tartózkodtak. Köszönhető továbbá a gyári tűzoltók önfeláldozására kész bátorságának, a lőport őrző néhány katonának, de különösen Zachradnicsek János gyári főraktáros, volt közös hadseregbeli főhadnagy lélekjelenlétének; ugyanis a felrobbant és égő lőporraktárhoz néhány méternyire nagymennyiségű dinamon, ekrazit volt felhalmozva, mely, ha tüzet fog az egész lakosságot a levegőbe röpítette volna, Zachradnicsek azonban néhány katonával együtt, míg a tűzoltóság megérkezett a gyulékony anyagokat, amelyek az ekrazit raktárok közelében voltak, hirtelen szét-

kapkodta. Zachradnicseket 1927-ben a kormányzó bátor magatartásáért az V. osztályu magyar érdemkeresztrel tüntette ki, 3 katoná pedig a signum laudist kapta. Kitüntetést kapott még Rosta Géza tűzoltó főparancsnok és Kotsis Rezső alparancsnok is.

A másik nagy gyára a községnek a **Magyar Posztógyár r. i.** Magyarország területén közvetlenül a háboru megelőző években tekintélyes posztógyarak voltak, amelyek azonban főleg Északmagyarországon és Erdélyben létesültek. A szerencsétlen trianoni szerződés ezeket tőlünk elszakítva, a virágzó magyar posztóiparból csak a kisebb, győri posztógyár maradt meg. Mikor Losonc még nem volt megszállás alatt, az ottani posztógyár áttelepítésének gondolata merült fel, ez azonban csak részben valósulhatott meg, mert a gépberendezés leszerelését Losonc katonai kiürítése folytán abba kellett hagyni. A kommunizmus alatt csodálatos módon érintetlenül maradt és a megszálló románok elől is biztonságba helyezett gépberendezéssel a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank koncernjébe tartozó tulajdonos Nemzeti Textilművek r. i. azonnal hozzálátott, hogy Csonka-Magyarországon posztógyárat létesítsen. A bank báró Weiss Manfréddal való megállapodás után a megmaradt felszerelést a csepeli lőszergyár területére vitte és 1921 tavaszán a gyár megkezdte üzemét 3500 orsóval, 96 posztószövő géppel, megfelelő gyapjumasó, festő és szövőkikészítő berendezéssel. Az első nehézségek leküzdése után a vállalat megnagyobbította üzemét, azt a pozsonyi posztógyárból áthozott 4500 orsót számláló fonodával, 104 posztószövő géppel és megfelelő kikészítő berendezéssel kibővítették. De a fejlesztés fokozódott úgy, hogy ma a gyár 10.000 kártolt fonó orsót és 300 szövőgépet számlál. A gyár gyapjumasodája, festődjéje, szövőkikészítő berendezése szintén megfelel 300 szövőgép termelésének, 1925-ben pedig szőnyeg, butorszővet és bársonyszövő osztályllyal is bővült a posztógyár. 1933. tavaszán a gyár 5000 orsóból álló fésűsfonodát vett tervbe és ebből 2400 orsót már üzembe is helyezett, amivel jelentősebb mértékben sikerült a fésűs fonál külföldről való behozatalát csökkenteni.

A Magyar Posztógyár az ország legnagyobb posztógyára. Kazántelege három modern kazánból áll, melyeknek fűtőfelülete 900 m². Fűtésükre 800 waggon magyar szenet használnak fel. A gépek meghajtására a Weiss Manfréd gyár által termelt 2.200.000 kilovatt áramot fogyasztanak. Vizlágyító berendezésével a posztó minőségét annyira javították, hogy a külföldi gyártmányokkal egyenértékű. Az elmúlt évben 1 millió kg. zsíros magyar gyapjút dolgoztak fel, évi termelése az utóbbi években évi 1 millió méter gyapjuszövet volt. A termelés 20 százaléka közszállítás. Eleinte a gyár megfelelő szakmunkás hiányában kénytelen volt külföldi mestereket és előmunkásokat alkalmazni. De csakhamar sikerült azokat magyar állampolgárokkal pótolni. Jelenleg a gyár 1400 alkalmazottat foglalkoztat.

A deviza zárlat előtt a gyár Anglia és a Balkán államok felé is exportálta áruát, most azonban csak a belföldi piacra szorítkozik, sikerült is neki a külföldi árut a hazai piacról jó részben kiszorítani.

A gyár mostani igazgatója Deutsch Sándor. Kivüle 28 férfi, 13 nő tisztviselő; 12 művezető vezeti a gyárat. Van étkező-helyisége, a munkások részére fürdője. Nőtlen férfiak részére 20, hajadonok, özvegyek részére 10 hálószobát rendeztek be. A mesterek (művezetők) és családtagjaik használatára 40 lakás épült. A munkások olcsó fát, szenet, szövetet kapnak. A cse-csemők, óvókötelesek, a betegek a Weiss Manfréd gyár által felállított, azoknak megfelelő intézményekben nyernek elhelyezést. Karácsonykor a község szegény gyermekei részére élelmiszert, szövetet szokott a gyár vezetősége kiutalni, mit az iskolákban osztanak szét. Az egyedüli csepeli gyár, hol az összes munkások egész hétén át kereséthez juthatnak.

Neményi Testvérek papirgyára 1923-ban alakult Pesterzsébeten. Ugyanezen évben felállította Csepelen a családi részvénytársaság az első papirgyártó gépet, melyen főleg csomagoló és írópapír készült. 1924-ben bevezették a hullámpapír gyártást s ugyancsak 1924-ben a mai kor viszonyainak megfelelőleg bővítette és renoválta a gyárat 1928-ban a gyár vezetősége elhatározta a második papirgép felállítását is, melyen megindult az író és nyomópapirgyártás; 1930-ban végül felállításra került a harmadik papirgép is, melyen főleg olyan papirgyártásra kerül a sor, amilyent még a hazai gyárak eddig nem állítottak elő. 1932-ben hatalmas, több emeletes épületet emelt a gyár s azóta rotációs (ujsgányomásra használt) papír előállítására is berendezkedett, ugyanakkor két facsiszólót is állított fel, melylyel a celulozét mechanikai és nem vegyi úton állítja elő, mintegy 1000 vagon fát használ fel. Ezzel is kevesebb nyersanyagot hoznak be külföldről a papirgyártáshoz. Még több külföldi munkavezetője van, de ujabban a papirgyártás elsajátítása végett 10 technikust alkalmazott, hogy idővel ezek a külföldiek helyébe lépjenek. A gyár hazánk egyik legnagyobb papirgyára. Vízjelzése három rózsza, melyek rövid szárral egy pontban egyesülnek. A jelenlegi 400, nagyjából csepeli munkás, közvelítésével a termelés napi 950—1100 vagon papíráru. A gyár területe 8 kat. hold 460 négyszög öl. A vállalat meg-alapítója és vezetője. Neményi József.

Kovács P. József szücsárugyára 1906-ban alapítottatt. Meg-alapítója volt Lohonyai István szücsmester. 1915-ig a gyár csak, mint szücs-szövő-műhely működött. 1915-ben Lohonyai sógora, Kovács P. József, (ki mint egyszerű szücssegéd került Csepelre) Budapesten mesterré lett, mikor is Lohonyaitól a bőrkidolgozó telepet átvette, modern gépekkel szerelte fel s ezáltal megalapította Magyarország legelső és legnagyobb szücs-

gyárat. A háboru alatt a katonaságnak szállított szücsárúknak (bundáknak) legnagyobb része innen került ki. A Lohonyaitól átvett gyárat 1923-ban egy részvénytársaságnak adta el, de a volt gyára előtt azonnal egy újabbat építtetett. Jelenleg az államvasutaknak és a nemzeti hadseregnek szállít. 1925-ben a magyar báránybőrök kidolgozása körül újabb fejlődés alakult ki, különösen a szőrme-festés terén, melynek segítségével mindenféle vadbőröket, ugyyszólván felismerhetetlenségig képesek utánozni. A gyár az ily bőrök készítését azonnal kultiválni kezdte s általa a mai prémdivat terén a versenyt felveszi a külfölddel is annyival is inkább, mivel külföldön csak a vad és nyulbőröket tudják feldolgozni s velük utánzatot előállítani. A 600 négyszög öles gyártelken ez idő szerint 80—100 munkás dolgozik, kik magyar és olasz bőröket dolgoznak ki. A gyár 1911-ben a divatkiállításán nagy ezüst érmet nyert.

Szücs és Szőrmeárugyár Rt. a Kovács P. József által 1923-ban eladott gyárból alakult. Alapítója Tsuk Miksa budapesti lakos (Király u. 35.). Családi részvénytársaság. A 14 motorral dolgozó gyár, 1 kat. hold területen 80—100 munkást foglalkoztat, külön vegyész-mérnök alkalmazásával. Itt több mint 100 ezer magyar, olasz, spanyol stb. bőrt dolgoznak fel. Mindenféle nemesbőr, de különösen báránybőr-szőrme nemesítésével, nemesbőr-utánzat készítésével is foglalkozik és e tekintetben Európában első helyet vívott ki magának. A gyár üzleti tevékenysége főleg exportra irányul. 1931-ben teljesen új emeletszárnya épült vasaló, keféző és porszívó, tehát higiénikus berendezéssel. Több ízben az államnak is szállított. Legutóbb a vasutasok részére 2000 drb. bunda csinálásával bízták meg. A budapesti kereskedők részére a gyár bér munkákat is teljesít. Téli az üzem többnyire szünetel, csak néhány munkás foglalkozik többnyire festéssel. Több hazai és külföldi kitüntetésben, többek közt a lipcei kiállításán is, elismerésben részesült.

Topits Venczel és fiai reszelőgyárát (Zsák H. u. 2) Topits Venczel reszelővágó mester, mint kis-iparos, sok nélkülözés, de rendkívüli nagy kitartással 1906-ban alapította. Gyárrá alakult 1915-ben 5 lóerős villanygéppel, de még csak 8 munkás dolgozott, 1919—1920-ban pedig már 5 géppel és 42 munkással kezdte gyártani a mindenféle alaku és fajtájú reszelőket és ráspolyokat. Jelenleg a gyár 45 lóerőre van berendezve és 24—35 munkást foglalkoztat. 1920-ban megkezdte a gyár a cipész szerszámok készítését is. A belföldön kívül, ahol 60 helyen van képvisellete, szállít árukat, illetve gyártmányokat Romániában és Szerbiába is.

A Mauthner Ödön Magtermelő és Magkereskedelmi r. t. csepeli magtisztító, hántoló és kísérleti telepe is gyári jellegű. Ezen vállalatot jánoshegyi Mauthner Ödön gazdasági főtanácsos 1874-

ben alapította, majd később részvénytársasággá alakult át, amely részvénytársaság családi jellegű. A tisztítótelep a Weisz Manfréd gyár déli részén épült és borsó és egyéb gazdasági, konyhakerti és virágmagvak tisztítására van berendezve; ez idő szerint Magyarország legnagyobb és legmodernebb magtisztító telepe. Ezen tisztítóteleppel kapcsolatban ugyanott van berendezve 25 hold területen a cég kísérleti telepe is, ahol az egyes magfélesek csiraképeségei és fajazonossági vizsgálata történik, utóbbi szabadföldi kitermesztés útján.

A folyó év május havában rendezte be a cég ugyanezen telepen borsóhántoló és fényező üzemét, valamint rizshántoló malmát. A telep munkáslétszáma ma már az 500-at meghaladja.

A telep hajtóerő és világítási szükségletét a Weiss Manfréd gyár szolgáltatja. A telep évi forgalma meghaladja az 1000 waggont.

Az Első Csepeli Mészköhomok, Téglá és Cement Gyár Rt-ot a Háros dűlőben néh. Beck Lőrincz és Niederkirchner Antal csepeli lakosok kezdeményezték. A gyár üzemét a háború alatt beszüntette, majd 1916-ban azt Weisz Manfréd a részvénytársaságtól megvette. A vételár kifizetése körül az eladók és vevők között a pénz devalvációja miatt különbségek merültek fel. Perre kerülvén a sor, azt a volt részvényesek Weisz Manfrédal szemben a Kuria döntésére 1930-ban, megnyerték. 24 ezer pengő megítélt összeg 23 részre való szétosztása megtörtént.

Említésre méltó továbbá özv. Niederkirchner Nándornénak 1904-ben és Szeltner Testvéreknek 1920-ban létesült kolbászárúgyára, továbbá Kohn Sándornak 1923-ban alakult kutgyűrű, konyha, folyosó stb. burkolására alkalmas, színes mintájú cementlap-készítő telepe is.

Az első szódagyár, (szikvizgyár) 1908-ban létesült, jelenleg már 7 működik.

A leendő ipari kikötőn felül, a Soroksári Dunaág csepeli partján néhány alacsony kátránypapír-lemezzel fedett épület látható. Ezeket a házakat 1917-ben, egy budapesti cég „(Beton-Naw” címén) építette. E cégnek az volt a szándéka, hogy a Duna medréből kikerülő kavicsból és a hozzákevert cementből, levegővel való telítéssel uszályhajókat épít. Terve azonban a kiszállítások miatt nem sikerült s a cég működését 1918-ban beszüntette.

Kereskedelem.

A tulajdonképeni kereskedelem fellendülése Csepelen, épügy, mint az ipar, a Weisz féle gyár megalapítása után kezdődött. Az 50-es években az egész községben csak egy vegyeskereskedés volt. (Terlett családból) A második kereskedő 1872-ben telepedett le, de mivel boltját csak ritkán, csak szükségből keresték fel, rövid idő múlva elköltözött. Rőfös áruval legelőször egy élelmes német asszony Pichlerné 1900-ban kezdett kereskedni. 1905-ben vásárjogot is kért, de eredménytelenül. Jelenleg, dacára, hogy Budapest közel van, ugyszólván minden féle, a közszükségletet kielégítő kereskedelmi tevékenység képviselve van, sőt háromféle életképes szövetkezet is létesült. Ezek a következők:

Általános Fogyasztási Szövetkezet. A budapesti Általános Fogyasztási Szövetkezet 1907-ben a mostani Szent Imre téren nyitotta meg első csepeli fióküzletét, majd 1915-ben ugyanott első mészárszékét. A szövetkezet különösen a világháború és a forradalmak alatt tett megbecsülhetetlen szolgálatot a községnek, amelynek az egész lakosság nagy hasznát vette. Bár kimondottan munkásintézmény, a háborús és forradalmi időkben ugyszólván az egyetlen vállalkozás volt, amelyben minden rendű és rangú csepeli lakos — amennyiben tagja lett a szövetkezetnek — igazságos arányban megkapta a viszonyoknak megfelelő és az akkori állapotok között beszerezhető élelmiszereket és tüzelőanyagot, később a Szent Imre tér és Fő ucca sarkán lévő, 1918-ban alakult második fióküzletének telkén megnyílt divatáruüzletében ruhaneműt is. 1919-ben a Gyár ucca sarkán, 1926-ban a Csillagtelepen, 1927-ben a Szabótelepen nyitott a szövetkezet újabb fűszerüzleteket, illetőleg mészárszéküket és ezúdszerint 5 fűszerüzletével, 2 mészárszékével és hentesáru üzletével továbbá nagyszabású tüzelőszertelepével Csepél egyik legnagyobb kereskedelmi vállalata.

A Hangya Szövetkezetnek 1917-beli létesítése Robl János pléhános c. kanonok nevéhez fűződik és a budapesti központi „Hangya Szövetkezet” tagja gyanánt szerepelt. 1923-ban

a Gyár-utca sarkán fióküzletet nyitott, de mindkét üzlet 1931-ben felszámolt s az üzletet a „Hangya” központ saját kezelésébe vette át és „Háztartási Fogyasztás Szövetkezet” cím alatt nyitotta ki.

A Magyar Köztisztviselők Termelő, és értékesítő Szövetkezet 1926 október havában létesült a központ iniciatívájára.

Említésre méltó az, hogy a csepeliek a hetvenes években előszeretettel foglalkoztak a jégkereskedéssel is. Ugyanis akkor — jéggyár hiányában — Budapesten a jég még igen keresett cikk volt. Több család kizárólag a jég szállításából élt. Tölcshatalmas jégvermekbe gyűjtötték össze a Kis Duna jegét s nyáron kocsiszám hordták eladás végett a fővárosba.

Piaci árusítás. A kereskedelem egy része a piacon folyik le, mely a Szent Imre térnek 1928-ban történt kibővítése és rendezése óta, mikor 32.485 P. 80 fillér költséggel a község 60 árusítóbódét építtetett, — nagyon fellendült. A bódékat az árusoknak egyenként 144 P. évi bérért adták ki. A kertvárosiak kérelmezték, hogy részükre külön piac létesíttessék. Az előjárás 1929-ben a kivánságnak eleget tett és az evangélikus templom mellett új piacteret jelölt ki, hol a mutatványosok is helyet kaptak, de sem az árusok, sem a közönség e piacot nem tudta még eddig megszokni. Helyvásárlást 1905-ben kért a község, de helypénzt csak 1910-ben szedett először, befolyt 1250 K., még ugyanezen évben bérbeadta 1860 koronáért. A legutóbbi árverésen 11.000 pengőért adta ki az előjárásig.

Nagyobb kereskedelmi vállalatok csak a háború után létesültek. Háború előtt csak egy nagyobb kereskedelmi vállalat volt és pedig a

Steaua Romana Ásványipar Rt. mely egy berlini bank alapítása volt, magyar részvényesek nélkül s melynek igazgatósága Bukarestben székelt. E cég a Nagy Duna mentén, a Káposztás Kert Ó-falu, Erdő Ó-falu, Kis Sziget Erdő dűlőben, 1905-ben 5 kat. h. 1746 négyszögöl területet vett meg a község lakosságától 13.968 koronáért. A kormány 50 évre szóló engedélyével a cég 1906-ban, mikor az intézmény üzembe vétetett, egy nagy, majd 1911-ben két kisebb benzintartályt építtetett. A nagyobbik 150 a két kisebbiknek 50—50 waggón befogadó képessége volt. A Romániából a Dunán felszállított benzint az uszályhajókból motor által hajtott szivattyúkkal szivattyúzták be a tartályokba. Anélkül, hogy Magyarországon egy csöppet is eladtak volna az így raktározott benzint kisebb uszályhajókkal Regensburgba, — hol a kereskedelmi központ volt, — szállították eladás végett, vagyis csak, mint transitóru szerepelt. A háború alatt a hadsereg nyersolaj és benzin szükségletét itt raktározták el s ugyancsak a háború alatt, 1916-ban kisajátítás után terüle-

tének egy részét, cca. 2 kat. holdat Weisz Manfréd gyár vette meg, majd ugyancsak területének egy részét a Magyar-Belga Kőolaj Rt.-nek volt kénytelen átengedni oly formán, hogy helyébe más helyen megfelelő területet kapott: végre ezen területét is 1930-ban a kikötő kormánybiztosság végleg kisajátította. A Steaua Romana 1922-23. évben Magyar Kőolaj Rt. cím alatt, magyar részvényesek bevonásával újra megalakult. Magyarországi képviselője Budapesten Vilmos császár-ut 32. száma alatt működik. Az említett években 22 tartályt állított fel, melyeknek befogadó képessége 1600 waggón. A nyers kőolajat ma is Romániából szállítja, a nyersáru nagy részét azonban hazai gyárakban és 1930 óta a szomszédságában lévő „Shell-féle” cégnél rafináltatja. Benzinét „Rex” név alatt árusítja, 40—50 embert foglalkoztat.

Vacuum Oil Company csepeli olajipari részvénytársaság a Sokony Vakuüm Corporation Newyork érdekkörébe tartozik. Ásványolajfinomító telepe Almásfüzitőn van. Ezelőtt 30 évvel épült. A háború után 1923-ban keletkezett csepeli központi tárolója. 19 tartálya van, 10 millió kg. befogadó képességgel. Van kovács, lakatos, festő, autó, benzinkutszerelő üzem. Jelenleg 80—90 személyt foglalkoztat. Központja Zrinyi ú. 7. szám alatt van. A cég gyártmányai, a magas finomítványu olajok, így a világhírű Mobiloil, valamint a Sphinx márkájú benzin és motorkő és a Stenflower petroleum innen kerülnek kiszállításra.

Magyar Belga Ásványolaj r. t. (Petrobel) 1923-ban alakult Compagnie Financière Belge des Péroles brüsseli vállalat alapítása az összes ásványolajtermékek forgalombahozatalára. Csepelen a vámmentes kikötőben nagy kiterjedésű teleppel rendelkezik, hol 20 föld feletti tartályokban cca 500 waggón áru tárolására van berendezve. Megfelelő raktárhelyiség, műhelyek gépház, lakóház létesíttetett. A telep saját vízvezetékkel és villanyvilágítással van ellátva. A vállalatnál átlag 100 személy nyer foglalkoztatást.

A nyers ásványolajat romániai testvérvállalata „Concordia” és „Vega” gyárak szállítják és hazai finomítóknál rafináltatja, úgyhogy benzin, petróleum, gázolaj és a gépolajok nagyrésze, kenőcsök, zsirok csak hazai gyártmányok kerülnek forgalomba. Különleges autó és motorolajok, valamint tukhevítő gőzhengerolajok „Purфина” védjegyű belga hasonló nevű finomítójából (testvérvállalata) származnak.

A vállalatnak több mint 100 benzinkutja működik az ország területén a már közismertté vált „Purфина” jelzéssel ellátva.

Shell kőolaj rt. Angol-Holland érdekeltség önálló magyar vállalata, igazgatósága Budapesten Csepelen 1925-ben telepedett le. Először csak tárolótelep volt, de 1930 óta már az ás-

ványolaj teljes feldolgozására modernül berendezett gyári üzem. Előállítja az ásványolajból kitermelhető mindenféle termékeket. Így a legkülönbözőbb motorbenzineket, gyógy- és folt tisztító extractiós- és denidrálo benzineket. A legkülönbözőbb petróleumokat világítási és motorhajtó célokra. Gázolajokat és kenőolajokat. Aszfaltokat utépítő, ipari és brikettgyártási célokra. Különböző vazelinokat, gyógyolajokat, kocsikenőcsöket és gépszirokat, rovarirtókat, növényvédő szereket, vagyis mindent, amit csak ásványolajból gyártani lehet, viszont csakis azt, aminek alapanyaga vagy főalkatrésze a nyers petróleum. Nagy számú tartályaiban közel 40.000 m³ árut tud tárolni. A szorosan vett desztillációs és raffinációs berendezéseken kívül saját erőtelepe van úgy gőz, mint elektromos energiára saját — tűz nélkül — működő vasuti mozdonya és önálló vízellátása. Széles, nyilegyenes utjai és ezek megvilágítása beillik nagyforgalmu városi uccának. Garage épületének egyik termében 26 autó számára van kényelmes hely. A gyártelepen állandóan foglalkoztatott munkásainak száma 200 fölött van, tisztviselői 30 fölött, köztük 12 okleveles és szakképzett mérnök. Circa 100.000 m² területet foglal el, külön lakóépületekkel, ahol külön tisztviselő és külön munkás kaszinó is van. Tennispálya, jégpálya és evezős csónak áll az alkalmazottak rendelkezésére. Üzemi műhelye nemcsak az üzemi javításokra, átalakításokra és kisebb beruházásokra alkalmas, hanem el van látva autójavitó, reklámcélu címfestő, hordójavitó stb. munkák elvégzésére is. Nagy laboratóriumában az üzem ellenőrsére az alapanyagok, nyers és féltermékek, valamint kész termékek, teljes kémiai és fizikai vizsgálatára be van rendezkedve. Napi 500 tonna nyersolajat tud feldolgozni és az ebből nyert termékek csomagolását, szállítását elvégezni. Külön pénzügyi és vasuti kirendeltsége van. Termékeit a világég központi laboratóriumai is állandóan ellenőrzik és vizsgálják avégből, hogy az egész világon ismert és elterjedt gyarmányok mindeütt egyforma jó minőségben kerüljenek forgalomba.

Az 1930. évi XXXIII. t. c. úgy a petróleumkikötőt, mint a vámmentes kikötőt a fentebb felsorolt vállalatokkal együtt a fővároshoz csatolta.

A telep 90.000 m²-nyi területen van. A társaság az államtól 46 évre bérelte ki, a bérlő vállalat nem tisztán a terület-mért után fizeti a bérösszeget, hanem a fokozódó raffinált mennyiségek arányában növekedő összeget. A kőolajimport vállalatoknak az állammal 50 éves területhasználati szerződésük van. Ilyen hosszulejáratu szerződést azért kötöttek, mivel az állam a medence és tartozékain kívül semmi más beruházást nem eszközölt. Birják a vállalatok még a bérleményük előtt elterülő partrész kizárólagos használatát, azonban az utolsó vállalat, Shell szerződésétől ez a legutóbbi keletű — a kizárólagossági jogot megvonták és fokozatosan megvonják a többitől is.

A vámmentes és kőolajkikötőben a vagyontárgyakba

1928/29 évi költségvetés szerint az állam mintegy 12,5 millió pengőt fektetett bele.

A kőolajkikötő forgalmának szemléltetésére szolgáljon az alábbi 1928/29 csonka költségvetési és az 1929/30 teljes költségvetési évre vonatkozó kimutatás:

Év	Kőolajimport vállalat	Bement	Kiment
		métermázsza	
1928/29.	Mgyar—Belga	62.536	63.026
	Shell kőolaj	117.594	125.172
	Steaua Romana	133.677	136.514
	Vacuum Oil	94.494	89.303
Összesen		408.236	414.012
1929/30.	Magyar Belga	71.628	84.439
	Shell kőolaj	401.941	357.297
	Steaua Romana	165.441	150.965
	Vacuum Oil	117.844	101.703
Összesen		756.854	694.404

A kikötő igazgatósága a többi évről kimutatást nem közölt. Végül említésre méltó az, hogy Budapesten a kormány bevonásával egy társaság alakult, amely célul tűzte ki, hogy Magyarországnak Levantevel (Kis Ázsia partvidékével) és Egyiptommal való kereskedelmét olyképen bonyolítja le, hogy a Dunán és a tengeren olyan hajókat járat, melyek átrakás nélkül, közvetlenül viszik az árukat az említett helyekre és hozzák a csepeli Vámmentes Kikötőbe. E célját el is érte. A kormány Groningen hollandiai várostól olyan 33 méter hosszú, 240 tonna befogadóképességű „Apollinaris III.” nevű kis hajót bérelt ki, mely 180 cm-es dunai vizállás mellett is, képes volt az iszapban szánmódra való csuszással, Alexandriából elindulva, 1933 szeptember hó 19-én 12 napi utazás után a Vámmentes Kikötőben kikötni. Rizst, gyapotot, dohányt hozott és különféle dolgot, gépalkatrészeket, dohányt, stb. vitt vissza magával. A hajó eredetileg Hollandiából indult ki, a francia és spanyol partok mellett uszva jutott el a Földközi tengerbe. Ott tengelytörést szenvedett és kénytelen volt Bizerta (francia) kikötőben horgonyt vetni. Bizertában egy éjjel kigyulladt, a parancsnoki hid leégett, a hajó magyar és holland kapitánya tűzhalált szenvedett. A gazdátlan hajót viléz Bornemissza Félix magyar és egy holland h. kapitány vezette és juttatta Csepelre. Ez volt az első tengerjáró hajó, mely a Dunán Budapestig, illetve Csepelig feluszott. Utközben a hajó kapitányának a vámvizsgálatnál a románokkal volt őket jellemző kellemetlensége: hazánk kormányzójának szánt egyiptomi cigarettákat — dacára, hogy hivatalos román plombával volt ellátva a hozott csomag — Turnseverinnél a román vámőrök elkobozták és a kapitányt 10.000 lei pénzbírsággal sújtották.

Közlekedési eszközök.

Helyiérdekű Villamos Vasut. (HEV.), mint már említve volt, 1912-ben létesült, bár létrehozására mozgalom már 1906-ban kezdődött, kizárólag a Weisz Manfréd gyár teher áruinak szállítására. A személyforgalom a községi előjáróság szorgalmazására később, de még ugyanazon évben szintén megindult. Kezdetben, mint iparvágány, a Szent Imre térig, illetve az 1-ső számú gyári kapuig közlekedett, de amint a személyforgalom is megkezdődött, a vonatok a mai végállomástól indultak ki. A forgalmat 1 állomásfelvigyázó, 2 kalauz és két málházó bonyolította le. Jelenleg helybeli alkalmazott: 1 előjáró, 1 felvigyázó, és 1 málházó.

A háboru alatt a vállalat nagy teher (rengeteg löszert és egyéb hadianyagot szállított a harctérre), és személyforgalmat bonyolított le: annak befejezése, de még inkább a Magyar Állam Vasut és autóbusszjáratok létesítése után, úgy a teher, mint a személyforgalom a minimumra csökkent. Az autóbussz járatok előtt állandóan három kocsija járt és majdnem állandóan tele volt utasokkal; azóta a reggeli és délutáni járatok kivételével, mikor a gyári munkások jönnek, mennek fél óránként csak egy kocsi közlekedik s az is majdnem teljesen üres. Oka a még mindig magas díjtétel.

A háboru alatt oly sok volt az utas, hogy sokan nemcsak az ülőhelyeken nem kaptak helyet, de még állóhelyhez sem jutottak s a kocsik lépcsőjén, vagy tetején tették meg az utat. A forradalmak alatt a megvadult, rosszindulatu mob a kocsikat minduntalan felborította, ablakait betörte, a belső berendezést összerombolta, és kihányta, úgyhogy a kommun bukása után csak egy két állóhely volt a kocsikban,

Az állomástól északra, néhány száz lépésnyire, már 1913-ban lakatos, szerelő, szóval javító, 1928-ban pedig ugyanazon épületben motortekercselő műhely is létesült. A székesfőváros közgyűlése szótöbbséggel hozzájárult ahhoz, hogy cca 3 kmt kitevő Budapest Helviérdekű Villamos Vasut a főváros kezelésébe menjen át. A főváros e határozatát a belügyminiszter 1932 augusztus hó 2-án hagyta jóvá.

Székesfővárosi Autóbussz Üzem, tudva azt, hogy a Vámmentes kikötőnek Budapesthez való csatolása rövid idő kérdése; elhatározta, hogy üzemét annak dacára, hogy a HEV.-nek koncessiója még csak évek múlva jár le egészen a Horthy Miklós-utcáig, 1928 november havában autóbusszjáratot indított meg. A község lakóssága örömmel és elégtétellel fogadta a kellemes, gyors és a HEV. díjtételével szemben olcsónak mondható autóbusszjárat létesítését. A község előjáróságának közbenjárására rövid idő múlva a járat végállomását — a HEV. újbóli tiltakozása ellenére — a Szt. Imre térre helyezte át. Ettől az időtől kezdve a vállalkozás nagyon is életrevalónak bizonyult: a 13 percenként induló kocsiknak állandóan van utasa, úgy hogy a részvénytársaság e járatral igen meg volt elégedve. A fővárosnak egy másik ilyenemű vállalata a „Budapest Autóbussz Közlekedési Rt. (BART.) azonban anyagi gondokkal küzdött, ennek a tompítására a székesfővárosi tanács a csepeli járatot, mint egyik legjobb vállalkozást, az utóbb említett részvénytársaságnak engedte át.

Pestvidéki Autóbusszfuvarozó Rt. 1929 augusztus óta Budapest és Kispeszt között, 20 percenként autójáratot tartott fenn. 1929 október óta pedig Csepel és Tököl között közlekedett egy kocsija, naponként ötször, oda és vissza. Igazgatósága Kispesztben, Bem-ut 48. szám alatt volt. Ez a vállalat 1931-ben megszűnt, azóta Tökölre, oda-vissza napjában kétszer a BART. tart fenn járatot.

M. Kir. Államvasut. 1924-ben, midőn a gubacsi hidat átadták a forgalomnak, indította meg a magyar államvasutak igazgatósága Csepelen az első tehervonatot. Ezen időtől kezdve úgy a Weisz Manfréd-gyár, mint a Petróleum és a vámmentes kikötőbe a vasuton érkezett vagy küldött árut a HEV. helyett ezen vasut szállítja. Mind a három helyre külön vágányokat építettek, illetve raktak le. Az államvasutaknak ezen szakasza a Soroksári Dunaág pesterzsébeti oldalán, a HEV. állomástól északra fekvő „Budapest Kikötő Állomás” közvetlen felügyelete alá tartozik. Weisz Manfréd gyárban az elszámolás céljából állandóan egy MÁV. tisztviselő, mint az említett állomás exponeense tartózkodik.

Utak, utcák, terek, közlekedés, település.

Az öregek emlékezése szerint, kik már szintén hallomásból tudják, — az Ó falu utcái szűkebbek, a község kiterjedése egészen kicsiny volt, hisz az 1838.-iki árviz alkalmával 119 ház volt a templommal együtt, melyből a hivatalos megállapítás szerint 117 lett az ár martaléka. A mostani község 1838-ban épült fel, — mint már említve volt, egy Bécsből küldött mérnök terve alapján, ki ugyancsak nem kimélte a kimérendő területet. Az általa kimért mai Fő-ut, Erzsébet ut, részben a Horthy Miklós-ut (1930 előtt Pesti ut,) szélessége Pápai i. m. szerint 14 ölesek, ugy ezek, mint az 5 kat. hold 236 négyszögöl nagyságu Szent Imre-tér (1930 előtt Templom-tér) vetekedik bármely vidéki város utcáival, tereivel. De nemcsak az utcák, a telkek kimérésével sem takarékoskodott. A kataszter bizonyítja, hogy, a volt jobbágyok bittelkeinek kimérésével sem fukarkodott, ugyanis a kiosztott bittelkek majd mind megközelítették a két katasztrális holdat. A falunak ugyanis kezdetben csak három hosszabb és egy rövidebb utcája volt (a Pesti uton csak néhány ház állott); a Fő-ut, az Erzsébet-ut, a Felső Szt. János-ut (ebben többnyire zsellérek laktak) és Pesti-ut egy darabja. Ferenc-utca csak ezek után, de legkorábban keletkezett. A mostani Király és Templom-utca 1893-ban ugy keletkezett, hogy a község a Fő-ut és az Erzsébet ut között lévő bittelkeknek középső részét utca céljaira kihasította, kisajátította. Ugyanakkor az uraság 464 négyszögölet engedett át ezen utcarész létesítésére. Az említett Fő-, Erzsébet-, és Felső Szt. János utcák, a mai Horthy Miklós utcától a Gyár utcáig terjedtek, (I. az I. számú térképet). Az utóbbtól délre, valamint az említett utcáktól nyugatra legelők (János legelő), keletre a zsellérföldek és a kir. uradalom legelői területek el. Dél felé a Fő-ut folytatását képező Tököli-ut, csupa nyírfa, tölgy, de többnyire akácerdő között vezetett a határig. Ezen erdők között szórakozott a csepeli lakosság még a kilencvenes években is. A mai Horthy ut és az Ó falutól északra voltak a jobbágyok szántóföldjei, melyeket cserébe kaptak a Szavoyai herceg által nekik adott budafoki jobbágytelkek helyett. A

Fő-ut folytatásaként északnak, majd az Orgován-dűlőtől északkelet felé egy akác és fűzfákkal övezett ut húzódott (I. az II. számú térképet) mely ut volt Csepelnek — az 1872-ben készült zárógát és zsilip készítés előtt — a legforgalmasabb utja ugyanis ennek a végén volt, a mostani Budapest Kén utcai iskolájának átellenében a „Kis Dunai rév,” hol kompon keltek át a lakosok, ha naponként Pesten, de főleg Budán terményeiket eladni akarták. Az átkelésre a megjelölt hely volt a legalkalmasabb, mert a réven alul a vízszélességével együtt 1 km. sőt néhol szélesebb ártér volt, mit a régi partok körvonalalaiból is látni lehet. Ezek az árterek tele voltak apró szigetekkel, süllyedő, lápszerű területekkel. A másik rév, mit „Nagy révnek” „Nagy Duna révének” is neveztek, a Kert Ó-falu dűlőnél, akác, és egyéb fák, orgonabokrok közt vezetett le a Nagy Dunáig s kompon, csónakon, mentek át a település első idejében Budafokra, illetve a mai Albertfalva területére, részben az urasági szőlők (Szavoyai Jenő ültette az első szőlőtökeket Budafokon) a jobbágyföldek, részben az urasági földek megművelésére. vagy vasárnaponként az idősebbek Promontoron (Budafokon) a régi Kutyavilla mellett az urasági kocsmá szomszédságában, 1716-ban létesült és Reitter János, Mihály budai lakos épített sörfőzőbe egy kis sörözésre. E rév fölött a „Vadászlak”-hoz közel még 1914-ben is halászcserda volt, hol vasárnaponként a csepeli nép ivott, táncolt, mulatott. Ugyancsak e rév szomszédságában a Dunaparton 1919-ben a kommunizmus alatt egy terjedelmes fahangárt építettek. Ebbe helyezték el a vízirepülőgépeket (hidroplánokat) és innen eresztették azokat a Duna vizére. Ugyanezen év május 1-én az egyik hidroplán lezuhant, gépe a földre furódott, a többi része izzé porrá zúzódva elégett, a bennülő 2 pilóta szörnyethalt. A zárógát és zsilip elkészítése után, melyet a fent említett években fátylászmenettel avattak fel, Csepelsziget mindinkább veszített sziget jelentségéből a Kis Dunai rév megszűnt, a Nagy Dunai rév jelentsége pedig már akkor lehanyaglott, mikor a budafoki jobbágytelkeknek a csepeliekkel való kicserélése megtörtént.

Az első dunai gőzhajó a cs. és királyi Szabadalmi Gőzhajózási társulat hajója, 1831-ben ment el a község mellett. Fedélzetén volt (április 22-én) Széchenyi István is. A Soroksári Dunaaágban valamikor igen élénk volt a víziközlekedés, jobbra vontató hajókkal, melyek főleg élelmiszert vittek Pestre, ez azonban 1872-ben természetszerűleg teljesen megszűnt s csak 1931 májusában indult meg rajta újból egy pesterzsébeti vállalkozónak „Csernátony Budapest—Ráckeve—Dömsöd Hajózási Vállalata” és még ugyanazon évben a minisztérium egy szerb eredetű vállalatnak is adott engedélyt, de a vállalat 80.000 pengő adósság hátrahagyásával rövid idő múlva hajóstól együtt megszökött. Csernátony Sándor ny. százados 220 személy és 2 waggon áru befogadására alkalmas két ha-

jóval Budapest Ferenc József rakparttól naponként kétszer ussza meg a 60 km-es víziutat. 1930 januárjában Csepelen is akart állandó kikötőt létesíteni, de a község hozzájárulásban nem részesült, így Csepelnek a Soroksári-Dunaágban kikötője nincs. Csepeliek a pesterzsébeti kikötőt használják.

1872-től kezdve a zárógáton keresztül, Pesterzsébetre vezető országúton zajlódtott le Csepelnek összes kocsis közlekedése. Ezen zárógáton robogott keresztül 1912. május 1-én pünkösd szombatján a 3 és fél kilométer hosszú Helyiérdekű Villanyosvasút. A villanyos létesítése előtt a mai Horthy Miklós ut és Védgát uton, félóránként közlekedő lövonatu omnibuszok szállították az utasokat Pesterzsébetre, hogy villanyosan Budapestre bemehessenek. Az omnibusz megálló Pesterzsébeten a HéV. állomás előtt, a Soroksári úton volt. A Villamos vasut létesítése előtt 1909-ben a Fő-utat a Gyár utcáig, sőt onnan egészen Pesterzsébetig a vármegye, Weisz-gyár és Csepel község közös költségen kitűnő keramittal burkoltatta ki, körülbelül 2600 méter hosszúságban. Ez az út még ma is igen jó karban van, csak a háboru után kellett több helyen kijavítani. A régi Kulturháztól (a mostani Társadalombiztosító épületétől) kezdve circa 3 km. hosszú Horthy Miklós ut, a Fő ut és a Tököli-ut: törvényhatósági ut. Csepel község 1910-ben elhatározta és 1914-ben a Fő-ut két oldalán és a község ház előtt 22.000 P-vel megkezdte az aszfalt járda építését is, majd 1928-ban megcsináltatta a Szt. Imre parkrészt körüli részt, a Mária utca mindkét oldalán és a Szt. Imre térnek Erzsébet utca részén levő aszfalt járdát, mely 201.038 P. 8 fillérbe került. A költségnek felét a község, felét a háztulajdonosok viselik. Az összes 70,23 km hosszúságú kivevő utcák rendezése még nagyobb részt hátra van, megépítése azonban a kőhiány és a nagy homok miatt természetesen rendkívüli sokba kerülne. Egyenlőre a bajokon a község a makadám utak csináltatásával iparkodik segíteni, mely utak azonban gyorsan romlanak, sárosak, porosak. Az utóbbin a község öntözéssel iparkodik segíteni. E célból 1929-ben a MÁV. gépgyárból a tűzoltásnál is felhasználható öntözőgépkocsit vásárolt 39250 pengőért és kezelésére egy állandó gépészt alkalmazott. 1930-ban pedig elkészült az 1290 méter hosszú Erzsébet utcában és a 200 méter hosszú Vasút utcában levő keramittal, melynek két oldala cirka másfél méteren terméskővel van szegélyezve. E két utca kikövezése 318.877,55 fillérbe került. 1933-ban pedig a Gyár-utcától a Csillagtelepig eső Főutcai rész, illetve már a Tököli ut egy részének keramittal való burkolása is elkészült. 93.000 Pengő kivevő költségeit a vármegye és a község viselik.

Csepelről Budafokig a közlekedés rendszeresítve nincs. Még a háboru előtt komp és csónak közlekedés is volt. A háboru után ez megszűnt. Jelenleg egy motorcsónak közlekedik, ha akad utasa.

A község lakóinak a gyár létesítése utáni gyors szaporodása miatt, mind nagyobb szükség lett új lakóházak építésére. Az élelmes német lakosság e körülményfel is használta: egymás után épültek az egy és két szobás bérbeadandó lakóházak s így az utcák rohamosan szaporodtak. Az A. Remanencia dűlőben 30 évvel ezelőtt történt parcellázás alkalmával a telkek nagy részét az egykori zsellérek utódaitól Szabó nevezetű egyén vásárolta össze, ki azokat lassanként eladogatta. A létesült telepet nevérol nevezték el, a Kis Duna partjától (a Gubacsi híd) a Védgát utcáig. Ezen a helyen, vagyis a Szabó telepen régebben, a parcellázás előtt egy téglavető kemence állt. (a mai Hochstein féle vendéglő helyén.)

A község déli végén levő Csillagtelep, a parcellázott „Alsó falu” legelőhelyén kezdett épülni 1911-ben. E telep és a villanyos végállomás közt a világháboru előtt közvetlenül pusztaság terült el. Ennek a helyen 1920-tól kezdve épült az ugynevezett „Legelőtelep”.

A csepeli, plebániai, kántori, iskolai templomi földeknek 1909-ben történt parcellázásával az A. Endmayer dűlőben új telep létesült, melyet „Új telepek” s mivel leginkább szegény emberek vették meg, kiknek a háztelek árának kifizetése elölreláthatólag sok gyötrődésbe, sóhajába kerül, tréfásan de találoán „Jaj telepek” is nevezték. E szépen fejlődő telep — hol már iskola is volt — a Kikötő Kormánybiztoság kisajátításai miatt megszűnt. A kisebb faluval felőrl telepből, a mostani kikötő kerítés északi oldalán kívül, csak néhány ház maradt meg.

A legnagyobb parcellázás, tehát telepítés, azonban akkor létesült, mikor 1923-ban az Országos Földbirtokrendező Bizóság a Vágóhid ucca, a Kis Duna, József utca végén és az erdő közötti legelőt (illetve akkor még az Unió Bank által bérelt kertgazdaságot), továbbá a Weisz cég által az uradalomtól megvásárolt, mintegy 40 holdat kivevő a végállomás és az erdő közti legelő egy részét összesen 141 kh. és 287 négyszögölnyi földet kisajátította és azt 150, 200, 300 négyszögöles ház-helyek gyanánt parcellázta. Kiosztott pedig ezekből:

1923-ban 74 egyének (nagyobbrészt helybelieknek	17. Kh.	463 n. ölet
Községi játszótérnek	2 Kh.	28 n. ölet
Gazdasági ismétlő iskolának	2 Kh.	10 n. ölet
A kormánybiztoság visszatartott	15 Kh.	992 n. ölet
1926-ban 88 hadirokkantnak	8 Kh.	1051 n. ölet
256 közalkalmazottnak	62 Kh.	1594 n. ölet
252 nincstelennek	42. Kh.	669 n. ölet
4 iskola céljára	1 Kh.	008 n. ölet
2 templom részére		1076 n. ölet
1 játszótérnek		2 n. 1005 n. ölet

A megmaradt rész a község tulajdonába ment át, mint utca, tér stb. E telepet jelenleg „Kert városnak” nevezik. Az építkezés

nagyobb részt a Falusi Kislakásti Építő Szövetkezet, az ugy-
nevezett Faksz. által nyújtott kölcsönből történt és történik,
de építenek rajta tisztviselők is, úgy, hogy a telkeknek nagy
része már beépült. Valamikor Csepel községnek ez lesz a leg-
szebb része, különösen, ha az épülő vízvezeték is elkészül
és a közlekedési eszközök közül a Budapesti Autóbusz Köz-
lekedési Részvénytársaság autóbusz járatait mely Csepelen
1929 óta először a Horthy Miklós utig, majd a Szent Imre
térig, közlekedik, kivezetik, vagy ha majd villanyos járata lesz.
Kiosztásra kerülő terület újabb kisajátítással, szaporodni fog.

Közegészségügy.

A régi feljegyzések szerint Csepelen is, mint a sziget többi
községeiben a régebbi időkben néha nagy mértékben fellépett
a malária, mit főleg a vizáradások után hátramaradt pocolyák,
az azokban keletkezett rengeteg szunyog (azért a pestiek szu-
nyogszigetnek is csufolták) idézte elő. Még közvetlen a hábo-
rut megelőző időben is, mikor még a kikötők kormánybiztos-
sága nem kezdte el a kikötők építését, temérdek volt a szunyog
a partok közelében, ugyanis a nagyobb vizállások után még
mindig maradtak vissza kisebb nagyobb pocolyák. Jelenleg ez
az anomália már alig fordul elő a sziget felső részén.

Nem volt ritka az asszonyoknál a szemfájás sem, mit több-
nyire a nyitott tűzhely füstje okozott. Kórház, orvos még az
ötvenes (mult század) években is csak Ráckeven volt található.
Csepeliek nagy betegükhöz Pestről hozták az orvost. 1867-ben
azonban már Szigetszentmiklóson kórorvosi állást szerveztek,
melyhez Csepel is tartozott. 1831-ben Csepelen oly mértékben
dühöngött a kolera, hogy a lakosság élet és munkaképe ugy-
szólván teljesen megszűnt. A járvány ideje alatt családok haltak
ki. A halottakat kezdetben rendes szokás szerint temették el,
de később azoknak a temetőbe való kísérését is beszüntette a
hatóság. Még később maga a pap se kísérhette ki a halottakat:
napközben az ástott sírokat egyszerűen beszentelte, elmondta
a temetés alkalmával mondani szokott imákat s hazament, a
halottakat pedig az arra vállalkozók éjjel hantolták el. A rette-
netes járvány 1832. január 20-án Fábián és Sebestyén napján
szűnt meg, azóta e nap községi ünnep. (L. a Rk. egyház tör-
téneténél.) Az 1885—1887. évi fekete-himlő járvány idején alig
volt ház, melynek halottja ne lett volna; különösen a gyermekek
közül szedte áldozatát, ugyanis akkor még a kötelező himlő-
oltás elrendelve nem volt. Sőt a nép tiltakozott ellene azon
hiszemenben, hogy az oltás még jobban előmozdítja a ragályt. A
járvány elhatalmasodásának az volt az oka, hogy a kötelező
oltás elrendelve nem volt. Oly sok volt a halott, hogy naponként
parasztszekerem szállították ki azokat. A szállítást a Szt. Mihály
lován nem engedték meg, ettől a hatóság a lakosságot eltiltotta.

A járvány idején különösen nagy munkát végzett s nagy szolgálatot teljesített a közügynek Simoncsics Mátyás szigetszentmiklósi kórorvos, ki kezdetben ugyan nem volt okleveles, de már a boszniai okkupáció idején, mint tábori „felcser” kitünt ügyességével s így neki az orvosi gyakorlatot engedélyezték. Különösen a nő-gyógyászat terén szerzett jóhírnevet s egyébként is keresett, népszerű orvos volt. Evi fizetését 150 forintban szabták meg. Csepelen az első orvosi állást 1893-ban szereztek, részére évi 400 forint fizetést, 150 frt. lakbért, a nappali látogatás után 40 krt. az éjjeli látogatás után 60 krt. a halottkémlés után 25 krt. állapított meg. Első orvosa volt dr. Kanócz János, ki később 1918-ban rendőrorvos lett s miní ilyen ment nyugalomba. Jelenleg a községben van 2 községi orvos (a második állást 1929-ben szervezték), 1 magánorvos, 4 Társadalombiztosító Intézeti orvos és 1 fogorvos. A fogorvosi gyakorlatot még két társadalombiztosító orvos is folytatja. Van még két fogtechnikus is, kik közül az egyik kizárólag a gyár területén működik. A község 1910-ben a Ferenc és József utca végén, ahol az új piactér van járványkórház céljaira 340 négyszögöl területet hasított ki, 1913-ban betegszállító kocsiat vett 1600 koronáért. A budapesti kórházakba a betegszállítási költséget 5 koronában állapították meg. 1917-ben vérhasjárvány miatt a pénzügyminiszter megengedte, hogy a vízvezetéki hálózatból a község 2 közkutat nyithasson.

A Weisz Manfréd gyárnak 1908. óta külön orvosa van: Dr. Rév Miklós, kinek tervei alapján létesült 1916-ban a gyári kórház, mely berendezésével ép úgy, mint a betegek ellátásával vetekszik egyik-másik fővárosi kórházzal is. A kórház létesítése idején 40 ágyas volt, jelenleg 100 ágy, áll a betegek rendelkezésére. A rendes, gyár által alkalmazott orvosokon kívül, az orvostudomány minden ágát egy-egy jóhírnevű szakorvos képviseli, akik hetenként háromszor, de szükség esetén más napokon is ellátják és evidenciában tartják betegeiket; konzultálnak, operálnak. Évenként mintegy 1000—1200 új beteget gyógykezelnék. Az ápolási nap a betegek részére jelenleg 40 ezer. A kórházon kívül állandó segélyhely is van a gyár területén, hol éjjel-nappal orvosi felügyelet alatt naponként 20—30 kisebb nagyobb zuzódást szenvedő egyént kötöznek. Ezenkívül a fentjártó betegek részére a Társadalombiztosító Intézet csepeli kirendeltségénél nyer évenként 20—24 ember szakorvosi kezelést. A kórház megalapításakor csak egy orvos és egy segédorvos működött. Jelenleg a különböző szakorvosokon kívül a kórházban állandóan 1 fő, egy alorvos, 1 segéd és 2 gyakornok orvos gyógyítja, kezeli a betegeket. 1918. óta a kórháznak van Röntgen felszerelése, külön szakorvossal és laboránssal; ugyanakkor kémiai laboratóriumot is szereltek fel ugyancsak egy szakorvossal és laboránssal, ezenkívül a tüdőbetegek részére kvarclámpákat is használnak. Az orvosok munkáját támogatja egy műtősnő, 8 ápolónő, 2 szolgálta stb. A modern felszerelésű kórház különben ellátja az egész környék

szükségletét: a hirtelen megbetegedőket azonnal kezelésbe veszi, mindenféle orvosi eseteket felvesz és elintéz.

Az első gyógyszertár 1896-ban létesült. Tulajdonosa volt Hoffman Ernő. A második patikus jogot Bárony Elemér kapta meg, ki a kommun utáni ellenforradalom idején, a szegedi kormánynak népjóléti minisztere lett, vagyis ő volt Magyarország első népjóléti minisztere, az itteni patikáját már a háboru alatt bérbeadta. A harmadik patika 1927-ben, a negyedik 1930-ban létesült.

Szülésznök. A megyei főorvosi jelentés szerint 1875-ben már a községnek okleveles bábája volt 40 forint fizetéssel, a második szülésznoi állást 1931-ben szervezték meg. Jelenleg 10 baba működik. Ebből kettő községi.

Csecsemő otthon. A gyári kórház kötelekében 1917-ben létesült, ugyancsak dr. Rév. Miklós orvos elgondolása szerint, Weisz Dézi bárónő kezdeményezésére. A gyárban a háboru folyamán a fölvetelnél előnyben részesültek azok a munkásszonyok, kiknek férjeik hadba-vonultak vagy hadi-özvegy-ségre jutottak. Már kezdetben 60 gyermeket vettek gondozásba 1 napostól 3 éves korig, a fentebb említett asszonyok gyermekei közül. A csecsemők két teremben voltak és vannak elhelyezve 2 ápolónő felügyelete alatt. Az egyik teremben a szopósokat gondozzák, a másikban a 9 hónaposaktól kezdve a 3 éves korukig felvett gyermeket táplálják, szórakoztatják, gondozzák. Az ápoló gyermekek száma a háboru alatt 120-ra szaporodott. Az anyák, — mint a háboru alatt — úgy jelenleg is reggel bevviszik gyermekeiket az otthonba, délután a munka befejeztével pedig kiviszik a gyermekeiket. A szoptató anyák a nap meghatározott óráiban többször is felkereshetik csecsemőiket szoptatás végett. A nagyobbacska gyermekek naponként 5-ször részesülnek kiadós táplálékban. Az anyák is, ha arra rászorulnak délből levest és főzeléket kapnak. 1917. óta a tejkonyháról 80 falusi csecsemő is kap bizonyos mennyiségű tejet naponként. A csecsemő otthon intenzív munkájának, a tejakciónak köszönhető részben az, hogy a csecsemő halandóság Csepelen, a rossz hygieniának és anyagi helyzetnek dacára, lényegesen alább szállt. A háboru alatti csecsemő otthon egy részét 1920-ban tisztviselői, a másik részét pedig csecsemőkórházzá alakították át.

Napközi otthont 1931-ben Weisz Edit bárónő alapította a gyári munkások gyermekei számára, hol egyik nap délelőtt a fiuk és délután a leányok, a másik nap megfordítva részesülnek meleg otthonban a 6 éves kortól 14 éves korig, de csak hétköznapiokon. A megkezdéskor a létszám volt 85, jelenleg 48 fiu és 44 leány. Délből levest, főzeléket, hetenként kétszer hussal vagy utóbbi helyett tésztát is kapnak. A gyermekek felett egy gondozónői tanfolyamot végzett nő, Balogh Krisztina gyakorolja a felügyeletet. A felügyelő ügyel arra, hogy a gyermekek az iskolába menet előtt tanuljanak, leckéjüket ki-kérdezi, úgy a fiu, mint a leány gyermekeket játékos kézimun-

kára oktatja. Csinálnak a fiúk a gyári Csecsemő otthon, az óvó és önmaguk részére kis játékkocsikat, technóket, asztalokat, székeket, ágyat, repülőgépet, a leányok babát stb. — A kézimunkához szükséges anyagokra a pénzt szintén a bárónó adja. Gondoskodás történik a gyermekek testedzéséről, játékaikról és szigorú tisztaságáról is. A gyermekek étkezése a Ferenc utcában levő népkonyháról történik, melynek fenntartásához a bárónó szintén hozzájárul. Az ételt szállítható kondérokban szállítják a második plébánia templom szomszédságában lévő otthonba. Karácsonykor, márciusban 15-én az évvégi záróünnepélyeken a gyermekek szavalnak, énekelnek, apró gyermekszindarabokat adnak elő.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet orvosi kirendeltsége 1918. óta működik az ambuláns betegek ellátására. Helyisége a gyárban volt, de a külső, gyáron kívül álló betegek az utcán át is megközelíthették. 1930-ban a községtől megvette a Társadalombiztosító a Horthy Miklós-utcai régi kulturházat, hol jelenleg 20 különböző szakmabeli orvos kezeli a betegeket. A Társadalombiztosító Intézet tagjai táppénzét is hetenként itt fizetik ki.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet orvosi kirendeltségeként működő intézete ép úgy, mint a csecsemő otthon Weisz Dézi bárónó kezdeményezésére és hozzájárulásával alakult. 1929-ig bérházban működött, attól kezdve pedig a Horthy Miklós utcai tanonciskola telken épített részére 19.002 P 08 filléren a község megfelelő helyiségeket, hol két orvos vizsgálja a csecsemőket és a várandós anyákat. Ugyancsak itt van a főgondozónő lakása is. Az orvosok munkáját könnyíti és egyszersmind az intézet intencióját segíti elő az alkalmazott védőnők, özv. Tóth Józsefné fővédőnő felügyelete alatt, kik a védelembe vett csecsemőket, anyákat naponként meglátogatják. Összlátogatásuk havonként 600-ra tehető. A szülő anyáknak tanácsot, a szoptatósoknak szükség esetén ételmelet, a csecsemőknök tápszereket, szacharinos teát nyújtanak. Sőt az országos betegápolási alappól, szegénységi bizonyítványra, a szülőanyákat lepedővel, ruhaneműekkel, főzőedényekkel, kancsókkal stb. látják el. A csecsemők és anyák hetenként háromszor ingyenes orvosi vizsgálatban részesülnek. A látogatók (csecsemők, anyák) száma az elmúlt évben 360 volt. A beteg csecsemőket kórházba szállítatják. Az elhagyott, nyomorgó gyermekeket a menhelybe vétetik föl. A munkanélküli anyákat munkához juttatják. Évenként több ízben a szülők részére előadásokat is tartanak.

Ugyancsak nagyon jó szolgálatot tesz a közegészségügynek a Soroksári Dunaágban létesített „Strandfürdő”, melynek dr. Koncz János községi főjegyző volt a kezdeményezője. bár a soc demokraták 1924-ben annak létesítésére az előjáróság figyelmét felhívták. A község képviselőtestülete 1928-ban 508 pengő évi bér mellett, (mely bér évről-évre bizonyos csekély összeggel emelkedik) 20 évre vette bérbe a 25400 négyzet méternyi fürdőterületet a Kereskedelmi és Iparikikötő Kormány-

mánybiztoságától. A fürdő körülkerítése, 600—600 ember részére épített két öltözője és 253 fürdőkabin, vendéglő, helyiségeinek felépítése 1919-ben 30.083 P. és 1930-ban történt átalakítása és kibővítése 11.668 P. 20 fillérbe került, mely a költségnek jelentékeny része azonban mivel a fürdő felállítása óta már 18 ezer pengőt jövedelmezett, megtérült. Kedvező fekvése, férőhelyeinek nagy száma, vendéglője miatt még Budapestről is számosan felkeresik a nyári hónapokban. Valószínű a nehéz gazdasági viszonyok, de még inkább a jobb érzésűek erkölcsi érzületének felébredése és hatása alatt, a strandlátogatása az utóbbi években fokozatosan megcsappant. A község az 1933 évben bérbe ohatította adni, de bérbevevő nem jelentkezett.

A m. kir. rendőrségnek 1930-ban történt rendeletére a csepeli parton rendőrségi motorcsónakkal ellátott mentőállomást rendeztek be 1300 pengőért, mely költségnek felét Pesterzsébet, felét Csepel viselte. Fürdőzés ideje alatt a motorcsónak megfelelő számú személyzettel, állandóan a Soroksári Dunaágban cirkál, esetlegesen mentés céljából.

A gyári bentlakó alkalmazottak részére Weisz Manfréd gyáros már a háboru alatt gondoskodott kabinokkal, tussal uszodával ellátott dunai fürdőről.

Állategészségügy. Csepel, mint volt földműves község, a gyár létesítése előtt — juhok kivéve — meglehetősen nagy állatállománnyal rendelkezett; a gyár fejlődésével azonban fokozatosan apadt, de még 1913-ban is volt a községnek 395 drb. szarvasmarhája, 525 drb. lova s 800—900 drb. sertése. A háboru alatt a gyár a község legnagyobb legelőterületét (a Szent János legelőt) kisajátítván, az állatok tartásáról a lakosság nagyobbrészt kénytelen volt lemondani, Ma cca. 124 darab szarvasmarha és 259 drb. ló, 340 sertés, 40—50 kecske van a lakosok birtokában. A község 3 kanhussertést, 2 drb. siementháli bikát tart. Legnagyobb állatbetegség a háboru folyama alatt ütött ki, mikor 70 darab lovat kellett lebunkózní és elásni takonykór miatt. Másféle betegség már évtizedek óta csak néhányszor fordult elő. Orbánc és sertésvész is fel-fel ütötte fejét, de az oltóanyag drágasága miatt a gazdák elvéve oltják be állataikat. — A jelenlegi községi állatorvosi állás szervezése előtt közvetlenül a beteg állatok gyógyítását körállatorvosok, illetve a Pesterzsébeten lakó állatorvosok végezték. 1900-ban 400 forint évi fizetést állapítottak meg a körállatorvosnak. — Legelső ilyen orvos volt Schneller Armin, kit 1901-ben választottak meg, utóda lett 1908-ban Hauser Emil, mindketten erszébetfalvi, (pesterzsébeti) állatorvosok. A jelenlegi községi állatorvosi állást 1911-ben szervezte a község s ezen állásra első ízben Thoroczkay Istvánt választották meg. Az ő rövid működése után Dr. Zoltán Jenőt választották meg, ki azóta a legnagyobb lelkiismeretességgel és tudással tölti be hivatását. A körállatorvosi állás létesítése előtt igen hosszú ideig az I. Ferencz József

király keresztjével kitétetett bíró, Petz Ferenc gyógyította az állatokat, ki tudományát a budafoki állatorvostól leste el.

Vármegyék és Városok Országos Mentő Egyesületének Csepeli mentő állomása. A pestkörnyéki községekből és városokból a mentőállomás létesítése előtt nagy nehézségekbe ütközött a fertőző betegek elszállítása, mert a Székesfőváros fertőző betegeket szállító kocsijai a szabályzatok szerint a főváros területét el nem hagyhatják. A pestkörnyéki mentőállomások viszont fertőző betegek szállítására berendezve nincsenek, s így természetesen azok elszállítására nem is vállalkozhatnak. Ezek miatt a fertőző betegek szállítását a multban alkalmatlan, rázós, fütetlen (L. a közigazgatás leírásánál), lovas kocsikkal végezték. Ezek és a gyakori üzemi és közlekedési zavarok indították dr. Dabasi Tibor községi II. orvost, hogy a mentőállomásra vonatkozó tárgyalás fonalát felvegye. Hosszu megbeszélések után sikerült neki kieszközölni, hogy a Mentőegyesület Csepelen állítsa fel Magyarországon az első fertőzőbeteg szállító kirendeltséget. Kivirta továbbá, hogy Csepel község 1930-ban belépett a Vármegyék és Városok Országos Mentő Egyesület tagjainak sorába, úgyhogy minden ezer lélek után 25 pengő tagsági díjat fizet. A belépés után dr. Koncz János főjegyző és Schmidt Mihály bíró támogatásával a fertőző beteg szállító kirendeltséget nem fertőző beteg szállítására berendezett és 2 kocsival rendelkező mentőállomással is kiegészítették. A község 2.000 pengő költséggel az állomást azonnal felszerelté, garáget, mellékhelyiségeket építettett, a sofőrök fizetését magarávallalta, mely után az állomás 1931. december 6-án működését megkezdte. A mentőállomás vezetésével és további szervezésével főorvosi minőségben, az állomás létrehozóját, dr. Dabasi Tibort biztuk meg. Alighogy a fertőző beteg szállító kocsikat használni kezdték, Csepelen kívül igénybe vették nemcsak a pestkörnyéki, de az ország különböző vidékein levő községek és városok is, úgyhogy az első évben 1531 esetben már 45 ezer kilométert telet meg. A vidék e nagymérvű igénybevétele miatt, egy harmadik kocsival is kiegészítették. Az állomás személyzete: dr. Dabasi Tiboron kívül 2 orvos, 1 tisztviselő, 4 gépkocsivezető és ápoló. A csepeli mentőállomás teljesítménye tekintetében az ország második legnagyobb mentőállomása. Befolyó minden jövedelem a mentőállomást illeti.

Vízművek, Dunaszabályozás, védművek, hidak, nevezetesebb épületek szobrok.

A csepeli „M. Kir. Állami Vízmű”-vet 1908-ben Kajlinger Mihály, székesfővárosi vízmű vezérigazgatója tervezte és Berstein Káldor és Becsey budapesti cég építette. A gépberendezést a Láng L. gépgyár szállította. A kovácsoltvas főnyomóvezetékét a zólyombrezói vasmű szolgáltatta. 1909-ben aug. havában kezdték építeni és 1910 május 20-án helyezték üzembe. Ezen vízművek azon célból épültek, hogy a kispesti Wekerle munkástelepet jó ivóvízzel lássák el. (A község szegénysége miatt az alkalmat nem tudta felhasználni, hogy szintén létesítsen vízműveket, illetve nem tudott a létesített műbe kapcsolódni, ugyanis a Weisz gyár adót akkor Csepelen még nem fizetett, adómentességet élvezett.) Wekerletelepnél kezdetben három 13 mély és 5 méter széles kut szolgáltatta a vizet. A víznyomás 3 drb. 40 lóerős Kolmann rendszerű gőzgép által ugyancsak 3 drb. dugatylus differenciál szivattyúval történik. A szivattyú másodpercenként 42 liter vizet szorit a 12 Km. hosszú nyomócsőbe, melynek végén Kispesten (a lajosmizsei vasut mentén) egy 1040 köbméter űrtartalmu víztorony van. Ebből a víztoronyból kapja az egész Wekerletelep s 1927 óta Kispeszt és Pesterzsébet városok is 30—35 Kilóméter hosszú csőhálózaton keresztül a megfelelő mennyiségű vizet. Ezen csőhálózat évről évre bővült s ezért a pénzügyminiszterium, melynek hatáskörébe tartozik a vízmű, 1928 májusában egy 160 lóerős villanymotor által hajtott centrifugális szivattyút állított fel, mely másodpercenként 130 liter vizet szállít. Mivel a meglevő 3 kut kevésnek bizonyult 1929-ben újból 3 drb. „porrészes” 13 m. mély, 30 cm. széles betonkut készült, melyekben elhelyezett szivattyúk, egyenként s másodpercenként 15 liter vizet szivattyúznak. Ezeket a szivattyukat 30 lóerős villanymotor hajtja. A kutak egymástól 200 méter távolságra vannak. A telep területe, mely 1927 óta betonkerítéssel is körül van véve, 22 kat hold. 1928-ban az egész telepet — mint már említve volt — gyümölcsfával ültették be. Az összes személyzet részére modern lakások vannak építve. A telepen még a kommun

idején és a román megszállás alatt is példás rend és fegyelem uralkodott.

A község azon mulasztását, hogy 1910-ben anyagiak hiányában nem tudott a létesített vízműbe bekapcsolódni, helyrehozta 1929 november 18-iki közgyűlésén, amikor elhatározta, hogy az egész községet vízvezetékekkel látja el. A vízmű létesítése és a község képviselőtestületének eme határozata közti 20 év alatt, — mint az eddigiekből olvasható, — többször kérte a pénzügyminisztert, hogy a községnek vízvezetékekkel való ellátását engedélyezze, de a mindenkori miniszterek azzal, utasították el, hogy a vízmű nem készült azon méretekkel, hogy az Csepelt is elláthassa. 1928-ban azonban szükségessé vált a meglévő vízmű kibővítése. A kibővítésnek tervét miniszteri rendeletre Rékay Frigyes kir. mérnök, miniszteri tanácsos és Simon Jenő kir. mérnök, műszaki tanácsos készítették el. E kibővített rész azonban már a szigetszentmiklósi határban teljesen villanyerőre működik. Midőn a kibővítés köztudomásra jutott, a község kérte igényeinek teljesítését. A miniszterium teljesítette óhaját. A község 1930. febr. 12-én Simon Jenő műszaki tanácsos csepeli lakost bízta meg a községi vízvezeték elosztó csőhálózat tervének elkészítésével.

Az állammal kötött szerződés értelmében a község köteles 1960 december 31-ig a szükséges vízmennyiséget a kincstári vízműből fedezni. A kincstár ezzel szemben az első évben 168.000 m³ vizet tartozott szolgáltatni, mely vízmennyiséget az első öt évben évenként a többi években pedig ötvenként fokozottan oly mennyiségre köteles lesz emelni, hogy az utolsó, vagyis 1960 évben 1,652.000 m³ vizet kap a község.

A vízmű a vizet a község területén végigvonuló főnyomvezetékbe iktatott 5 elágazáson és vízmérőkön adja. Jelenleg 3 vízmérő működik.

A kincstári főcső, mely a vizet szolgáltatja a község észak-déli közepén vonalán vonul végig s három ágra oszlik. Az egyik ág a Fő-, Vasuti-, Erzsébet-, Mária-, József-, Zsák Hugó- és a Duna utcán át vezet a Gubacsi hidon. — A második és harmadik ág a Ráckevei törvényhatósági ut, Ovoda-, Zrinyi-, Völgy-, Bender-, Erzsébet- Mária-, József-, Árpád-, Zsák Hugó-, Horthy, M. uton vezet ugyancsak a Gubacsi hidon.

A községi csőhálózat 150, 125, 100 és 80 mm-es bőségi Mannesman féle Weisz Manfréd gyárban készült csövekből épült fel. A csövekben a legnagyobb nyomás 5 atmoszféra. A csőhálózat hossza 49.375 méter. A rozsdá ellen a csövek bitumenes juttával vannak bevonva.

A hálózatban átlag 400–500 méterenként egy-egy zárcsap van, egy-egy hálózati rész kikapcsolására azon célból, hogy az esetleg előforduló javítást fennakadás nélkül végezhessek. Tűzoltás céljaira átlag 80–120 méterenként tűzcsapok vannak felszerelve.

A község az államnak köbméterenként 16 fillér vízhasználati

díjat fizet, amely azonban a fogyasztási növekedésének arányában fokozatosan 9,5 fillérré fog csökkenni. A község a vizet a lakosságnak 1930-ban készült, de azóta módosított szabályrendeletben foglaltak szerint adja tovább. A községi hálózat kiépítésére, — melynek több mint fele már elkészült — a képviselőtestület körülbelül 980.000 pengőt irányzott elő, illetve körülbelül annyiba kerül.

Kirándulólhely. — A község képviselőtestülete 1930-ban elhatározta, hogy a Háros dülőben, a Dunaparton, a község tulajdonát képező területen egy fákkal beültetett kirándulólhelyet, ligetet létesít, mely részben a közegészségügy előmozdítását is szolgálja, de részben mulatóhely gyanánt is szolgálna, amennyiben rajta vendéglőt is építené. 1500 m³ földmunkát, rajta már elvégzettetett, a vendéglő épület terve is elkészült, a hozzá vezető ut befásítása is már megtörtént, de a tervbe vett további alkotásokat a község jobb időkre halasztotta.

A Duna szabályozását a szigetcsucson lévő, ugynevezett „Kopaszátony” mozdította elő. Ugyanis e zátonyon a zajláskor a jég állandóan fennmaradt s 1732–1838 között 13 esetben okozott kisebb nagyobb árvizet. 1870-ben, a kiegyezés után, Budapest gátak építésével iparkodott védekezni az árvizek ellen, de csekély eredménnyel s csak az 1870. évi X. tc. rendeletére kezdtek meg a nagy Duna mélyítését a csepeli szőlőkig; ugyanezen törvény rendelkezésére a Soroksári Dunaágot, azon célból, hogy az egész víztömeg a budafoki Dunaágba szoruljon s hogy az ez által előidézett erősebb sodrás a jégtáblákat megbontsa. 1872-ben a szigetcsucson alul 2800 méterre, a Gubacsi gáttal ugyanazon célból a soroksári Dunaágot is — mint már említve volt — elzárták. Az egész szigetnek, tehát Csepelnek is teljes árvizmentesítését azonban e munkálatok csak részben mozdították elő, miért is 1898-ban megalakult a Csepelszigeti Ármentesítő Társulat, mely államségellyel, Zsák Hugó mérnök vezetése alatt 70 km hosszú védőtöltést épített a Nagy Duna mentén s ma már a szigeti községek emberit számítás szerint, az árvizektől mentesítve vannak.

Mivel a dunai rakodó-partokon a megnövekedett forgalmat megfelelő terület és berendezés hiányában lebonyolítani nem lehetett, már 1896-ban felmerült a budapesti kikötő létesítésének gondolata, de testet az 1904. évi XV. tc. rendeletére, csak 1910-ben kezdett öltetni, mikor az eliszaposodott Soroksári Dunaág mélyítése és a hajózható cseges csatorna (Kvassay zsilib) megépítése megkezdődött. A közbejött háború miatt a munkálatok megakadtak és csak 1922-ben kezdték meg újra. E munkálatokkal kapcsolatban tervezték a kikötő építését is, mely célra — mint már a vámmentes kikötő leírásánál olvasható volt — az egész sziget csucsot kisajátította a kincstár s melyért 1926-ban a lakosoknak 507.891.510 K. kártérítést állapítottak meg.

Gubacsi hid. 1919-től kezdve öt évi szakadatlan munka után Bethlen István miniszterelnök, Valkó Lajos kereskedelemügyi miniszter és Mayer János földmivelésügyi miniszter jelenlétében, 1924. december 21.-én adták át ünnepélyes formák közt, a lebontott zsilip és zárógát alatt épült 150 m. hosszú, 25 m. széles (egyike a legszélesebb magyarországi hidaknak) háromvágányos, kocsiközlekedésre alkalmas közzutal és gyalogjáróval bíró, Zsigmondi nevű cég által felépített és a MAV. állami gépgyárban készült Gubacsi hidat. Az említett naptól kezdve a MAV. teherkocsijai és a HÉV. teher és személyszállító kocsijai bonyolítják le a forgalmat. A hid földmunkája 300 ezer köbméter volt. A kikötő kormánybiztosságának tervei alapján készült hídba 8 ezer köbméter betont és 14 ezer métermázsa vasat építettek be. Az építkezés 1 millió 872 ezer pengőbe került. A hid és általában az egész kikötő felépítésében kitűnő érdemeket szereztek Zsilinszky Szilárd és utóda Maurer Gyula kormánybiztosok.

Felsőtorkolati közúti vasúti hid munkálatait 1926. májusában kezdték meg. A betonmunkát a Zsigmond cég által 1927. őszén fejeztetett be és reárakták a M. Államvasuti gépgyárban „Carbon” acélból készült vasszerkezetet, melynek súlya 300 tonna. A hid próbaterhelése 1928. március hó 15.-én történt meg, mikor is a korlátolt forgalomnak átadták. A rendes forgalmat csak 1930-ban engedélyezték. A kikötőkormánybiztosság tervei szerint épült hid hossza 94. 4 m., szélessége a kétoldalu gyalogjáróval 13.78 m. Földmunka volt 2000 köbméter. Az egy pillért és a két hídfőt (melyekben 3200 köbméter beton van beépítve a vasszerkezetnél jóval szélesebbre csinálták azon célból, hogy reál idővel gőz vagy villamos vasutat is építhessenek. Ezen hídból indul ki a 3. 2 Km. hosszú szürke gránitból készült és a Horthy Miklós utig terjedő közút, melynek feltöltéséhez 180 ezer köbméter földet kellett a leendő ipari kikötő medréből kihordani.

A „Kvassay” hajózsilip Kvassay Jenő vízmérnök tervei alapján készült. A zsilipkamra hossza 75 m., szélessége 10 m., a külső mélysége kis vízállásnál 2.5 m. A Dunán jelenleg közlekedő 1000 tonnás (ez a legnagyobb) uszályok befogadására alkalmas. Budapest és Dömsöd között naponként közlekedő „Csepel”-re keresztelt kis hajó is ezen a zsilipen halad keresztül. A betonzsugorodásból eredhető hátrányok elkerülésére a kamrák fenekén és oldalain osztóhézagok vannak, melyek a víz alatt aszfalittal és bronzlemezekkel, a víz felett „U” vasakkal és beton kőfalazattal vannak telítve. A zsilip mozgatható szerkezetét, u. m. a kapukat és tiltókat, a mozgató gépeket, valamint a hajók ki és bevontatására szolgáló csőrőket villamos áram hajtja, melyhez az áramot jelenleg a budapesti elektromos művek, de nemsokára a közelben épülő turbinatelep fogja szolgáltatni. A zsilipen ez idő szerint másodpercenként 30 köbméter vizet eresztenek, de ez 120 köbméterre fokoz-

ható. A vasszerkezetet a M. Államvasuti Gépgyár szolgáltatta.

Az Első Magyar Rádió Állomás, felállítása 1914. július 28-án történt a világháború megindítása alkalmával, ugyszólván az első pillanatokban s pedig a célból, hogy Magyarország Bulgáriával és Törökországgal a külügyi és katonai hírszolgálatot fenntarthatassa. A 45 méteres kifeszítő árbócok a M. Kir. államvasutak Gépgyárában készültek és a gyár is állította fel ugy ezt, mint a Berlinben készült 120 méter magas „Rendál” rendszerű tornyot is, melynek felállítása szeptember 6-án már megtörtént s közben a belső szerelési munkák is folytak. Az állomás első berendezése volt; egy 7 és fél Kw.-os kioltó szikrasor tropikus kivitelű, márványtáblára szerelt adóberendezés és B 5 Telefunken-rendszerű vevőkészülék, melyet később egy nagy állomásvevővel cseréltek fel. A villamos áramot a főváros elektromos művei szolgáltatják. A villamos erőátviteli berendezést a szükséges kapcsolótáblákkal a Siemens-Schuckert művek szállították. A 128 elemből álló, 167 Amperórás és 120 elemből álló 433 Amperórás accumulator telepet a Tudor Accumulator gyár Rt. csinálta és szerelte fel. Erőátviteli gépei: egy 36 kilowattos akkumulator töltő motor dinamó, a magasfeszültségű áram fejlesztéséhez egy 15 és egy 20 Kw.-os egyenáramu motorral közvetlen kapcsolt egy fázisu 220 Voltos és 500 frekvenciás váltakozó áramu dinamó.

Az antennát 24 dr. 150 m. hosszú és 3 mm. átmérőjű bronzhuzal háló képezi. Hullámhossza 2100 m., kapacitása 8600 cm. és ellenállása 4 Ohm. A földvezeték 72 drb. a központól sugár irányában haladó 300 m. hosszú és 3 mm. átmérőjű huzalból áll, mely azonkívül 3 körben van összekötve, hossza ezen hálónak 30. Km.

A forgalomnak 1914. október 15.-én Harkányi János kereskedelemügyi miniszter jelenlétében, a szófiai kereskedelemügyi miniszterrel váltott üdvözlő távirat után adatott át. 1914. november 1.-én megindult a diplomatai levelezés, 1915-ben Január 17.-én Konstantinápolyal is megtörtént az összeköttetés. 1916. január 15.-én kísérletezés után a barcellónai (Spanyolország) állomással sikerült a forgalmat megindítani. A háború alatt a központi hatalmak közül csak egyedül a csepeli rádiónak sikerült Spanyolországgal levelezni. 1916. augusztusában Nauen (Németország-) és Deutschaltenburg (osztrák) állomással. 1916. októberében Hűghes üzem helyett Morse üzemre áttérve, Bóden svéd állomással sikerült az összeköttetést felvenni, 1917. februárjában pedig Páris, Lión, Podhu, Carnérvon és Coltanó elleneséges állomások újságtáviratait vette fel.

1917. novemberében a csepeli állomás felhívta a szeptérváriit, hogy részére táviratunk van. E táviratok a fegyverszüneti tárgyalások megkezdésére vonatkoztak. Ez volt az első eset, hogy a központi hatalmak rádió útján érintkeztek az antanttal. 1918-ban április hónapban Moszkvával, július 1.-én Lem-

berggel kezdődött meg a forgalom. 1918 október 31.-én a ki-tört forradalom napján, az állomás utasítva lett a fegyver-szüneti tárgyalások megkezdésére vonatkozó táviratok továbbí-tására az olasz állomásokra. Az állomást november 2.-án a magyar katonai őrség elhagyta, úgy, hogy azok őrzése a tisztvise-lőkre hárult, november 6.-án munkásőrség vette át az őrzést, november 29.-én pedig két francia tiszt vezetés alatt 6 fran-cia távirász rendeltetett az üzem mellé a saját távirataik köz-vetítésére. 1919. március 1.-én a vörösőrség szállta meg. A kom-mun alatt Kun Béla népbiztos, csak a Moszkvával való távirat-váltást engedélyezte. A hazafias tisztviselők a kommunista táviratokat késedelmesen adták le, Moszkva emiatt többször panasszal élt. Augusztus 1.-én a proletár-diktatura bukása után, az állomás munkája szünetelt, 5.-én a románok szállták meg. A románok augusztus 15.-én a berendezési tárgyakat, amelyek elmozdíthatók voltak, mind elrabolták és az egész személyzetnek az állomást el kellett hagyni s csak november 11.-én adták vissza az olasz missió közbenjárására, ugyanis az utóbbi a román távirászokat eltávolította. 1920 januárjától kezdve az állomás megkezdte rendes működését. 1921. október 15.-én, az 5 Kw-os katód lámpaadó üzembe helyezése után, az összes nagyobb európai rádióállomásokkal felvette az állandó le-velezést. Mivel az öt kilowattos állomás hatástávolsága gazda-ságosan csak nagy távolságokra cca. 3000 Km.-re használható, 1922-ben épült egy 250 W. Hurr rendszerű telefonadó készü-lék, melyen az első kísérletek folytak a zene és beszéd leadá-sára. A rohamos fejlődés ezzel megindult. Ugyanazon év vé-gén egy 2 Kw-os Broad casting adó készült, mely közvetítette első ízben a „Stúdió” beszédeit és művészi programját. 1925-ben 1 Kw.-os Telefunken rendszerű lámpaadóállomás is állítá-tott fel a nagy állomás, oldalárbcáira szerelt 40 m. magas an-tennával, mely kizárólag a Magyar Távirati Iroda céljait szol-gálja. 1923 nyarán a Posta Műszaki Vezetősége 5 Kw.-os adót a rádiótelefon adásra is berendezte, mint tartalékát a 3 Kw-os Broadcasting adónak. 1924-ben pedig 3 Kw.-os Telefunken rendszerű zeneleadó készült. A Távirati Iroda 1924-ben átvette a 2 Kw.-os leadót kizárólag a saját céljaira és épült 1926-1927-ben a nagy lankai állomás, melynek üzembehelyezése után a 3 Kw.-os adó, mint tartalék szerepel, 1930-ban végül épült egy 3 Kw-os adó, amely a mátyásföldi légügyi forgalom lebo-nyolítására szolgál, közvetlen a telefonbeszélgetés céljaira a repülőgépekkel. 1930. óta az 5 Kw.-os adó Gried rendszerű gyorstávíró szerkezettel is felszereltetett, mely a nemzetközi forgalomban percenként 500 betűt közvetít külföldre még pe-dig nyomtatott betűkkel.

Repülőté. A magyar repülőipar fejlesztése céljából a kor-mány a Weisz Manfréd gyárban készült repülőgépek próba-repüléseinek lehetővé tételére, nehogy a rákosi repülőtérré kelljen vinni az elkészített repülőgépeket, 150 kat. hold területet

hasított ki a kisajátított Rácz és Orgován dűlőkben s ugyan-ott 1929-ben egy hangár is épült, hol az elkészült gépalkatré-szeket állítják össze. A gépeket a gyár 1928-ban kezdte gyár-tani. Sport és 18 személyes gépeket konstruálnak, melyeknek összes alkatrészeit magyar kezek gyártják. 1931. március 29.-én reggel 1/29-kor Csepelen szállt le első ízben Magyarországon a Lechmann kapitány vezetése alatt, Friedrichshafenből jövő „Zep-pelin kormányozható léghajó, 30.000 néző jelenlétében, tomboló szélben, 13 utassal, köztük a kormányzó fiával. Lechmann, — ki a magyar katonáknak a leszállás alkalmával tanúsított rend-kívüli ügyességét megdicsérte, — Ripka Ferenc budapesti fő-polgármester üdvözölte. Vámvizsgálat után 10 előkelőség, köz-tük Gömbös Gyula honvédelmi miniszter (jelenleg miniszter-elelnök) a léghajón körrepülést végzett. A léghajó Csepelről Bu-dapest felé vette útját, Gellért hegy mögött tűnt el. Miskolc, Lillafüred érintésével, Flúzesabony felett elhaladva, Debrecen fölé repült, majd Szolnok, Kecskemét fölött repülve Budapestre ért. Csepelen újból le akart szállni, de röppant nagy szél aka-dályozta. Tovább repült, megkerülte a Citadellát, az Andrássy, ut felett Vác felé haladt, majd visszatérve Albertfalván át kö-zelitette meg a repülőteret. Sikerült újból leszállnia. Utján leveleket is vitt. Erre a célra a posta külön bélyegeket nyoma-tolt. A délutáni második leszállásnál a közönség nagyon fegyel-mezellenül viselkedett. 10 percnyi tartózkodás után a léghajó visszarepült Németországba. A léghajó hossza 236 m. volt, 16 gáztartánnyal. Alján 5 motor hajtotta az óriási alkotmányt, mindegyiknél egy gépész. Hátra óriási szárnyak, kormánylapá-tok voltak rajta.

Villanyvilágítást a Budapestvidéki Villamos Rt. adja. A köz-ségi előjáróság 1912-ben kezdte meg a társasággal az alkudo-zást az áramszolgáltatásra, mely még ugyanazon évben ered-ménnyel is járt, úgy a bel, mint a külkerületen az összes hálózat elkészült. Az utcákat ezidő szerint 470 égő világítja. Az áramot Pesterzsébetről szolgáltatják s pedig jelenleg Budapest-ről transzformátorral, azelőtt a társaság külön áramfejlesztő gépeivel. E társaság 1904-ben vágány nélküli automobil kocsik járatására kért engedélyt, illetve ily javaslattal fordult a köz-séghez, létesítése csak azon mulott, hogy a képviselőtestület e célra a már lerombolt Gubacsi gátat és zsilipet keskenynek tar-totta.

A lakosság az áramszolgáltatás drágasága miatt állan-dóan zugolódik.

A kulturház felállításának gondolata már a háboru alatt 1917-ben felmerült. Róbl János plebános c. kanonok, már az egyik helyi közművesmesterrel, néhány száz ember befogadá-sára alkalmas kulturház tervét el is készítette. A gondolat tetté azonban csak 1923-ban vált, amidőn Dr. Koncz János községi főjegyző előterjesztésére és buzdítására a község kép-viselő testülete 70 millió papírkoronáért (abban az időben

6400 papirkorona 1 arany koronát ért.) vagyis a mai pénzértékben 12687 pengőért megvette lovag Szekeres (Stern) Richárd volt gyárigazgatónak a Horthy Miklós ut 64 szám alatti házat, melyben még abban az évben egy nagy színházterem épült. A kulturház felállítását különösen aktuálissá tette azon körülmény, hogy az ellenforradalom idején a polgárság részére Csepelen olyan helyiség nem volt található, mely annak tömegét befogadni képes lett volna, Ezen felül a kommunizmus és szociáldemokratizmus ellensúlyozására szükségessé vált az, hogy a polgári elem részére létesüljön egy hely, hol annak művelődése előmozdítható legyen, Végül szükségessé tette annak létesítését a polgári összetartás istápolásának gondolata is, ugyanis a meglevő, de megfelelő helyiség hiányában stagnáló társadalmi intézmények, egyesületek, körök részére alkalmas helyiségekről kellett gondoskodni. Hovatovább azonban a társadalmi egyesületek tagjainak szaporodása miatt e szép épület szűknek, kicsinynek bizonyult. A község képviselőtestületének nagy többsége tehát dr. Kóncz János főjegyző lelkesítő felhívására elhatározta a meglevőnek eladását, ami 45 ezer pengő árban meg is történt s egyben kimondatott, egy célszerű, monumentális épület felépítése. A régi kulturházat az Orsz. Társadalombiztosító Intézet vette meg.

Az új kulturház, mely nagyságát, berendezését, fényét tekintve nemcsak a hasonlócélu épületekkel vetekszik, de azokat fölül is mulja, a fővárosnak sem válna szégyenére.

Az épület Diebold Hermann pesterzsébeti építőmester tervei alapján épült. Az alapkövetétel 1925 aug. 13-án, a megnyitó ünnepély 1927 április 24-én volt. 1928 február havában adott át közhasználatra. A színházi berendezéssel együtt 660 ezer pengőbe került. Maga az építési költség a végelszámolás szerint 7050 millió papir korona volt. Külsejét tekintve a barokk és a copfstílus szerencsés keverékét mutatja. Földszintjén az étermen és az egyesületi helyiségeken kívül egy méreteiben nagy táncterem lepi meg a látogatókat, amely meflachi lapokkal van burkolva; mennyezete pedig bordás lemez, (vasbeton) fődém, melynek bordái láthatók és a nemzeti imádság mondataival díszítettek. Világítását nehézművű csillárok szolgáltatták.

Az emeleten a táncterem felett a cca 800 személy befogadására alkalmas színház, étterem, öltözők könyvtár és a különböző egyesületi helyiségek vannak. Az emeletre négy bőségesen méretezett lépcső vezet. A színház mozgókép üzemre is be van rendezve. Színpadja és vetítőháza a legmodernebb berendezésű. A tánc és színházterem architektúrája, az aranyal díszített színpadi előrész, a karzati páholyok mellvédeinek gipszmunkái az egyszerűség és jóízű benyomását keltik. A színházterem sikkbeton fődéme kazettákkal dekorált, melyben egy-egy világítótestet helyeztek el. Az egész épületet központi lég és gőzfűtéssel, valamint mesterséges szellőztetővel szerel-

ték fel. Az épület egy része alapincézett, ahol az étterem borpincéje, a kazánház és a tüzelőanyagraktár helyeztetett el.

A táncterem két jellegzetes freskója Vajda Zsigmond festőművész alkotása. Az egyik Csepeli megalapítását, a másik a leleplezését, megnyitási ünnepélyét szimbolizálja. A két kép 75 millió papirkoronába, vagyis 6 ezer pengőbe került. Az előcsarnokban és a táncterem felső részében; kerek vagy szegletes rámba foglalt arcképek azokat az egyéneket ábrázolják, kik a kulturház létrehozásában tevékenyen közreműködtek és pénzadományukkal hozzájárultak. Ezeket a képeket Vajda Zsigmond, Darvassy István és Vladár Rezső művészek festették. Vajda Zsigmond 22, Darvassy István 50, Vladár Rezső 7 darabot festett.

Az építést Bocsák János pesterzsébeti építőmester, Szigeti Béla és Karl Mátyás kőművesmesterek végezték. Az ács munkát, tetőfedést, lakatos, asztalos, üveges munkát, szobafestést, villanyzerelést mind csepeli iparosok csinálták. Csak a művészesebb festést, szobrász, gipszmunkát, aranyozást, szigeteléseket, mozaik munkát, csillárberendezést, fűtőtesteket készítettek idegenek.

A kulturházban a következő társadalmi egyesületek kapnak megfelelő bér ellenében helyiséget: A keresztény Kaszinó, a Hubások, Keresztény Szocialisták, a különböző kongregációk, az Iparoskör, a Polgári Kör, Ezekben a helyiségekben tartják gyűléseiket a többi kisebb egyesületek is. A vendéglős lakásán kívül van a kulturház igazgatójának részére egy irodahelyiség is. A szolga részére pedig a fő épület mellett egy kisebb épület épült.

Képviselőtestület határozat szerint 1943-ig a Kulturház felett a Keresztény Polgárok Szövetsége rendelkezik. A fűtés, világítás a Szövetség gondja. A mozi jövedelmének 50%-át a Szövetség tartozik az iskolán kívüli népművelésre fordítani.

A Kulturház színháztermének előcsarnokában van elhelyezve a hatalmas könyvtár, e felett pedig a mozigép helyisége. Vétítésre 1927-ben 7 millió papirkoronán Oláh György gépészmérnöktől egy Krupp Esnemann féle vetítógépet vásároltak, melyre 1932-ben hangosfilm leadására két darab Zeiss Ikon fotocella berendezést szereltek fel, melyekkel a műsorokat fokélettebb hangvisszaadással lehet vetíteni.

A kulturházi mozi és egyéb előadások, valamint a személyzet ellenőrzésére, szóval a kulturház ügyeinek rendezésére, elintézésére 1928-ban egy igazgatói állás szerveztetett. A Keresztény Polgárok Szövetségének jövedelme, kivált a mozi révén 1931. év végén a rossz gazdasági viszonyok, de a helytelen vezetés miatt is, annyira megcsappant, sőt veszteséggel járt, hogy a csódtól a Kulturház léte felett mindenkor féltő gonddal' örökös szövetségi elnök, dr. Kóncz János főjegyző csak úgy tudta megmenteni, hogy a község módosabb lakói kisebb-nagyobb összeggel járultak a szanáláshoz, sőt más községek ve-

zetői is segítségére siettek a deficités gazdálkodás eltüntetéséhez. A Kulturház vezetését — saját felügyelete mellett — egyik községi alkalmazottra, Rajczy György irodatisztre bízta, ki régebben a Paedagógiai Filmgyár titkára volt. A jegykezelést községi ellenőrzés alá helyezte, a helyáratok — tekintettel a gazdasági helyzetre — leszállította. Ezen helyes, elismerésre méltó intézkedésével a kulturházi élet és jövődélem újból erősen fellendült.

A Csepeli Munkásotthon építése szövetkezeti alapon létesült Marmann Mátyás indítványára. Már 1908-ban felmerült az építés gondolata, mivel úgy a szociáldemokrata párt, mint a kebelében alakult szakcsoporthoz a vendéglőkben hely szűke miatt már rendszeresen működni nem tudtak. E célból még az említett évben a József-utca és a Ferenc-utca között, a mai munkásotthon közelében, a munkásoktól gyűjtött pénzen, egy 475 négyzetméteres telket vásároltak, melyet később a zsidó hitközségnek adtak el, Vágó József nevű építésszel egy emeletes modern otthon tervrajzát el is készítették, de az államépítészeti hivatal az építési engedély kiadását 3-szor is megtagadta. Közben multak az évek és 1912—13. évben oly nyomasztó gazdasági pangás következett be, hogy a munkásotthon-szövetkezet, — melynek alapszabályait 1911-ben hagyták jóvá — az építkezésekre nem is gondolhatott. 1914-ben pedig kitört a világháború. A hadbavonultak özvegyei és árváinak javára létesítendő alap megteremtése céljából 1915-től kezdve a munkások béréből — a munkásság beleegyezésével — 2 százalékot vont le a Weisz gyár vezetősége. Ezen összegből kért a munkásotthon vezetősége oly összeget, melyen házat vehessen. A gyár vezetősége a kérést akceptálta s kiutalt 35.000 koronát melyen az utóbb említett év tavaszán meg is vették az Árpád ucca és a József utca sarkán levő földszintes nagy épületet munkásotthonnak. 1916 őszén a szociáldemokrata párt által létesített országos betegsegélyző pénztár által fizetett orvosok mind bevonultak a hadsereghez. A beteg munkások orvos nélkül maradtak. A csepeli munkásság ekkor Weisz Manfrédhez azon kéréssel fordult, hogy gondoskodjék orvosról. Ehhez a gyáros hozzá is járult, de mivel a gyárnak minden zegét-zugát municiógyártásra rendezték be, csak oly feltétel mellett, ha az orvosok részére a munkásság helyiségről gondoskodik: egyben felajánlotta, hogy a helyiségeket orvosi rendelőnek saját költségén fogja átalakíttatni: végül pedig megígérte azt is, hogy az elvett helyiségek helyébe ugyanazon nagyságban, ugyancsak a saját költségén, a munkásotthon telkén egy új épületet fog emeltetni. E végből Diebold Hermann építőmestert (most már építészmérnök) a gyáros megbízta a terv elkészítésével. Az elkészült terv szerint ezen épület 8000 aranykoronába került volna. Az így feltüntetett összeget a gyártulajdonos ki is utalta, azonban a munkásság utóbb arra kérte, hogy ezen összeget építési anyagokban adja ki. Ez meg is történt. Ekkor a munkásság

azt határozta, hogy egy nagyobb terem építését a háború utánra halasztja. 1916 őszén azonban a hadbavonultak özvegyei és árvái részére gyűjtött alappól újból egy nagyobb összeget kaptak s az így befolyt összegből megvették néh. Leszkovics Gyula községi főjegyző özvegyétől az Otthon szomszédságában levő 555 n.-öles telket, melyen később a meglevő nagy terem épült. Állítólag az otthon vezetősége 1917-ben világgűjtést rendezett s a világ minden tájékáról (?) a soc. demokraták adományokat küldtek az építés céljaira. A meglevő anyagból és befolyt pénzből, valamint takarékpénztári kölcsönből 1917-ben Diebold Hermann építész tervei alapján Bocskai János pesterzsébeti építőmester hozza is fogott az építéshez. 1918 őszén kitört Károlyi-féle forradalom idején Weisz Manfréd az ország munkásságának javára saját vagyonából 6 millió koronát utalt ki. Ebből a nemzeti tanács után a csepeli munkásság az otthon felépítésére 1 millió koronát kapott. A nem várt nagy összeg arra készítette az otthon vezetőségét, hogy Diebold Hermann építész felszólította egy nagyobb, diszesebb, praktikusabb épület tervének elkészítésére. Az építés ennek alapján meg is indult, mit csak az 1919-ben kitört kommun, a pénz értékének leromlása akasztott meg. Nagy nehezen azonban mégis telő alá tudták hozni s 1920 szeptember 20-án már használatba is vették.

A kommun után, 1920-ban Prohászka Ottokár megyés püspök e terem szinpadáról mondotta egyik legszebb beszédét a munkássághoz.

Maga az otthon épülete — mi a fentiekből következtethető is, — két részre oszlik: a régre és az újra. A régi földszintes épület az igazgató és gondnoki lakást, irodákat, igazgatói szobát, sőtést s egy nagyobb termet foglal magában. Az új épület tulajdonképpen színház, de táncterem céljaira is használható. Egy nagy terme van, mely a földszinten az előcsarnokkal a ruhatár- és a pénztárfülkékkel kapcsolatos. Az emeleten erkély és karzat, valamint vetítőház, 2—3 kisebb helyiség s egy nyílt terras van. A terem parkettázott, mennyezete pedig kazettákkal díszített vasbeton dongaboltozat. A kazetták mindegyikében egy-egy égőtest van. Maga a terem aranyozott gipszmunkákkal díszített. A szinpad nagy és jól felszerelt, mely alatt az öltözők nyertek elhelyezést. Fűtése központi melegvízfűtés. A pincékben a kazánház, egy gépház és tüzelőanyagraktár van.

1922-ben az építőmestereket még nem tudták teljesen kifizetni s így az otthon vezetősége kénytelen volt a vas és fémmunkás szövetségtől nagyobb kölcsönt felvenni. Ettől az időtől kezdve az utóbbi lett a főüzletrészes.

1923-ban az ellenforradalom hatása alatt Csepel község képviselő testülete az épületet a keresztény szervezetek céljaira akarta lefoglalni, de a főispán közbelépésére a terv abba maradt. A mozielőadásokat, mivel az 1923-ban hozott mozi-törvény értelmében rokkantakkal kellett volna megosztani a

jövedelmet, — a vezetőség beszüntette, de gépei jelenleg is megvannak és azokat a tudományos előadások alkalmával veszik csak használatba.

Szegényház, (szegényügy, inségakció). A Trianon teremtette nagyobb mérvű munkanélküliség, szegénység Csepelen már 1923-ban kezdődött. Akkor már 500–600 család támogatásra szorult, ez a szám azóta 1000–1500-ra emelkedett, ami nem csoda, hisz a gyárakban alig van olyan munkás, aki a hét 6 napján dolgozna. Némely üzem hónapokon keresztül szünetel. Vannak családok, ahol a heti összes kereset nem haladja meg a 10 pengőt. A község képviselőtestülete már 1923-ban a nyomor enyhítésére 23.284.000 papír korona inségadót vetett ki, amelyből a kiküldött bizottság kisebb-nagyobb összeget juttatott a segélyre szorulóknak. Ugyancsak ebből az összegből gondoskodott 1921-ben létesített szegényházban elhelyezettekéről is. 1923-ban a község egy szegényházi gondnoki állást szervezett, melynek élére Farkas Ferenc községi altisztet és fertőtlenítőt állította. A szegényházban elhelyezettek élelmezésére 1927-ben 60, 1930-ban 100 és 1932-ben 150 pengő havidiját fordít. Jelenleg 5 férfi és 13 nő van a szegényházban elhelyezve. A szegényháziak ellátását a község bírója állandóan ellenőrzi. 1930-ban a szegényházat a község kibővítette.

A külső, tehát a szegényházon kívüli inségesek ellátására kezdettől fogva, de különösen 1930 óta rendszeres segélyezési akciót szervezett a község az inséges szenvedőknek. Hetenkint burgonyát, tüzelőanyagot s sokszor pénzbeli segélyt is adott.

1932. óta különösen télen az inséges családok férfitagjait oly módon segélyezi, hogy 2 napi, a családtalan férfiakat egy-napi munkához juttatja hetenként. Ezeknek napszámberé 2 P 50 fillér. Férfi munkaerővel nem bíró családok tüzelőanyagot és kenyeret kapnak. Ily módon való segélyezés a községnek éventént mintegy 80–90 ezer pengőjébe kerül.

A községi segélyezéshez kapcsolódik a Weisz Manfréd gyár által a Ferencz utcában fentartott népkonyha is, ahol éventént mintegy 70–80 ezer ebéd kerül kiosztásra. A népkonyha fenntartásához Csepel község is hozzájárul azzal, hogy a személyzetet fizeti és helyiségről gondoskodik.

Ezekhez járul az is, hogy a Stefánia Szövetség közvetítésével a csecsemők és szegény gyermekek naponként tejet kapnak. Erre a község mintegy 2000 pengőt áldoz éventént.

Mindaz az áldozatkészség azonban, a Horthy Miklós kormányzó nevének nyomorakciójából 1932-ben a csepeli nyomorgóknak juttatott 10.000 pengővel együtt, melyből különösen lábbelít adtak a szegénységnek, csak egy kis enyhítő csepp a nyomor tengerében.

Az első vágóhid Csepelen 1906-ban épült a m. kir. víz-műtelep szomszédságában, azonban a pénzügyminisztérium bakteriológusai egy alkalommal bacillust találtak a vezeték vizében s megállapították, hogy azok csak a közelben levő vágóhid

szennyvizéből szivároghattak át a telep kutjaiba. A pénzügyminiszter a vágóhid elhelyezését elrendelte. Így létesült a Kis Zsidó sziget szomszédságában, a Kis Duna partján a mai vágóhid, mely gépi berendezésével a legmodernebb vidéki vágóhidak közé tartozik.

A Hősök szobra a szent Imre téren Csepel község közönségének áldozatkészségéből állítottatott fel. 1929 augusztus hó 15-én Horthy Miklós kormányzó jelenlétében nagy ünnepség keretében leplezték le. Alkotója Homonnay Jenő szobrászművész. Felállítása 28000 pengőbe került. Az emlékmű alá a község előjárósága és a képviselőtestületi tagok nevével ellátott okmányt helyeztek el. A »Magyar Feltámadás Szobra« nevet viselő emlékmű leírása a következő: Hungaria asszony bilincshez vert kezekkel áll a talapzat közepén, előtte törött zászlóval elesett, haldokló hős, balról egy ifju (levente) fokost ragadva gyürközik a harcra, jobbról egy kis gyermek oldozza Hungaria béklyóit. A multat, jelent és a jövőt szimbolizálja. Elől a talapzaton a felírás olvasható: »Leszámolunk«. A talapzat jobb és baloldalán 132 csepeli illetőségű hősi halott neve olvasható, a hátsó részen pedig a felállítás dátuma. A szobor bronzból, a talapzat budakeszi kőből készült. Teljes magassága 7 méter. A szobor előtt a talapzatban felállított örökmécses van.

Weisz Manfréd báró szobra a gyár területén, a tisztviselői irodák előtt, Korbulyi Károly gyárigazgató indítványára; a gyári kaszinó tagjai, az egész tisztviselői kar és a család bevonásával állítottatott fel 1925-ben.

A Szt. Imre-tér (Templom-tér) 1910 előtt csupa akáccsal volt beültetve s kelet felé; a templomtól, a Fák alja piacul szolgált. A nyugati felét 1910-ben parkirozták, 1929-ben pedig a Hősök szobrának teleplezési ünnepélyére a község képviselőtestülete majdnem az egész területét díszterré alakította át, csak kisebb részében épített barakokat a piaci árusok részére.

Az új temető. Mivel a régi temető nagyobb részét a vámentes kikötő kormánybiztossága kisajátította, 1920-ban a község az alsó határban, a Háros dülő mellett nyitott egy új temetőt s egy kertész, lakást, 5 halottra modern ravatalazó helyiséget és egy boncoló szobát is építtetett. A régi temető halottainak nagy részét exhumálták és az új temetőbe temették el.

Csepeli takarékpénztár. Néhai Beck Lőrincz volt bírósági és Leszkovics Gyula főjegyző alapítása. Alakult 1911-ben 150 ezer korona alaptőkével. Egy részvény névértéke volt 1000 korona. Konservatív, ovatos vezetésének köszönhető, hogy a háboru utáni nagy pénzromlást saját erejéből túlélt.

Soroksár-Haraszti-Taksonyi Takarékpénztár Csepeli Fiókjá Csepelen 1898 óta működik.

A hivatásos takarékpénztárakon kívül a háboru óta nagyon elszaporodtak az asztaltársaságok keretében alakult, felsőbb jóváhagyás nélküli **takarékegyletek, (spóregyletek).** Ezen, lát-

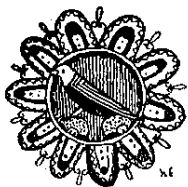

szólag a hitelkielégítést szolgáló alkalmi alakulatok, többnyire súlyos kamatok mellett (24–30 százalékra), egy évi törlesztés kölcsönöket adnak a megszorult tagjaiknak, ha hetenként bizonyos összeget, mint betétet a közös pénztárba befizetnek. Év végén, többnyire társasvacsóra keretében — a befizetett tőkét (betétet) a tagok visszakapják, a kamatnyereséget pedig önmaguk közt arányosan felosztják. Új évkor a társaság újból megalakul. Jelenleg 10–12 ilyen takarékegylet van a községben, a háboru előtti csak egy-kettő működött.

Mozik. A legelső vetített képeket Pflum György nevű egyén, a Mária utcai sarokházban levő ugynevezett Szeltner féle házban mutatta be. (Hol most a Szeltner testvérek mézsárszéke van). Ezen helyiségét megnyitotta 1908-ban, de rövid idő múlva e vállalkozás megszűnt.

A háboru előtt Csepelen már 4 mozi is működött. A háboru és a forradalmak alatt kettő megszűnt. 1918-ban megnyílt a munkásotthon mozija. Egy darabig a másik két mozi-val együtt jövedelmezőleg működött, de mivel a kiadott mozi-rendeletek szerint a mozitulajdonos, illetve a mozi-használó csak hadirokkant, hadiözvegy és községek lehettek, működését beszüntette; a másik két mozi pedig a jogot egy-egy hadirokkantnak, illetve hadiözvegynek engedte át. A mozi-rendelet után üzembevett két mozi az Apolló és Korzó-mozi közül az egyik, a Korzó-mozi engedélyese 1928-ban a Kulturház vezetőségével megegyezett abban, hogy bizonyos évi haszonélvezet mellett az üzemét beszünteti. Ezen időtől kezdve Csepelen csak két mozi működik, mely a község kulturális igényét teljesen kielégíti.

A Kulturház mozijában, minden hónapban a tanuló ifjúság részére, csekély díj ellenében oktató filmet mutatnak be, de a kormány tekintettel a nagy szegénységre, 1932-ben beszüntette.

Társadalmi egyesületek.

A Csepeli Felebaráti Szeretet, Temetkezési Egyesületnek az adott léte, hogy a 80-as évek nagy gazdasági válsága idején — midőn a gabona árak oly alacsonyok voltak mint napjainkban. Stecker Adám nevű csepeli földművesnek nem volt annyi pénze, hogy elhunyt feleségének koporsót vehetett volna s csak nagy nehezen kapott kölcsönt, melyen feleségét el tudta temetni. Ez adta meg többeknek köztük a már többször említett Petz Ferenc bírónak azt a gondolatot, hogy a soroksáriak példájára temetkezési egyesületet alakítsanak. 1886-ban Vadkerti plébános elnöklete alatt tartották az alakuló gyűlést s már 1887-ben szeptember 12-én 300 tagjával alapszabályszerűleg működött. Kezdetben a temetkezési segély 25 forint majd később 35 forintra s így tovább emelkedett. A háboru előtt már 39499 korona betéttel rendelkezett. Az egyesület a háboru első éveiben 40 ezer koronás hadikölcsönt jegyzett, de még ezen kívül is volt neki 21231 koronát kitevő készpénze is, vagyis 61704 korona értékű vagyona. Közvetlen a kommun után ezen összeg 20552 koronára apadt le. A pénz fokozatos elértéktelenedése után a pengő számítás kezdetén az egyesületnek már csak 1152 aranykorona volt az összes vagyona. — Jelenleg a tagok száma 850 körül van, kik hetenként 20 fillér tagsági díjat fizetnek. Minden elhunyt után most 180 pengő segélyt utalnak ki. 1929-ben 4000 pengőért egy új temetzőkocsit, zászlókat, lámpákat, stb. vásárolt.

Első Csepeli Harcos, Betegsegélyző, Temetkezési és Jótékonyági egyesület. (Hadastyánok) Kezdetben csak fiókja volt a pesterzsébeti e nemű egyesületnek. hova a tagokat Elm Gyula kőműves és Gróman nevű gyárímunkás toborozta. Kezdetben gyűléseit is ott tartotta. 1925 október 5-én Némethy Jenő járási főszolgabíró védnöksége alatt Csepelen is megalakult az önálló egyesület. Tagjainak száma a megalakuláskor volt 50, jelenleg 500 körül van. Az egyesület vagyona cca. 12.000 korona. A tagok betegségük alatt némi táppénzt, ingyenes orvosi segélyt, a gyermekágyas anyák ugyancsak orvosi és betegágyas segélyt, az árvák ruhát kapnak az egyesülettől. Elhalá-

lozás esetén a hátramaradottaknak 200 pengő temetkezési költséget fizet ki az egyesület és zenével, egyenruhás tagokkal, (hadastyánokkal) kísérteti halottját örök nyugalomra.

Csepeli Önkéntes Tűzoltó Egyesület ugyancsak a legrégibb egyesületek közé tartozik. Alakult 1891-ben, egyesületbe azonban még ekkor nem tömörült. Mint egyesületnek 1904-ben kezdeményezője Feurer Ádám volt, kit első parancsnoknak is választottak. Tagjainak száma a megalkuláskor 18 volt, jelenleg a tagok száma az elnökkel együtt 41. Van az egyesületnek az elnökön és alelnökön kívül 24 tagu választmánya, 1 orvosa, 1 ügyésze, 1 pénztárosa, 1 parancsnoka, 2 alparancsnoka, 1 szakaszparancsnoka. A legénység száma 56. Megalakulása előtt a lakók sok harangkongalásra szaladtak tüzet oltani. Az első nyomós tűzifecskendőjük fából volt s már az Ó-faluban is használták. 1893-ban ebből a fából készült fecskendőből lajkocsit csináltak s még most is használatban van. Az első szívósnymosó gépet, illetve tűzifecskendőt 1891-ben szerezték be a község költségén. Jelenleg a legmodernebb tűzoltófelszereléssel van ellátva. 1918-ban a község ház udvarán a felszerelés megóvására szerelték építettek ugyancsak a község költségére. 1925-ben nagy ünnepe keretében zászlót szenteltetett. A zászlóánya Niederkirchner Ferencné volt. Az egyesület megalapítása óta több tűzoltó versenyen vett részt. Kispesztén a járási versenyen 1926-ban elismerő oklevelet, 1927-ben Sashalmon ugyancsak oklevelet, 1928-ban Kispesztén, a vármegyei versenyen egy ezüst serleget nyert. Jelenlegi elnöke Benes Károly vendéglős, parancsnoka Unterreiner József, 25 éves szolgálati éremmel kitüntetett igen szorgalmas ügybuzgó ember, polgári életben okleveles kőművesmester.

E helyütt említésre méltó a **Lőszergyári Önkéntes Tűzoltó Egyesület** is. Alapítója és szervezője lovag Szekeres (Stern) Richárd kir. tanácsos, Ferencz József rend lovagja, (jelenleg Magyaróváron igazgató), az olasz tűzoltó-diszterem tulajdonosa. 1896 január hó 5-én alakult meg 10 emberrel. A gyár fejlődésével e létszám folyton emelkedett. 1904-ben már 100-on felül volt, a háboru alatt midőn a tűzveszedelemtől leginkább lehetett tartani, 360-ra emelkedett. 1924-ben a létszámot 130-ra apasztották s ma is a létszám e körül mozog. A háboru alatti átszervezés Rosta Géza főgépész (jelenleg mérnöki címet visel) érdeme, ki 1916-ban vette át a főparancsnokságot. Ő szerezte be az első benzínmotoros fecskendőt, 32 db. egyenkint 120 köbméter ürtartalmu földalatti beton víztartályt létesített, szertárakat építtetett, kibővítette a vízvezetéket, a földalatti vízcsepkeket földfelettiakkal cseréltette ki, a felszerelést lényegesen szaporította, a forradalom alatt fegyveres tűzoltóságot szervezett és őrszemeket állíttatott ki stb. A kommun alatti terror miatt neki is, mint a többi vezető gyári tisztviselőnek menekülnie kellett. Háboru után folytatta tevékeny munkáját. Erdemeinek elismerésül megkapta a magyar érdemkeresztet, a ka-

tonai jubileumi érmet, a II-od osztályu polgári hadiérdemkeresztet, a II-od osztályu 20 éves (tűzoltó) szolgálati érmet. A testület alparancsnoka Kotsits Rezső, kit szintén többféle éremmel tüntettek ki, A testület katonai szervezetű. A tiszték és a legénység 24 órás szolgálatot teljesítenek. Két tűzoltó a gyár 6 tűzoltókerületében, mint kerékpáros járőr teljesít szolgálatot, mely egyébként az összes alkalmazottaknál 7 órakor kezdődik. A legénység szakaszokra van osztva, Tagjainak száma 16 megfelelő tartalékkal. A legénység a tavaszi, nyári és őszi hónapokban naponként rendszer 1 órai gyakorlatot tart, télen pedig elméleti oktatásban részesül.

Csepeli Keresztény Kaszinó eredetileg Csepeli Kaszinó címen 1911-ben alakult meg 24 taggal, mélt. Cettner Sebő esperesplebános (volt székesfehérvári kanonok) Dr. Kanócz János községi orvos kezdeményezésére. Tagjai a megalakításkor kizárólag tisztviselők voltak. Jelenleg tagja lehet minden nagykoru tisztességes polgár. A mostani elnevezését a háboru után kapta. Elnökei voltak: Leszkovics Gyula községi főjegyző, Cettner Sebő plebános, Dr. Kanócz János községi orvos, Zoltán Jenő dr. állatorvos, Dr. Koncz János, jelenlegi elnöke Robl János c. kanonok.

Csepeli Polgári Kör Fürth Boldizsár földműves kezdeményezésére 1912-ben alakult, de olyan kevés tagja volt, hogy alapszabályszerű működésre nem tartották érdemesnek s csak, mint asztaltársaság tartott összejöveteleket. Közben kilört a háboru. Tagjai bevonultak a hadseregbe s a tetszhalott álmát aludta. Életre kelt 1921-ben Niederkirchner Ferenc hentes és mészárosmester felhívására, de két évig még mindig alapszabály nélkül tevékenykedett. 1912-ben Niederkirchner Ferenc elnöklete alatt végre alapszabályszerűen megalakult s 1923 július 16-án alapszabályait a miniszterium jóvá is hagyta. Célja keresztény, nemzeti alapon különösen a földművesosztály gazdasági, társadalmi életének előmozdítása, megbeszélése a tagok szórakoztatása. Evente szokássá vált a köri bál megtartása, melynek lezajlása után a tagok kolbászezésre jönnek össze. Kolbászt minden tag köteles magával hozni. Zászlót szenteltetett 1927-ben. Főszentelte Shvoy Lajos székesfehérvári püspök. Zászlóanya volt Niederkirchner (Scheffer) Józsefné.

Csepeli Kereskedők Köre. 1913 előtt az iparoskör tagja volt minden csepeli kereskedő, 1913-ban azonban Hermann József kereskedő ösztönzésére és elnöklete alatt külön tömörült. A háboru alatt stagnált. Életre hívta Nánay Károly 1922 december havában, ki a körnek elnöke lett. Helyisége a Lőke József féle vendéglőben van a Szt. Imre téren.

Hargita Egyesület. 1921-ben az erdélyi menekült ifjak asztaltársaságából alakult Hargita népe asztaltársaság címen. 1922-ben e címet Hargita népe egyesületre változtatta, jelenlegi alapszabálya 1926-ban Hargita Egyesület címen hagyatott jóvá. Célja az irredenta gondolat ébrentartása, az erdélyiek és a

velük rokonszenvezők összetartása, segélyezése. Tevékenysége hazafias ünnepélyek rendezésére, a trianoni igazságtalanság elleni agitálásra, kulturstélyeken, az iskolán kívüli népművelésben való részvételre irányul. A leventeoktatók többnyire belőlük kerülnek ki. A székely egyetemi hallgatók, az egyetemi zász-lóalj, a Ludovika Akadémia növendékei, és a Huba Bajtársi Szövetség cím alatt működő főiskolai hallgatók részvetele és közreműködése mellett minden tél folyamán nagy látogatottságnak örvendő táncmulatságokat rendez, mely párját ritkítja a maga nemében. Az első rabonbánja László Béla aktív százados volt, majd Gönczi János polgári iskolai tanár lépett örökébe. Jelenlegi elnöke Dr. Molnár Sándor kir. törvényszéki bíró. Örökös főrabobánja Dr. Koncz János községi főjegyző. Működését beszűntette.

»Hubások«. 1928 tavaszán kezdték működésüket a csepeli intelligencia vezetőinek támogatásával. Az akkori VIII. osztályos gimnázisták, érettségizett ifjak és főiskolások alapították. Első törzsfője Kosztolanszky Zoltán volt. A törzs csatlakozott az Országos »Turuk« Bajtársi Szövetséghez. Helyiséget a Kulturházban először az iparos körben kapott, majd 1933-ban a működését beszüntető Hargitta Egyesület helyiségét foglalta el. Tagjai tevékeny részt vesznek a kulturházi esték rendezésében. Sikerült bálákat, mulatságokat rendeznek. A bajtársi kör kebelében ismeretterjesztő előadásokat tartanak s ápolják egymás közt az összetartást, a bajtársi szeretetet. Jövőhagyott alapszabályuk van. A tagok száma 50–60.

Keresztény Polgárok Szövetsége Dr. Koncz János kezdeményezésére alakult. A községgel kötött szerződés értelmében 1923 óta intézi a Kulturház ügyeit és a fölött 40 éven keresztül rendelkezik. A kulturházban helyet nyert társadalmi alakulatok számarányuk szerint 1–2 taggal képviseltetik magukat a szövetségben; tagjai továbbá a szövetségnek a róm. kath., a református és az evangélikus egyházaknak mindenkorai lelkészei; Csepel község főjegyzője és a közgyűlés által beválasztott egyének. A szövetség hatáskörébe tartozik a Kulturház minden anyagi és erkölcsi ügye is.

A Kulturházban működik továbbá az Iskolán Kívüli Népművelési Bizottság is, melynek elnöke Dr. Koncz János községi főjegyző. A bizottság minden szeptember havában összeül és egész évre megállapítja a következő programot: megállapítja minden heti kulturst műsorát olyképen, hogy minden egyes kulturst megrendezését az iskolán kívüli bizottság egy-egy tagja vállalja p. o. egyik hónapban a polgári iskola, a másikban az elemi iskolák tanszemélyzete és növendékei, a harmadikban a keresztény szocialisták stb. szerepelnek. Az előadások alkalmával egy-egy tanár, tanító konferál.

Csepeli Iparosok Köre azon társadalmi alakulatok közé tartozik, mely szintén a Kulturházban kapott helyiséget. A kör Weincziller György és Szalay József hentes és mészáros mes-

terek kezdeményezésére alakult a csepeli kereskedők bevonásával 1906-ban, mikor is a Csepeli kereskedők és Iparosok Köre nevet viselte. Később a kereskedők önálló kört alakítottak. 1923-ban augusztus hó 12-én Prohászka Ottokár megyés püspök fővédnöksége, Kovács P. Józsefné szücsgyáros nejenek zászlóanyasága mellett, Szigeti Béla okl. kőművesmester elnöksége alatt, ki jelenleg is elnöke a körnek, az egész községnek részvetele mellett fényes zászlószentelést rendezett.

Csepeli Általános Ipartestület. Megalakult 122 taggal 1910-ben. Békéltető bizottságának alapszabályait 1912-ben hagyják jóvá. Első elnöke, Niederkirchner Ferenc hentes és mészáros mester volt, jelenlegi elnöke Tatai Károly villanszerelő mester. 1933. év végén a köteles tagok száma cca. 550. Háza nem lévén, folytonos lakásváltoztatásnak volt kitéve. Unterreimer József kőművesmester elnök indítványára — kit higgadt magatartása, szorgalma és igazságérzete miatt három ízben is elnöknek választották — házalapot létesített. Házalapja amely gyűjtésből eredt, cca 4000 pengő. Ebből vásároltak az Erzsébet utcában egy házat, melyet átalakítva, bérbeadnak. Az átalakításhoz egyes iparosok ingyen munkával és építőanyaggal járultak.

A háboru alatt Schmidt Mihály pékmester volt a testület elnöke, mikor is a hadbavonult szegény iparosok családtagjainak megsegítésén sokat fáradozott. A kommun alatt önként felüggesztette működését. Vagyontát Benes Károly akkori elnök őrizte meg.

Művezetők Országos Szövetsége 566. Kerületének Fiókja. mely Művezetők Köre cím alatt ismeretes, Hauschild Lipót gyári művezető buzdítására alakult 1912-ben 27 taggal. Kezdetben bérelt helyiségben üttette fel tanyáját, 1918-ban azonban a tagok és a központ nozzájárulásával Erzsébet utca 64. szám alatt házat vásárolt s azt az egyesület céljaira átalakította. A tagok szórakoztatására van biliárd asztala, teke pályája, olvasóterem. Tagjainak száma körülbelül 60. A Kör azonban csak névleg áll fenn. Tagjai nem látogatják, a helyiségét a MOVE-nak adták ki.

Árpád Kerékpár Kör. Eredetileg Pesterzsébeten 1896-ban alakult Nürnberg Ferenc pesterzsébeti asztalos kezdeményezésére. Az alapító halálával a kör stagnált. 1923-ban Kivágó Zsigmond csepeli cipésmester elérte a kör alapszabályait s annak alapján működött s működik jelenleg is. Tagjainak száma 25. Helyisége Niederkirchner János Szt. Imre téri vendéglőjében van, hol „görgön” téli tréninget is tartanak. Van 600–700 kötetes könyvtára. Sport és testnevelési lapokat járát. Az egyesület tagjai különböző versenyeken 3 serleget nyertek. 1927-ben 54.000 Km. távolságot futottak be, mely rekordért egy 60 cm. magas serleget kaptak, mint II. osztályu díjat.

A Gyári Kaszinót lovag Szekeres Richárd volt gyárigaz-

gató alapította 1920-ban. Időközben a tagok érdeklődése lanyhult, nem igen látogatták, de 1923-ban újból intenzív életet élt, 1930 óta pedig állandó látogatásnak örvend. Tagjai gyári tisztviselők.

A **Gyári kaszinói könyvtár** alapját 1913-ban néhány 100 kötetrel Weisz Manfréd br. gyáros vetette meg. Három csoportja van; magyar és német szépirodalom és szakirodalom. Az utóbbi munkák többnyire német nyelven íródtak. Jelenlegi kötetek száma 1900.

A **mankasóthos könyvtára** 1905-ben keletkezett. A különböző szakcsoportok könyveinek egyesítése után a kötetek száma 3500. A kötetek nagy része szociológiai és különböző szakmunka, de van különböző szépirodalmi és történelmi munka is.

Közkönyvtár. Az új kulturház felépítése után úgy a keresztény szakszervezetek, mint a Mária kongregációk, levették létesítették könyvtárakat. Ezeknek a kezelése azonban nehézkes volt. A Keresztény Polgárok Szövetségének választmányja elhatározta, hogy a Keresztény Kaszinó könyvtárával az említett egyesületek könyvtárát egyesíti és közös kezelési rendszert hoz be. A könyvtár kezelésével a szövetség Péntek Gusztáv elemi iskolai igazgatót bízta meg, kinek ügybuzgalma fáradhatatlansága, ügyessége úgyszólván az egész község kulturális igényét kielégíti. Péntek Gusztáv ugyanis keresztül vitte a fővárosnál, hogy községünk részére nagymennyiségű könyvet engedélyezett; ezen kívül a földművelésügyi miniszterium könyvadományra is gazdagította a könyvtárt. Jelenleg körülbelül 2500 kötet könyve van. A könyvtárból minden csepeli lakos, kinek bejelentett lakása van, könyvet vihet ki. A község képviselőtestülete a népkultúra emelése céljából már 1900-ban és 1908-ban elhatározta, hogy népkönyvtárt létesít és mindkét esetben kimondotta, hogy könyvekért a földművelésügyi minisztériumhoz fordul, de kérésének nem volt eredménye.

A **keresztény szocialisták Vas és Fémmunkás szakszervezete**, mint a Budapesti Keresztény Szocialista párt helyi csoportja Csepel községnek egyik politikai alakulata. Kezdetben a Ferenc utcai volt kaszinó helyiségében tartotta összejöveteleit. Később a Fő-úti Molnár féle vendéglőben bérelt helyiséget, végre 1920-ban szintén a Kulturházban kapott helyiséget. Alapszabályait 1920 tavaszán hagyták jóvá. Létesítői és mozgatói Róbl János c. kanonok és Dr. Konecz János községi főjegyző, Vida István gyári munkás voltak; de különösen nagy érdemeket szerzett lelkes buzdításával a szervezet létrehozásában Dr. Bittner János hitoktató, jelenleg püspöki titkár. A proletár diktatúra után fellángolt hazafias gondolkodás és érzés azonnal 150 vas és fémmunkást terelt e keresztény egyesület kötelékébe, kik közül nem egy az előtt lelkes híve volt a szociál-demokráciának. Ez a szám évek múlva 300-ra emelkedett. Sajnos, mint minden keresztény szervezkedésnek

úgy ennek is csak szalmaláng volt a melegítője. 1930-ban már csak 25 fizető tagja van. A tagok összetartása lelohadt, szétszedtek, indokolás nélkül elmaradtak s feléje se néznek a szervezetnek. 1924-ben szept. 7-én a többi társadalmi szervezet példájára zászlószenteléssel pecsételte meg a nagy lelkesedést. A zászlóanyja József főherceg felesége Augustya főhercegnő volt. Igen előkelő közönség jelenlétében a zászlószentelést Prohászka Ottokár püspök végezte.

A **Keresztény Ifjak Egyesülete** ugyancsak 1920-ban létesült, mint a budapesti ilyenmű egyesületnek tagja. Kezdetben még a Jézus Társasági atyák is felkeresték az ifjakat és oktatásban is részesítették, de az egyesületet a vezető társadalmi szervek mindinkább elhanyagolták; vezetésére a központ minden igyekezete dacára sem kapott alkalmas egyént s így az összetartó erő hiányában az egyesület működése megszűnt.

Kath. Ifjúsági Egyesület a megszűnt »Keresztény Ifjak Egyesülete« helyett létesült 1932-ben. Létrehozta Róbl János c. kanonok-plébános, a kath. érzés, hit, gondolkodás ébrentartása céljából. Az egyesület jelenlegi vezetője Mailáth János rk. hitoktató.

Nemzeti Egység Pártja, mint politikai párt új alakulat Csepelen. A négy évig tartó világháború után, az átkos trianoni diktátumok hatása alatt közismerten szörnyű megpróbáltatások szakadtak a nemzetre. Már-már úgy látszott, hogy sorsunk betelt. A mérleg serpenyője azonban Rothermere lord és Mussolini segítségével az idegenben már kezd javunkra válni. Vállvetett munkával a magyar feltámadásáért itthon is kell küzdeni. Itthon a sok kísérlet után Gömbös Gyula miniszterelnök azzal a kemény elhivatottság érzésével és tudatával vette kezébe a nemzeti zászlót, hogy az áldatlan gyűlölet, egyenlenség, osztályharcokkal szemben, a nemzeti feltámadásért egységes frontba tömöríti a nemzetet. Csepelen 1933. június 18-án történt meg a zászlóbontás. Az alakuló gyűlésen Háray Gyula központi községi elnökön kívül Rákossy Zoltán polgári iskolai felügyelő-igazgató, dr. Konecz János főjegyző világitották meg a nemzeti egységnek egy egyéni, mint nemzeti szempontból való nagy horderejét. Gömbös Gyula miniszterelnök által, mint vezér által a következők kaptak megbízást: Háray Gyula áll. elemi iskolai igazgató, mint községi központi elnök, Fekete Kálmán polg. isk. tanár, mint községi központi titkár. Községi elnökök lettek: Trifán Miklós kormánytanácsos, miniszteri segéd hiv. igazgató, Németh Ferenc áll. isk. tanító és ezenkívül főbb alelnök és titkár. A megalakulás óta erős lendülettel folyik a munka, hogy nem eredménytelenül, azt mutatja az 1933 október 8-án tartott népgyűlés, mikor megállapították azt, hogy a párttagok száma már 2000-re emelkedett.

A **Keresztény Gazdasági és Szocialista Párt** csepeli szervezete 1931. április 12-én alakult meg Hajdinyák Sándor polg. isk. tanár tevékenysége folytán. Elnökül: Szelig Jakab rk. is-

kolaigazgatót választotta meg, míg főtitkárukl Hajdinyák Sándort, helyettes főtitkár lett Takács József. Titkárnak: Lehoczky Vilmost, jegyzőknek Odry Pált és Forró Ferencet választották meg.

A második politikai egyesület a **Csepeli Szociáldemokrata Párt**, mely 1905-ben létesült a Fő ut. 1. szám alatti vendéglőben, de már megalakulása előtt is a szociáldemokrata érzelmű építőmunkások (kőművesek) itt tartották összejöveteleiket. E politikai párt helyi csoportjai közül szintén 1925-ben először a vas és fémmunkások szakcsoportja, majd az építőmunkásoké alakult meg. Mindkettőnek helyisége a József utca és a Mária utcai (Szeltner féle mészárszék helyén lévő), sarokházban volt s csak később jutott a mai helyére. (Lásd a Munkásotthon fejezetet.)

A szociáldemokrata párt mindjárt a megalakulása kezdetén nagy agitációval kezdte meg működését, ugyszólván az egész csepeli munkásságot beszervezte, szervezetlen munkást maguk közt meg se tűrtek, sőt a gyár vezetőségénél kivitték azt is, hogy szervezetlen munkást ne vegyenek fel. Kitarító munkájuknak, összetartásuknak, de egyben az agitációs tevékenységükkel párosult terroruknak eredménye az lett, hogy már a háboru kitérése előtt döntő befolyást gyakoroltak a község egész sorsára s összes ügyeire, ugyanis a községi képviselőtestület tagjainak jó nagy része szociáldemokrata lehetett. Természetesen az őszirózsás forradalom és a proletár diktatura alatt teljesen magukhoz ragadták az uralmat. E két fordulást alatti előttük nem szimpatikus egyéneket s mindazokat, kiknek ellenállására számíthattak, félretolták s különösen a proletárdiktatura alatt meg is fosztották s teljesen maguknak tartották meg. Ezen hatalmi tulkapástól eltekintve tényként szögezhető le az, hogy oly kegyetlenséggel, mint az ország nagy részében Csepelen nem léptek fel. Köztudomásu dolog, hogy az egész kommun alatt, komolyabb baj, kellemetlenség a tők és gersli évésen, a nagy nyomoruságon kívül, magában a községben nem volt. Nagyobb terrorral csak a gyárban működtek s ott is inkább a Budapestről és vidékről jött kommunista vezérek és munkások, kiknek volt köszönhető az is, hogy a szociáldemokrata párt rövid idő múlva a hatalmat átengedte Kun Bélának, ugyanis a csepeli gyári munkások szavazata döntötte el a teljes balrafordulást. A helybeli munkások a szavazás előtt egy héttel még az egyik Erzsébet utcai vendéglőben, a jelenlévő kommunistákat kegyetlenül elverték.

A proletár diktatura kezdetén a kommunista vezérek uszítására a gyár többi tisztviselőjét, mérnökét, üzemvezetőjét, kik idejében nem tudtak menekülni, inzultáltak, de komolyabb bajuk ezeknek sem történt. A csepeli szociáldemokraták hőhérai közül egyik másik inkább a szigettségben kegyetlenkedett. Így többek között egy Kertész Mór nevű szociáldemokrata, ki a csepeli fagyasztási szövetkezet csuzdájának volt a vezetője,

Ráckeven többeket, köztük egy háboruból hazatért fiatal katonatisztet is, mint a proletárdiktatura által felállított forradalmi törvényszék vezetője kivégeztetett, mint vélt forradalmárt. E bűnéért 1920-ban felakasztották.

1919 május 1.-ét a kommunisták fényesen akarták megülni. A csepeliek gipszből művészekkel munkát-dicsőítő szobrokat készítettek, azokat terhes (stráf) kocsiakra rakták s e szobrokkal, lovas bandérium és zenészó mellett járták be Budapest utcáit a városligetig, de nem valami tulságos lekesedéssel. A kommunismus kitérése kezdetén a gyári alkalmazottak jó nagy részét besorozták a vörös hadseregbe s a harctérre is küldték. Hogy milyen eredménnyel: közismert. Csepel község lakosságát is felszóllították az önkéntes jelentkezésre; csekély eredménnyel. Természetesen, mint az egész országban ugy Csepelen is a közállapotok teljesen lezüllöttek. A pénz teljesen devalválódott. A kommunista „fehér pénzt,” senki sem akarta elfogadni, még maguk a kommunisták sem. A község pénztára teljesen kiürült. A kommunista tanácsban napról-napra folytak a csatározások s a jobb érzésűek, belátásuak, átkozták a napot, amely szülte a szörnyü nyomoruságot. A munkás otthonban folyt a sok üres beszéd, melyre boldog boldogtalant meghívtak, még papokat is. Marx tanai röpködtek a levegőben, mely iránt azonban senki sem érdeklődött, de meg se igen értették. Bár tiltva volt az alkohol fogyasztása, talán a háborut kivéve, soha se ittak annyit az emberek Csepelen, mint ebben a szomorú időben. Minden korcsma, vendéglő telve volt, hol zárt ajtók mögött, kisebb nagyobb porcellán bögrékből fogyasztották a theának keresztelt bort. Végre a kommunista s szociáldemokrata pártra rászakadt a mindnyájunkra keserves, szomorú augusztus hava: az oláh! megszállás. Kommunista vezérek nagy része érezve a veszélyt, megugrott, csak a kevésbé bűnös része kerülhetett bírói kézre, börtönbe, honnan nagyobb része rövidebb-hosszabb idő múlva kiszabadult, kivéve a fönlebb említett Kertész Mórt, akit a törvényszék halálra ítelt és még néhány bűnös társát, kiket azonban később a szovjet által elfogott magyarokkal cseréltek ki.

A Csepeli szociáldemokrata tagok száma állítólag 2200. (?)

Magyar Országos Véderő Egyesület, az u. n. **MOVE** 1920 márciusában Mihályi István ezredes kerületi karhatalmi parancsnok ösztönzésére Robl János c. kanonok-plebános, ki elnöke és Ivanovits Ferenc székesfehérvári tanító helybeli lakos, ki jegyzője lett az egyesületnek, továbbá Fekete Kálmán polg. isk. tanár kezdeményezték. Tagjai lettek főleg kezdetben azok a keresztény fiatalabb férfiak, akik a keresztény eszme és gondolat mellett harcolni, azokat diadalra juttatni, a keresztény tágok jólétét előmozdítani készek voltak.

1920. június 13.-án Fekete Kálmán elnöklöte alatt az ifjusági csoportot is megszervezték, mikor működésüket a sportra is kiterjesztették. Mindjárt működésük elején lefoglalták s

kommunisták által a mai vámmenteskikötő területén létesített és bekerített sporttelepet. Midőn a kikötő kormánybiztossága a területet birtokába vette a mai levante sporttelepen kezdte meg a nemzeti irányú sport fejlesztését. 1922-ben e sportoló csoportot magát a MOVE-től mintegy függetleníttette, tagja lett az ugyancsak MOVE kötelékébe tartozó Magyar Labdarúgók Szövetségének a Csepeli MOVE Sport Egyesület címe alatt. Futball csoportja 1924–25-iki országos MOVE versenyen elnyerte az országos MOVE bajnokságot, diszoklevelet, a bajnokok pedig 11 ezüst érmet, 1926-ban Veszprémben 3000 méteres futásban Krausz Illés nevű csepeli fiú nyerte el a bajnokságot Horthy Miklós kormányzó jelenlétében, 1927-ben elnyerte a ceglédi Olimpiai staféta bajnokságot, 1928-ban Sopronban ugyancsak Horthy Miklós kormányzó jelenlétében a stafétabajnokságot, ugyanitt Krausz Illés csepeli fiú 3000 méteres futásban ismét megnyerte a MOVE bajnokságot, midőn aranyérmet is kapott nemzeti színű szalagon. 1930-ban Mayer Ferenc a 3000 méteres futásban MOVE bajnokságot és 4x100 méteres staféta bajnokságot nyerte, innen aranyérmet és ezüst serleget hoztak magukkal. 1930–31. évben a MLSz. III. osztályu, 1932–33-ban II. osztályu bajnokságot nyerte el. Ezen bajnokság elnyerésekor is az egyesületet diszoklevéllel, a játékosokat ezüst éremmel tüntették ki. Jelenleg a csapat az I. o. amatőr csapatban játszik. Atléta szakosztály is igen szép eredményeket ért el a MOVE versenyeken. Több első, második, harmadik díjat nyert és az atléták arany, ezüst érmeiket kaptak. 1920-ban Szavay tábornok országos elnök a legnagyobb elismerését nyilvánította az egyesület felett. A község képviselőtestülete az egyesületet állandóan segítette s működését készséggel mozdította elő.

Országos Frontharcos Szövetség csepeli csoportja. Vitéz Borbély Maczky Emil t. huszárszázados, jelenleg borsodi főispán és gróf Takács Tolnay József ny. altábornagy a háboruban részvett és a csaták után életben maradt hősokeket az Országos Frontharcos Szövetségbe, a MOVE égisze alatt, mint központba fömörítette. Ezen országos központ felhívására Csepelen 1930. október havában Rajczy György B. v. I. honvédfőhadnagy kezdte meg a szervezet helyi csoportjának megalakítását. Vitéz Aronffy Mihály ny. ezredes és dr. Filó Gusztáv, továbbá Czeitler Károly alezredes, a helybeli frontharcosok és számos vendég jelenlétében 1931. február havában történt meg nagy ünnepelés keretében az alakuló gyűlés. Elnökké Isoó Jenő ny. csendőrnagyot választották meg. Ezenkívül választottak alelnököt, szervezőtiszteket, legénységi titkárt, pénztárost, 2 ellenőrt, ügyészt, orvost és 16 választmányi tagot.

A csoport célja a frontharcosokban az összetartást, a bajtársi együttérzést egyengetni, a háboru alatt legtöbbet szenvedetteknek istápolása, kenyérhez juttatása, szóval azok erkölcsi és anyagi támogatása, vagyis ugyanazon előnyökben való részesítése, mint amilyenekben a hadirokkantak részesülnek, mit

különböen is ujabban miniszteri rendeletek, a frontharcosokra is kiterjesztettek. A helybeli gyárak is a szövetség ez irányú felkérésére mindig a legelőzékenyebben eleget tettek a csoportnak, amennyiben munkások és egyéb kenyérekérésők alkalmazásánál a frontharcosokat mindenkor előnyben részesítették és részesítik.

A csoport előírt célját követve, már a szervezés alatt is a frontharcosok özvegyeinek és árváinak karácsonykor szeretetadományokat juttatott. A csoport szegény tagjainak istápolására pedig társas összejöveteleket, theaestélyeket, a Kulturházban mozgófénykép előadásokat, bált stb. rendezett.

Levente egyesület. 1924 tavaszán alakult azon célból, hogy az ifjuság testi-lelki nevelése továbbra is fejlesztessék. A szervezést dr. Koncz János községi főjegyző, mint a testnevelési bizottság elnöke és a központi járás testnevelési vezetője vitéz Keresztély János alezredes végezte, ki kezdetben napról-napra kijárt a megszervezésre. Első kinevezett főoktató Vass Béla áll. tanító volt, segítő társai voltak: vitéz Molnár Akos áll. tanító, vitéz Kelemen Viktor áll. tanító, Bokor Lajos gyári tisztviselő, Kribl Aladár gyári tisztviselő, Kutsa Géza közs. tisztviselő, valamennyien a háboru alatt tartalékos tiszttek voltak. Jelenlegi főoktató vitéz Molnár Akos, helyettese vitéz Kelemen Viktor, vitéz Pál Imre alezredes. A legelső levante egyesületi elnök dr. Zoltán Jenő állatorvos volt, jelenleg vitéz Mátray Kálmán rendőrfőfelügyelő. A III. sz. levante körzet vándordíjat háromszor egymásután megnyerték. Ezen vándordíjat Némedy Jenő v. főszolgabíró adományozta és véglegesen az egyesület birtokában van. A II. sz. vándordíjat, melynek végleges elnyerése függőben van, kétszer már szinte megnyerték. Az Országos Testnevelési Tanács dr. Koncz János főjegyzőt és vitéz Molnár Akost a testnevelés körül kifejtett érdemeikért éremmel tüntette ki. Az egyesületnek saját fúvós zenekara van.

A Szociáldemokrata Párt Vigalmi Gárdája 1912-ben létesült. A munkás otthon megvétele előtt a Benes féle vendéglőben (József ucca és Horthy Miklós utca sarok), tartotta összejövetelét. A vigalmi gárda gondoskodik a tagok szórakoztatásáról. Tagjainak száma 50–60. A tagok önművelődésére sok gondot fordítanak. Az alkoholtól ugyszólván teljesen tartózkodnak. Az otthon színpadán hetenkénti nívós előadásokat tartanak s arról a szakértők is elismerőleg nyilatkoznak. A budai színpad, a Miklósi féle kispesti színtársulat évenként többször tart előadást a gárda tagjainak bevonásával, sőt a Király színház tagjai is gyakran szerepelnek, kiket a munkás-otthon-szövetkezet díjazásban részesít. 1933 március havában a vigalmi gárda jó nagy része a vezetőséggel összekülönbözött s ezek beléptek az Iparos Körbe.

Csepeli Testedzők Köre. Cs. T. K. 1912-ben alakult. Minden évben több versenyt rendez és azokon részt vesz. Gyakorlataikat a Kertvárosban a kikötő kormánybiztosságától 15 évre ki-

bérelt telken végzik. E kör kebelében boxoló egyesület is létezik. Tagjai nagy részének bajnoki címe van.

Gyermekbarát egyesületet ugyancsak 1912-ben szervezték meg. Ezen egyesület működését 1922-ben a kormány beszüntette, most csak egy perselye van az otthonban s az abba folyó pénzt az egyesület központjába küldik be.

A munkás-otthonban a tél folyamán alatt, különféle **tanfolyamokat** is rendeznek. E tanfolyamok szeminárium jellegűek. Van felső és alsó tagozata. A felső tanfolyamokon a tagok szakismeretét bővítik. Nyelveket, többek között az esperantó nyelvet is tanulják. Az utóbbinak 120–130 hallgatója szokott lenni. Tanárok nagyobb részt az elveik miatt az 1920–23. közti állásuktól megfosztott tanárokból kerülnek ki, kiket a párt fizet. Az alsó tagozatban a tagokat írni, olvasni, számolni tanítják. Gondoskodnak a tagok szórakoztatásáról is. A gyakori táncmultságokon kívül, szüreti multságokat, társasjátékokat rendeznek. Van 7 billiárd asztala, 11 sakk- és 86 dominója. Az otthonnak saját italmérése, s rendes vendéglője is van.

Weisz Manfréd Dalárda. Alapította 1907. november 3-án, lovag Szekeres (Stern) Richárd volt gyárigazgató. Első védnöke volt néhai csepeli Weisz Manfréd báró. Megalapítása óta a következő versenyeken szerzett babérokat: 1911-ben a rákosligeti dalosversenyen 3 díjat nyert köztük egy ezüst serleget; 1912-ben a budapesti orsz. dalosversenyen a III. csoportban a 3. díjat és ugyancsak egy ezüst serleget nyert. A háború alatt működése szünetelt. 1916-ban újra alakult Riedel Károly főmérnök elnöke alatt. 1927-ben a szegedi Országos dalosversenyen a II. csoportban a II. díjat, 1929-ben Debrecenben tartott országos versenyen szintén a II. csoportban a 2. díjat nyerte el. Jelenlegi védnöke csepeli Weisz Manfréd fia Jenő báró. Diszelnöke Korbulyi Károly gyárigazgató. Elnöke Krecsméri Vladimír főmérnök. Karnagya Ujj György országos karnagy.

Iparoskór dalárdája 1931-ben alakult. Vezetője Janczer Pál rk. kántor.

Neményi Papirgyár Dalkör alakult 1929. júliusában. A hazafias alapon álló dalkört Hanák János és Tóth János munkások szervezték meg. Védnöke Neményi József gyáros. Első karnagya Kovács Dezső Weisz Manfréd gyár tisztviselője volt.

Nemere Dalkört 1924-ben néhai Paal Károly erdélyi menekült ifjú alakította a Hargita-egyesület kebelében. Az irredentizmus lelkes terjesztője volt. Jelenleg nem működik.

Munkás-Otthon Dalárdája, az otthon fennállása óta állandóan működik. A győri dalosversenyen egy ízben diszoklevelet s másod ízben ezüst serleget nyert.

Zenekedvelők egyesülete. 1924-ben alakult egy néhány tagból álló kisebb zenekar. Ennek fokozatos fejlődése arra készítette Robl János c. kanonokot, Fekete Kálmán polg. isk. tanár, Farkas Dezső gyári mérnök működő tagokat, hogy a műkedve-

lőket egyesületbe tömörítsék, ami 1926-ban meg is történt. Vanak alapító és működő tagok, az utóbbiak 30–35-en. A zenekar szerepél minden hazafias ünnepélyen, kulturversenyt is ad. Karmestere Farkas Dezső, de több ízben már dirigált Fekete Kálmán is.

Említésre méltó, hogy Csepelen a zene, ének kultiválása nem új keletű. Az igricek, hegedősök Árpád és nemzettsége előtt bizonyára gyakran pengették a lantot és énekeikkel dicsőítették a nagy honszerzőt. Nyáry Albert báró a „Századok” 1874-iki számában közli: hogy „Beatrix királyné cigányával Csepelen kopzon játszatott.” Dr. Csánky Dezső, Mátyás udvara c. munkájában írja, hogy Beatrixnek külön zene és énekkara volt. Számukra 1490-ben 835 aranyforintot utalt ki. Ezek bizonyára megfordultak Csepelen, a solymozó mulató, zenekedvelő királynővel.

Kulturházi műkedvelő gárda. A régi Kulturházban dr. Koncz János főjegyző és Lehoczky Vilmos tanító kezdeményezésére alakult 42 taggal. 1926-ban félreértések miatt bomladozott, 1927-ben újra éledt és egy darabig intenzív működést fejtett ki Bokor Lajos gyári tisztviselő rendezése mellett. Szindarabokat, zenés operettekét nagy sikerrel adtak elő. Különösen nagy sikert értek el 1932. október 7-én a Kacsóh Pongrác »János vitéz«-ének előadásával. A darab előadását háromszor kellett megismételni. A darab fényes színrehozatala körül kiváló érdemei voltak dr. Lokey Béla közleg. jegyzőnek. Perényi Gabriella csepeli lakos operaénekesnő és Zemann Márta ugy szép énekeikkel, mint játékkal a közönséget magukkal ragadták. Az éneket a zenekedvelők egyesülete kísérte Fekete Kálmán tanár vezényletével.

Csepeli Iparoskór műkedvelő csoportja. 1932 március havában a szociáldemokraták műkedvelő csoportjának 35–40 tagja kivált és működését az iparoskörnek ajánlotta fel. Az ajánlatot elfogadták. Azóta hetenként a játékban gyakorlott és tehetséges műkedvelők egymásután adják elő a jobbnál-jobb színműveket, operettekét. A Színházi Élet által 1933-ban rendezett országos műkedvelői versenyen a »Krétakör« című darab egyik felvonását oly sikerrel adták elő, hogy a zsűri a verseny vándordíját, egy arany serleget nekik ítélte meg.

Csepeli Vöröskereszt fiókegyület az országos szervezet kötelékében dr. Koncz János főjegyző 1932. április 18-án szervezte meg. Az alakuló gyűlésen elnöknek Háray Gyulát, társelnöknek dr. Koncz Jánosnét, alelnöknek dr. Lokey Bélát választották meg. A fiókegyület megalakulása óta több választmányi ülést tartva, tevékenységét taggyűléseken fejtette ki. Ezenkívül anyagi erejét virágnap, theaestély, mozinapok rendezésével növelte. A befolyó jövedelmet a háború sebesültjeinek, a hadiözvegyek, a hadiárva felkarolására, istápolására fordítja. Programjába vette továbbá (sőt már a Kossuth Lajos utcai elemi iskolában 1929–30. iskolai évtől már működik is) az Ifjusági Vöröskereszt

szervezését is, szegény gyermekek felruházása és fogainak megmentése, továbbá a charitási tevékenység iránti hajlam, a magyar testvéri szeretetnek a gyermeki szívekbe való plántálása céljából.

Szociális Misszió Egyesület a II. egyházközség kebelében alakult meg 1929-ben s kötelékébe tartozó nők teaestélyek rendezése alkalmával befolyt összegeket a szegények gondozására fordítják.

Végül említésre méltó az is, hogy 1933. őszén Fekete Kálmán a II. egyházközség orgonaalapja javára nagyszabású hangversenyt rendezett, melynek műsorán szerepelt József kir. főherceg által írt és Fekete Kálmán által megzenésített »Nemzeti dal«. — Az énekszámot Fekete Kálmán által betanított alkalmi vegyeskar énekelte nagy sikerrel. Az ált. szólót Zeman Márta énekelte.

Említésre méltó az is, hogy a gyári tűzoltó egyesületnek 1902. óta, a csepeli leventéknek pedig 1925. óta **füvöszenekaruk** létesült. Az utóbbiak minden hazafias ünnepen kivonulnak.

Csepeli 96-os „Sólyom” cserkészcsapat. Létrehozója és jelenleg is lelkes parancsnoka Gönczy János polgári iskolai tanár, a szeretett „Jani bácsi”. 1919-ben elvégezvén a cserkész-tiszti tanfolyamot, már 1920. novemberében a polgári iskolai tanulókkal és néhány ifjával, kik az előtt a pesterszébeti „Turul” csapat tagjai voltak, kezdte meg működését. Török Jenő polg. iskolai igazgató ugyancsak lelkes, megértő támogatója lett az új intézménynek. A csoport tagjainak száma 1920. novemberében 12 volt, de még ugyanazon évben 20-ra szaporodott. A csoport 13 évi fennállása óta, ugyanannyi táborozáson volt és résztvesz minden országos cserkész mozgalomban. Az 1929. évi megyeri nagy táborozáson öt versenyben az első lett, melyről a csapat oklevelet is kapott. Táborozását minden évben más és más helyen tartja, hogy tagjai az országot lassanként teljesen megismerjék. A csoport képviselve volt az 1929-ik évi nagy angol jamboreen is, melyről szintén nyert oklevelet. A parancsnok 1929-ben vízicserkész-csapatot is létesített. A fiuk maguk készített csónakon járják a Dunát, Tiszát. Jelen volt a csapat 37-es létszámmal az 1933. évi gödöllői világjamborén. X. altáborban Gönczy János parancsnoksága és a fentebb említett cserkész-tisztek vezetése alatt. Résztvett a jamboreen a botzászló felverési versenyben és a csepeli cserkész vízbemutatón az utóbbin 20-as létszámmal. Az első víziórs 1929-ben alakult meg Puskás Zoltán vezetésével. 1931-ben már víziversenyen is szerepelt. E víziórs, 1929-ben egy ladikos, 1930-ban egy tíz személyes nagy órsi csónakot készített. 1931-ben már több víziórs volt s ezek mindegyike egy-egy Lenci típusú csónakot épített. 1932-ben a csapat egyes tagjai kajakra tettek szert. 1933-ban a csónakok, ladikok, kajakok számára a Kulturházban évenként rendezni szokott cserkészünnepély. (tábor-tűz) jövedelméből és adományokból összegyűlt cca 850 pengőn.

fát, deszkát stb. vásároltak és abból Müller János s tiszt terve és irányítása mellett a Soroksári Dunaág és Strandfürdő mellett egy L alakú díszes csónakházat építettek. Az épület teljesen a fiuk kézimunkája és felépítése mintegy 1000 munkaórába került.

A 813. számú Ottokár Püspök cserkész csapat alakult 1930. szeptemberében 26 fővel a II. körzeti róm. kath. egyházközség keretén belül. December havában Fürcht Ferenc tanító vezetésével megszervezték az apród cserkészcsapatot is. Az első cserkészavatás 1931 február havában folyt le dr. Bütner Ferenc püspöki irodaigazgató cserkész-tiszt jelenlétében. A csapat létszáma 92 fő. Felvételre a jelentkezés napirenden van, de a felvételt 1933. szeptember óta elegendő kiképzőtiszt és anyagi gondok miatt, be kellett szüntetni. A csapat keretén belül tevéte-szakasz is van, ezek kiképzését Forró Ferenc tanító végzi. Csapatfelszerelésre eddig 1300 pengőt adtak ki.

1931. nyarán 3 hétig Pázmádon, 1932-ben ugyancsak 3 hétig Mándokon (Szabolcs vm.) nyaralt a csapat. Az utóbbi helyen özv. Gróf Forgách Lászlóné jóvoltából, az ő birtokán táboroztak a Tiszához közel, ki a csapatot minden jóval ellátta.

1933. évi gödöllői világjamboreen 18 taggal vett részt. A Dunán többnapos kirándulásuk volt 1932–33. év nyarán. Parancsnokuk Markó Gyula plébános, püspöki tanácsos.

A 815. számú IV. Béla cserkészcsapat. 1930 november havában alapította Tomecz József csepeli rk. káplán és Béressy Sándor rákospalotai cserkész-tiszt. Szervezte az I. kerületi róm. kath. hitközség szervezőbizottsága, melynek tagjai Török Jenő polg. isk. ig. dr. Steiner Vilmos orvos, Péntek Gusztáv áll. isk. ig. Mátray Kálmán rendőrfelügyelő, Janczer Pál rk. kántor. A csapat tagjai túlnyomórésztben iparostanoncok, kik az Erzsébet-uti iskolában tartják összejövetelüket. Parancsnok most Vida Kálmán rk. káplán, csapat-tiszt Bene Zoltán h. állami tanító, kinek vezetése alatt az 1933. évi világjamboreen, a pesterszébeti 28. számú cserkészcsapat kebelében, csekély számmal, szintén résztvettek.

Szokások, népviseletek.

A csepeli népviselet, ruházkodás a gyár létesítése óta, teljesen hozzásimult a divatos viselethez, csak az öregebb ben-szülött férfiak és nők közül látható egyiken-másikon a régi öltözködésre emlékeztető ruházat. Még a nyolcvanas években is a férfiak széles vitézkötéses kék nadrágot, egészen csukott ujjatlan mellényt viseltek sűrű apró mintákkal, vagy rózsákkal hímézve, vas vagy ezüst pitykével ellátva. Télen fekete selyem nyakkendőt hordtak, kötés nélkül, egyszerű átvetéssel. A mellény fölött barchettel bélelt, rövid kabátot, a jobb módúak „mandlit” hordtak. Lábukra nyáron bőrpapucsot, télen hétköznapi oldalvarrásos csizmát, ünnepen — különösen a fiatal-ság — ráncos csizmát huzott. Fejükön télen bárányszőrű süveget, nyáron fekete, nyulszőrből készült pörge kalapot hordtak. Bunda minden valamire való háznál található volt. Nyáron gatyában jártak. Az ünneplő ing fehér háziszőttesből készült, középen ritkán pirossal, többnyire fehér kivarrással. A gomblyukban a gazdagabbaknál aranygombok sem voltak ritkák. A fiuk télen hosszú nadrágot (pantallont), kis kabátot, csizmát, pörge kalapot, nyáron puztán inget viseltek. Az 5 éven aluli gyermekek nyáron többnyire piros barchet szoknyában játszadoztak. A férfiak úgy a munkában, mint ünnepeken melles kék kötényt kötöttek maguk elé, melyekben többnyire a tulajdonos nevének fehérrel kivarrott nagy kezdő betűi (monogramja) voltak láthatók. A rác és a német férfiak viselete, ugyyszólván teljesen megegyezett egymással. A férfiaknál ünnepnap elmaradhatatlan volt a kampósbót és esőben a nagy kék vagy piros csikós esernyő. A nők és férfiak is az Ótemplomba 1800. évet megelőző időkben a hagyomány szerint fapapucsban (klumpában) jártak, melyet a templomba menetelkor a bejárat előtt levettek. Bodnár József szerint a Frankóniából(?) ide származott németek harisnyát és térdig érő bugyogót viseltek. 1843-ban már nincs semmi különbség a magyar és német viselet közt. Vasárnap a leányok fekete bársony félcipőben jártak, melynek orra lakokban végződött, a lábfejen 3 pár lyuk befűzve s e feletti színes, többnyire kék csokor

(másni) diszelgett. Vasárnap a lányok és fiatal asszonyok fehér kötött, hétköznapi kék pamut harisnyát huztak lábukra, a munkában azonban leginkább mezteláb jártak. Nyáron hálóinghez hasonló „rékliben”; eleven, de többnyire egyszínű ráncos szoknyában vitték a fiatal asszonyok, lányok az eladni valót a pesti piacokra. Hétköznapi használták a kék festő „rék-lit” és a kék kötényt is. Vasárnap azonban — ugyyszólván kivétel nélkül — már fekete csipkével körülvarrt, hátul, némelykor oldalt széles, csokorra kötött, szallaggal diszített, fekete moaré kötényben mentek a templomba. Menyecskek otthon fehér fekete babos, rózsás, csikós kendőjüket, mint a magyarok menyecskeken hátra kötötték. A német leányok állandóan hajadónfővel jártak. Hajukat régebben sűrű, vékony fonásokban, tekeresalakban, erősen a fejhez szorítva, szorosan egymás mellé fonták be, melyet hátul nagy fésűvel, elől pedig pirossal vagy kékkel bélelt fekete bársonyszalaggal szorítottak le; a piros vagy kék bélés, mint keskeny szegély viritott a bársonyból. Nyakukra ugyancsak színes bársonyszalagot kötöttek, mely hátul majdnem a cipő sarkáig lógott. Hétköznapi úgy a fiatalok, mint az öreg asszonyok selyem vagy szövetszőtést viseltek, az előbbiek színeset, az utóbbiak fekete selyem vagy posztókendőt. Szoknyájuk kék kartonból készült. A fülükben nagy ezüst fűgőt hordtak. Télen a derék, sőt a nyolcvanas években a szoknyák is vattázva voltak. Egy-egy hajadon legkevesebb négy szoknyát vett magára s pedig legalul fehér barchet alsószoknyát, e fölé négy fehér szoknyát öltöttek fel: az utóbbiakból a három felső erősen ki volt keményítve. A szerb leányok és menyecskek ünnepi viselete eltért a németekétől. Ünnepnapiokon kézi-hímzésű, nagy virágos rózsás selyem vagy szövetszőknya volt látható mindegyiken. Különösen a zöld színeket kedvelték. Pruszlíkjuk olyan volt, mint a magyaroké, de tarkább s többnyire kivarrott volt. Ugyancsak, mint a magyarok fehér ingvált is hordtak, azzal a különbséggel, hogy hosszú bő ujjban végződött a kézfejjig s ott széles horgolt csipke diszítette; ugyanilyen horgolt csipkegallért is viseltek. E galléron alul, hátul összekötve 4—5 soros, nagy, majd soronként kisebbedő ezüst pénz lógott le mellükre, a nyakukon pedig ugyancsak 4—5 soros ezüst vagy aranszínű üveggyöngysort kötöttek. Szoknyájuk fölött széles fehér, hátul majdnem összeérő lyukas (madeira) hímzéssel kivarrott kötőt hordtak. A lányok a hajukat hátul, a váll közepé táján fonták be s a végére hímzett szalagokat kötöttek, melyek a szoknya végéig értek. Az asszonyok hajukat középen választották el és a fültől a tarkóig becsavarták, majd a kontyot egy széles cifra fésűre csavarták rá. Az esküvőkor a templomba menő menyasszony, széles, minden színben pompázó narancsvirág viaszkoszort, tett a fejére. A fiatal asszonyok főkötőt hordtak, mely tarka brosstükkal, sőt apró tükrökkel volt teletűzdelve.

A lakóház úgy a rácoknál, mint a németeknél igen egyszerű,

diszítés, ambitus nélküli, egyenes vonalú, kiugró fedélszékekkel bíró; jobb móduaknál két szobából álló épület volt, középütt konyhával. Pince szinten csak a jobb móduaknál volt található. Régebben a porták bekerítetlenek voltak, vagy legfeljebb rőzszével vagy élő sövényvel vették körül. A tetők náddal, zsuppal, voltak befedve még a jobb móduaknál is. Minden háznál nyitott kémény alatt tüzeltek. A konyha közepén, a belső falhoz sütőkemencéket építettek, mely fölött három-lábu-vasra helyezett agyag-edényben vagy háromlábu vasfazékban, lábában, nyílt tűzhelyen főztek. A konyhán keresztül húzódtott a mesztergerenda, melyen függött a fazékpole, erre helyezték a sima barna fazekakat és a virágos csészéket. Volt a konyhában egy ajtós szekrény s felette a tányéros, egymás mellé helyezett virágos porcellán tányérokkal. Ezenkívül az egyik fal mellett látható volt a wizespad, a szép fehérre surolt, kőporral fényesre csiszolt sárgaréz abroncsu „fapitlivel” (fogantus vederral). A nagy szobában (utcára néző) 3—4 ágy is terpeszkedett, melyekben magukfonta, durva vászonból készült, szalmával, kukoricafosztással megtömött szalmazsákokat helyeztek. A szalmazsákokat kevésbé durva vászonlepedővel borították be. Az öregek derékalját is használták. A parádés ágyba 3 sor egymás fölé helyezett vánkost s e fölé dunnát vetettek, minden takaró nélkül. A vánkosok egyik végébe himzett betéteket és színes alátételeket varrtak. A szobának többnyire ablak felőli részén helyezték el a fiókos szekrényt (sublótot). A szoba egyik sarkába pedig, a hiddal átkötött keményfa asztalt és emellé ugyancsak keményfából készült háromlábu támlásszékeket, vagy négylábu, szalmaüléssel ellátott, sőt kukorica fosztásból készült háromlábu támlásszékeket helyeztek el. Egyik sarokban zöld cserepes kályha öltött a belépő szemébe, melyet a konyhából fűtöltek. A német lakosságot mindenkor bizonyos lemondó, Istenbe vetett megnyugvás jellemezte. Ennek tulajdonítható, hogy minden nagyobb megindulás nélkül, bár kezdetben némi zugolódással, de resignáltan vette tudomásul, hogy a község uralkodó nyelve trónvesztett lesz. Minden zugolódás nélkül nyugodott meg abban is, hogy az állami, sőt már ezt megelőzőleg a római, kath. iskolában is a tanítás nyelve a magyar lett. 1905-ben maga a képviselőtestület rendelte el, hogy a dobolás magyarul történjék s ugyancsak a képviselőtestület kérte még a múlt század vége felé azt, hogy a német mellett magyar istentisztelet is legyen a római, kath. templomban. Bár az ősi tradícióhoz a község német lakosságának minden ija-fia ragaszkodni iparkodott s bár a világháború után megindult Bleyer Jakab féle nemzetiségi mozgalom Csepelen is némi megmozdulást hozott, de az már csirájában, nyom nélkül el is múlt. Ugyanezen lemondó megnyugvás nyilvánult meg akkor is, midőn azt a területrészt, — melyen egy a mohácsi vész előtti magyarságnak, mint a letelepült németységnek élete, jó és balsorsa, tradíciója lefolyt, melynek minden rögéhez emlék fűződött, — a törvény-

hozás, a lakosság tiltakozása ellenére, trianoni módon Budapesthez csatolta. — Nyugalma a lakosságot politikai téren sem hagyta el, bár a hagyomány szerint mindenkor ellenzéki volt s 1906-ban a nagy nemzeti ellenállás idején (a darabont korszakban) Rudnyánszky László ráckevei járási főszolgabírói képviselőtestületi határozattal biztosította ragaszkodásáról és kijelentette, hogy bármi történjék is, őt ismeri el a közigazgatás egyedüli közvetlen főnökének. Egyébként a lakosság mindenkor felsőbbbség tisztelő, loyális volt, ezt bizonyítja az, hogy Beniczky Lajos alispánt 1902-ben, Fazekas Agoston vármegyei főjegyzőt 1905-ben, Apponyi Albert grófot 1921-ben, Preszly Elemer fő- és Agoraszó Tivadar alispánt 1928-ban, sőt Szekeres (Stern) Richard gyárigazgatót is 1916-ban a község diszpolgárává választotta, pedig a képviselőtestületben számszerűleg mindenkor a benszülőttek domináltak.

A háromnyelvű lakosság közül a csekély számú magyar vagy idegenből nősült vagy rács leányt vett feleségül, németekkel ritkán házasodtak össze, bár mind a háromnyelvű lakosság békességben, mondhatni, szeretetben élt egymás mellett. A rácsok is jobbára idegenből hoztak asszonyt s a lányok is idegenbe mentek férjhez s így számban állandóan, jóval a németek mögött maradtak. Ellentét azonban rács és német között sohasem fordult elő, sőt ellenkezőleg nagy tisztelettel voltak egymás iránt. A rácsok valamennyien megtanultak németül. A jobb módu németek és rácsok már kezdetől fogva iparkodtak a magyar nyelvet is elsajátítani. Gyermekeiket szívesen adták cserébe Szigetszentmiklósrá, magyarszóra. A hagyomány szerint a magyar cseregyerekek nagyon jól érezték magukat Csepelen, sehogysé kíváncsoztak haza, nem úgy a németek: ezek biz sokszor sirva vágytak a „mámi” után. E különbség okát abban látták és magyarázták, hogy az előbbieket a magyar gyermekeket minden jóval teletömték. Bizonyára hozzájárult ehhez a németek kedélyessége is, mely a társas összejöveteleiken ma is megnyilvánul. Szeretik ugyanis a vig társalgást, az anekdotázást. Egy-egy sikerült élcen, sokszor vaskos tréfán nagyokat hahotáznak. Kedvelik az évődést is. Különösen a régiekre szeretnek humoros, valószínűtlen tréfákat kieszelni, csupán azért, hogy jól nevelsenek. Ime egy kettő mutatóban: A 60-as években a sok rablás, lopás gyujtogatás miatt a megyében statáriumot rendeltek el. Egy idegent a községben lopáson értek és stante pede halálra ítélték. A községnek azonban nem volt akasztófája. Behívták a község házára az egyetlen ácsot s megkérdezték tőle, hogy mennyiért csinálna egyet. 20 forintot kért. Sokalták az összeget annális inkább, mivel valószínű, hogy ezen egy esetet kivéve nem lesz rá szükség. Átküldték tehát Soroksárra a kisbíró, hogy kérje kölcsön az akasztófáját. A soroksáriak azonban a kölcsönadást azon ürüggyel, hogy nekik is pénzükben van az akasztófa, megtagadták. Az ítélethez köpaktanács erre újból összeült, s a tagok egyike azt indít-

ványozta, hogy szavazzunk meg annak a tolvaj gazembernek 5 forintot, s menjen az Isten hírével s az adott pénzen vegyen magának kötelet és valahol kötesse fel magát. Az indítvány egyhangulag elfogadtatott. Amerikai izü ez az anekdóta, de jellemző. Egy másik: Régi időben a tűzifecskendő a törvénybíró (helyettes bíró) fészerében volt elhelyezve. Az egyik törvénybíró e körülményt felhasználva: a fecskendőben tartotta a krumpliját. A krumpli kihányása a fecskendőből sok időbe került. Az alatt a fél falu leégett. Az előljáróságot ez nagyon bántotta. Hogy ily eset többé elő ne forduljon, szükség volt valamiféle határozatra, azonban a törvénybíróval sem akartak újat huzni. Sok tanakodás után, végre a következő határozatot hozták: A tűzifecskendő továbbra is a törvénybíró házában őriztetik, az is megengedettik, hogy a krumpliját tovább is benne tarthatja a fecskendőben, azonban a tűz kitörése előtt 24 órával azt ki kell neki üríteni.

A község bírájának egyébként igen nagy tekintélye volt. Ha a község egyetlen bírása (később már kettő volt) megjelent, azonnal elült a lárma s a néhány pillanattal előbb zajgó, hős-ködő legénység, egyetlen szavára, minden ellenvetés nélkül szétoszlott.

Német szokások. Az eljegyzés alkalmával a jegyesek a két fanuval és az örömapákkal jelentek meg a plébánosnál. Tanuk voltak: a keresztapa és a bérmaapa. Ha ezek közül valamelyik már meghalt, úgy a gyermekeik közül a legidősebbik hivatott meg tanunak. Az eljegyzés estéjén bőséges vacsorával vendégelték meg az egész rokonságot. E vacsorán beszéltek meg tanuk előtt a hozománykérdést is.

Lakodalmi szokások. A lakodalomra a házas vendégeket az esküvő előtt már két héttel a két násznagy, a fiatalokat pedig a jegvespár hívta meg. A meghívottakat az esküvő napjának reggelén a menyasszonyvezető vőfély (első vőfély), két vőfélytársa kíséretében, hosszú verssel, az udvaron, pisztolydurrogatások közt újból meghívta. A vőfélyek a szívük felett nagy művirágcsokrot viseltek. Ezen alul a csokorba kötött szalag vége a csizma orráig ért. Az első vőfély szalagja fehér, a másik kettőé kék vagy rózsaszínű volt. A műcsokrokat főbnyire selyemből készült rózsákból vagy nefelejeshből állították össze. A menyasszony fejére az esküvő előtt fehér narancsvirág műkoszorút helyeztek, melynek két szalagvége a derékig lefogott. A nyoszolyólányoknak ugyancsak ilyen koszorujuk volt. Mielőtt a nászmenet megindult volna az első vőfély német verssel kérte ki a menyasszonyt az örömszülőktől s köszönte meg nekik, a jelen volt asszonyok, lányok sirás-rivása közt, — a menyasszony felnevelését. A menetet az első vőfély nyitotta meg a menyasszonnyal, utánuk haladtak a koszorú lányok. Ezek háta megett egy kis lányka fehér zsebendőre téve egy kis fehér, ugyancsak művirág koszorút vitt, majd a koszorút az oltár előtt térdeplő és esküvő vőlegény fejére helyezték a házassági

hűség megőrzésére való figyelmeztetés jeléül. Ez a kis koszorú a vőlegény fején diszelgett az egész esküvői szertartás alatt. Annak megtörténte után, az említett kis leány a koszorút a vőlegény fejéről levette, a lakodalmas házhoz vitte, hol azt nyomokban elégették, a menyasszony koszoruját ellenben berámázták. A koszorúslányok közül 3 egy-egy szép alnát, később egy-egy narancsot vitt, mindegyikbe egy-egy szál rozsmaring volt tűzve. Esküvő után ezeket a rozsmaringos almákat, a papnak szánt ajándék képpen, az oltárra helyezték. A lakodalmas menetben egyébként mindenki kapott rozsmaringot. A vőlegény a két násznagy között a kis koszorút vivő lányka után, egyedül, visszajövet pedig a menyasszonnyal, illetve már feleségével, ugyancsak a menet mögött hallagott. Az egész uton a násznépet követő gyermekek közt kalácsot, süteményt osztogattak ki. Visszamenet a násznép az új asszony szüleinek udvarán gyűlt össze, hol az egész lakodalmas nép sorfala közt az új házaspár a konyhaajtó küszöbéig ment s attól jobbra a férfi, balról pedig az új asszony helyezkedett el s közöttük a meghívottak élükön a násznagyokkal, szerencse kívánások közt vonyultak be a szobába. Az asztalnál az új asszonyt a násznagyok közt a sarokba ültették. Mellettük foglaltak helyet jobbról balról a keresztiszülők és ezeket követte a rokonság, még pedig a rokoni kötelék közelsége vagy távolsága szerint. Ennek be nem tartása nagy haragot, sokszor perpatvart vont maga után. A vőlegény, illetve az új férj elé fehér kötenyt kötöttek s az egész lakodalom alatt köteles volt a felszolgálóknak segédkezni.

Ujévi szokások. A község csordása újév napján, már korán reggel ostort pattogatva járt végig a faluban. Minden gazda udvarára beállított. S mivel konvenciója nagyon csekély volt, annak pótlására minden gazdánál kapott kalácsot, sonkát, bort. Husvétkor ugyancsak így járta körül a falut és akkor kapott még tojást, kolbászt, sőt pénzt is. Újév napján a béreseknél szabad napjuk volt. Közülök két legény, az egyik ruddal, a másik öntöző kannával járta be a bérestartó gazdákat s mindenütt adtak nekik oldalt, kolbászt s bort. Az előbbiek a hozott rudon ketten, az utóbbiak az öntöző kannával elvitték ahhoz a házhoz, hol a kapott holmikat megfőzték s ahol a gazdák felköszöntésével nagy lakomát csaptak.

Vizkeresztli szokások. Vizkereszt napját megelőző napon 40–50 éves jobbágy, később már csak szellér asszonyok, hármanként fehérbe öltözöttek (Gáspárt, Menyhért, Boldizsárt jelképezve), vállukon különféle színű kék fehér vállszalagokkal, fejükön csöszzerű, kartonpapírból készült, felül cakkozott (bethlehemes királyok módjára), ezüst, arany vagy más színes papircsikokkal, félholdakkal díszített fűvegekkel járták be a községet. A három asszony egy nagy szitából csillagot készítet, illetve készített oly formán, hogy a szitát mindkét oldalán dobszerűen pergament papírral borították be s erre csillagszerűen

kivágott s színes papirokkal díszített kartonpapírt ragasztottak. Az így elkészült alkotmányt egy rudra úgy függesztették fel, hogy azon forgatni lehetett. A szízába, hogy a csillag világítson, gyertyát is helyeztek el. Ezt a rudra helyezett szítacsillagot vitte a három asszony házról-házra olyképen, hogy mindenütt, ahova betértek, az asztalra egy perselyt helyeztek. A legmagasabb termetű asszony (Gáspárt személyesítve), német mondások, énekek közt folyton forgatta a csillagot. A perselybe adott pénzen, melyek közt régebben tallérok sőt nem ritkán aranypénzek is csillogtak, de melyekbe később csak krajcárok hullottak, a csillagforgató asszonyok megosztzkodtak.

Tojásfutás. A legények husvét hétfőjén házról-házra járva kosárszámra gyűjtötték a tojást, s azokat ebéd után a Főúton végig hosszú sorban kirakták, egymástól két lépésnyire. A tojássor közepén egy asztalt helyeztek, melyet fuvós zenekar vett körül. E közben a falu korcsmájában a legénység kiválasztotta a két tojásfutót. Az utóbbiak tiszta fehér gatyát, inget, térdig érő fehér harisnyát vettek magukra. Vállukon keresztbe széles rózsaszínű szalagot tűztek fel. Ennek megtörténte után a legénység megindult a tojássor közepére kihelyezett asztalhoz. A néző közönség a tojássor két oldalán jobbra balra, két lépés távolságra állt fel. A két futó legény, hogy az egybegyűlt népnek magát megmutassa, az asztal tetejére állt fel, hol egymással kezét fogtak. Majd megkezdődött a próba futás. Az egyik futó legény az asztaltól felfelé, a másik lefelé futott az elhelyezett tojások végéig s az volt a virtus, hogy melyik tud az asztalhoz előbb visszazsaladni. Ennek befejezése után megszólalt a zene és megkezdődött a tulajdonképeni tojásfutás, mely a következőképen folyt le: A két fehérbe öltözött legény ugyancsak az asztaltól fel és lefelé futott, de tartozott futás közben a tojásokat a földről felkapkodni s azokat az asztal két végén elhelyezett kosárba rakni. Ez a futás meglehetősen hosszú időt vett igénybe, mert 5—6 tojásnál többet a legnagyobb igyekezett mellett sem tudott egyik legény sem a markába felszedni s így többször vissza kellett szaladniuk a kosárhoz. Ez a művelet a legfel-fokozottabb izgalom, kiabálás, biztatás közt (mint most a fociballnál), mindaddig tartott, míg a földön kirakott tojás található volt. A győztes természetesen az lett, ki az ő oldalán kirakott tojásokat előbb össze tudta szedni. A győzött nagy éljenzés között vállra emelték s zeneszó mellett, a tojással együtt a plébánia udvarára vitték, hol a fogadásukra megjelent plébánosnak ajándékozták a tojásokat. Az utóbbi szép dikcióban köszönte meg az ajándékot és viszonzásul a legénységnek horra-valót adott. A zenés felvonulás azután visszament a korcsmába, hol csak a két tojásfutó legénynek volt szabad az első három zenedarabra táncolni. Minden táncot más-más kiválasztott lánynyal táncolták, kiket a többiek irigysége mellett, majd felvetett a gyönyörűség.

Tojásjáték. A régi egyszerű falusi életben a fiataloknak,

sőt az öregeknek is a vasárnapi és ünnepi, egyedüli és kedvelt szórakozása volt a tojásjáték, mely tavasztól pünkösdig tartott s pedig husvétkor piros, más ünnepeken és vasárnapokon fehér tojással. Négy öt ház udvarán egy szék támlájára simára gyalult deszkalejtőt helyeztek. A deszkának a támla felé eső végébe két kést szurtak egymás mellé oly szorosan, hogy közöztük egy krajcár lapos felével szabadon elfért. Kés helyett villát is használtak, de ennek ágai között a krajcárt igazgatni lehetett s így annak használata ellen többnyire tiltakoztak. A két leszurt kés közé a „krajcár-eresztők” egy krajcárt helyeztek s midőn azt eleresztették, az természetesen a lejtőn legurult és ahol megállt, oda egy tojást állították. Midőn már minden krajcáreresztő legurította a maga pénzét és annak megállási helyein felállította a maga tojását, az első eresztő újból kezdte a játékot s ha a guruló krajcárja, valamelyik játszótársának tojását eltalálta az a tojás övé lett. Akinek a tojását eltalálták, az lett a vesztes s mint ilyennek az elvesztett tojás helyébe újat kellett tennie. Ha valakinek pénze tojást nem talált, a következő lett a pénzgurító. A kitűzött ideig p. o. 2—6 óráig senkinek sem volt szabad távozni s ha mégis kénytelen volt elmenni, a tojásokat nem vihette el. Ha játék közben valaki az összes tojását elvesztette, a nyerőktől csak egy krajcár ellenében kaphatott, illetve a nyerő ezen összegért a vesztes félnek tartozott egy-egy tojást eladni. Játék végén azonban a nyertes a nyert tojásokat hazavihette.

Aratási ünnepély. A régiek aratási bucsunak nevezték. Ennek lefolyása a következőképen történt: Minden évben a legények a község kovácsánál vékony abroncskarikát csináltattak, ehhez hozzáferrasztattak két abroncsot félkörben meghajlítva és keresztalakban. (Vagyis úgy nézett ki, mint a magyar korona kereszt nélkül). Ilyen harang nagyságu alkotmányt minden évben csináltattak egyet vagy kettőt. Az egész vasszerkezetet a lányok először is rózsaszínű vékony papírral vonták be, majd selyempapírból rózsaszínű és fehér művirágokat készítettek. Az egész műveletet a legények csak a nyitott ablakon keresztül szemlélhették, mert ha a lányok őket magukhoz eresztették, az utóbbiak bizony durva tréfáktól sem tartózkodtak: a lányok arcát a kéznél levő csirizzel bemaszatolták s tetejébe még az elkészített rózsákat is ellopkodták. Míg a lányok a rózsákat gyártották, a legények közül az ügyesebbek kimentek a határba kévét lopni. A gazdák ezért azonban nem igen haragudtak, mert vele mintegy munkájuk elismerését, dicséretét is látták, ugyanis rendszeren a legszebb buza, rozs favaszi és őszi árpakévéket dézsmálták meg. Ezekből ugyancsak a lányok megfelelő hosszúságu koszorukat fontak és azokat a keresztabroncs négy ágára kötötték s pedig az egyik ágra buzát, a másikkra rozsot, a harmadikra őszi, a negyedikre tavaszi árpakoszorút s erre 3—4 ujni távolságra egy-egy művirágot, zöld levelet illesztettek. Az alsó tartó abroncsra pedig egy még zöl-

delő zabkoszorút vontak, melybe sűrűen fehér, piros rózsákat tűzdeltek. A szép kalászok lefelé csüngtek. A keresztatroncsokra (pántokra) ezen kívül kicsiny alakra megcsinált karszát, gereblyét, sarlót, villát, kis vizes csöcsös korsót is akasztottak. Csináltak a leányok még néhány száz apró rózsát zöld levéllel és mellé buzakalászt is kötöttek és az így elkészült csokorból mindenki, aki az aratási ünnepélyen a menetben résztvett, kapott egyet. A legények csináltak továbbá egy baldachint, melynek oldalára tarka (szekrény) papirt aggattak. A baldachin tetejét, a csucsokat összekötő keresztléc képezte, amelyet a négy ruddal együtt, ugyancsak színes papírral vontak be.

Az ünnepély estéjén az elkészített harangot a korcsmából lopva, kitüntetéskép, valamelyik lányos házhoz vitték el. A leány apja, örömeiben, hogy leányát s vele őt is így megtisztelték, másnap, mikor az ünnepélyes menet a házhoz jött a koronáért, a legényeket és zenészeket ugyancsak megvendégelte. A menetet a korcsmából indult ki. Elöl mentek a felrózsázott kalapu legények, nyomukban a fuvós zenekar, utánuk 40-50 fehérbe öltözött 8-9 éves leányka, kezeikben felrózsázott kalászokkal, majd utánuk következett a koronát vivő hajadon, utánuk pedig az a négy leány haladt, aki a korcsmába való visszamenetkor a baldachint tartotta a koronát vivő leányok fölül. A többi fehérbe öltözött leány, nagy izgalmak közepette mint rendező szerepelt. Utánuk megindult a tömeg. A leányos háztól az említett sorrendben a koronát (harangot) vitték vissza a korcsmába s ott a mestergerendára akasztották fel. Majd megkezdődött a tánc. A három első táncot a koronát vivő hajadonnal lejtették el, a többiek csak azután folytatták. Az ünnepély lezajlása után, a kis rózsás, kalászos csokrokat a szent képek fölé tűzték, mely ott maradt a következő évi aratási ünnepélyig. A fuvós zenekart Ürömből, Békásmegyerről, Perbálból, Szomorból, Nagykovácsiból hozták, majd később a bosnyák zenekar szolgáltatta a zenét. Ezekre az aratási bucsukra, mint a tojásfutásra, igen sokan rándultak ki a közeli falvakból sőt Budapestről is.

Disznóölési szokások. A disznóölést rendszeren tréfával fűszerezték. A höllér azt mondta a gazdának, mikor a kolbászkészítésre került a sor, hogy küldjön el valakit a „kolbászorsóért” (bratwushtaspel). Azt küldték el valamelyik fiatal lakó rokonhoz egy üres zsákkal, kit be lehetett csapni: új szolgálót, bérest, vidékieket s többnyire a német szóra adott cseregyerekeket. A rokon előtt a tréfa természetesen ismeretes volt. A küldöncöt behívták valamelyik szobába s az alatt a kivitt zsákot megtöltötték nehéz tárgyakkal: kővel, téglával stb. A felültetett szerencsétlent, midőn verejtékezve hazavitte az erejéhez mérten nagyon is súlyos terhet, nagy hahotával fogadták s egész évben azzal bosszantották, hogy megy-e »haspelt« hozni. Ez a szokás a benszülött németeknél még a mai nap is szokás.

Rácsokások. A rácok karácsony éjjel, annak emlékére, hogy az Udvozító is szalmán feküdt, hogy, az ő szenvedéseiben — azt szimbolizálva, — részesüljenek, a szobáik padlójára szalmát hintettek és azon aludtak.

A lakodalom náluk dudaszó mellett, bőséges vendéglátással 3-4 napig is eltartott. Bodnár József szerint vasárnaptól szombatig. Minden háznál ültettek rozsmaringót s az esküvő napján minden résztvevő kezébe nyomtak egy szálat. A vőlegény kalapjába elől ugyancsak egy hatalmas rozsmaringót tűztek, úgy, hogy a vőlegény e disztől alig látott. A lakodalmas menet végén a legények táncoltak, ugráltak és „tyü-tyü” szóval kurjongattak. Mindegyik kezében volt egy széles, különböző színű szalagokkal felcífrázott borosüveg. A lányok pedig, amilyen széles volt az utca, karanfogva, ugyancsak a tyü-tyü hangoztatása mellett vonultak a templom felé. A legények a szembejövőket megállították és azoknak inniuk kellett.

A németek, ha valahol megfordultak, akár lakodalomban, akár korcsmában, mindenkor felköszöntötték, vagy legalább is üdvözölték a jelenlevőket, így p. o. átmentek Budafokra, ami a régebbi időben nagyon is sűrűn előfordult, így köszöntötték fel a jelenlevőket: „Az Isten éltesse Csepelt, Promontort és az egész környéket,” természetesen németül. A rácoknál ily pohárköszöntés nem volt divatban. még a menyegzők alkalmával sem. Divatban volt azonban a menyasszonytánc, aki több pénzt dobott a kitett tányérba, az többet táncolhatott a menyasszonnyal. A lakodalom utolsó napján a lakodalmas nép: a vőfélyek, nyoszolyóleányok, dudaszó vagy egyéb hangszer hangjai mellett a zenészekkel együtt kocsióra ültek és a menyasszony kelengyéjét (ágyát, szekrényét, ládáját, ágyneműjét) is rárakták s úgy mentek körül az egész községben.

A gyermekszokások. Karácsony estéjén 7 fehérbe öltözött leányka járta be az egész falut. A hét leány közül a középsőnek fejét, csinált virágból készült korona díszítette. Ő képviselte a Szűz Máriát. Kezében egy bölcso volt, benne bábu, mely a kis Jézust szimbolizálta. E leánykától jobbra és balra 3-3 angyalnak öltözött lányka ment, egyik kezükben égő gyertyát, a másik kezükben összekötött kendőt tartottak, melyekben dió, mogyoró, volt beletömve. Utánuk két-három pásztornak öltözött leány haladt furkósbotokkal, majd ezeket követte a szakállas Szt. József, széles karimájú kalappal, nagy bottal és pénzgyűjtő persellyel. A menetet, melyet egy asszony (nagy-mama vagy anya) lámpással kísért, — minden háznál megállt, a pásztorok az ajtókon kopogtak s megkérdezték, hogy szabad-e bemenni a „kriszklingivel”. Természetesen nagyon szívesen látott vendégek voltak a betlehemesek, sőt nagy sértés volt, ha valakinek a házat elkerülték. A beengedett pásztorok a padlót ütögették, s a leányokkal együtt felváltva vallásos énekeket zengedeztek; középen a szűz Máriát imitáló kis le-

ány a bölcsőt ringatta; a szent Józsefet ábrázoló leány pedig a perselyt az asztalra helyezte. Ebbe a perselybe rakták ágaskodva, örömmel, ünnepélyes hangulatban a kisebb gyermekek a szüleiktől kapott pénzdarabokat. Az angyalok ennek fejében egy-egy diót, almát, pár szem mogyorót hagytak az asztalon, mit a gyermekek jobbnak, izletesebbnek találtak, minden más diónál, almánál, mogyorónál.

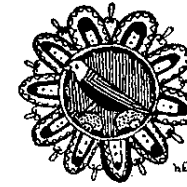
Mikor még a falu kicsiny volt, a karácsony estéjén, később karácsony napján is jártak betlehemesek a faluban: kezdetben a jobbágyok gyermekei, később a zselléréké is. Ily betlehemesek ma is, (kizárólag fiu gyermekek) járnak, főleg korcsmáról korcsmára, de ez már a multak paródiája, mely nem ébreszt a gyermekekben sem áhitatot, sem kedves karácsonyi álmokat, csak arra szolgál, hogy a nincstelenek gyermekei karácsony estéjén néhány fillérhez, egy két kilóval több fűtőanyaghoz jussanak az éhségük csillapítására, didergő tagjaik melengetésére.

Mikulás napján szokás volt az, hogy többnyire felnőtt leányok arcukat bekenték, szőrével kifelé fordított bundát vettek magukra, kócszakált ragasztottak, hátukra puttonyt raktak és úgy mentek virgáccsal vagy cukorral s egyéb apróságokkal megrakódva, (mit a szülők adtak) az ismerős házakhoz, hol a kisebb gyermekeknek szükség szerint kiosztották.

A farsang három napjának megtartása is divatos volt úgy a felnőttek, mint a gyermekek közt is. A gyermekek, kik még iskolások voltak külön szobát béreltek ki. E napokon ugyanis iskolai szünet volt. E három napra harmonikást is fogadtak fel a táncmulatságra. A házi néni, (kinél a táncmulatság lefolyt) a gyermekek részére feketekávé főzött s a fiuk ezért csészénként két krajcárt fizettek. A fiuk a feketekávé mellé a leányoknak zsemlét is vettek. Az utóbbiak a zsemlét kendőbe csavarták s azt a velük táncoló fiuk füle mellé, a vállra helyezték azért, hogy a többiek azt lássák s főleg azok, kik e szerencsében még nem részesültek, irigykedjenek. E gyermek táncmulatságok, mind a három nap este, 9 óráig voltak megengedve. Végleg 1906-ban szüntették be. A plébános minden nap utána nézett, hogy szétoszlanak-e és hazamennék-e. A harmadik nap már pálcával vonult fel, de használatra sohase került a sor, mert a nebulók örködték s midőn a főtisztelendő ur belépett a küszöbön, a lámpát lecsavarták s úgy szöködték ki az ablakon keresztül és a plébános ur lábainál.

Halott virrasztás. E szokás is — mint a többiek egyik-másika — régi eredetű, valószínű, hogy a bennszülött németek a régi hazájukból hozták magukkal. Az nap este, mikor a felnőtt meghalt, 10—12 férfit hívtak a halottas-házhoz, kik ott két nap is virrasztottak a temetésig. A napi »Urangyala« után bementek a halotthoz a halottlátogatókkal együtt s hosszasan

imádkoztak az elhunyt lelki üdvéért. Ejszaka felváltva aludtak. Az ébrenlevők vacsoráztak: ettek, ittak, kártyáztak és időnként be-benéztek a halotthoz, hogy az égő gyertyák nem gyújtottak-e meg valamit. Az özvegynek, míg a virrasztók ott tartózkodtak, a rokonokhoz, ismerősökhöz kellett mennie, a halottasháznál nem maradhatott.

A szövegben felsorolt forrásmunkákon kívül a monographia írója felhasználta még (természetesen minden munkát nagyon is szük kivonatan): Pauer: Magyar Nemzet Történetét Szent Istvánig, továbbá Galgóczi Gy. és Dualicska G. Budapest és környékének leírása (1879 I. K.) s végül Csetneki Jelinek Elek: Csepelszigeti őskori temetők. Archeologiai értesítő 1879 XIII. kötet 47—59 lapig terjedő munkáit. Ezeken kívül szíves felvilágosítást adtak az összes hivatalok vezetői, ugyszintén a gyárak igazgatói, egyesületek, szervezetek elnökei stb. A csepeli régi ruházkodásra, szokásokra hagyományokra s részben a község történetére vonatkozólag megbízható adatokat és felvilágosítást adott, egyes öregebb polgárokon kívül főleg Petz Józsefné (Zetner Sebő utcai lakos), kinek birtokában több, a község multjára vonatkozó okmány van, köztük e könyvben lemásolt okmányok eredeti példányai is.

Személyi adattár.

CSEPEL

Adamicska Jánosné szatócs, háztulajdonos. Mező u. 80. Néhai férje Duna-pentelén 1873-ban született, cipész-mester volt, 1916-ban jött Csepelre és ott 1917-ben házat vett. Imre fia kőműves, résztvett a világháboruban. Kis ez., br. v. é. és K. cs. k.-je van.

Aczberger József művezető, Klostermayer u. 18. Bustyaházán 1892-ben született, a lakatos szakmában 1910-ben szabadult fel. 1923 óta a Weisz Manfréd gyárban művezető. Házát 1917-ben építette.

Andrási Bertalan tárházvezető, Uj-Fő u. 41. Ujpesten 1898-ban született, elvégezte 1919-ben a kereskedelmi akadémiát. Csepelre 1929-ben jött s azóta van mai beosztásában. A szerb és orosz fronton harcolt. Kis ez. br. v. é. kitüntetése van.

Asztalos János lakatos csoportvezető. Horthy Miklós ut 72. Gödöllőn 1900-ban született, ipari képesítését 1917-ben nyerte, 1918 óta dolgozik a Weisz Manfréd gyárban, 1927 óta csoportvezető. A háztulajdonosok egyesületének vál. tagja.

Asztalos Károly timármester. Duna u. 49—51. Bágyn 1896-ban született, 1922-ben szabadult fel. 5 évig a Machlup bőrgyárban dolgozott, majd 1927-ben önálló lett, átvette apósának Fábinger Ferencnek 1905-ben alapított üzemét. Box, sevrő és timsós bőrt, valamint varrószíjjat készít. Az ipar-testület előlj. tagja, az Iparoskör vál.

tagja, a csepeli FC. alelnöke. Az orosz és olasz fronton harcolt.

özv. Aulechla Mártonné háztulajdonos. Zrinyi u. 13. Néhai férje Csepelen 1870-ben született, tekintélyes vezető gazda és 16 éven át a község bírása volt, 1921-ben halt meg.

Aulechla Mátyás kőműves. Zrinyi-u. 38. Csepelen 1889-ben született, 1909-ben nyert képesítést. 1914 óta működik a Weisz Manfréd gyárban a Martin műben, mint üzemkőműves. Neje a Mautner r. t.-nál dolgozik.

Babusák Pál fődarus. Komárom u. 46. Ózdon 1889-ben született, kitanulta a villanyszerelő ipart, majd 15 évig az ózdi vasgyárnál darus volt. 1920 óta a Weisz Manfréd gyár fődarusa. Házát 1933-ban építette.

Bahil József villanyszerelő m. Magyar u. 11. Pilsen 1888-ban született, iparában 1908-ban szabadult fel. Önálló 1926-ban lett. 1 alkalmazottja van. A világháboruban olasz fogságba esett. K. cs. k.-je van.

Bakó János belügymin. s. hiv. igazgató. Szabadkai u. 3. Gyulán 1877-ben született, tanulmányait Gyulán Budapesten végezte. Kétévi katonai szolgálat után 4 évig a koronaőrsegnél és 8 évig a magyar testőrségnél teljesített szolgálatot. 1913-ban lett a belügyminisztériumban segéd tiszt. 1918-ban fő-tiszt, 1924-ben pedig igazgató. A világháboruban harcolt az orosz fronton. 1930 óta van Csepelen háza.

ifj. Bakonszegi Lajos szabómester. József u. 37. Báránon 1898-ben született, Zilahon szabadult fel, 1922-ben lett önálló, a szerb, orosz és román fronton harcolt. Bronz v. é. és K. cs. k. kitüntetése van.

Bakonszegi Mihály gyári alkalmazott. Kozokvári u. 56. Báránon 1892-ben született. 1912 óta áll a Weisz Manfréd gyár szolgálatában. 1919-ben szerezte házat.

Balassa Jánosné háztulajdonos, Zetter Sebő u. 3., Csantavéren 1878-ban született. Első férje Szvetecska József volt, aki 1920-ban hunyt el a háboruban szerzett betegségében. Ujabb házasságát 1920-ban kötötte.

Balásy Zoltán fűszeres és csemege-kereskedő. Erzsébet u. 101. Budapesten 1901-ben született, 1918-ban szab. fel. Siófokon a Köztisztv. fogy szövetkezetében 1932-ig működött, ekkor önállóította magát. 3 testvére sebesült meg a világháboruban.

Balogh Antal gyári alkalmazott. Csilagtelep 4. Csepregen 1887-ben született, 1906-ban szabadult fel, 1923-ban lépett a textilszakmába, Csepelen 1926 óta dolgozik. Az olasz, szerb és orosz fronton harcolt, egyszer súlyosan megsebesült.

Balogh Bertalan mozdonyvezető. József u. 73. (saját ház). Vékén 1891-ben született, a géplakatos szakmában 1906-ban szabadult fel. 1912-ben tett mozdonyvezetői vizsgát, majd katonai szolgálatra vonult be s e közben érte a világháboru. 1921 óta áll a Weisz Manfréd gyár szolgálatában.

Balogh Pál fakereskedő. József u. 12. Szakmáron, 1887-ben született. Sokáig dolgozott a Weisz Manfréd gyárban, majd a Shell gyárban. 1931-ben létesítette fakereskedését. Háztulajdonos.

Baiya András fűszer és vegyeskereskedő. Mátyás u. 3. Kissáron 1886-ban született. A kőműves iparban szabadult fel, abban 20 éven át tevékenykedett, 4 éven át önálló mesterként. 1930 óta van fűszerüzlete. A csepeli Kersekedők Egyesületének háznagya. Az orosz és olasz fronton har-

colt. Br. v. é. és K. cs. k. kitüntetést kapott.

Barabás Mihály szabó. Klostermayer u. 11. Pusztavámon 1881-ben született, 1899-ben szabadult fel. Több fővárosi és külföldi cégnél gyarapította szaktudását. Atyja Pál résztvett mint őrmester a szabadságharcban.

Bardus Ferenc lakatos m. Klostermayer u. 12. Budapesten 1880-ban született. 1897-ben szabadult fel. 1903 óta dolgozik a Weisz Manfréd gyárban. Házát 1928-ban építette.

Bauer József földbirtokos, Fő u. 5. (saját ház). 1880-ban Csepelen született, Budapesten tett érettségit, majd kitanulta a hentes és mészáros ipart. Majd előbb apja mellett, később önállóan gazdálkodott 52 hold birtokán, melyből 4 hold gyümölcsös, 2 hold szőlő. Közs. képviselő, kath. egyházi gondnok.

Bánszky Béla gyári alkalmazott, háztulajdonos. Duna u. 18. Bényén 1899-ben született, eredetileg vasestergályos ipart tanult, 1917-ben szab. fel. segéd volt a vámmentes kikötőben, a szföv. élelmiszer üzemnél. 1924 óta a Weisz Manfréd gyárban darukezelő. Az olasz fronton harcolt. Br. v. é. és K. cs. k.-e van. Ev. egyháztanácsos.

Bányai Károly kereskedő, háztulajdonos, Erzsébet u. 69. Szigetszentmiklóson 1888-ban született, előbb gazdálkodással foglalkozott, 2 éve kereskedő. 2 tonnás gépkocsit is tart. A szerb és olasz fronton harcolt, megsebesült.

Bátly János hentes és mészáros-mester. Duna u. 2. Kocson 1911-ben született, 1928-ban szabadult fel. 1931-ben már önálló lett. Atyja Zsigmond és fivére Miklós résztvettek a világháboruban.

Beck Mihály fakereskedő. Fő ut 95. Csepelen 1901-ben született, iskoláit Szegeden és Budapesten végezte. Majd atyja kávéházában segédkezett. 1923-ban alapította fatelepét, a mely villanyfűrésszel és aprítógéppel van felszerelve. A csepeli Move tb. elnöke. Családjá az első telepítések idejéből való.

Beke Lajos textilárú kereskedő. Szent Imre tér 6. Komáromban 1889-ben született, felszabadult 1906-ban. Az általános Fogy. Szövetkezetnek volt fiókvezetője és 5 éven át ellenőre. 1924 óta van Csepelen üzlete. A csepeli kereskedők Egyesületének vál. tagja. Az orosz, olasz, román és francia fronton küzdött. Br. v. é. és K. cs. k. je van.

Belső István gyári alkalmazott. Vágóhid u. 92. Hahóton 1887-ben született, eleinte gazdálkodással foglalkozott, 1925-ben jött Csepelre s azóta a Weisz Manfréd gyár csőosztályában dolgozik. Az orosz és olasz fronton harcolt, bronz v. é. és K. cs. k. kitüntést nyert.

Benczik István kocsmáros. Budapest Liliom u. 10. Nagygyőrfán 1880-ban született, 1898-ban szabadult fel, az asztalos szakmában, melyben hosszú segédeskedés után 1 évig önálló volt. 1901-ben Budapesten kocsmát nyitott s azt azóta vezeti. Csepelen háza van. Az orosz és olasz fronton harcolt, megsebesült.

Beregszászi Sándor áll. vízmester. Deák Ferenc u. 49. Derecskén 1887-ben született, 4 gimnáziumi osztály után elvégezte Kassán a vízmesteri tanfolyamot, 1908-ban lépett állami szolgálatba. Az esztergomi rakpart építés vezetője volt, 1919-ben került Csepelre. Vezetése alatt épült a gubacsi híd környéke, a vámmentes kikötő stb. Volt ref. főgondnok, ma presbiter. Jelentősen előmozdította a templom építését. Az orosz és olasz harctéren harcolt. Kis ez. br. v. é. és K. cs. k.-je van.

Berger Adolf textilkereskedő. Tejfalun 1872-ben született, a textilipart Pesterzsébeten tanulta, 1910-ben lett önálló. Izr. hitk. gondnok, az izr. szentegylet elnöke. A román és orosz fronton harcolva kétszer sebesült. Br. v. é. és K. cs. k. kitüntést nyert.

Bernád Béla tisztviselő. Szabonyi u. 4. Csehországban 1879-ben született, középiskolát, majd földműves iskolát végzett. Eleinte segédúszó, majd zenész volt. Mint ilyen Európa legtöbb államában volt hangverseny körúton. 1910

óta **Weisz Manfréd** gyárának tisztviselője. Volt a tűzoltók zenekarának karmestere, a leveinte zenekarnak ma is karmestere s mint ilyen dicsőséres oklevelet nyert.

Berndt Mátyás vasesztergályos. Kolozsvári u. 7. Csepelen 1890-ben született a helyi gyárban tanulta ki iparát és állandóan itt is folytatja. A háború alatt jobb szemévilágát veszítette el bak eset folytán.

Berzéli Ferenc lakatos me., háztulajdonos. Erzsébet u. 13. Zborón 1906-ban született; iparát Csepelen tanulta, 1925-ben szabadult fel. Házát amelyben 7 lakás van, örökölte.

Dr. Bihari Gyula gimn. tanár. Hilegkuthy Gyula u. 13. Nagyváradon 1889-ben született, az egyetemet Kolozsvárott végezte, tudori oklevelet 1921-ben, tanári diplomát 1923-ban nyert. Először Gyöngyösön, majd Pesterzsébeten tanított. Több cikke jelent meg tudományos lapokban. Az orosz és olasz fronton harcolt, megsebesült, ez. és. br. signum laudis tulajdonosa. 1928 óta van Csepelen háza.

ifj. Bilics István fűszer és csomogkereskedő. Király u. 32 és 40. Csepelen 1909-ben született, 1927-ben szabadult fel. 1930-32-ig Csepelen üzletvezető volt. 1932-ben létesítette üzletét. A Kereskedők egyesületének vál. tagja.

Biró János szabó m. Király u. 10. Abafáján született 1883-ban. 1901-ben szabadult fel. 1906 óta önálló. Az orosz román és olasz fronton harcolt. Bronz v. és K. cs. K.-je van.

Biró Sándor szabómester. Király u. 46. Abafáján 1894-ben született, 1912-ben szabadult fel. 1920-ban lett önálló. Az orosz, román és olasz fronton harcolt. Bronz v. é. és K. cs. k. kitüntetése van.

Blaha Manó József ny. művezető. Katona József u. 67. Budapesten 1876-ban született, a géplakatos iparban nyert képesítést. 1906-tól kezdve 26 évig működött Csepelen 1916 óta, mint művezető, aki a tölténygyártás körül érdemeiket szerzett. 1933-ban ment nyugodalomba.

Blatyák Ferenc, vasesztergályos. Gyep-sor u. 98. Witsomeritzban 1874-ben született, 1901-ben szabadult fel. 1902-óta áll a Weisz Manfréd gyár szolgálatában. 1912-ben építette házat.

Bodnár Béla rendőrtörzsőrmester. József u. 58. Budapesten 1890-ben született. A vendéglős szakmát tanulta, pincér, majd fizetőpincér lett. A világháborúban az olasz, albán, orosz fronton harcolt, megsebesült, Bronz v. é. és K. cs. k. kitüntést nyert. 1919-ben lépett az államrendőrség szolgálatába, azóta van Csepelen is.

Bodolai István ny. áll. kezelőtiszt. Szilágyi Lajos u. 44. Körömben 1874-ben született az ács szakmában képezte ki magát és egyideig a Weisz Manfréd gyárban dolgozott. 1900-ban a főügyészségen lett altszáz és 26 évi szolgálat után ment nyugdíjba.

Bodovics Imre ny. fegyvergyári tisztviselő. Petőfi u. 81. Született 1885-ben Vas megyében. 1889-ben került Budapestre a Fegyvergyárhoz, mint tüzoltó s ott később tüzótoparancsnok, majd egyuttal gyárgondnok lett. 1931-ben ment nyugdíjba. 1895 óta van háza. 40 éves szolgálata után signum laudis kitüntetést kapott, dicsőséres oklevéllel, de érdemérem kitüntetése is van. Két fia a háborúban hősi halált halt.

Bognár Sándor háztulajdonos. Mező u. 24. Született 1870-ben, 1883-ban szabadult fel. 1895-ben jött Csepelre s azóta 1930-ig dolgozott ott. Házát 1907-ben építette, 6 lakás van benne.

Bohn Odön üzemvezető főgépész, Székesfehérváron 1882-ben született, elvégezte a felső ipariskolát, Németország nagyobb városaiban dolgozott, majd a Máv. szolgálatába lépett, 1900-1909-ig utazó szerelő volt, 1909 óta az állami vízműveknél működik. A művezetők szövetségének pénztárnoka, a művezetők orsz. szövetsége számvizsgáló alelnöke. Ő vezette a vízműtelep építkezésénél a szerelési munkálatokat.

Bokros József ácsmester. Ferenc u. u. 115. Rácalmásan 1887-ben született, 1906-ban szabadult fel. 1912-ben tett mestervizsgát, 1926-ban önállósította

magát. A szerb és orosz fronton harcolt. 1933-ban költözött Csepelre, ahol anyósa özv. Joó Antalné nevére néje fűszerüzletet vezet. A Boross Gábor telepen van házuk.

Bolya János lakatos m. vízvezeték szerelő és műszaki kereskedő. Budapesten 1902-ben született, technológiai tanfolyamot végzett, 1919-ben szabadult fel. Több külföldi városban is működve, 1926-ban lett önálló. Közs. képviselő Szolgált a nemzeti hadseregben.

Bonhardt János szerszámlakatos. Deák Ferenc u. 53/a. Csepelen 1902-ben született, a Weisz Manfréd gyárban nyert képesítést és azóta némi megszakítással a gyár szolgálatában áll, 1932 óta mint csoportvezető volt a tanoncműhely oktatója. Az Árpád kerékpár egyeslet jegyzője volt.

Borbély Ferenc detektiv felügyelő. Tamássy u. 38. Dinnyésen 1887-ben született, korán a Délivasut szolgálatába lépett, majd katonai szolgálata után 1910-ben az államrendőrséghez vonult be. 1921-ben került Csepelre. 1920 óta felügyelő. A kertvárosi részben ő volt az első telepes, az első lakóházát ott ő építette.

Bormüller Lajos lakatos. háztulajdonos. 1868-ban született, 1896-ban került Csepelre, előbb a Fegyvergyárban, 1915 óta a Weisz Manfréd gyárban dolgozik. Házát 1910-ben építette. Leánya, Stefánia, a ki 4 középiskolát végzett, szintén a Weisz Manfréd gyárban dolgozik, mint tisztviselő.

ifj. Boros Gábor gyári alkalmazott. Csepelen 1910-ben született, kezdetben atyjánál segédkezett, 1926 óta a Martin üzemben dolgozik.

id. Boros Gábor erdőőr. Kolozsvári ucca (Erdészlak). Makádon 1867-ben született, 26 éves koráig gazdálkodott, azóta pedig erdőőr.

Bozó András kép. kertész. József u. 56. (saját ház.) Dombegyházán 1893-ban született, a Bpesti Kertészeti tanintézetben nyerte képesítését. 1920-ban került Csepelre és 1920 óta van önálló kertészete. A szerb, albán és olasz fronton harcolt, megsebesült. Br. v. é. és K. cs. k.-je van.

Bozóky József gépész és villany-szerelő, háztulajdonos, Mező u. 58. sz. Kiskunmajsán, 1872-ben született, régi kunsági nemes családból származik. Elvégezte a győri ipariskolát. Járt Amerikában is. Csepeli 4 lakásos házat 1928-ban vette. Egyideig részt vett a világháboruban.

Vitéz Bölsei Mátyás, korcsmáros. Csepelen 1886-ban született, előbb atyja mellett gazdálkodott, majd közs. kézbesítő volt. 1929-ben létesítette korcsmáját, mely a Petőfi Rosztársaság helyisége is. Az orosz fronton megsebesült. Bronz v. é. K. cs. k. kitüntetés van. 1925-ben avatták vitézzé.

Brém János, hentes és mézárós m. Mezőfényen 1896-ban született, felszabadult 1911-ben, 10 évi segédeskedés után 1921-ben lett önálló. Ipartestületi vál. tag.

Brunn Sebestyén fémöntő. Szebeni u. 104. Dettán 1884-ben született, ugyanott szabadult fel. Több gyárban dolgozott, majd a Telefongyárban volt művezető, 8 évig volt Romániában vezetői állásban, de kiutasították. Most a Weisz Manfréd gyár alumínium öntője. A repülőgéppalkatrész öntésben specialista.

Bruszt János cipésmester. Komárom u. 88. Tökölön 1904-ben született, 1921-ben szabadult fel. 1928-ban lett önálló Tökölön 1930-ban helyezte át műhelyét Csepelre. 1930-ban építette házat is.

Budiás Jánosné háztulajdonos. Mező u. 60. Férje, ki 1898-ban Gálgócon született, a lakatos ipart gyakorolja, 1919-ben örökölte házat, melyben 2 lakás van.

Csajági Ferenc tejtermékkereskedő. Gyár u. 28. Hatvanban 1878-ban született, 17 évet töltött Küry Andor gazdaságában, majd Délegyházán vincellér volt. 1901-től 1920-ig a Weiss Manfréd gyárban dolgozott. 1920-ban a tej szakmában önállósította magát. 1917 óta Csepelen háztulajdonos.

ifj. Csajági Ferenc Hév. áll. felvígázó. Gyár u. 28. Jászkiséren 1902-

ben született 1921-ben a Weiss Manfréd gyárban volt raktárnok, majd 1922-ben a Hév. szolgálatába lépett, ahol állomás felvígázó.

Csepeli általános Ipartestület. alakult 1910-ben. Rudnyánszky László főszolgabíró elnökle alatt. Első iparhatósági biztosa Leszkovits Gyula közs. főjegyző. Első elnöke Niederkirchner Ferenc volt. Mai iparhatósági Biztosa Dr. Konez János, elnöke Tatai Károly, alelnök Micsinai Pál, pénztárosa Topits Vencel, jegyzője Pemsel Károly. JELöljárók: Bakonszegi Lajos, Blagojevic Stanimir, Bridicska János, Fuchs Antal, Gerencsér István, Kovács Sándor, Löke József, Messer Mór, Orbán Károly, Sipos István, Stöhr Rezső, Schoffer Pál, Tujfi Ede, Ungár Sándor, Uitz István.

Csepeli forgalmi adóhivatal: vezetője Mészáros István. A középiskolát Kalocsán, a Ludovika Akadémiát Budapesten végezte és 1924-ig teljesített katonai szolgálatot. A világháboruban a szerb, olasz, orosz és román fronton küzdött, 1924-ben mint cs. ezredes ment nyugdíjba. Kitüntetései: Lipóttrend lovagkeresztje, III. o. vaskoronarend lovagkeresztje, III. o. kat. érdemkereszt, br. és ezüst érdemérem, K. cs. k. seb. é. 2 sávval. 1925 óta áll a forgalmi-adóhivatali élén. A forgalmi adóhivatal főellenőre Kokus Béla, főkönyvelője Ruzsicska Mátyásné, ellenőrei Peláthy József, Tordy József, Zsiska Mihály, Hallamasser Gyula.

Csepeli Takarékpénztár, alakult 1911-ben Leszkovich Gyula közs. főjegyző elnökle alatt, ugyanakkor pénztárosa Eglérth Pál, cégvezetője Róth Jenő volt. Mai elnöke Szélig Jakab, pénztárnoka Englerth Pál, cégvezetője Niederkirchner Gyula. Igazgatósági tagjai: Niederkirchner Ferenc, Rosta Géza, Hidegkuthy Gyula, Versitz András, Eckrich Mihály és Niederkirchner János. A takarékpénztár alaptőkéje 50000 pengő. Tartaléka 21000 pengő.

A Csepeli Testvérök Köre 1912-ben alakult. T. elnöke Stern Richárd, elnöke dr. Kux Sándor, társelnökei Fehéry Ákos és dr. Konez János, fő-

titkára Vadnay Géza volt. Mai vezetősége: dr. Kux Sándor, Schmidt Mihály, Micsinai Pál, Szelner Ádám, Müller Antal, Asztalos Károly, Zeemann Károly, Hochstein Tamás, Kis József, Knörzner Menyhért, Klein Rezső tb. elnökök; Czékly János elnök, Szőke István alelnök, Eisenstädler József titkár, Kubicz József pénztáros. Intézők: Pápai Péter és Lefkovic Miksa. Az egyesület footballecsapata és kerékpáros osztálya derekasan kivette részét a testnevelés kulturájából, 1930-ban a kincstártól bérelt területen saját pályáját építette fel. Külön professionalista sportklubot alapítottak Csepeli Futball Club címen.

Csepreghy Károly lakatos. Káposztás u. 1. Iparában 1910-ben szabadult fel. 1920 óta van a Weisz Manfréd gyárban alkalmazva. 1929-ben vette házat.

vitéz Cser Péter vendéglős. Duna u. 35. Góllén 1895-ben született, a lakatos iparban 1912-ben szab. fel. és ebben egyideig önálló mester is volt. 1923-ban jött Csepelre, itt 9 évig a Weisz Manfréd gyárnak volt a gépésze. 1932-ben nyitotta meg vendéglőjét. Az olasz és orosz fronton harcolt, megsebesült, nagy és kis ez. br. v. é., K. cs. k. seb. é. kitüntetés van. 1924-ben avatták vitézzé. Neje szül. Nyul Anna részt vesz az üzletvezetésében.

Csermányi József gépmunkás. Magyar u. 43. Született 1894-ben, Csepelen 1913 óta dolgozik. Házat 1920-ban vette. Az orosz fronton fogságba esett.

Cserna Géza szerszámkészítő mester. Ferenc u. 54. Vértesacsán 1881-ben született, a műlakatos iparban Budapesten 1900-ban szabadult fel. Szakismereteit mint segéd München, Berlin, Bern, Marseille, Varsóban és Dániában gyarapítva 4 évig budapesti tanítómesterrélt volt művezető, majd a Weisz Manfréd gyárban, a Ganz gyárban működött mint művezető. Romániában, majd hazai több gyárban való vezetői működés után 1928-ban önállósította magát. Speciális időmészereket, húzó és

sajtoló szerszámokat készít. Tanoncvizsgáztató bizottsági tag.

Czipri Jakab vendéglős. Mező u. 10. Torbágyon 1895-ben született, a cipész mesterséget tanulta ki, s ezt rövid ideig gyakorolta is, 1915-ben került Csepelre, 1926-ban vette házat, 1931-ben nyitotta meg vendéglőjét, amely 3 helyiségből áll.

Cszimazia Gyula bádogos. József u. 88. állami telep. Győrött 1895-ben született, 1912-ben szab. fel. 5 éven át külföldön dolgozott, most a Weisz Manfréd gyárban dolgozik. Az orosz és olasz fronton harcolt, kétszer megsebesült. A nemzeti egység pártjának szervező bizottsági tagja.

Csolési Gyula ácsiparos. Temesvári u. 50. (saját ház). Szegeden 1899-ben született, iparában 1923-ban szabadult fel, 1927 óta önálló. A világháboruban az orosz fronton harcolt, K. cs. k. je van.

alsóorsói Csorba László Elemér M. F. T. R. intéző. Horthy Miklós ut 88. Komáromban 1886-ban született, mint régi csallóközi nemesi család sarja. Érettségét S. A. Ujhelyen tett. Atyja közigazgatási irodájában működött, 1913. óta van a M. F. T. R. szolgálatában s jelenleg a vámmentes kikötőben működik intézői minőségben.

Csorvás György lakatos. Szatmári u. 55. Ráckeven 1887-ben született, szakmájában 1905-ben Csepelen a Weisz Manfréd gyárban szabadult fel. Több más gyárban dolgozott, 1913 óta azonban önállóan a Weisz Manfréd gyár alkalmazottja. Házat ő maga építette.

sárospataki Czeglédi Emanuel ref. lelkész. Nagyszalontán született 1891-ben ref. papi családból. Ősei közül István kassai, Pál debreceni, H. Pál sarkadkeresztúri lelkész volt. A teológiát Kolozsvárt és Debrecenben végezte. Mint katonai lelkész kezdte működését. Háború után Cegléden és Budapesten volt hitoktató. 1930-ban választották meg csepeli lelkésznek. Ő építette fel a csepeli templomot és gyülekezeti házat. Irodalmi tevékenységet is fejt ki. Mint kiváló szónokot és lelkipásztort közmegbecsülés környékezi.

Czellik Antal borbély és fodrász m. Horthy M. u. 75. Iparát kitanulva több helyen volt segéd, önálló 1914-ben lett. Két alkalmazottat foglalkoztat. Házát 1926-ban építette. Az orosz harctéren fogságba esett.

Czékly János esztergályos m. Kertész m. 36/a. Rácalmás 1893-ban született, 1910-ben szabadult fel. 1910-ben szabadult fel. 1915 óta dolgozik Weisz Manfréd gyárában. Közs. képviselő Cs. T. K. sportegyletnek és a Csepeli football klub elnöke, O. T. I. választmányi tag.

Czompó István ref. teológiai portás Szébenyi u. 11. Lovasberényben 1897-ben született. 1931 óta van mai állásában. A világháborúban 24 hónapig harcolt, kis ez., br. v. é., K. cs. k. kitüntetését nyerve. 1929-ben építette házát.

Dr. Dabasi Tibor közs. orvos, mentő-főorvos. Fő ut 42, Monoron 1902-ben született, középiskoláit és az egyetemet Budapesten végezte, aztán állami ösztöndíjjal Berlinben a szülészeti klinikán volt 2 évig assistens. 1929-ben tisztiorvosi tanfolyamot végzett és Csepelen közs. orvossá választották. A vármegyék és városok orsz. mentő egyesületének csepeli kirendeltségét ő szervezte, A mentő egyesület főorvosa. A Move sportegylet tb. elnöke, a csepeli motoros Egyesület alelnöke, az orsz. orvosszövetség vál. tagja.

Daniecz Béla törzsőrmester. Deák Ferenc u. 53. Velicskán 1885-ben született. Magán uton zenével foglalkozott, majd 1904-ben bevonult a 3-as bosnyák ezredhez, 1908-tól kezdve a Weisz Manfréd gyárban működött, 1920-ban belépett a nemzeti hadseregbe, 1923-ban honosították és mint a honv. gy. ezred zenekari törzsőrmestere működik.

Deák Mihály okl. kőművesmester. Levente u. 8. Szerégyesen 1903-ban született, oklevélét 1929-ben szerezte meg. Több villa és épület mutatja munkájának kiválóságát 1911 óta él Csepelen, házát ő maga építette.

Diemmer Lukács gyári alkalmazott, háztulajdonos. Kossuthfván 1873-ban

született, szülei tejkereskedők voltak. 1905 óta él Csepelen, 1906 óta mint a Weisz Manfréd gyár alkalmazottja.

Dimitrov Antal konyhakész, háztulajdonos Ferencz u. 121. Bulgáriában 1883-ban született, 1895-ben került Magyarországra. 1910-ben Csepelen önállósította magát, előbb, mint fuvarozó, 1924-ben létesítette kertészét, előbb Tökölön, 1933 óta Csepelen. 1917 óta van saját háza.

özv. Dohanek Jánosné okl. születésnő. Uj Fő u. 15. Budapesten 1881-ben született a budapesti bábaképzőben nyerte képesítését. Működését 1931-ben kezdte meg Csepelen. Férje a bpesti gázműveknél csömester volt. 1926-ban hunyt el. Házát férje építette.

Dombi Istvánné szül. Németh Julia hentes. 1933-ban vette át a Sinka Sándor féle üzletet és azt Bösze Elemérrel társas viszonyban folytatja. Tököli ut 42. sz. alatt fióküzlete is van.

Döme Ferenc tisztviselő, Levente u. 32. (saját ház). Budapesten 1892-ben született, kitanulta a nyomdai szakmát, járt a felső ipariiskolában. 1915-ben lett a Weisz Manfréd gyár alkalmazottja, 1920. óta annak tisztviselője. 1927-ben építette házát.

Duda Mihály Kovács, Kikötő u. 22. (saját ház). Koloson 1867-ben született, 1882-ben szabadult fel. 1911 óta van a Weisz Manfréd gyárban alkalmazva.

Dudás Antal várm. utkaparó. József u. 89. Nagyvasadon 1873-ban született, 1898 óta áll Pest vármegye szolgálatában, 1904 óta él Csepelen. Az orosz és olasz fronton harcolt.

ifj. Dundics Márton háztulajdonos. Kassai u. 52. Budapesten 1895-ben született, a lakatos szakmában 1914-ben szabadult fel. Ezután az orosz, román és olasz fronton harcolt, br. v. é., K. cs. k. ét nyerve. 1920 óta van a Weisz Manfréd gyár szolgálatában.

özv. Elrich Alajosné szül. Barbaro Digitta fuvaros. Király u. 53. (saját ház.) Néhai férje 1893-ban Csepelen született, kőművesmesterségét tanulta, amelyet ezideig gyakorolva, áttért a fuvaros szak-

mára és ezt folytatta 1932-ben bekövetkezett haláláig. Résztvett a világháborúban, ahol a kis ez. br. v. é. és K. cs. k. kitüntetését szerezte.

id. Elrich Mihály gazdálkodó. Fő u. 23. Szigetcsépen 1857-ben született, korán kezdett gazdálkodással foglalkozni. Csepelen 1878 óta él. 1900 óta községi előljáró. 25 évig volt a tüzoltó egyesület igazgatója.

Eckstein Rozália uri szabóm. Erzsébet u. 84. Ó Bécén 1912-ben született, 1932 óta önálló. Tanítómestere Eckstein Bernát volt, aki egy párisi divatszalon vezetője.

özv. Ehert Jánosné háztulajdonos. Bender S. u. 8. férje Wienben volt fűszerkereskedő, aki 1915-ben hunyt el. Veje Karl Rezső 1876-ban Lugoson született, ott végezte iskoláit. Mint tisztviselő működik a Weisz Manfréd gyárban 1912 óta.

özv. Ehrenhoffer Antalné háztulajdonos. Maros u. 62. Néhai férje Grácban 1883-ban született és az üvegfuvo iparban nyert képesítést. 1914-ben költözött Csepelre, ahol a Weisz Manfréd gyárban nyert alkalmazást. 1932. hunyt el.

id. Eisenstädter József lakatosm. Vágóhid u. 35. (saját ház) Budapesten született. Szakmájában 1897-ben szabadult fel, több városban volt segéd, majd Amerikában is dolgozott. Most a csepeli Weisz Manfréd gyárban dolgozik. Községi esküdt.

özv. Eke Andrásné szül. Magyar Julianna háztulajdonos. Tamássy u. 50. Néhai férje Csongrádon 1880-ban született. 1910-ben került Csepelre és itt élt, 1925-ben bekövetkezett haláláig.

Englerth Pál takarékpénztári pénztárnok. Templom u. 27. (saját ház.) Budapesten 1876-ban született, középiskolái elvégzése után fűszerkereskedő lett. A csepeli tkptár megalakulása óta annak pénztárosa. Közs. képviselő. 22 éve közs. közgyám egyháztanácsos. Résztvett a világháborúban.

Erdősi Lajos Kovácsmester. Vágóhid u. 18 (saját ház). Budapesten 1885-ben született 1906-ban szabadult fel. 12

évig dolgozott a Weisz Manfréd gyárban, 1922-ben lett önálló. Nejének fa- és szén üzlete van.

Ernhoffer Lajos hentes és mészárosm. József u. 1. Zalaszentgróton 1897-ben született. 1913-ban szabadult fel. Anyja üzletében tanulta iparát. 1931 óta önálló, átvéve nagybátyjának 32 év előtt alakult üzletét. Az orosz, olasz és francia fronton harcolt. Br. v. é. K. cs. k. kitüntetésé van.

Ernszt Károly közs. kézbesítő. József u. 59. Magyaróváron 1865-ben született mint bérkocsis működött 23 éven keresztül, 1917-ben lépett a község szolgálatába. 1911-ben építette házát.

Eberhardt József zenész. József u. 27. Született 1871-ben, 19 éves korában belépett a 39 gy. e. zenekarába, majd 1896-ban az 1. h. gy. e. zenekarába és ott 1912-ig működött s akkor nyugdíjba ment. 1912-ben a Weisz Manfréd gyár zenekarának karmestere lett s azt 1914-ig vezette. A háború előtt Kairóba került és a khedive udvari zenekarának volt karmestere. 13 évig működött a Király színházban, most a fővárosi zenekar tagja.

ifj. Eliás József sütőmester, József u. 124. Budapesten, 1907-ben született, 1924-ben szabadult fel, 1932-ben lett Csepelen önálló, 2 segéddel éy 2 tanonccal dolgozik 2 kemencés műhelyében.

Ersek István m. kir. főtörzsőrmester. Temesvári u. 69. (saját ház). Nagygymóton 1896-ban született, 4 polgárit elvégezve, kezdetben atyja mellett gazdálkodott. A világháborúban a 19-es ezredben szolgált, 1919-ben pedig az államrendőrséghez lépett. 1931-ben lett törzsőrmester. 1929-ben vette házát.

özv. Fabinger Ferenéné háztulajdonos. Duna u. 49-51. Néhai férje Brünneben 1871-ben született, timárságot tanult, 1895-ben került hazánkba és 1905-ben Csepelre, ahol önállósította magát. Üzemét most veje Asztalos Károly vezeti.

Faggyas János detektív. Ferenc u. 26. Inkén 1888-ban született, előbb pénzügyőr lett és 16 évig volt az. 1924-ben mint szakaszvezető szemlész átkerült a rendőrség detektív testületéhez. Előbb Budapesten működött, 1925 óta van Csepelen. A harcúterén a szerb és orosz fronton harcolt. Br. v. é. és K. cs. k.-je van.

Falta Sándor villanyszerelő. Szebeni u. 3. sz. Kecskeméten született 1894-ben. Az iparát szülőföldjén kitanulva, mint segéd Pozsonyban, Szekszárdon képezte magát tovább. 1919-ben önállósította magát Kecskeméten és 1925-től 1927-ig Kerekegyházaán működött. Azóta a Weisz Manfréd gyárban működik, mint erőátviteli szerelő. A hordozható kályha, mely különösen a katonaságnál alkalmas, az ő szabadalma.

Fantusz Rezső üveges és képervezető. Fő ut 71. Aradon 1907-ben született, 1925-ben szabadult fel. Tanuló helyén később üzletvezető volt. 1931 óta van Csepelen üzlete.

Farkas András művezető. Gyár u. 7. (saját ház.) Nagyrőcén 1874-ben született, a vasöntő szakmában 1892-ben szabadult fel. Sokáig volt a Diósgyőri vasgyárban csoportvezető és helyettes művezető, 1911 óta a Weiss Manfréd gyár vasöntődjének művezetője.

Farkas Ferenc közs. közeg. fertőtlenítő. Erzsébet u. 106. Alibánfalván 1871-ben született, 21 éves koráig gazdálkodott, majd a főv. Szent László kórház pavillonkezelője lett, majd 4 évig csendőr volt, 1902-ben kispesti községi rendőr lett, 1908 óta él Csepelen a község szolgálatában. Fertőtlenítő és szegényházi gondnok.

Farkas János iparos. Magyar u. 92. Kisujszálláson 1871-ben született, 1925 óta él Csepelen, házat 1930-ban vette. Résztvett a világháborúban.

Farkas Károly bádogos és vízvezeték-szerelő. Fő ut 39. Acsuton 1905-ben született, 1921-ben szabadult fel. Nagyobb cégeknél volt segéd, majd mun-

kavezető. 1931-ben lett önálló Budapesten, 1933 óta Csepelen.

Farkas Mihály nyugalmazott művezető. Turul u. 6. Zentán 1879-ben született, a lakatos iparban 1898-ban szabadult fel. Előbb a Csavár gyárban dolgozott, majd a katonai szolgálata után a Weisz Manfréd gyárban az edző és nagy présosztályban művezető volt 1919-ig. Házát 1923-ban építette.

Fazekas Géza kir. ügyészségi főigazgató. Rákóczi tér 10. (Kertváros). Pelém 1879-ben született, a nagyváradai törvénytudományoknál kezdte működését 1895-ben. 1915 óta a bpesti ügyészségnél működik, 1918-ban lett irodaigazgató, majd 1921-ben főigazgató. „Beszéljen a mamával” c. színművét kiadta a Műkedvelő Színműtár, „Éjjeli ülések” c. színműt a nagyváradai Szépliget színházban és a budapesti Feld színházban hosszabb ideig volt műsoron. A „Randevu” c. vígjátékát a Budapesti Színház, a Várszínház és több vidéki színtársulat hozta színre. Csepelen 1928 óta lakik, ugyanakkor építette házat.

Fejér Vilmos anyakönyvvezető helyettes. Temesvári u. 9. Marosvásárhelyen 1886-ban született, középiskolai elvégzése után rendőrtisztviselő volt Temesváron. Az olasz fronton századparancsnok volt, majd fogságba esett. A frontarcos szövetség alelnöke. Signum laudis K. cs. k., seb. é. kitüntetésé van.

Feil Ferenc gyári alkalmazott. Thököli u. 57. Csepelen 1902-ben született, kora ifjúsága óta a Weisz Manfréd gyárban dolgozik. Házát 1925-ben építette.

Feil Flórián gazdálkodó. Erzsébet u. 74. Csepelen szül. 1881-ben. 7 hónapon gazdálkodik egyúttal a Szövetkezetben 8 év óta segéd. Saját házában, melyet örökölt, lakik.

Fekete Kálmán polg. isk. tanár, Fő ut 90. Magyarpécskán 1897-ben született, a középiskolát és tanító képzőt Aradon végezte. A polg. iskolai képzőt pedig Budapesten. 1919 óta állandóan Csepelen működik. A csepeli ker-

esztény kaszinó igazgatója, a nemzeti egységpártja csepeli titkára, a vegyeskar vezetője, zeneszerző, több művét előadták, a posztógyári dalárdára karnagya.

Felházi Károly ny. segédhiv. igazgató. Hidegkuty Gyula u. 29. Mócson 1873-ban született, középiskolai elvégzése után a kultuszminisztériumban lett irodasegéd-, majd irodatiszt, főtiszt, végül segéd hivatali igazgató. 1931-ben ment nyugdíjba. A világháborúban az orosz, román és olasz fronton küzdött. Több kitüntetést nyert.

Fényes Jenő asztalos. Szebeni u. 106. Újpesten 1898-ban született, ipari képesítést Újpesten nyert. Sok helyen volt segéd, majd csoportvezető. 1924 óta áll a Hév szolgálatában. 1930 óta mint művezető. Az olasz fronton megsebesült. Kis ez. kétszer bronz, K. cs. k., seb. é. kitüntetésé van. A Piave átkelésekor résztvett nagy pergőtűzben, a ponton lerakásban.

Firniql József fűszerkepeskedő. Hidegkuty u. 62. Csepelen 1900-ban született, eredetileg szerszámlakatos volt, amely iparban Délamerikában is járva 1928-ig dolgozott. Ekkor létesítette fűszerüzletét. R. k. egyháztanácsos. Atyja Jakab, a világháborúban hősi halált halt.

Firniql Mihály kőműves. Kertész u. 18. (saját ház.) Csepelen 1882-ben született, 1900-ban szabadult fel, több helyen dolgozva ezúttal a Weisz Manfréd gyár alkalmazottja. Az orosz fronton fogságba esett és 65 hónapig sanyalódott abban.

Fiszinger György asztalos m. háztulajdonos. Árpád-u. 14. Csepelen 1882-ben született, ugyanott nyert képesítést. Önálló 1924-ben lett, a r. k. templom és több magánház munkái mutatják szakavatottságát.

Flack Nándorné szül. Huszár Emma magánzó. Árpád-u. 2. Bereg vármezei birtokos család leszármazottja. Középiskoláit a veszprémi angol kisaszszonyoknál, a Kereskedelmi iskoláit Bu-

dapesten végezte. 1932 óta él Csepelen.

Fodor István főpincér. háztulajdonos. Árpád u. 37. Nagyszébenben 1902-ben született, ipari képesítését Kolozsvárott nyerte. Kolozsvárott, Budapesten, a Royalban, a Margitszigeten, a Szechenyi fürdőben segédkedett. Erdélyi nemes család leszármazottja, nagyenyedi előnévvel.

Fogarassy Andor bádogos és szerelő. m. Kassai u. 29., üzlet Fő ut 82. Szamosújváron született, atyjánál 1910-ben szabadult fel. 1918-ban szülőhelyén lett önálló, majd 1920-ban Csepelre tette át üzletét. Ipti számvizsgáló tag a ker. vasipari munkások egyesületének volt szervező biz. elnöke, később titkára. Az olasz fronton harcolt.

Fogassy Sándor ny. főerdész. Fő ut. 6. 1870-ben Tatatóvárosban született, mint régi nemes család ivadéka, érettségig Győrben, az akadémiát Selmechánynán végezte. Előbb gróf Eszterházy Miklós uradalmában, majd a m. állami erdőgazdaságban, utóbb rédei Eszterházy Imre uradalmában, gróf Khuen Héderváry Károly uradalmában működött, mint erdősz. és főerdész. 1929-ben költözött Csepelre, ahol vendéglőjét vezeti, egyben az ácsi cukorgyár sáison tisztviselője.

Forgács Sándor mészáros és hentes mester. Mária u. 5. Hatvanban 1901-ben született, 1919-ben szabadult fel. 1928-ban létesítette csepeli üzletét, melyen kívül 1 fióküzlete is van.

Föllk József tisztviselő. Gyár u. 20. (saját ház.) Dunaföldváron 1873-ban született, kezdetben kereskedelmi pályára lépett. Előbb Zimonyban, majd Budapesten lett önálló. 1907 óta a Weiss Manfréd gyár tisztviselője. Csepeli házat 1908-ban vette.

Frank József ny. áll. honvédtiszt-helyettes. Katona József u. 48. Arad megyében szül. 1883-ban. Mielőtt katonai pályára lépett a cipész-ipart tanulmányozta és mint segéd Vajdahunyadon és Békéscsabán dolgozott. 1903-ban vonult

be a 83-as gyalogezredbe; a háboruban az orosz és olasz fronton harcolt. 1925-ben ment nyugalmába. Az ezüst koronás érdem érem, a vitézségi szalagon, tulajdonosa.

id. Frankovics Antal műszaki vállalkozó. Fő ut. 37. (saját ház). Csepelen 1889-ben született, a műszaki szerszámkészítő szakmát a Weiss Manfréd gyárban tanulta és ott 23 évig működött. 5 évig, mint művezető. 1933-ban létesítette műhelyét. Közs. képviselő, h. esküdt, a községi érdekek lelkes harcosa. A Move etnikai szakosztályának vezetője.

Frankovics Jakab fuvaros. Horthy M. u. 5. Csepelen szül. 1883-ban. Mint kovácsiparos kezdte pályáját és e szakmában 1900-ban Ceglédén szab. fel. 21 évig Csepelen, mint önálló iparos működött. Jelenleg 6 lóval fuvarozik, s három alkalmazottat tart. A háboruban az orosz és olasz fronton harcolt 41 hónapig. A kjs. ezüst, bronz vit. érem és a K. cs. k. tulajdonosa.

Frauheim Ferenc hentes és mészáros. Mező u. 8 sz. 1911-ben Csepelen szül. Iskoláit elvégezve a szakmában 1920-ban szabadult fel. Üzletét 1933. október óta vezeti.

Fuchs Antal képesített ácsmester, Új Fő u. 1. Pécséti szül. 1893-ban. Ósrégi ácspári, német eredetű család sarja. Vezetése alatt készült a városháza, a városi tkrékpénztár, színház, tébolyda stb. ácsmunkája. 1920 óta önálló. Csepelen az iparban az elsők között áll. Az ipartestület előjárója. A háboruban a szerb, orosz, olasz és a román frontokon volt 23 hónapig és a román fronton fogságba is esett. Neje: Petz Katalin.

özv. Füzessy Gáborné kávémérés és háztulajdonos. Szt. Imre tér 15. (saját ház, Szilágyi u. 37.) Néhai férje 1886-ban Debrecenben született, 10 évi katonai szolgálat után 1891-ben a Máv szolgálatába lépett, hol szerencsétlenség érte. 1927-ben hunyt el. Neje még 1922-ben létesítette kávémérés üzletét.

Gáisz József háztulajdonos. Kassai u. 44. Mágocsoson 1894-ben született, a kádarmesterségben 1912-ben szabadult fel. Szoládon volt önálló, de utóbb a Weiss Manfréd gyárban dolgozott 1923-ig. 4 és fél hold szőlőjén bort termel. Az olasz fronton harcolt.

Garzsik János vasesztergályos. Erzsébet u. 100. Rózsahygyen 1900-ban született. Iparát Csepelen tanulta és állandóan a Weiss Manfréd gyárban dolgozik.

Gazda Géza művezető. Fő ut 113. —

Gáll Gyula gyári alkalmazott. Jókai u. 28. Budapesten 1880-ban született. 1902-ben jött Csepelre s azóta a Weiss Manfréd gyárba dolgozik. Házát, melyben két lakás van, részben örökölte, részben építette.

Gáspár Armin ny. kir. tanfelügyelő. Katona J. u. 57. Mint ósrégi nemesi család leszármazottja 1865-ben született Modoron (Pozsony m.). Az iskoláit és a tanítóképzőt itt elvégezve Kolozsvárra került, ahol mint tanító a jogot is hallgatta. 1908-ban lett segéd-tanfelügyelő, majd 1920-ban tanfelügyelővé léptették elő. A háború alatt 50 éves korában önként, miniszteri engedéllyel, mint önkéntes vonult be és 39 havi frontszolgálat után hadnagyként szerelt le. A bronz vit. érem és K. cs. k. tulajdonosa, egyben a legfelsőbb elismerést kapta. 1930 óta él Csepelen és irodalmi működést fejt ki. Legutóbb: „Erdélyért”, „Hőhérok és martirok” c. művei láttak napvilágot.

Geiszbüchler Lipót, első segélynyújtó. Szatmári u. 45. Budapesten 1874-ben született. Iskoláinak elvégzése után az asztalos szakmát tanulta ki, amely szakmában 1892-ben Kossuthfalván szabadult fel és mint segéd, hat évig működött, majd 1899 óta a gyárban munkálkodik. 1906 óta, a kurzus elvégzése után, mint első segélynyújtó tölti be hivatását. A gyári tűzoltótestület őrmestere.

Glovotz Hugó művezető. Komárom ut 89. Kleinabzszén (Poroszország) szül.

1882-ben. Iskoláit Borsódnádasdon végezte, majd ipari pályára lépett és a lemezhengelési szakmát sajátította el. A Weiss M. gyár szolgálatába 1920-ban került és még ebben az évben, kiváló munkássága és szakismerete révén művezetővé lépett elő. A háboruban a 34-es gy. ezredben szolgált és 22 hónapig az orosz fronton harcolt. Kitüntetései a kisézüst vit. érem és a német érdemkereszt.

Goriantz Ignác nyug. művezető, Szebeni u. 8. 1871-ben született Ausztriában. Iskoláit és iparát is szülőhelyén tanulta ki. Majd a Storé vasgyárban működött, míg 1916-ban meghívásra a Weiss M. gyárba került, mint művezető. 1933-ban vonult nyugalmába.

Gróf Rezső kincstári jogú igazg. főtiszt. Aradi u. 6., Pálfalván 1885-ben született, középiskolai elvégzése után a Nemzeti Színház és Operaház gazd. hivatalának volt tisztviselője. 1908-ban a kincstár szolgálatába lépett. 1924-ben lett főtiszt. Az orosz és olasz fronton harcolt. Kor. vas érdemker., ezüst, érdemker., br. v. é. K. cs. k. kitüntetésre van.

Gödöny József hentes és mészáros m. Mező u. 56. Zagyvalórcin. 1893-ban született, 1911-ben szabadult fel. 1933-ban lett önálló. Az orosz és olasz fronton harcolt, megsebesült, Kis ez. és br. v. é. kitüntetést kapott.

Gruy Géza okl. gépészmérnök. Ferenc u. 72. Budapesten 1901-ben született, Középiskoláit Kőrmöcbányán és Budapesten, a mű egyetemét Budapesten végezte. Bánó Lászlónál, majd a Ganz waggógyárban működött, 1932 óta Csepel vízművénél van. Az év. egyház presbitere.

Guth József mészáros m. Baross u. 26. 1894-ben született Uriban. Az ipari pályára 1907-ben lépett és két évre rá Füleken felszabadult. Mint segéd 10 évig dolgozott Wienben, Lonsoncon, Szegeden és Pápán. 1920-ban lett önálló és 5 éve, hogy üzlete Csepelen van. Házát 1928-ban építette.

A Háztulajdonosok Szövetségének választmányi tagja. A háboruban atyjával és 2 fivérével vonult be és mindvégig frontszolgálatot teljesített, egyszer meg is sebesült. Néhai atyja mint 70%-os rokkant szerelt le.

Gyethő Mihály háztulajdonos. Ferenc u. 6. Ráckeven 1850-ben született a molnár ipart tanulta ki és 1878-tól dunai vízálmalma volt Csepelen 1930-ig. 2 háza van.

Hambalkó Imre művezető Fő ut. 48. Kiskunhalason 1893-ban született, a szerszámalkatosipart tanulta a Weiss Manfréd gyárban, ahol 1920 óta művezető. A művezetők orsz. szövetségének gazd pénztárnoka. Az olasz szerb és román fronton szolgált. K. cs. k.-je van.

Hammerstein József fűszer és terménykereskedő. Nádasdon 1887-ben született, eredetileg vasesztergályos volt, 1920-ban került a Weiss Manfréd gyárba, 1927-ben létesítette mai üzletét. A világháboruban a hadi tengerészetnél szolgált.

Haris Lajos kereskedő. Kispesten született 1875-ben. A géplakatos és szerelő iparban 1893-ban szabadult fel. A Lámpaarugyárban és a Mávnál dolgozott, majd hosszabb ideig a Weiss Manfréd gyárban volt gépész. Közben fűszerkereskedést létesített és mint önálló szerelő is dolgozott. Az orosz és olasz fronton szolgált. Kis ez., br. v. e., K. cs. k. kitüntetésre van.

id. Hauschild Lipót magánzó, háztulajdonos. Fő ut 88. Szegeden 1855-ben született, a lakatos ipart tanulta, 1876-ban önállósította magát. Zombolyán, majd 10 évig a frígyesfalvi vasgyárban volt munkavezető aztán Ruszkabányán volt hámori gondnok. 1903 óta él Csepelen ahol a Weiss Manfréd gyárban 8 évig művezető volt. 1912 óta háztulajdonos volt. 1912 óta háztulajdonos. Volt közs. bíró, képv. testag.

Hauser Mihály bádogos és szerelő művezető. Budapest szül. 1897-ben, iskoláit Pesterzsébeten elvégezve az ipari pályára lépett és 1914-ben szabadult fel szakmájában. 1923-ban a Weiss M. gyárba lépett, ahol azóta megszakítás nélkül 1929 óta pedig mint művezető működik. A háboruban a 32. gy. ezredben az olasz fronton harcolt és a bronz vit. é. és K. cs. k. tulajdonosa.

Háray Gyula igazgató tanító. Hontmegyében 1875-ben született, Losoncon végezte a tanítóképzőt, s azóta 38 éve működik a pedagógiai pályán, a csepeli áll. elemi iskolák és ovodák gondnoka és jegyzője, a népmiv. bizottság tagja, a Kansz prop. bizottságának elnöke, a nemzeti egység pártjának elnöke. Több kitüntetésben részesült.

Hárs István rendőrtörzsőrmester. Komárom u. 83 sz. Tamásiban szül. 1899-ben. 1917-ig édesatyja mellett gazdálkodott és ekkor a 44. gy. ezredbe vonult be és az olasz fronton harcolt. Leszerelése után ismét gazdálkodott, majd a nemzeti hadseregben teljesített szolgálatot. 1923 óta áll a rendőrség szolgálatában és 1925 óta lakik Csepelen. Neje: Székely Katalin.

Händel Lajos edény és bazárárus. Szent Imre tér 4. Borislauban 1877-ben született, a kefekötő iparban szabadult fel. 1894-ben. Előbb Budapesten volt önálló, Csepelen 1906-óta van. Az izraelita szentegylet másodelnöke, Az orosz fronton megsebesült, majd Premyslben fogságba esett.

Hegyes Antal hentes és mészáros. Mező u. 88. Székesfehérváron 1900-ban született, 1918-ban szabadult. Önálló 1923-ban lett. 1 segéddel dolgozik.

Helfrich János háztulajdonos. Erzsébet u. 70. Hartán 1867-ben született és 1922-ig ott gazdálkodott. 1922-ben került Csepelre. Volt közs. képviselő. 22 lakásos háza van.

özv. Hercz Gáborné gyógyszerártulajdonos. Fő ut 37. Néhai férje 1892-ben Balkányon született, iskoláit Haj-

dunánáson, az egyetemet Budapesten végezte. 1928-ban szerezte meg csepeli gyógyszerértárát, melyet 1933-ban bekövetkezett haláláig vezetett. Özvegye az izrl. nőegylet alelnöke.

özv. Herk Andrásné háztulajdonos. Kertész u. 25 (saját ház). Néhai férje 1887-ben született, előbb gazdálkodott majd 1908 óta 1925-ben bekövetkezett haláláig a Weiss Manfréd gyárban dolgozott, Háza saját szerzeménye, mert 24 év óta ő is a gyár alkalmazottja.

Heszberger Ede kőműves m. Felső János u. 35. 1891-ben született Csepelen, ipari képzését is itt szerezte. Mint segéd a Schultz Testvérek tűzhelybefalazó cégnél működött és a cég megbízásából Törökországban és Palesztinában is járt. Számos köz és magánépület munkáit mint vezető folytatta. A háboruban a 32. gy. ezredben végig frontszolgálatot teljesített. Kitüntetései a kis ezüst v. érem, vaskereszt bronz v. é. és K. cs. k.

Heszberger György hentes és mészáros m. Fő ut 53. Csepelen szül. 1902-ben. Iskoláinak elvégzése után 4 évig a gyárban dolgozott majd szakmáját tanulni ki és 1924-ben szab. fel. Mint segéd, Budapesten, Kispesten, Tatabányán, Győrött stb. dolgozott, majd saját erejéből 1932-ben önállósította magát. Rövid önállósága alatt üzletét igen szép nivóra emelte és áruai, saját készítményű felvágottai igen keresettek a községben.

Heszberger Károly háztulajdonos. Magyar u. 26. Csepelen 1863-ban született, mint vegyészeti iparos sokáig Wienben dolgozott, házat 1889-ben építette, de Csepelen csak 1920 óta lakik.

Heszberger Lajos háztulajdonos. Zettner S. u. 25. Csepelen 1877-ben született, a kádár szakmában 1895-ben szabadult fel. Mint segéd Kecskeméten, Cegléden, Fiumében, Brassón, Budapesten dolgozott. A szerb és orosz fronton harcolt. Vaskereszt, K. cs. k. kitüntése van.

Hidegkuti Gyula Csepel község vizművének csömestere, József u. 41. Németzsépeten 1889-ben született, elvégezte a felsőiparisiskolát, Az osztrák államvasutatknál Resicabányán volt gyakornok majd katonai szolgálata után Weiss Manfréd gyárban művezető lett és az volt 1921-ig. 1921 óta 400 holdas bérletlen gazdálkodik. Volt közs. tanács-tag, törvénybíró, közs. képviselő, a Csepeli tkpár igazg. tagja, a Polgári Kör és a háztulajdonosok egyesületének elnöke, 1932 óta a vízművek csömestere, Nagy érdemeiért a községben utcát neveztek el róla.

Hochstein Mihály vendéglős. Horthy Miklós ut 116. Soroksáron 1899-ben született, 1924-ben szab. fel. 1928-ban lett önálló. Az üzletét nejevel, szül. Bieber Máriaval együtt vezeti. Üzlete 3 helyiségből, 1 söntésből, 2 melléktérmből és a kerthelyiségből áll. 1927 óta él Csepelen, ahol emeletes házat építtetett. 6 lakója van.

Hollenda Pál lakatos. Király u. 56. 1886-ban Kecskeméten született, 1902-ben szabadult fel. 10 éven át önálló mester volt, Kecskeméten. 1930 óta áll a Weiss Manfréd gyár szolgálatában. A szerb fronton megsebesült.

Hollenter József gépész, háztulajdonos. Uj Fő u. 31. Dunapentelén 1877-ben született, mint asztalos, 1895-ben szabadult fel. 11 évig dolgozott a Thék gyárban elvégezte a gépészeti tanfolyamokat a technológiai, majd az iparisiskolában 2 évig a rajz tanfolyamot. 20 évig volt a Weiss Manfred gyárban szerelő, 2 év óta a kulturházban gépházvezető. A W. M. gyárban többször elismerésben és jutalomban részesült. Van egy turbina találmánya. Volt elöljárósági tag. Volt egyháztanácsos, iskolaszéki tag. A csepeli felső határ kisajátítása körül nagy érdemei vannak. Házat maga tervezte és építette.

Horárik János nyug. művezető Klosszermayer u. 36. Garampéterin 1881-ben született, a szerszám és géplakatos-

ságban 1898-ban szabadult fel. 1908-tól kezdve a Weiss Manfréd gyárban volt művezető. Házat részben vette, részben építette.

Horváth Ferenc háztulajdonos. Zrínyi u. 35. Ikerváron (Vas m.) született 1892-ben. Iskoláit elvégezve a vendéglői ipart tanulta ki. 1913-ban a 19-es vadászokhoz Klagenfurtba vonult be, s onnan az orosz, később a szerb albán, román és olasz frontra került. Egyszer megsebesült. Kis ez v. é.-t kapott, mert 2 géppuskát és 12 orosz foglyot ejtett.

Hochfelder Sámuel épületfakereskedő. Jókai u. 6. 1873-ban szül. és középiskolái elvégzése után a keresk. pályára lépett. 12 évig nagybátyja, Zerkovitz Ignác üzletében dolgozott, 23 év óta pedig önállóan vezeti üzletét, mely a Horthy Miklós uton van. A világháboruban a szerb fronton harcolt.

Hochstein Ferenc kocsmáros. Gyep-sor u. 72. 1901-ben Soroksáron szül. és iskoláit is itt végezte el, majd atyja mellett kereskedői tevékenységet fejtett ki. 1929-ben nyitotta meg kocsmáját Csepelen, mely egy söntés és egy vendégszobából és a „Ferenc” asztaltársaság helyisége. Prima horai révén igen közkedvelt találkozóhelye a csepelieknek.

özv. Horváth Andrásné szül. Simon Mária okl. szülész, Hunyadi János u. 4. Ipolyságon született, oklevelét a pozsonyi bábaképzőn szerezte meg 1903-ban, majd Rimaszombaton tett vizsgát. 1908 óta működik Csepelen. 3 gyermeke van. Férje, aki kovácsmester volt, 1928-ban halt meg.

Horváth József háztulajdonos. Gyep-sor u. 86. Csepelen 1894-ben született. 1919 óta megszakítás nélkül áll a Weiss Manfréd gyár szolgálatában. Az orosz és olasz fronton harcolt, 18 hónapig fogságban volt.

Horváth Sándor főtörzsőrmester. Szatmári ut 57. (Saját ház.) Solton 1899-ben született, eleinte gazdálkodásban vett részt, majd katonai szolgálata után

1922-ben az államrendőrség szolgálatába lépett. 1932-ben lett főtörzsőrmester. A román és olasz fronton harcolt.

Horváthy Zoltán máv. intéző Cserhátszentivánon 1889-ben született, 1910-ben lépett a Máv. szolgálatába. 1924 óta a Weiss Manfréd gyár Máv. kirendeltségénél intéző.

özv. Hrusovszky Antalné háztulajdonos. Tamássy József u. 49. néh. férje áll. tanító volt 20 éven át és 1916-ban hunyt el. Csepelre 1924-ben jött, házát 1933-ban vette. Néhai férje a magyar ny. uttörő tanításáért elismerésben részesült. Feje Hargittay István min. tisztviselő a honvédelmi minisztériumban. A világháborúban több fronton szolgált, meg is sebesült, majd olasz fogságba esett. Nagy és kis ez., br. v. é. seb. é. és. k. cs. k. kitüntetését nyert.

Huj József fuvaros. Felső János u. 37. Csepelen 1893-ban született, 13 hold saját földjén gazdálkodik és fuvarozást végez. Házát szüleitől örökölte. Az orosz és olasz fronton harcolt. Br. v. é. K. cs. K.-je van.

özv. Hüttl Konrádné lakatos özvegye. Védgát u. 39. 25 évvel ezelőtt jöttek Csepelre, 7 éve vette házát. Férje bal eset következtében halt meg.

Imre Béla tejkereskedő. Magyar u. 69. Budapesten 1896-ban született. 5 középiskolai osztályt, gyors és gépiró tanfolyamot végzett. Csepelen 1922 óta van tejjüzlete. A világháborúban segédszolgálatos volt.

Imre Gergely tímármester. Horthy M. ut 100. (saját ház). Csikszentmihályon 1883-ban született, a polgári iskola elvégzése után a tímárszakmában 1904-ben szab. fel. 5 évi segédeskedés után 1910-ben a közúti vasutnak, 1912-ben pedig az államrendőrségnek szolgálatába lépett, 8 év után pedig nyugdíjaztatta magát. 1918-ban lett önálló tímármester és az volt 1925-ig. Közs. képviselő. egyházi tb. pénztárnok. A Move tb. elnöke. A fronton kétszer megsebesült.

babonyi és bérczi Isó Jenő ny. cs. őrnagy Uj Szent János u. 21. Zalae-gerszegen 1888-ban született, tanulmányait a budapesti tud. egyetemen végezte. Katonai szolgálatát 1908-ban a csendőrséghez került. Készmárkon volt szakaszparancsnok, mikor a háború érte. Az orosz fronton súlyosan megsebesült, ballábát teljesen elvesztette. Legfelsőbb dicséző elismerés, kat érdemkereszt, seb. é. K. cs. k. kitüntetését nyert. 1924-ben nyugdíjazták mint századost, majd a Kormányzó elismerése folytán őrnagyi címet nyert. Az orsz. frontarcos szövetség csepeli elnöke. Családja 1608-ban nyerte nemességét.

Isztl Antal asztalos. Kocsolán 1896-ban született, 1912-ben szabadult fel. 1918 óta van a Weisz Manfréd gyár alkalmaztatásában. Közs. képviselő. Az olasz fronton gázmérgezést kapott.

Ivanics (Honti) István rendőrtiszt. Levente u. 34. (saját ház). Középtúron 1879-ben született, előbb gazdálkodással foglalkozott, katonai szolgálata után 9 évig a főváros szolgálatában állott, 1912 óta pedig az államrendőrség szolgálatában áll.

Janicsk János géplakatos m. Kikötő u. 26. Budapesten szül. 1898-ban és Ujvidéken tanulta ki a szakmáját, melyben 1902-ben szabadult fel. A Weiss M. gyárban 1912-ben került. A világháborúban az olasz, román, szerb és orosz fronton harcolt, a robbantó különítményeknél. A kis ezüst, bronzb. vitézségi és a K. cs. k., valamint a sebesülési érmekkel lett kitüntetve. A Kanári tenyésztők országos egyesületének tagja és madaraival kitüntetését is nyert.

Jankovics Mihály háztulajdonos. Magyar u. 80. Született 1863-ban. 1897 óta van Csepelen. 6 lakásos házát ő maga építette.

Jankovitsch Viktor művezető. Szent Imrét 14. (saját ház). Tiszabón 1880-ban született, a szerszámlakatos szakmában 1897-ben szabadult fel. A Danubius, az Izzólámpagyárban dolgozott, 1902 óta pedig a Weiss Manfréd gyárban

működik 1904 óta, mint segédművezető, 1913 óta pedig mint művezető, 1918-ig működött ott, amikor is önálló lett a technológián több tanfolyamot végzett. A Move tb. elnöke, az Árpád kerékpár kör alelnöke, a csepeli Sport klub megalapítója és első elnöke.

Janzer Pál r. k. kántor. Szent Imre tér 9. Palotabozsokon 1898-ban született, a képzőt Pécsent 1920-ban végezte. Bátaszéken 10 évig volt kántor, 1928 óta működik Csepelen. Az Iparos dalkör karnagya. Az orosz fronton megsebesült.

Jámbor Ferenc községi gyepmester. Males községben 1876-ban született. Iskoláit Ujpesten járta ki, majd szülei mellett gazdálkodott. Pesterzsébeten, mint hérkocsi tulajdonos 20 évig lakott és 1918-ban került Csepelre, ahol jelenlegi tisztségét 2 segéddel tölti be. A háborúban mint tüzér végig szolgálatot teljesített.

Jávorsik József háztulajdonos, volt művezető. Mező u. 2. Nádasdon 1872-ben született, 1 évig volt Amerikában, 1925-ben lépett a Weisz Manfréd gyár kötelékébe s ott 1931-ig művezető volt. 8 lakásos házát 1929-ben vette.

Jávorsik Péter kereskedő, háztulajdonos. Született 1895. és szakmájában 1916-ban szabadult fel. Önálló 1928-ban lett, előző évben építette családi házát. Az orosz és olasz fronton harcolt. Három bronz v. é.-e. és K. cs. K.-je van.

Jovancsevics Károly fakereskedő. Fő ut 58. Kragujevácon 1881-ben született. Az ipariskola elvégzése után Berlinben volt idomszerszámkészítő, majd a Weiss Manfréd gyárban művezető 1909-ig, amikor is fakereskedő lett. 1914 óta mozi társtulajdonos, 1919 óta háztulajdonos.

Juhász József daruvezető. Kapisztrán u. 16. Szegeden 1896-ban született. 1916 óta van Csepelen és mint daruvezető működik. A harctéren megsebesült. Neje sz. Katzer Teréz fchérvarrónő, aki az 1931. évi gyorshimző és varró versenyen elismerő oklevelet nyert. Károly fivére Havannában elismert és megbecsült football tréner. Elő-

zőleg bpesli csapatokban volt sok kitüntetéssel díszített válogatott játékos.

Juhász Márton vendéglős Alsó János u. 25. Sashalom, Margit u. 2. Dunapentelén 1874-ben született, a mészáros szakmában 1894-ben szabadult fel, Szobon volt önálló mester, 18 éven át. 1926-ban jött Csepelre és itt 2 évig volt vendéglője, 1929 óta Sashalmon van vendéglője. 45 hónapig teljesített frontszolgálatot.

Jungmayer György szikvizgyártó. Fő ut 18. Erdőn 1896-ban született a géplakatos iparban szabadult fel 1914-ben. Ugyanez évben került a Weiss Manfréd gyárba, ahol 1916-ig, majd 1921-től 1926-ig dolgozott. Ekkor átvette elhalt apósa szikvizgyárát s azt ma is vezeti. Az orosz és román fronton szolgált.

Juriga Ferenc gyári alkalmazott. Kikötő u. 47. Budapesten 1873-ban született, a molnár szakmát tanulta ki és a szakmában 16 évet dolgozott. 1908-ban került Csepelre s azóta a Weiss Manfréd gyár alkalmazottja. 1931-ben szerezte házát.

Kakuk Mátyás virágüzlettulajdonos. Fő ut 60. Füzesabonyban 1893-ban született, a heutesiparban szabadult fel. 1928-ban került Csepelre és több évig a Weisz Manfréd gyárban dolgozott. 1933 óta van virágüzlete. Nejét ki már 10 éve dolgozik a virágszakmában, elismerő oklevéllel tüntették ki. Kakuk a világháborúban megsebesült. Br. v. é. német vaskereszt és K. cs. k.-je van.

Kalauz Béla vasesztergályos, Szent László u. 51. Miskolcon, 1886-ban született, iparát kitanulva több helyen működött, majd a Mávnál volt mozdonyvezető. 1915-ben került a Weiss Manfréd gyárba, ahol 3 és fél éven át művezető volt. 1926-ban Törökországban volt.

Kaminek János fűszer és vaskerékdő. Fő u. 33. Hosszuhetényben 1902-ben született, a szijgyártó szakmában 1918-ban szabadult fel. Mint segédiparát 1925-ig folytatta. Ekkor a fűszerszakmát tanulta meg. 1929-ben

szabadult fel még ez évben Csepelen létesítve önálló üzletet, mellyel jó nevet vívott ki magának szolid kiszolgálása révén. Kiváló szakképzettségű férfit, aki tekintélyes helyet vívott ki magának a község társadalmában.

Kardon Ferenc háztulajdonos. Fő ut. 81. A szerszámkészítő ipart tanulta és azt különböző gyárakban gyakorolta majd egy ideig önálló mester volt. 1911 óta lakik Csepelen. Az orosz fronton küzdött.

Kardos János kovács, háztulajdonos. Hidegkúthy ut. 60. Felsősegesden 1892-ben született, iparában 1911-ben szabadult fel. A világháborúban az orosz fronton fogságba esett. 1921-ben tért haza 1922-ben jött Csepelre, 1928-ban szerezte házát.

özv. **Kasper Sámuelné** szül. **Kecskeméti Róza** szikvizgyáros. Árpád u. 25. Néhai férje Németszentmihályon 1871-ben született, hosszu ideig asztalos volt Csepelen, majd a Weiss Manfréd gyárban dolgozott. 1922-ben hunyt el s azóta neje vezeti a szikvizgyárat, amely a legrégebbi e nemű üzem Csepelen.

Kasza György máv. ny. főkalauz. Duna u. 45. Kajdacsan 1878-ban született, ifju éveit szülői házában töltötte, majd 1904-ben a máv kötelékébe lépett, 1923-ban ment mint főkalauz nyugdíjba. A vasutas ezredben az orosz fronton szolgált. 1921 óta van Csepelen háza.

Katona Gáborné szatócs, Duna u. 1. Férje, aki Gyöngyösön 1893-ban született, a géplakatos ipart tanulta és az első Brünni gépgyár főszerelője. Ugyanő az orosz fronton többször megsebesült és három vitézségi éremmel tüntették ki. Fűszerüzletük 1911 óta áll fenn.

Kálmán Ferenc lakatos. Kertész u. 27. (saját ház). Szolnokon 1887-ben született, szakmájában 1905-ben szabadult fel. 1914 óta működik a Weiss Manfréd gyárban.

Keck Rezső gépmunkás, háztulajdonos. Kertész u. 38/a (saját ház). Hosztóton 1880-ban született, előbb gazdál-

kodással foglalkozott, 1906-ban került Csepelre, ahol a Weiss Manfréd gyárban 1933-ig dolgozott. Házát 1927-ben szerezte.

Keidl János vendéglős és háztulajdonos Fő ut. 25. Mucsin 1884-ben született a szikgyártó iparban 1900-ban szabadult fel. 1911-ben önállósította magát Csepelen, amikor is iparát megszüntetve a csepeli kulturház vendéglőse lett. A csepeli ébredő egyesületnek elnöke volt. Közs. képvis. test. volt tagja, iskola gondnoksági tag.

Kerti József cipőfasarok gyártó. Duna u. 49. Solton 1900-ban született lakatos ipart tanult s abban 1916-ban szabadult fel. Évekig dolgozott a Weiss Manfréd gyárban. 1924-ben lett örálló és 1929-ig üzte a lakatos ipart. 1933-ban létesítette fasarok üzemet. Az olasz fronton négyyszer megsebesült. Kis cz. br. v. é., K. cs. k. kitüntetése van.

ifj. **Kélt József** szatócs. Magyar u. 18. Abán 1883-ban született, előbb szülei mellett gazdálkodott, majd a csepeli tölténygyárban dolgozott. 1930-ig. 1932-ben létesítette szatócsüzletét, amelyben neje is segítkezik.

Kéri Zoltán angol uri szabó m. Fő ut. 29. Ózdon 1906-ban született, 1923-ban szabadult fel. 1930-ban Csepelen lett önálló. Vevőkre a helybeliekből és a környékről adódik.

Kiss Albert reálgimn. tanár, Hidegkúthy Gy. u. 19. Léczfalván 1877-ben született, a középiskolát Sepsiszentgyörgyön, az egyetemet Kolozsvárott végezte, tanári oklevelet 1906-ban nyert. Már 1900-ban segédtanár volt, majd katonai szolgálata után Zilahon és Karánsebesen volt helyettes tanár, 1911-ben az orosz és olasz fronton szolgált. Bronz és ezüst signum laudis, Ferenc József rend, K. cs. k. kitüntetést kapott. Háboru után újra karánsebesi tanár lett, majd Pápa, tanított. Ma a Pesterzsébeti reálgimnázium tanára. 1928 óta van Csepelen háza.

özv. **Kiss Jánosné** rendőr özvegye. Erzsébet-u. 76. Néhai férje 1884-ben lépett az államrendőrség szolgálatába,

mint I. o. lovasrendőr. 1910-ben jöttek Csepelre, 1922-ben pedig családi házat vettek.

Kiss Pál gazdálkodó. Fő u. 19. Soltvadkerten 1893-ban született, atyja mellett tanult gazdálkodni, 1920 óta pedig önálló. 1931 óta lakik Csepelen. Az orosz és olasz fronton harcolt. Olasz fogságba esett.

Kiss Szilárd belügymin. s. hiv. főigazgató. Szabadkai u. 7. Komáciban 1882-ben született. Tanulmányai befejezte után segédjegyző lett, majd 1906-ban a belügyminisztériumba került, ahol 1912-ben segédtitizt, 1917-ben irodatiszt, 1919-ben főtiszt, 1922-ben igazgató 1924-ben főigazgató lett. A segédhivatali tisztviselők országos szövetségének elnöke, a belügyi kezelői szakbizottság tagja. 1931 óta van háza Csepelen.

Kivágó Árpád gyári alkalmazott. Szabadkai u. 23. Csepelen 1901-ben született, a kovácsiparban 1921-ben szabadult fel. Eleinte atyjának segédkezett, majd gépész vizsgát tett, egy ideig atyja cséplőgépet kezelte. 1926 óta dolgozik a Weiss Manfréd gyárban. 1930 óta van háza.

Klein József ny. művezető. Kassai u. 53. Nagyváradon 1879-ben született, az esztergályos iparban 1897-ben szabadult fel. 1899 óta áll a Weiss Manfréd gyár szolgálatában. 22 évig volt művezető. 1932-ben nyugdíjazták.

Knab Mór vendéglős. Dunabogdányban 1897-ben szül., iparát Csepelen tanulta és itt lett önálló 1928-ban. Vendéglője 2 helyiségből áll. Háza Felső János u. 1 sz. alatt van. 6 lakás van benne. A fronton kis cz. és br. v. é. kitüntetést kapott. Tagja volt az Ostenburg különítménynek.

ifj. **Knercz Boldizsár** szikvizgyáros. Zettner Sebő u. 11. Csepelen 1885-ben született, a vasesztergályos szakmában 1906-ban szabadult fel. Iparát 1927-ig gyakorolta, ekkor alapította szikvizgyárát. Volt közs. képviselő, iskolaszéki tag.

Knercz Ferenc korcsmáros. Község-

ház-u. 3. Csepelen 1891-ben született, a lakatos szakmát tanulta a Weiss Manfréd gyárban. 3 évig volt segéd, majd bevonult katonának a haditengerészethez, a világháborúban résztvett az otrantói ütközetben. A Move tb. elnöke, egyházköz. képviselő stb. 1920-tól 1932-ig a Weiss Manfréd gyár egyik művezetője volt. 1932. óta korcsmát nyitott.

Knercz Gáspár vendéglős. Fő ut. 54. Csepelen 1887-ben született. 1924-ben szab fel a vendéglős szakmában és azóta van vendéglője.

Knercz István vendéglős. Mező-u. 84. Csepelen 1894-ben született, régi csepeli családból származik, ősei a legelső telepesek között voltak. Előbb asztalosmester volt. Házát örökség útján szerezte. Az orosz fronton megsebesült.

Knodel András vendéglős. Erzsébet-u. 57. Hartán 1885-ben született. 1916-ban szabadult fel. 1922-ben létesítette 100 ember befogadóképességű vendéglőjét. Házát 1923-ban építette.

Kocsis Imre cipész-mester. Völgy u. 43. Tatárszentgyörgyön 1899-ben született, 1916-ban szabadult fel. 1927-ben lett önálló, amikor házát is építette.

Koller Kálmán m. kir. állampénztári tanácsos. Aradi u. 2 (saját ház). Zsolnán 1890-ben született, a középiskolát Alsókubinban végezte, majd Ujbesztercén jegyzőség volt. 1910-ben lépett állami szolgálatba 1912-ben tisztte nevezték ki, 1922-ben ellenőr volt, 1932-óta tanácsos. Az orosz fronton harcolt 3 1/2 évig hadifogoly volt.

Koncz Flórián hentes és mészáros. Maros u. 16. Pilismaróton 1894-ben született, 1911-ben szabadult fel. 1922-ben költözött Csepelre, hol saját házában önállósította magát. Az Ipartestület előlj. tagja, szakosztályi alelnök. Az orosz és olasz fronton harcolt, kétszer megsebesült. Nagy cz.; kétszer kis cz.; br. v. é.; K. cs. k. kitüntetése van.

Dr. Koncz János községi főjegyző. Ferencz u. 30. Dicsőszentmártonban 1880-ban született, középiskoláit a kolozsvári unitárius főgimnáziumban vé-

gezte. Utána katonai szolgálatot teljesítve, 1902-ben lett jegyzőgyakornok. Jegyzői oklevelet 1905-ben szerzett. Mocsokon 1906-ban lett segédjegyző, majd 1907-ben Székelyderzsén körjegyző. 1912-ben választották meg Dicsőszentmárton városban főjegyzőnek, 1913-ban pedig hely. polgármesternek. 1917 óta Csepel község főjegyzője. Jelentős része van Csepel fejlődésében. Az Országos Jegyző Egyesület, a Jegyzők Országos Arvház Egyesületének elnöke, a Községi Közlöny fő- és felcélós szerkesztője, azonkívül több napilap és szaklap munkatársa, és e minőségében kartársainak ügyét kiváló buzgalommal és eredménnyel szolgálja.

Dr. Nagysolmosi Koncz Lajos ügyvéd. Székelyudvarhelyen 1884-ben született, az ottani Bethlen collegiumban érettségizett, jogot Kolozsvárt és Budapesten hallgatott, ügyvéd Marosvásárhelyen lett. Erdély megszállásakor menekülnie kellett, 1923 óta Csepelen gyakorló ügyvéd, a csepeli takarékpénztár jogtanácsosa, Pestvármegye tb. tisztí ügyésze. A világháborúban 43 hónapig volt a fronton, ütegparancsnok volt. A katonai érdemkereszt, ezüst és bronz sigrum laudis, K. cs. k. tulajdonosa.

Konrád András tűzifakereskedő, háztulajdonos. József u. 60. (Saját ház.) Rezedéken 1887-ben született, 1904-ben szabadult fel. 1908-ban került Csepelre, ahol 24 évig a Weiss Manfréd gyárban dolgozott. 1932-ben önálló lett, tűzifa és szénkereskedést nyitott.

Kopp Árpád ny. pénzügyi kezelő. Vágóhid u. 80 (saját ház). Budapesten 1876-ban született, eredetileg a kárpitos szakmát tanulta ki, majd a katonai szolgálat után a pénzügyi szolgálatába lépett. 1933-ban ment nyugalomba. Résztvett a világháborúban.

vitéz Koppány Ferenc vendéglős. Kikötő fő ut. Budapesten 1887-ben született, elektrotechnikát tanult, majd gépkocsi vezető volt. 1932 óta van háza Csepelen. A szerb, orosz és olasz fronton szolgált, kétszer megsebesült. Nagy

és kis ez., br. v. é., K. cs. k. (és seb.) é. kitüntetése van. 1926-ban avatták vilézzé.

Korn Ferenc fuvaros. Erzsébet u. 104. Csepelen 1865-ben született, fuvarozási üzletét 1897. kezdte. 3 pár lova és kocsija van. 18 évig volt közs. és küdt. Menyhért fia hősi halált halt az oroszok fogságában. Károly fia szintén fuvaros.

Korn Károly fuvaros. Erzsébet u. 19. Csepelen 1889-ben született. 1919 óta foglalkozik fuvarozással 5 lóval. A Polgári Körnek volt vezetőségi tagja. A háború alatt a Weisz Manfréd gyárban volt művezető, mert eredetileg lakatos ipart tanult a Fegyvergyárban.

Kotsis Rezső gyári tisztviselő. Fő ut 38. Budapesten 1885-ben született, 1902-ben lett a Weisz Manfréd gyár tisztviselője. A csepeli lőporgyár tüzoltóságnak több mint 20 éven át volt h. parancsnoka. Az 1926 évi lőszeraktár felrobbanásakor jelentős része volt az oltási munkákban, miért kormányzó, kitüntetésben részesült. A déli harc téren küzdött a világháborúban.

Kovács Dezső tisztviselő. Szebeni u. 25. Kolozsvárt 1895-ben született, a tanítóképzőt Kolozsváron végezte. Ugyanott h. tanító volt. Majd az olasz és a francia fronton küzdött. 1921 óta a Weisz Manfréd gyár üzemi tisztviselője, a Weisz Manfréd gyári dalárda ü. v. titkára, a Shell Dalkor karnagya. Ev. főkántor.

Kovács András gyári alkalmazott, háztulajdonos Erdősor u. 15. Karászteleken 1901-ben született, 1920-ig elme gyógyintézeti ápoló volt, ekkor Csepelre költözött s azóta a Weiss Manfréd gyár alkalmazottja.

Kovács Gábor ny. áll. igazgató, tanító. Kossuth Lajos u. 5. Kézdiszentléleken 1876-ban született, 1894-ben nyerte tanítói oklevelét. Több helyen való működés után 1900-ban lett igazgató. 1919-ben került Csepelre, ahol 1925-ig szintén mint igazgató működött. Az ÉME-nek 6 évig volt elnöke, a ker. soc.

egyletnek 2 évig titkára. 1919-ben építette házat.

Kovács Gyula gyári alkalmazott. Szlavoniában, hol atyja a horvát bánnál gazdatiszt volt született 1884-ben, az ipari pályára lépett és több helyen működött. 1914 óta áll a Weisz Manfréd gyár szolgálatában.

Kovács Mihály rézesztergályos és lakatos. Hídeggúthy u. 61. Pécsen 1893-ban született, 1910-ben szabadult fel. 1914-ben a szerb frontra vonult, 1921 óta csepeli lakos, 1927 óta van ott háza.

Kratzl Gyula gépész. Fő ut 127. Budapesten 1870-ben született, a géplakatos és vasesztergályos szakma kitanulása után, rövid segédkezés után haditengerész lett majd utána Wienben fegyverműves szakiskolát végzett és mozdonyvezetői vizsgát tett. 10 évig volt mozdonyvezető. 1925 óta a vízművek gépésze. Résztvett a világháborúban.

Krausz Flórián fűszerkereskedő. Uj János u. 2. Csepelen 1907-ben született, ipari szaktudását atyja mellett, akinek kertész telepe volt, sajátította el, később egy kertész telep vezetője lett. Önálló üzlete 1931-ben lett.

iff. Krausz Illés szatócs. Szebeni u. 95. Csepelen 1902-ben született, gazdasági szakiskolát végzett, előbb szülei gazdaságában dolgozott, majd uradalmi gazda lett. 1933-ban létesítette fűszerüzletét. A KIOE: csepeli csoportjának és a Csepel Move Sp. E. egyik alapító tagja.

Krausz József magánzó, háztulajdonos Árpád u. 18. Baranyai nemes család sarjadéka. 1915 óta él Csepelen, háza is azóta van.

Krausz Mici fuvarozó és gazdálkodó, háztulajdonos. Deák Ferenc u. 34. Atyja cirkusztulajdonos volt, ki az országban és külföldön is működött. Atyja 1900-ban elhalván, a cirkuszt 1911-ig anyja, majd rövid ideig pedig Krausz Mici vezette. Ugyanó fel is lépett és magyar táncával nagy sikert aratott. 1914 óta teherfuvarozással foglalkozik. A

kommunban 7 lovától fosztották meg és egyéb kárt is szenvedett.

Kreiszl Mihály korcsmáros Zsák Hugó u. 15. Budapesten 1890-ben született, iparát önállóan 1922 óta gyakorolja, azóta itt él Csepelen. A világháborúban egyszer megsebesült. kis ez., br. v. é., vaskereszt, K. cs. k. kitüntetése van.

Kriviansky József művezető. Szent László u. 8. Déván 1898-ban született, mint műérczőnlő 1914-ben szab. fel. Részt vett a háborúban. szerb, montenegrói, albán és orosz fronton harcolt. Egyszer megsebesült, felővést kapott. Br. v. é., seb. é. K. cs. k. kitüntetése van. 1928 óta működik a Weisz Manfréd gyárban, 1931 óta művezető. Hosszu időn át aktív footballista volt.

Kriszán János rendőrfőtörzsörmeister. Tamássy u. 55. Nyáregyházán 1894-ben született, a szüleinél gazdálkodást tanult, majd résztvett a háborúban, utána pedig a rendőrség szolgálatába lépett. 1919 óta Csepelen teljesít szolgálatot. A Kertváros legelső települők közé tartozik; házat 1927-ben építette. Kis ez., br. v. é. és K. cs. k. kitüntetését kapott.

Kubovics László áll. rendőrtörzsörmeister. Erzsébet u. 24. Született 1896-ban. 1919-ben lépett a rendőrség kötelékébe s azóta van Csepelen is. Mai rendfokozatát 1929-ben érte el. 1926-ban vette házat.

Kuhin János üzemvezető. Weiss Manfréd gyártelepén.

Kulla Agoston háztulajdonos. Kassai u. 5. (saját ház). Királyhegyalján 1892-ben született, előbb ugyanott dolgozott, majd a harc terere vonult. Ozdon dolgozott 1922-ig, azóta a Weisz Manfréd gyárban dolgozik.

Kúti Tamás szkf. altiszt. Komárom u. 27. Szentgericzen 1891-ben született, eleinte gazdaságban vett részt, majd katonai szolgálatát 1913-ban a főváros szolgálatába lépett, 1932 óta a nagyvásártelenen teljesít szolgálatot. 1933-ban építette csepeli házat. Résztvett a világháborúban.

Mayer Márton gazdálkodó. Szent Imre tér 16. Csepelen 1875-ben született, eleinte atyjával együtt gazdálkodott, majd 1911 óta 15 holdon önálló gazdálkodást folytat és haszonállatokat tenyészt. Résztvett a világháboruban. Csáládja a régi csepeli családok közé tartozik.

Mályás Kálmán művezető. Erdélyi u. 8. Iglóvéghelyen 1885-ben született, az áll. vasipari szakiskolát 1901-ben végezte el, s azóta a villamos szerelés és gépszerezés szakmában működik. 1923 óta a Weisz Manfréd gyár művezetője, a vasöntöde üzemben. A kommunben a gyárnak nagy szolgálatot tett és ezért nagy jutalomban volt része. Kilenc gyermeke van, kiknek nevelésére nagy gondot fordít. Csepeli házát 1930-ban építette.

Melter Lajos művezető bádógos. Telep u. 1. Csepelen 1895-ben született, 1912-ben szabadult fel, 1914 óta működik a Weisz Manfréd gyárban, ahol 1922-ben lett művezető. Az olasz fronton küzdött.

Messzer Mór lakatosm. József u. 64. Született 1881-ben, felszabadult 1898-ban. 1909-ben került Csepelre, 10 évig a Weisz Manfréd gyárban dolgozott. 1919 óta önmálló. Házát 1931-ben építette.

Ózv. Mezei Andrásné sz. dítrói Csily Karolina áll. rendőrfőfelügyelő özvegye. Elhunyt férje Sóvárótt 1879-ben született, katonai szolgálata után, a bpesti államrendőrségnél detektív lett, 1914-ben helyezték át Csepelre. 1922-ben lett főfelügyelő. Számos kitüntetésben volt része, többek között a kor. ezüst érdemkeresztet kapta. 1923-ban halt meg.

Mészáros Ferenc könyvelő. Szőlősegyesen 1889-ben született, iskoláit Mármaroszigeten és Szatmárnémetiben végezte. 4 évig volt Berlimben állásban, majd az O. K. II. kirendeltségének volt könyvelője, 1920 óta a főváros szolgálatában áll. Az orosz fronton fogságba jutott.

Mészáros József rendőr alhadnagy. Erdélyi u. 32. Dunapatajon 1877-ben született, eleinte atyja mellett gazdálkodott, majd katonai szolgálata után 1902-ben lépett a rendőrség szolgálatába. 1917-ben került Csepelre, 1931 óta alhadnagy, az osztályvezető helyettese. 1928-ban építette házát.

Micsinai Pál sütőmester. Cegléden 1888-ban született, 1906-ban szabadult fel. Több műhelyben, majd a katonai ételmezési raktárban működött, utóbbi helyen raktárkezelő, majd csoportvezető volt. 1927-ben került Csepelre, itt előbb egy pékséget, majd 1929-ben saját házában létesítette saját 2 dupla magyar kemencével, dagasztó, kifli és osztógéppel felszerelt üzemét. Az ipartestület elnöke. A világháboruban részt vett, és Kor. ez érdemkeresztet kapott.

Mihalecz Károly műsz. tisztviselő. Szilágyi u. 18. Bácsopolyán 1906-ban született, a kereskedelmi szakmát tanulmányozta, s azt 1925-ig folytatta. Utóbb a bajai posztógyár szolgálatába lépett, majd a Hazai fűsüsfontóhoz került s ma is annak műszaki tisztviselője.

Mihályszky Aladár szobafestőm. Szatmári u. 24. Csepelen 1902-ben született, 1925-ben szabadult fel. 1927-ben atyjával közösen lett önmálló. Időszakonként 4—5 alkalmazottat foglalkoztat.

Mike József tisztviselő. Erzsébet u. 77. Született 1878-ban, 4 középiskolát végzett. Csepelre 1905-ben jött, ott a Weisz Manfréd gyárban van alkalmazva. 2 lakásos házát 1911-ben építette. A Move Sp. E. vál. tagja.

Mikus József gyárimunkás, háztulajdonos. Deák Ferenc u. 17/b. Iváncsán 1879-ben született. 1897-ben lépett ipari pályára. Gázgenerátor szakvizsgát tett. Felettesei teljes megalapozását érdemelte ki, lelkiismeretes munkájával.

Miskolczy Ferenc tisztviselő. Kapiszrány u. 13. Bpsten 1896-ban született, járt a felsőiparisiskolában, majd a Dávid I. és Fia cégnél volt építésvezető. 1931 óta a Vámmentes kikötőnél van

alkalmazva. Az orosz fronton megsebesült, tüdővést kapott, utóbb a román fronton harcolt. Neje a háboruban vörös kereszties főápolónő volt és több kitüntetéset kapott.

Mód László rendőrkézbetítő. Ferenc u. 60. Antalfalun 1885-ben született. Ifju korában gr. Széchenyi Bertalan birtokán volt alkalmazva. A világháboruban a szerb, orosz és olasz fronton harcolt, kétszer megsebesült. Háboru befejezte után a rendőrség szolgálatába lépett. 1919 óta van Csepelen háza. 1932 óta neje nevéen fűszerüzletet is vezet.

Mohai János gyári alkalmazott, háztulajdonos. Petőfi u. 31. Pálfián 1878-ban született. Katonai szolgálat után a csendőrség kötelekébe lépett és 7 év után mint rokkantat bocsájtották el. 1909 óta él Csepelen. 1919 óta háztulajdonos.

Molnár Gy. Géza hentesáru gyári fiókvezető. Zrínyi u. 24. Csepelen 1909-ben született, mint régi husiparos család tagja. 1928-ban nyert képesítést s azóta Csepelen dolgozik. 1930 óta mint a fiók vezetője.

Molnár György gyári alkalmazott. Alsó János u. 39. (saját ház). Bánokszentgyörgyön 1897-ben született, eleinte szülei mellett gazdálkodott, 1913 óta áll a Weiss Manfréd gyár szolgálatában. Az olasz fronton szolgált.

Molnár Mihály háztulajdonos. Martin iparos. Bender Sarolta-u. 29. Taranyban, 1886-ban született. Eredetileg serékgyártó ipart tanult. 1912 óta van Csepelen, ahol házát 1931-ben építette. Az orosz szerb és olasz fronton harcolt, egy gránát elterelte, kis ez., v. é. K. cs. k. kitüntetéset kapott.

Dr. Molnár Sándor kir. járásbíró. Kátóna József u. 12. Adámoson 1895-ben született, középiskoláit és az egyetemet Kolozsvárt végezte, bírói vizsgát 1927-ben tett. A bpesti büntető Törvény-széken kezdte meg működését, mint joggyakornok, 1923-ban lett jegyző, 1926-ban tilkár, 1929-ben pedig bíró. 1918

óta van Csepelen. Csepel község kinevezett gyermekbirája. A Hargitta Egyesület elnöke. Testvérei közül kettőt vitték avattak.

Molnár Sándor cipész m. Fő ut 7. Ipolyságon 1884-ben született, 1902-ben szabadult fel atyjánál. 1906-ban Ipolyságon lett önmálló, mthelyét 1913-ban helyezte át Csepelre. Az orosz fronton fogságba esett, onnan megszökve az olasz fronton küzdött.

Monori József szövőmester. Csillagtelep. Szabadság u. 9. Pesterzsébeten 1899-ben született. 1922 óta működik a posztógyárban, ahol 1925 óta szövőmester. A csepeli Move vezetőségi tagja. Az orosz, olasz és francia fronton harcolt. K. cs. k.-je van.

Moór István a kulturház felügyelője. Csöngén 1895-ben született, eleinte gazdálkodni tanult, majd 1926-ban softőr vizsgát tett. 1928 óta a kulturház házfelügyelője. Saját autója van. Az orosz és olasz fronton harcolt.

Moravetz János háztulajdonos. Király u. 40. Prágában született, 1891-ben jött Magyarországra és az 52. gy. e. kötelékben 8 évig szolgált. Majd a Weiss Manfréd zenekarának lett a karnagya. 1911-ben Csepelen kávéházat nyitott, s azt 1926-ig vezette.

Mózes Ernő aranyműves és órásm. Király u. 13/a., üzlet, Szent Imre-ter 7. Nagysomkúton 1894-ben született, 1910-ben szabadult fel, 1917-ben lett Csepelen önmálló.

Move csepeli sportegylet alakult 1921-ben néh. Mihály István ezredes elnöksége alatt. Alakulásakor vezetőségi tagjai voltak: Róbl János, Joanovits Ferenc, Kruchió Albert, Monori József, Szabó András, Szeles János és Schaffer Pál. Mai vezetősége: Schmidt Mihály elnök. Dr. Markovits József társelnök, Trifán Miklós és Kruchió Albert al-elnökök. Szalay Károly tilkár és Steiner Ferenc intéző. Az egyesület a labdarúgás terén 1925-ben és 1931-ben III. osztályu, 1933-ban II. osztályu bajnokságot nyert. Az orsz. amateur válo-

Kutor József háztulajdonos. Attila u. 7. Született 1870-ben, ácsipart tanult, és ezt hosszú évekig gyakorolta. Járt Amerikában is, ahol, valamint később a Weisz Manfréd gyárban csoportvezető volt. Jelenleg egy garázsban működik.

Dr. Kuz Sándor ügyvéd. Fő ut 36. Liptókispörubán 1885-ben született, középiskoláit Esztergombán és Losoncon, az egyetemet Bpsten végezte. Ügyvéd 1911-ben lett és 1912 óta működik Csepelen. Az első ügyvéd volt ott. Az íz. hitközség elnöke, a CsTK. elnöke, a Polgári kör ügyésze; a keresk. egyesület volt ügyész. A csepeli demokrata párt diszelnöke. A szerb orosz és olasz fronton harcolt, háromszor is megsebesült, ez. v. é., seb. é., K. cs. k. tulajdonosa.

Künzer János fűszerkereskedő. Tököli u. 20. Született 1882-ben, a közművesiparban szabadult fel 1900-ban. Ez iparában csak 1 évig volt önálló, mert 1912—13-ban felépítette csepeli házáat s abban fűszerüzletet nyitott. Közs. előljáró, r. k. egyházi világi elnök. A szerb, orosz és olasz fronton harcolt, meg is sebesült. Kis ez., br. v. é., Kor. vaskereszt, seb. é. és K. cs. k. kiténtetése van.

Lach Márton gyári alkalmazott. Szatmári u. 44. Pesterzsébeten 1889-ben született, 1901-ben jött Csepelre és azóta dolgozik a Weisz Manfréd gyárban. Márton fia jelenleg katonai szolgálatot teljesít.

Ladányi Bálint festékkereskedő. Fő ut 109. Szentesen 1880-ban született, eredetileg a cipészipart tanulta és abban 1907-ben önállósította magát Szentesen, majd 1923-ban Pesterzsébeten. 1926 óta lakik Csepelen. Mai üzletét 1931-ben létesítette. A szerb és orosz fronton harcolt, meg is sebesült.

Langmár József földmunka és fuvarozási vállalkozó. Kolozsvári u. 9. (saját ház). Csepelen 1900-ban született, a cukrász szakmában szabadult fel 1917-ben. 1920-ban létesítette fu-

varozási vállalatát, melyben több alkalmazottat foglalkoztat. Több egyesület választmányi tagja.

Lábl József gép. kőművesmester. Kapisztrán u. 9. Csepelen 1894-ben született. 1913-ban szabadult fel. 1933-ban lett önálló. A vasut és távirdeák-rendben az orosz fronton harcolt.

Lázár Imre bortermelő. Nap u. 16. Lajozsmizsén 1904-ben született, elvégezte az áll. földművesiskolát, előbb atyja mellett, majd egy 2000 holdas birtokon működött, mint ispán. 1933 óta van Csepelen, ahol 41/2 hold szőlője van.

Lipthay J. Elemér fűszer és csémege kereskedő Fő ut 100. Szaryason 1884-ben született, 5 gymnasiumi osztály elvégzése után a fűszer szakmát tanulni ki, majd a Rimamurányi—Salgótarjáni vasműveknél volt könyvelő, majd 1909-ben Alsószalánkon kezdte. Ugyanez volt Korompán és Salgóban. 1931-ben létesítette mai üzletét. A világháboruban az orosz fronton szolgált. Neje okleveles tanítónő.

Dr. Lokey Béla közigazgatási jegyző Fő utca 30/a. Hatvanban 1890-ben született, középiskoláit Jászberényben, egyetemet Bpsten végzett. A jegyzői tanfolyamot Szombathelyen 1914-ben végezte. Erzsébetfalván volt gyakornok, majd aljegyző, 1928 óta van mai beosztásában. A motoros egyesület társelnöke, egyházközségi világi elnök, A Move tb. elnöke.

Losits Lajos közs. irodatiszt, Erzsébet u. 107. Csepelen 1898-ban született, keresk. érettségét, majd államszámviteli vizsgát tett. 4 évig magántisztviselő volt, 1927 óta a község tisztviselője, egyúttal a Vörös Kereszt Egylet csepeli fiókjának jegyzője és levénte oktató. Az orosz és olasz fronton harcolt, olasz fogságban sinylődött.

Mag János Martin öntő. Gyepsor u. 84 (saját ház). Bogácsan 1885-ben született, 1906-ban szabadult fel az acélöntő szakmában. Dolgozott a Her-

nádvolgyi vasiparnál, Mávnál, 1911 óta pedig a Weisz Manfréd gyár szolgálatában áll. A 12 huszárezredben az orosz fronton megsebesült. Kis ez., br. v. é., K. cs. k. kiténtetése van.

Magyar Mihály rendőrfőtörzsörmeszter. Csepelen 1875-ben született, 1896-ig gazdálkodással foglalkozott, akkor katonai szolgálatát teljesítve az államrendőrség szolgálatába lépett. 1918-ban lett főtörzsörmeszter.

Magyary György dohánykőzsdetula-jdonos. Fő ut 1. Született 1892-ben, eleinte a borszakmában működött. 1914-ben az orosz fronton súlyosan megsebesült és mindkét szemét elvesztette. Nagy ez., kis ez., K. cs. k., seb. é. kiténtetése van. 1923-ban nyerte trafikengedélyét.

Malaczkó Károly mészáros és hentesm. Hüdögkuthy ut 50. Csepelen 1906-ban született, 1923-ban szabadult fel. 1932-ben lett önálló. Üzletében 2 alkalmazottat foglalkoztat. Régi csepeli család sarjadéka.

özv. Malaczkó Istvánné sz. Berndt Teréz szatócs. Kassa u. 56. Néhai férje idomszerész volt és 27 évig dolgozott Weisz Manfréd gyárában. 1928-ban létesítette fűszerüzletét, előző évben szerzett házában. Úgy is, mint néhai férje régi csepeli családok sarjadéka.

Malaczkov Péter háztulajdonos, gyári alkalmazott. Deák F. u. 17. Csepelen 1899-ben született régi csepeli családból. Kezdetben atyjának, ki közs. pénztárnok volt, segédkezett a birtokán, majd az olasz harctérre vonult, ahol meg is sebesült. 1921 óta áll a Weisz Manfréd gyár szolgálatában. A csepeli galambtenyésztők egyesületének elnöke, mint galambtenyésztő I. és II. díjat nyert.

Manger Artur Károly géplakatos, háztulajdonos. Uj Fő u. 34. Szigetujfalun 1879-ben született, 1897-ben szab. fel. 1908 óta a Weisz Manfréd gyárban dolgozik. 1911-ben építette házat. Volt közs. esküdt.

Manger István háztulajdonos. Ferenc u. 107. (Saját ház.) Szigetbecsén 1874-ben született, 1902-ig gazdálkodással foglalkozott, majd azóta a Weisz Manfréd gyárban dolgozik. Közs. képviselő és esküdt.

Manger Pál szatócs. Horthy M. ut 66. Csepelen 1886-ban született, atyja mellett a kovácsipart tanulta, 1901-től 1919-ig a Weiss Manfréd gyárban dolgozott. 2 évig a csepeli posztógyárban dolgozott. 1928-ban létesítette mai üzletét. Pál fia is közreműködik atyja üzletében.

Markó Gyula r. k. plébános, püspöki tanácsos. Röttökön 1892-ben született, érettségét Szokolcán tett, a teológiát Pozsonyban végezte, 1915-ben szentelték fel. Szombathelyen, majd Székesfehérváron és Nagykanizsán volt hitoktató. 1922-ben lett a csepeli polgári iskola hittanára, 1929-ben megszervezte a Csepeli II. egyházközséget annak egyházi és társadalmi egyesületeit, 1923-ban pedig már templomát is felszentelték. Ugyanekkor lett püspöki tanácsos. A „Közöny” e. keresztény társadalmi hetilap volt szerkesztője.

Markovics József rendőrfőtörzsörmeszter. Temesvári u. 40. Dunapentélén 1897-ben született, a lakatosipart tanulta ki. 1915-ben az orosz, majd a szerb és olasz frontra került és 32 havi frontszolgálat után kis ez., br. v. é. és K. cs. k. kiténtetést kapott. 1923-ban lépett a rendőrség kötelekébe, 1932 óta főtörzsörmeszter.

Mayer Gyula főművezető. Petőfi u. 71. (saját ház). Rákospalotán 1882-ben született a középiskolát és a technológiát Budapesten végezte, előzőleg a lakatos szakmában 1896-ban felszabadulva. Járt Németországban és Ausztriában. 1903-ban lett a Weisz Manfréd gyárban segédvezető, 1910-ben művezető, 1914 óta főművezető. Községi képviselő. A művezetők orsz. szövetségének közp. vál. tagja és kerületi elnöke, testnevelési tanácsstag stb.

Niederkirchner Lénárd tüzoltó őrmester Erzsébet u. 47. Csepelen 1888-ban született, 1906-tól 1923-ig önkéntes tüzoltó volt, 1929 óta hivatásos tüzoltó. Frontharcos érem, és 20 éves tüzoltóérem kitüntetése van. Az orosz fronton megsebesült. Ugyanott gondos előrelátásával egy szakaszt megmentett.

Niederkirchner Lipót vendéglős. Horty Miklós ut 32. Csepelen 1886-ban született, kezdetben gazdálkodott, majd 6 évig fakereskedést folytatott. 1922-ben létesítette vendéglőjét. Volt közs. képviselő.

Niederkirchner Lőrinc vendéglős Fő ut 75. Csepelen 1891-ben született, 1918-ban vette át az atyja Antal által 1896-ban alapított vendéglőt. Vendéglője 3 asztaltársaság találkozóhelye. Niederkirchner közs. képviselő, a szerb és orosz fronton harcolt, háromszor megsebesült. K. cs. k.-je van.

Niederkirchner Menyhért gazdálkodó. Erzsébet u. 47. (saját ház.) Csepelen 1866-ban született, kora ifjúságától kezdve gazdálkodással foglalkozik. A közs. képviselőtestület tagja. Résztvett a világháboruban.

Niederkirchner Vilmos községi tisztviselő. Templom u. 4.

Okkert Reichmann György kertész. Szent László u. 24. Mint tisztviselő család leszármazottja Csepelen 1891-ben született. Az ipari pályán kezdte működését és a kőműves iparban szab. fel. 1926 óta virágkertesztel foglalkozik. Azonkívül kútépítéssel is foglalkozik.

Oláh Károly ev. lelkész. Ferenc u. 89. Debrecenben 1886-ban született, itt végezte a középiskolát, a jogakadémiát Miskolcon, a teológiát Eperjesen végezte. Rozsnyón volt káplán, majd 16 évig Tályán lelkész. Csepelen 1925 óta működik az összes ev. egyesületek vezetője. Egyházi és világi lapokban főleg munkáskérdésekkel foglalkozó értékes cikkei jelentek meg.

Orbán János háztulajdonos Ferenc u. 76., Tiszanánán 1902-ben született, 21 éves korában került Csepelre s azóta a Weiss Manfréd gyárban dolgozik. 1926 óta van háza. Atyja a világháboruban hősi halált halt.

Osztrovszky Károly magánzó, háztulajdonos. Uj Fő u. 32. Ócsodón 1882-ben szül., az Arnheim pénzszekrénygyárban nyert ipari képesítést, s ott mint kiváló szakember 18 éven át dolgozott. 1919-ben kereskedői pályára lépett és 1933-ig a központi vásárocsarnokban működött.

Osváth József gyári alkalmazott. Szatmári u. 18. (saját ház.) Tácon 1887-ben született, 1913 óta a Weiss Manfréd gyár szolgálatában áll. Házát saját szorgalmának köszönheti.

Óstör Ferenc sütőmester. Petőfi u. u. 43. Bón 1892-ben született, 1908-ban szab. fel. 1918-ban került Csepelre, itt Ungár Sándor sütődéjének volt 10 évig üzemvezetője. 1929-ben lett önálló. Egy duplakemencéje és feladógépe van. Az ipartestület tanoncvizsgáztató tagja. A szerb, Montenegrói és albán fronton harcolt, háromszor megsebesült. Nagy és kis ez., br. v. é., K. cs. k.-je és seb ó. kitüntetése van.

Ózv. Ószi Miksné háztulajdonos Klossztermayer u. 30. Férje, ki a Weiss Manfréd gyárban dolgozott, 1917-ben bekövetkezett haláláig. Házát, melyben 1 lakó is van, 1914-ben építette. Négy gyermekük van, István fia nős.

Papp Dezső művezető, Szebeni u. 96. 1870-ben szül. Borsódszilváson. VI. reáliskola végzettsége után a diósgyőri áll. vasműveknél tanulta a kohászatot, ahol édesatyja P. Imre művezető volt. Később Korompán a vas és acélhengerműnél csoportvezető, majd Steunmarkban (Ausztria) ugyancsak az acélhengerműgyárnál működött 3 évig mint csoportvezető. Innen Morvaországba Witkovitzra került, ahol egy gyárban 22 évig volt művezető, majd főművezető 500 ember fölé rendelve. 1924-

ben állt be a Weiss Manfréd gyárba, ahol az acélhengermű művezetője. A háboruban a 31-es népfőkelőknél szolgált.

vitéz Pataley Kúlmán iparművész, kirakatrendező. Jászberényben 1890-ben született, elvégezte a 4 gimnáziumot, és az iparrajziskolát. Beutazta egész Európát, 1925-ben államdíjat és a főváros díját nyerte, de kapott több dicséret oklevelet is. Az eladás művészete című könyvet írta. Részt vett és előadást tartott több kongresszuson. A kirakatrendezők elnöke. Arany, nagy ezüst, v. é., é. és K. cs. k. kitüntetése van. Vitézzé 1926-ban avatták.

Pádár Imre lesz. csendőrorrmester. Kassai u. 23. Kenderesen 1885-ben született, 21 éves koráig gazdálkodott, ekkor katonai szolgálatot teljesített, majd utána a csendőrséghez vonult be. A forradalom kitörésekor szerelt le. 8 évig a Weiss Manfréd gyárban segédraktárnok volt.

Pál Gyula kőművesm., építési vállalkozó. Szabadkai u. 29. 1907-ben született Kálozon. Iparában 1928-ban szab. fel. mely után csepeli mesteréknél praktizált és a Kovács és a Deák cégnél mint munkavezető volt alkalmazva. 1931 óta önálló és több csepeli ház felépítése fűződik nevéhez. Édesatyja P. Imre 1914 évben a szerb fronton hősi halált halt.

Pálffy János kereskedő. Szebeni u. 110. 1873-ban Baracsán született. Iskoláinak elvégzése után 1890-ben került Csepelre a Weiss Manfréd gyár szolgálatába és azóta megszakítás nélkül ott működik. 1919-ben vegyeskereskedést nyitott, amelyet jelenleg felesége sz. Garai Erzsébet vezet. A község egyik legtekintélyesebb családja közé tartozik, hosszú ideig virilista volt.

Pásztor Antal rendőrtörzsörmmester. Szatmári u. 53 (saját ház). Szabadfálván 1898-ban született, eleinte gazdálkodásban vett részt, majd 1916-ban

az olasz frontra vonult. 1923-ban a rendőrség szolgálatába lépett, hol 1931-ben törzsörmmester lett. 1929 óta van Csepelen. Háza takarékoságának gyümölcse.

Pech István bádogos mester Magyar u. 38. Szigetbécén 1869-ben született. 1886-ban szab. fel. Önálló lett 1898-ban Csepelen, ahol a tanoncvizsg. bizottság tagja.

Peák József ácsmunkavezető. Iskola u. 2. (Saját ház.) Kalocsán 1883-ban született, 1902-ben szab. fel. 1911-ben került Csepelre és 1914-ben a Weiss Manfréd gyár szolgálatába lépett, a hol jelenleg munkavezető.

Pekarek Imre háztulajdonos. Gyepsor u. 62. (saját ház.) Alapon 1887-ben született, az ács szakmát tanulta ki atyja mellett és a szaknát 1924-ig gyakorolta. 1911 óta mint önálló mester. 1924-ben Csepelen vendéglőt nyitott, s azt 1929-ig vezette. Ez időtől 1933-ig Csepelen szatócsüzlete volt. Résztvett a világháboruban.

Pencz József vascsztergályos. Klossztermayer u. 7. Őrden 1886-ban született, 1905-ben szabadult fel a fegyvergyárban. Csepelre 1928-ban jött. Házát vette és ahhoz hozzáépítette. A pest-erzsébeti zeneegyesület oklevéllel tüntette ki.

Penner Gyuláné fűszorakereskedő. Béla u. 28. Férje a Weiss Manfréd gyárban dolgozik, ő maga 1931-ben létesítette fűszer és vegyesáru üzletét.

Pergyik András kovács. Levente u. 14. Rimatamásfalván 1888-ban született, 1905-ben szabadult fel. Több városban való működés után 1912-ben került Csepelre. Itt 1918-ig a Weiss Manfréd gyárban dolgozott, ekkor az olasz frontra került. 1925 óta a Beszkárt szolgálatában áll.

Petz Antal gazdálkodó. Erzsébet u. 23. Csepelen 1881-ben született, kora ifjúságától a gazdálkodást űzi, 1907 óta önállóan 25 hold birtokán. Közs.

képviselő, esküdt. Az olasz fronton harcolt. Kétszer br. v. é. és K. cs. k. kitüntetést kapott.

Petz Ferenc uri és női fodrászm. Mária u. 7. Csepelen 1886-ban született. Csepelen 1901-ben szabadult fel. Tudását Wienben, Bruckban fejlesztette. 1909-ben lett önálló. 3 fülkés hölgyfodrász szalonja 1925 óta áll fenn. Főleg a lakosság uri közönsége részére dolgozik.

özv. Petz Ferencné háztulajdonos. Ferenc u. 33. Néhai férje Csepelen 1865-ben született a Flóragyárban, majd a Pétróleumgyárban, Fegyvergyárban és a Weiss Manfréd gyárban dolgozott, majd altiszt lett a polgári iskolában. 1933-ban hunyt el. A temetkezési felebaráti egyletnek évtizedeken át volt elnöke. 1908 óta van háza.

Petz Henrik művezető. Zettner Sebő u. 7. Csepelen 1883-ban született, az idomszer és szerszámlakatos szakmában 1901-ben szabadult fel. Berlinben is fejlesztve szaktudását. 1905-ben a Weiss Manfréd gyárban helyettes művezető, majd 1914-ben művezető lett. Közs. képviselő. r. k. egyházi képviselő, a Polgári kör, a művezetők körének vál. tagja.

Petz Ince asztalos. Erzsébet u. 105. 1895-ben Csepelen született régi csepeli családból, iparát elsajátítva járt Svájcban, Németországban és Ausztriában. 1913-ban tért vissza, majd olasz, román, és orosz fronton harcolva, megsebesült. A Beszkárt üzemének asztalosa. Közs. esküdt, a ker. soc. párt volt pénztárnoka.

Petz József kotváros. Zettner Sebő u. 9. Csepelen 1878-ban született, a kőműves szakmában 1895-ben felszabadulva azt részben mint önálló mester is gyakorolta. Az orosz és olasz fronton harcolt. K. cs. k.-je van. 15 évig volt tűzoltó.

özv. Petz Lénátné korcsmáros. Szent Imre tér 19. Néhai férje gazdálkodással foglalkozott 1920-ban bekövetkezett haláláig. Halála után özvegye a gaz-

daságot bérbe adta és 1933 óta gyermekkel segítségével korcsmai üzletet folytat.

Petz Menyhért gazdálkodó. Fő ut. 22. Csepelen 1883-ban született. Kora ifjúságától kezdve gazdálkodásban vesz részt. 1918 óta önállóan. Az orosz fronton egyszer megsebesült, R. k. egyháztanács tag, a Polgári Kör, a szépműv. egyesület vál. tagja.

Petz Orbán építőiparos. Deák Ferenc u. 33. Csepelen 1892-ben született, ipari képesítését Csepelen nyerte. Járt külföldön. 1925-ben lett önálló. Csepelen több villát és családi házat épített.

Péntek Gusztáv áll. iskolai igazgató. Trencsénben 1883-ban született, a tanítói oklevelét 1903-ban nyerte. Illaván tanított 18 éven át, majd 1919-ben Csepelre került mint igazgató. 1928 óta a Kossuth-utcai áll. iskola igazgatója. A Keresztény Polgári szöv. vál. tagja az iskolán kívüli népműv. egylet könyvtárnoka. Iparostanonciskolai tanár. A Kossuth uccai iskola 12 tanerős 550—600 tanuló látogatja.

Vitéz Péterfi Flórián szobafestő m. Király u. 29/e. Csepelen 1892-ben született, 1910-ben szabadult fel. Mint segéd Bpestén, Csepelen és Olaszországban fejlesztve szaktudását, 1921-ben lett Csepelen önálló. Számos állami és községi épület dícséri elsőrangú szakmunkáját. Az orosz, román és olasz fronton harcolt, olasz fogságban volt. Nagy ez. kis ez. br. v. é. és K. cs. k. kitüntetése van. 1926-ban avatták vitézzé.

Piazza József üzemvezető. Gazdalep 4. kapu. Budapesten 1878-ban született, Pólában a haditengerészetnél tanulta ki a hajógépész szakmát, 1899-ben képesítették. Előbb a csavargyárban volt tisztviselő. 1905-től 1907-ig malomépítéssel foglalkozott önállóan. 1907-től 1911-ig tűzoltóparancsnok volt Fiumében. 1911-től 1918-ig a Ganzgyárban dolgozott, azóta pedig a Weiss Manfréd gyár üzemvezetője.

Pickermann Lipót háztulajdonos. Ferenc u. 77. Telkin 1865-ben született. Már kora ifjúságától kezdve gazdálkodik önmaga által megteremtett kis gazdaságában. Házát 1906-ban építette. Részt vett a világháborúban a hol Gáspár fia hősi halált halt.

Pintér Mihály cipész, háztulajdonos. Gyeposor u. 76. Bogyoszlón 1865-ben született, kitanulta a cipésszakmát, 1880-ban szabadult fel. 1894-ben Budapesten a Rákóczi-úton volt üzlete. Ebből szép vagyona lett szert és a fővárosban 1900-ban bérházat vett. Majd megszerezte a Siófok szállodát, de a világháború és annak következményei vagyonából kiforgatták. Az orosz fronton harcolt.

Pirher Ferenc férfiszbóm. Horthy M. u. 96. Műhely Duna u. 31. Várpalotán 1898-ban született, 1914-ben szabadult fel. Elvégezte a szabászati tanfolyamot. 1931-ben lett önálló. Az orosz és olasz fronton harcolt, kis e., háromszor bronz v. é. és K. cs. k. kitüntetést nyert. Egyik fivére hősi halált halt.

Pitrik Mihály vasutas. Maros u. 14. Csongrádon 1878-ban született s már fiatalon a Máv szolgálatába lépett, 1900-ban lett kalauz. 1914-ig volt a Máv kötelékében. 1920-ban jött Csepelre. 1926-ig a Weiss Manfréd gyárban dolgozott, 1928 óta van háza. Az orosz, román és olasz fronton harcolt. Kis ez. v. é.-e van.

Pittner József lakatos. Kolozsvári u. 8. Füzeggyarmaton született 1878-ban. Iparában 1895-ben szab. fel. Nádudvaron és azután Debrecenben és Aradon fejlesztette szakmai képzettségét. 24 évig a Máv. gépgyárban dolgozott, majd 1927-ben a Weiss Manfréd gyár szolgálatába lépett, ahol azóta megszakítás nélkül dolgozik.

Dr. Pogány Imre ügyvéd. Fő ut 30. Budapesten 1893-ban született, a középiskolát az egyetemet is itt végezte s 1922-ben lett ügyvéd. 1927-ig Bu-

dapesten praktizált, 1927 óta Csepelen volt irodája. A Csepeli háztulajdonosok és csepeli kereskedők Egyesületének ügyésze.

Pölczer István lakatos, Katona József u. 30. 1875-ben született Székesfehérváron. Iskoláinak elvégzése után, a lakatos szakmát tanulta ki és 1890-ben szab. fel. Mint segéd Aradon, Szegeden, Budapesten, Salgótarjánban és Bulgáriában dolgozott. 1905-től 1915-ig szülővárosában mint önálló mester működött, azóta pedig a Weisz Manfréd gyár alkalmazásában áll.

Proksa György gyári alkalmazott. Katona József u. 74. Bugyin 1890-ben született, 1923 óta a Weisz Manfréd gyár alkalmazottja mint előnunkás. Az orosz fronton harcolva, 1916-ban fogságba esett.

Pushás Mihály fűszerkereskedő. Zrínyi u. 22. Gyurón 1886-ban született, 1903-ban szabadult fel. 16 éven át volt vezető az Alt. Fogy. Szövetkezetnél és a Hangyánál. Önálló 1927 óta. Az olasz és orosz fronton harcolt, háromszor megsebesült.

Rajeci György Béla közs. tisztviselő, a Kulturház és Kulturmozgó igazgatója. Szabadkai u. 8. Dunavecén 1899-ben született, Középkiskoláit Budapesten végezte 1914-ben mint hadapród az orosz frontra került, hol egyszer megsebesült, majd pedig hadifogságba esett. Mint főhadnagy szerelt le K. cs. k. és seb. é. kitüntetéssel. Majd a pedagógiai filmgyár titkára. 1919-től 1925-ig a G.B.Sz. titkára és a Magyar mezőgazdák tisztviselője volt. 1926-ban lépett Csepel községi szolgálatába. 1932 óta a kulturház ügyvezetője. A Levante Egyesület oktatója, a Frontharcos Szövetség szervező tisztje.

Rácz István háztulajdonos. Horthy Miklós ut 106. Született 1860-ban, a molnár mesterséget tanulta, 34 éven át volt a Concordia gőzmalom raktárnoka. Házát 1898-ban építette.

Reich Péter háztulajdonos. Magyar-u. 77. Szigetbecsen 1885-ben született. 37 év óta lakik Csepelen, ahol házát 1911-ben építette.

Reszler Márton gázkazánfűtő. Szatmári u. 15. (saját ház). Született 1883-ban, a géplakatos szakmát tanulta ki, majd gépkezelői szakvizsgát tett. 1930 óta dolgozik a Weisz Manfréd gyárban.

Rédecsy József itélőtáblai altiszt. Rákóczi tér. Répcszörmörén született 1878-ban. 1895-ben a főváros szolgátaba állott, mint telefonkezelő, a városi kórháznál dolgozott 13 évig. Innen a keresk. és váltótörvényszékhez, majd a mértékületesítő hivatalhoz, a nagymihályi járáshoz lett beosztva és csak 1913-ban került vissza Pestre, ahol előbb a Kuriánál, 1920 óta pedig az itélőtáblánál teljesít szolgálatot. A világháborúban az orosz és román fronton harcolt.

Réder Ádám a Tüzelő és építőanyag r. t. telepvezetője. Szent Imre-tér 22. Bonyhádon 1881-ben született, a géplakatos szakmában 1897-ben szabadult fel. 1904-ben lett önálló. 1908-tól 1910-ig a fegyver és gépgyárban volt csoportvezető, 1911-től 1918-ig volt a Weiss Manfréd gyár művezetője. 1918-tól 1921-ig kereskedő volt. Mai állását 1925 óta tölti be.

Régl Gyula gépkezelő, háztulajdonos. Magyar u. 9. Csepelen 1888-ban született, gépkezelői vizsga után 1912-ben a Csepeli vízművekhez, majd a Hévhöz került, 1919 óta áll ennek szolgálatában.

Dr. Rév Miklós, ügyvezető közs. orvos. O. T. I. osztályvezető orvos, a Weiss Manfréd kórház vezető főorvosa. Felsőmérán 1882-ben született, középiskoláit Miskolcon, az egyetemet Budapesten végezte. 1909 óta működik Csepelen, először az OTI, és Weiss Manfréd kórház, majd a község orvosa, 1929 óta ügyvezető orvos lett. Több tudományos cikke jelent meg a szaklapokban. A

Pesterzsébet és környéke orvosszövetség fiókjának elnöke. A háborúban a 65. gy. ezred orvos főnöke volt.

Révész József ny. főmozdonyvezető. Komáromi u. 62. Nemesmiliticsen született 1877-ben. Iskoláinak elvégzése után Zomborban a lakatos szakmát tanulta ki, majd Baján folytatta szakmáját. A Máv. szolgálatába 20 éves korában lépett és 1901-ben a mozdonyvezetői vizsgát letette. E minőségben 1923-ig működött, amikor is mint főmozdonyvezető ment nyugalmába. 1928-ban költözött Csepelre és építette meg házát.

Riech Antal építőmester. Fő ut 84. Szigetujfalun 1885-ben született, építőmesteri vizsgát 1920-ban tett, előzőleg az iparrajziskola elvégzése után építőmester volt. A polgári iskola az ev. ref. és II. ker. kath. templom dicséri szaktudását. Közs. képviselő, egyháztanácsos. Az orosz fronton fogságba esett.

Riech György közs. irodatiszt. Fő ut 84. Budapesten 1903-ban született, középiskoláit is itt végezte, 1926 óta Csepelen közs. tisztviselő.

Róbert Jenő uri és női divatkereskedő. Szent Imre tér 3. Született Nagykárolyban. 1880-ban, iskoláit Debrecenben végezte. Előbb tisztviselő volt, majd üzletvezető, később cégjegyző. 1910-ben lett Nyiregyházán önálló, de ez üzletét hadbavonulása miatt megszüntette. Az orosz és román fronton küzdött, egyszer megsebesült.

Róbl János r. k. plébános, c. kanonok. Mosonban 1877-ben született, Székesfehérvárott a cisterciéknél érettségizett a teológiát Budapesten végezte, 1900-ban szentelték pappá, Előbb Ráckevén, majd Budakeszin volt káplán, első plébániája Budakalászon volt. 1907-től 1917-ig. 1917 óta Csepel plébánosa. Elnöke a Csepeli Keresztény Kaszinónak, a csepeli zenekedvelők Egyesületének, a Keresztény Polg. Szövetség elnöke, iskolai gondnoksági elnök, a Mű-

ria congregációk vezetője. 1925-ben Prohászka püspök nevezte ki kanonikká, jelentős része van Csepel község fejlesztésének előmozdításában.

Rósenberg Henrik gyógyszerész. Fő ut. 35. Budapesten, 1899-ben született, középiskoláit Budapesten az egyetemet Szegeden végezte. Tulajdonosa volt a budapesti Corvin gyógyszertárnak, 1927-óta van Csepelen gyógyszertára.

Rossol János kertész. Kertész u. 7. Budapesten, 1869-ben született, a fővárosi kertészetben szabadult fel 1886-ban. 6 évig volt segéd, majd átvette atyja kertészetét és 1910-ben Csepelre helyezte át. Ő volt Csepelen az első virágkertész. Az orosz fronton teljesített segédszolgálatot.

Rósenberg Zoltán tisztviselő. Bender Sarolta u. 10. Győrött 1905-ben született, iskolái elvégzése után azonnal a Weiss Manfréd gyárba került, a hol mint a belgrádi iroda vezetője. Atyja Ignác bádogosmester a ki a Weiss Manfréd gyárban 1892-ben szabadult fel és 1925 óta ott dolgozik. Résztvett a világháborúban.

özv. Ruff Imréné szül. Wilhelm Éva Kolozsvári u. 46. Néhai férje mint kovácsmester Taksonyban volt önálló iparos és a világháborúban az orosz fronton 1915-ban hősi halált halt. Nejének 1929 óta trafikengedélye van. Dohányárudáját maga vezeti.

Ruzicska Henrik művezető. Temesvári ut. 34. Erzsébetfalván 1895-ben született, 1914-ben a Weiss Manfréd gyárban szabadult fel. 1914 óta dolgozik a háború idejét kivéve a fegyver és gépgyárban, 1920-ban művezetőhelyettes, 1923-ban pedig művezető lett. Az olasz fronton harcolt.

Ruzicska Mátyás motorszerelő. Ferenc u. 13 Budapesten 1898-ban született, a polg. iskolát Budapesten végezte, majd a Weiss Manfréd gyárban idomszerész ipart tanult. Itt dolgozott a háborúban, vonulása idejét kivéve 1920-ig, ekkor 1 évet szolgált a nemzeti hadseregben,

azóta újra a gyárban motorszerelő. Neje a csepeli forg adóhivatal tisztviselője.

Rückschlosser Béla művezető. Komáromi u. 85. Budapesten született 1870-ben, iskolái elvégzése után, 1908-ban mint mintavezető szab. fel. A főváros nagyobb gyáraiban fejlesztve szaktudását, mint mintaatvevő nyert 1918-ban a Weiss Manfréd gyárban alkalmaztatást. 10 évi munkásság után művezetővé lépett elő. A háborúban a 32-es gy. ezredhez vonult be és az orosz és olasz frontokon 37 hónapot töltött, kétszer is megsebesült.

Sajtos János Hév. kalauz. Hlatár u. 34. Sárkeresztúron 1897-ben született. 17 éves korában lépett a Hév. szolgálatába mintapidíjas, majd 5 év múlva nyerte kinevezését. A háborúban a 8-as honvéd huszárezredben szolgált és az orosz, román és olasz frontokon volt. Közben orosz fogságba esett, de visszaszökött, majd a románok fogták el, ahonnan szintén még az összeomlás előtt megszökött. 1925 óta mint Hév. I. oszt. kalauz működik.

Sallay József háztulajdonos. Mező u. 16. Borocskán 1863-ban született. 1885-ben került a fővárosba és 8 évig bérkocsis volt. 1893 óta dolgozik a Weiss Manfréd gyárban. Házában 3 lakás van.

özv. Schaffer Istvánné szül. Lesták Anna kereskedő. Uj Szt. János u. 19. Néhai férje kezdetben ipari pályán működött, majd 1911-ben létesítette a jelenlegi üzletét. 1920-ban hunyt el. A világháborúban is részt vett és orosz fogságba került. Ott szerzett betegségbe okozta halálát.

Schaffer József koreszmáros József u. 22. Szigetcsépen 1883-ban született, Budapesten elvégezte a középiskoláit, majd 12 évig a Ganz waggonyárnak könyvelője volt. Ezután hadbavonult, az orosz és román fronton harcolt. Arany érdemkereszt és signum laudis kitüntetést kapott. Községi pénztáros, közs. képviselő.

Schäffer József fővárosi tisztviselő. Katona József u. 26. (saját ház) Gizzellafalván 1891-ben született, különböző gyárakban dolgozott, ezután az orosz fronton harcolt, a honnan a tölténygyárba Csepelre vezényelték. 1923-ban lett fővárosi tüzelő. 1926-ban szerezte csepeli házát.

Schäffer Pál okl. kőművesmester, ép. vállalkozó. Kapisztrán u. 6. Csepelen 1901-ben született, a felsőipariskolát 1920-ban végezte. Ezután 3 évig a Weisz Manfréd gyári kemence építésénél mint mester működött, majd 1923-1926 az Esztergom—Szászvári kőszénbánya építés vezetője volt. 1926 óta önálló. Az ipartestület előlj. tagja, a tanoncvizsg. bizottság elnöke, a Közs. építés. bizottság tagja.

Scheiblein Károly asztalos. József u. 118. (Saját ház.) Csepelen 1899-ben született, 1918-ban szabadult fel a Weiss Manfréd gyárban s azóta szakadatlanul ott dolgozik. 1920-tól 22-ig a nemzeti hadseregben szolgált.

Scheiner Mihály a Vámmentes kikötő tárház mestere. Kloztermayer u. — Adonyban született 1875-ben. 4 középiskolai végzettsége után a Bpesti hengermalomban tanulta a malom szakmát, majd a Futuránál, mint gabonaminősítő dolgozott. 1929 óta dolgozik mint tárház-mester a kikötőben.

Schler János sütőmester. Erzsébet u. 95. Csepelen 1876-ban született. Előbb gazdálkodó volt, később tanulta a pékséget. 3 segédet foglalkoztat. Résztvett a világháborúban.

Schler Lénárd háztulajdonos. Fő ut 66. Csepelen 1883-ban született, már fiatalon a Weiss Manfréd gyárba került és 35 éve ott dolgozik.

Schmidt Gyula sütőmester. Ferenc u. 21. Csepelen 1900-ban született. A polg. iskola elvégzése után iparában 1914-ben szabadult fel. 1924-ben átvette atyjának, a ki Csepelen az első szakképzett sütőmester volt, s a kinek üzeme „Első csepeli géperőre berendezett minta sütőde” néven szerepelt, az üzletét. 2

dupla magyar kemence dagasztó, feladó-morzadaráló gépekkel van felszerelve. Átlag 4—5 személyt foglalkoztat. A sütő szakosztály volt elnöke, ev. presbiter. Az olasz fronton harcolt és megsebesült. Kis ez. br. v. é., K, cs, k-je van. Mint a nemzeti hadsereg tagja, résztvett a budaörsi ütközetben. Egyik őse Csepel érdemes bírása volt.

Schmidt József háztulajdonos. Magyar u. 67. Budafokon 1869-ben született, 23 éve lakik Csepelen, házát 1910-ben építette. 9 lakás van benne.

Schmidt Mihály utépitési vállalkozó. és sütőmester. Király u. 20. Csepelen 1895-ben született. A sütőiparban 1913-ban szabadult fel, 1915-ig segédkedett, majd az orosz frontra vonult és ott megsebesült. 1919-ben alapította utépitési vállalatát, 1920-ban pedig sütőműhelyét melyben 15 alkalmazottja van. 4 évig volt a község főbírája. A Move elnöke, a hadirokkant egyesület csepeli csoportjának elnöke.

Schmitter István vendéglős. Erzsébet a. 11. Soroksáron 1902-ben született, Azelőtt a Mező utcában volt korcsmája, mai üzletét 1930-ban létesítette. Házát is ez évben vette. Apósa a világháborúban hősi halált halt.

Schneider József ny. művezető. Petőfi u. 59. Szigetszentmártonban 1874-ben született, 1894-ben került a Weiss Manfréd gyárba, ahol 26 évet töltött legnagyobb részben mint művezető. 1907. óta van háza

Schönelt Mihály ácspáros. Szatmári u. 39. (saját ház). Budajenőn 1875-ben született, iparát is ott tanulta, 1907 óta önálló. 1908 óta van Csepelen. Ipari tevékenysége közismert. Az orosz és olasz fronton harcolt. Kis ez., br. v. é. kitüntetése van.

Schram Rezső a. ü. jegyző. Király u. 5. Temesváron 1879-ben született. Középkolait Szegeden, a jegyzői tanfolyamot Budapesten 1903-ban végezte. Tökölön, Ráczkevény, Makárdon, Erzsébetfalván működött. 1909 óta van Cse-

pelen, 1921 óta mai tisztségében. A Polgári Kör volt titkára. Közs. képviselő.

Schrankó János esztergályos. Kapisztrán u. 4—6. Rákospalotán 1890-ben született, 1909-ben szabadult fel. Hosszú külföldi tanulmánya után a Repülőgyárba, majd a Weiss Manfréd gyárba került.

Schubert Ferenc mázoló, Nyirfa u. 45. Erzsébetfalván született 1885-ben. Iskolai elvégzése után kitanulta a szakmáját és a fegyvergyárban 7 évig dolgozott. 1912 óta él Csepelen és a Weiss Manfréd gyárban az asztalos-üzemben dolgozik.

Schusztér Sebő üvegesmester. Erzsébet u. 40. Csepelen 1884-ben született, 1902-ben szabadult fel. 1910 óta önálló. A háborúban az olaszországi munkásoktagban teljesített szolgálatot.

Schwartz Adolf üzletvezető. Erzsébet u. 73. Pesterzsébeten 1903-ban született a mészárosipart tanulta, 1928 óta van mai állásában. Nagybátyja Dávid már 50 év előtt telepedett le Csepelen.

Schwarz Mór szappangyáros és fagygyuolvasztó. Ofalu u. 4—6. Dormándon 1866-ben született, 1884-ben szabadult fel. Hosszu ideig vándoripáros volt, 1894-ben lett önálló Tiszafüreden. 1925 óta él Csepelen. Mai üzeme, melyet keresk. érettségit tett fiával Endrével és Istvánnal vezet, modern gépekkel van felszerelve. Mosószappant és olv. fagygyut termelnek. Két fia és ő maga részt vett a világháborúban.

Segovics László háztulajdonos, szíjjártó előmunkás. Mező u. 74. Csáktornyán 1875-ben született, 1892-ben a cipészszakmában szabadult fel s ebben 1897-ben lett önálló egész 1905-ig. Azóta a Weiss Manfréd gyárban dolgozik. Házát 1930-ban vette. László fia a kommun áldozata lett.

Seregélyes István áll. művezető Kloztermayer u. 33. Nagykapornokon 1890-ben született, a lakatos iparban képesítették, majd technológiai szaktanfolyamot vég-

zett. A Ganz gyárban, a hajógyárban művezető és műszaki tisztviselő volt. 1926 óta a vámmentes kikötőben művezető. A szerb, orosz és olasz fronton szolgált. Súlyosan megsebesült. Br. v. é., seb. é. és K. cs. k. kitüntetése van. Mint egy 15 tagból álló járőr parancsnoka egy orosz századot ejtett foglyul. *Serfőző Mihály* Röntgen technikus. Horthy M. u. 51. Jászalsószentgyörgyön 1893-ban született, 4 polgári után elvégezte a Röntgentechnikai szakiskolát és 6 évig a pesti helyi kórházban működött. Jelenleg a Weiss Manfréd kórházban működik. Házát 1927—1928-ban építette.

Silbermann Bertalan művezető. Mező u. 17. Alcsilon született 1867-ben, a lakatosszakmában 1885-ben szabadult fel. Ausztriában és Németországban járt. 1885-ben lépett a Weiss Manfréd gyár szolgálatába, majd 1902-ben művezető lett.

Simon József vízműtelepi gépapoló. háztulajdonos. Fő ut. 127. Ráczkevény. 1873-ban született, előbb gazdálkodással foglalkozott, majd gátor lett. 1912-ben a Hév, majd 1921-ben a Weiss Manfréd gyár szolgálatába lépett és azóta a vízművek gépapolója. A ref. egyház volt presbiter. Egyik fia az olasz harctéren eltűnt.

Sindler Adolf gyári alkalmazott. Komáromi u. 68. Budapesten 1902-ben született. Már 16 éves korában a Weiss Manfréd gyárban kapott alkalmazást és rövid megszakítással azóta ott dolgozik. 1920-ban a nemzeti hadseregben szolgált.

Singler Károly szatócs. Petőfi u. 57. Budapesten 1881-ben született, a lakatos iparban 1897-ben szabadult fel, az Arnheim pénzszekrény gyárban művezető volt 25 évig, 1916-ban létesítette szatócs üzletét saját házában s azt ma is folytatja.

Sipiczky János törzsrőmester. Határ u. 22. Békéscsabán 1890-ben született, a sütőipart tanulta és abban néhány évig segédkedett is. Katonai szolgálata

közben érte a háború, amelyet a szerb, orosz és olasz fronton küzdött végig, egyszer megsebesülve. Kis ez., v. é., háb. emlékérem kitüntetése van. 1925-ben lépett az államrendőrség szolgálatába. 1933 óta törzsrörmester. Csepelen 1927 óta van és 1928 óta van háza.

Sipos István műbutorasztalos. Árpád u. 29. Kisteleken 1885-ben született, Szombathelyen végezte ipari képzését, majd a technológián 3 éves szaktanfolyamot végzett. Ausztriában, Német, Olaszországban, Szerbiában is dolgozott. 1909-ben lett önálló. 1912 óta van Csepelen. Gépjűzeme 28 HP. motorral van felszerelve. A szakcsoporthoz elnöke. Az orosz fronton megsebesült.

Skobrák László fűszerkereskedő. Fő ut 110. Papkeszű 1886-ban született, 1905-ben szabadult fel. Egy ideig segédkezett, majd a Hév pénztárkezelője volt. Csepelre 1914-ben került először 1918-ban, majd 1922-ben önállósította magát. R. K. egyházi képviselő.

Skulléty László ny. tanító. Békésen 1865-ben született, tanítóképzőt 1895-ben Nagyváradon végzett. Szőlészeti, borászati, kertészeti és gyümölcsészeti, méhészeti, selyemtenyésztési tanfolyamot végzett. 1898-ban lett. Mágocson tanító, majd több helyen tanított. Utóbb háziipari felügyelő volt a földmiv. minisztérium kebelében. 1921-ben ment nyugdíjba, azóta él Csepelen „Mezőgazdasági Háziipar”, „Hasznos ügyességek” c. kézikönyvei közkezen forognak.

Stadler Lajos ny. áll. tanító. Komáromi u. 33. Hosszmezőn 1873-ban született, középiskoláit Marmarosszigeten, a tanítóképzőt Szatmáron végezte. Több helyen tanított, 1932-ben ment nyugalmába. 1929-ben építette csepeli házat.

Steil Péter háztulajdonos, géplakatos. Ószivácson 1892-ben született, Szászsebesen 1912-ben szab. fel. 1915 óta működik a Weiss Manfréd gyárban. A háború alatt a szerb és orosz fronton hadimunkás volt.

Steiner Ferenc közs. aljegyző. Zettner Sebő u. 30. Csepelen 1902-ben született, középiskoláit Budapesten, a jegyzői tanfolyamot Egerben végezte. 1928-tól 1931-ig Soroksáron volt aljegyző. 1931 óta van mai állásában. A Fehérvári Szerelet temetk. egyesület jegyzője. A Move sportegylet intézője.

Steiner Lipót tüzelőanyag kereskedő. Horthy M.-ut 54. Csepelen 1891-ben született, a molnár ipart tanulta atyja dunai vizimalmában. 1927-ben önállósította magát, egyben tüzelőanyagkereskedést is létesített. Molnárparát 1933-ban beszűntette. Házát 1920-ban építette. Családja régi csepeli család.

Steiner Rudolf főv. tanító. Zettner Sebő u. 23. Csepelen 1893-ban született, a középiskolát Budapesten, a tanítóképzőt Kalocsán végezte. Először Nógrád megyében tanított, majd 1916 óta a fővárosban tanít. 1928 óta községi képviselő. A kereskedelmi kaszinó pénztárnoka a Kereszt. szoc. gazd. párt titkára.

Dr. Steiner Vilmos orvostudor fogorvos. Zettner Sebő u. 30. Csepelen 1897-ben született. Ugy a középiskolákat, mint az egyetemet Budapesten végezte, oklevelét 1921-ben kapta. Községi képviselő, a polgári iskola orvosa. Résztvett a világháborúban.

Özv. Stréhl Károlyné háztulajdonos. Thököli u. 14. Néhai férje 25 éven át dolgozott a csepeli tölténygyárban. Ő maga 38 éven át a dohánygyárban dolgozott.

Özv. Stocker Istvánné sz. Kreisz Erzsébet, háztulajdonos. Árpád u. 31. Néhai férje ki Taksonyban 1860-ban született, s kinek már nagyatyja is csepeli birtokos volt, 1932-ben hunyt el. Lőrinc fia 1921 óta önálló gazda, a ki a szerb és orosz fronton kétszer megsebesült.

Stocker László kovács. Taksonyban 1893-ban született, 1916-ban szabadult fel. 1922 óta dolgozik a Weiss Manfréd gyárban. Az orosz, román és francia fronton harcolt. Br. v. é., török fél-

hold, német vaskereszt és K. cs. k.-je van.

Stoffer Agoston rézműves. Fő ut 111 Szarvas 1861-ben született, 1879-ben szabadult fel. 1884-ben átvette atyja üzemét és azt 1905-ig vezette. Utána Aradon 2 évig csoportvezető volt a waggongyárban. 1909 óta dolgozik a Weiss Manfréd gyárban.

Suhajda Pál mészáros és hentesmester. Gyár u. 4. Budapesten 1888-ban született, 1902-ben szabadult fel. Budapesten 3 évig volt önálló majd 1933-ban Csepelen létesítette üzletét. Az orosz fronton harcolt. 1918 óta van háza.

Özv. Sutták Jánosné magántisztviselő özvegye. Kossuth u. 13. Néhai férje Mácsán született, az 1900. évek elején jött Csepelre és itt mintegy 20 éven át a Fegyvergyár tisztviselője volt 1912-ben bekövetkezett haláláig.

Szabados Lajos uri és női fodrász m. Klossztermayer u. 24., üzlet: Fő ut 1. Ősín 1905-ben született, 1924-ben szabadult fel. 1930-ban önállósította magát. Járt Amerikában s ott a gyors uszásban ezüstérmét, a 100 méteres síkfutásban ezüst érmét és elismerő levelet, valamint a távolugrásban is ezüstérmét nyert.

Szabó Árpád főtisztviselő, háztulajdonos. Horthy Miklós ut 37. Született 1873-ban, iskoláit a debreceni collegiumban végezte. 1896 óta működik a Weiss Manfréd gyárban. Házát 1911-ben építette. Ref. egyházi presbiter.

Szabó Ferenc vasesztergályos. Klossztermayer u. 28. Budapesten 1893-ban született, 1910-ben szabadult fel. Azóta a Weiss Manfréd gyárban dolgozik. Az orosz fronton harcolt és fogságba esett, de onnan megszökött.

Szabó Ferenc gyári alkalmazott, háztulajdonos. József u. 126. Budapesten 1887-ben született, a cipészipart tanulata, majd szőlőtermeléssel foglalkozott. 1907 óta a Weiss Manfréd gyár szolgálatában áll. Az orosz fronton megsebesült.

Szabó György háztulajdonos. Kertész u. 76. Bánokszentgyörgyön 1884-ben született, majd gazdálkodással foglalkozott. 1907-ben került Csepelre, azóta a Weiss Manfréd gyárban dolgozik.

Szabó Ilona póstamester. Ferenc u. 45. Édesanyja 1890-ben került Csepelre mint postamester és az volt 1911-ig akkor anyja az ő javára lemondott a postamesterségről s azóta ő vezeti a csepeli postahivatalt. Néhai férje Vorobicz Vilmos a harctéren szerzett betegségében 1915-ben a nagykikindiai hadikórházban hősi halált halt. 1927 óta van háza. Több elismerésben és kitüntetésben részesült.

Özv. Szabó Józsefné fűszer és vegyeskereskedő. Néhai férje kovácsipáros volt és sokáig dolgozott a Máv. gépgyárban, 1919-ben hunyt el. Özvegye 1932-ben nyitotta meg üzletét.

Nemes Szabó Jenő József közs. irodatiszt. Kossuth L. u. 11. Botrágyon 1869-ben született, középiskolái elvégzése után a kereskedői pályára lépett s azt circa 10 évig folytatta. 1894-ben a Weiss Manfréd gyár tisztviselője, később a löszerosztály üzemvezetője lett, és 50 évi szolgálat után nyugalmába ment. 1924 óta községi irodatiszt. A ref. egyház főgondnoka volt. A III. oszt. polg. hadiérdemkereszt tulajdonosa.

Szalay József magánzó. Horthy M. ut 102. (Saját ház.) Kocsón 1872-ben született, a hentes és mészáros szakmában 1889-ben szabadult fel. 1900-ban Csepelen lett önálló. 1931-ben adta át üzletét fiának. Közs. képviselő, egyházgondnok, az ipartestület és iparoskör egyik megalapítója, az Iparoskör alelnöke, elnöke, A világháborúban a dalmát partokon küzdött.

Szalay Károly közigazg. aljegyző. Községház u. 46. Bpsten 1902-ben született, középiskoláit Budapesten, a jegyzői tanfolyamot Miskolcon végezte. 1921 óta működik Csepelen. 1928 óta van mai tisztségében. A Move titkársa.

Szalay Lajos hentes és mészáros m. Horthy M. ut. 69. Csepelen 1905-ben született, 1918-ban szabadult fel. 1931-ben lett önálló. Azelőtt atletikával foglalkozott.

Füleki Szalay Nándor tisztviselő. Szebeni u. 24. Székesfehérváron 1880-ban született. Elvégezte a magyaróvári gazd. Akadémiát, Gróf Wenkheim főjegyz. gazdaságában kezdte meg működését, majd gazdatiszt, utóbb a győri vaggógyár tisztviselője lett. 1923 óta a Weiss Manfréd gyár tisztviselője. Az orosz harctéren egy srappellből 32 szílánk sebesítette meg. Nemességük a XVII. századból ered.

Szecső József cipésmester. Petőfi u. 3. Szegeden 1869-ben született, 1886-ban lett segéd. Hosszabb ideig üzletvezetője volt Csepelen a Gogolák Ferenc cégnek, 1919-ben pedig önállósította magát. Az olasz és albán fronton harcolt, megsebesült.

Szedlacsék Lajos művezető. Király u. 67. (Saját ház.) Ráczevén 1876-ban született, a kocsigyártószakmában 1893-ban szabadult fel. Elvégezte a technológiai tanfolyamot. Előbb 1905-ben a Magyar Kocsigyár r. t.-nél lett művezető, majd 1909-óta a Weiss Manfréd gyár művezetője. A polg. hadi érdekereszt tulajdonosa.

Szelecsényi Sándor műhelyvezető. Kapisztrán u. 14. Aszódon 1893-ban született, középiskoláit Aszódon végezte. Nagyobb gyáraknál praktizált bel- és külföldön. 1925 óta áll a helyi papírgyár szolgálatában, 1932 óta műhelyvezető. A Move alelnöke, a Dalárda alapító tagja és alelnöke.

Szenfilében József raktárnok. Komáromi u. 56. Orczfalván 1900-ban született, a fűszerszakmában 1916-ban szabadult fel. 1921 óta a Weiss Manfréd gyárban raktárnok. A Cs. T. K. vezetőségi tagja, 1928-ban építette házát.

Szentgyörgyi Miklós művezető. Uj Szent János u. 6. Városhídvégen 1872-ben született, mint kovács nyert ké-

pesítést. 1904-ben került Csepelre és azóta a gyár szolgálatában áll. 25 éves szolg. jubileuma alkalmával a gyár megjutalmazta. Eleinte csoportvezető volt. 1913 óta művezető.

Dr. Szerdahelyi Károly cégjegyző. Bpsten 1888-ban született. tanulmányait is itt végezte és 1916-ban nyert oklevelet. Működését a Máv.-nál kezdte 1906-ban, ahol 1922-ben ment nyugdíjba, azután a Ganz gyárban volt szállítási osztályvezető, 1928 óta pedig a vámmentes kikötőben cégjegyző.

Szélessy Dezső fűszer és vegyeskereskedő. Erzsébet u. 43. Veszprémben 1902-ben született, eredetileg a lakatos szakmát tanulta ki és abban 10 évig működött. Üzlete 1931 óta áll fenn.

Szélíg Jakab r. k. iskolaigazgató. Fő ut 51. Csepelen 1879-ben született, középiskoláit Budapesten, a tanítóképzőt Esztergomban végezte. Csepelen 1904 óta tanít, előbb Visegrádon működött, 1923 óta igazgató. Az olasz fronton harcolt. Br. v. é., kis e. kitüntetést kapott. Rk. egyháztanácsos a Polg. Kör alelnöke, közs. képviselő, a Csepeli Tankarékpénztár alapító tagja és elnöke, ker. szoc. párt helybeli csoportjának elnöke, a „Közlöny” és a „Jövők” munkatársa.

Vitéz Szigeti Ferenc, műszaki tisztviselő, Fő ut 42. Pesterzsébeten 1895-ben született, elvégezte a felső építő ipariskolát majd hadbavonult és az Isonzónál és Piavénál 20 hónapig harcolt, va, kétszer megsebesült. A nagy és kis v. é. és K. cs. k. tulajdonosa. Mint hadnagy szerelt le. Vitézzé 1927-ben avatták. Közs. képvis. A Weiss Manfréd gyárban működik.

Szigetvári (Skripke) István rendőrfőtörzsőrmester. Komáromi u. 69. Szőben 1888-ban született, eleinte atyjánál gazdálkodott, 1914-ben bevonult, az orosz és olasz harctéren küzdött a kis ez. br. v. é. és K. cs. k.-t nyerve el. 1918-ban lépett a rendőrség szolgálatába, 1931-ben lett főtörzsőrmester.

Özv. Szijjártó Jánosné vendéglős. Mező u. 76. Férje géplakatos volt, 1929-ben Csepelen a harctéren szerzett betegsége folytán hunyt el. Ekkor vette csepeli házát, a melyhez hozzáépített s létesítette vendéglőjét.

Szilágyi Lajos a Wekerle vízműtelep gépésze. Fő ut. 127. Bicskén 1882-ben született, 1900-ban szabadult fel a lakatos iparban. Gépész szakvizsgát 1906-ban tett a technológián. 20 évig a Máv-nál dolgozott, 1930 óta a Weiss Manfréd gyár alkalmazottja.

Szímcsák István képviselőházi altiszt, háztulajdonos. Uj-Fő ut 13. Tornyan 1888-ban született. Mai állásában 14 év óta áll. Házát neje, aki előbb Láda Gyula felesége volt 1916-ban mint özvegy építette. Első férje ugyanis az orosz fronton 1914-ben hősi halált halt. Szímcsák is harcolt az orosz fronton. Házukban 10 lakás van.

Szímcsák Lajos képviselőházi altiszt. Szatmári u. 6. Tornyan 1890-ben született, a lakatos szakmát tanulta ki, majd autóvezető lett, 1919 óta van más állásában. Az orosz fronton harcolt és 4 évig fogságban volt.

Szokol Mihály lakatos m. Templom u. 28. (Saját ház.) Lőcsén 1864-ben született, 1883-ban szab. fel. 1897-től 1931-ig a Weiss Manfréd gyár előmunkása volt. Háza saját szerzeménye.

Szokolai István gyári alkalmazott, háztulajdonos. Komáromi u. 77. (saját ház). Ózdon 1901-ben született, 1920 óta áll a Weiss Manfréd gyár szolgálatában. Házát 1930-ban építette.

Szőke János gyári alkalmazott. Fő u. 60 Répcelakon 1887-ben született, lakatos iparban szabadult fel. Több helyen működött, mint főgépész, 1924 óta él Csepelen s azóta a posztógyárban dolgozik. A gyári gépek felügyelője. Résztvett a világháboruban. Volt egyháztanácsos.

Szutor Bálint háztulajdonos. Tiszánán 1877-ben született, előbb gazdál-

kodással foglalkozott, majd Amerikába költözött. 5 lakásos házát 1927-ben vette, Amerikából 1931-ben tért haza.

Tagscherer Ferenc éjjeli őr. Kortész u. 20. (Saját ház.) Szigetbécsein 1869-ben született, eredetileg a cipész szakmát tanulta és abban 8—10 évig önálló is volt. 1912-ben lépett a Weiss Manfréd gyár szolgálatába.

Talács György cipésmester. Árpád u. 42. Budapesten 1888-ban született, ipari képesítését Csepelen nyerte. Önálló 1919-ben lett. A szerb, orosz, olasz fronton szolgált. 1915-ben a trieszti fényező osztag tüzemestere lett. Volt ipartestületi előljáró, a szakcsoport volt elnöke. Elnöksége alatt vonult be a szakcsoport a kulturházba.

Talács Imre tüzeltő őrmester. Pusztaföldváron 1881-ben született, a cipész szakmát tanulta és gyakorolta. Tüzeltő 1926-ban lett. Az orosz és szerb fronton harcolt. Háromszor megsebesült. Br. v. é.-t kapott. Tüzeltő kitüntetése is van.

Takács János gyári alkalmazott. Hidégkúthy ut 5. (Saját ház.) Felvincen 1889-ben született, a kelmefestő ipart tanulta, majd a vendéglős szakmában dolgozott. Katonai szolgálata után csendőr lett és mint főtörzsőrmester szerelt le 1923-ban. Több kitüntetést kapott. Saját háza van.

Takács József lakatos. Temesvári u. 44. Soroksáron 1897-ben született, a lakatos ipart tanulta, több helyen majd a Beszkárt Rt.-nél dolgozott, 1913 óta a Weiss Manfréd gyárban működik. A román és olasz fronton harcolt.

Özv. Tarró Vincéné áll. tisztviselő özvegye. Férje, ki Geccén 1864-ben született rendőrfelügyelő helyettes volt, s 35 évi szolgálat után nyugdíjba ment. Házát 1912-ben vette.

Tatay Károly villanyszerelő m. ipartestületi elnök Fő ut 47. Budapesten 1894-ben született, 1909-ben szabadult fel, 17 évig volt segéd. 1926-ban lett

önálló. Az ipartestület elnöke, előbb volt alelnöke. Az orosz és olasz fronton harcolt, megsbesült, majd 1916-ban fogságba került.

Tálas György háztulajdonos, gyári alkalmazott. Zöldfa u. 8. Zalaszentbalázson 1875-ben született, Csepelen 1911 óta van. Három lakásos házat 1931-ben építtette.

Terleth János földmunkás, gazdálkodó, Csepelen 1872-ben született, mint régi csepeli család sarjadéka. Öröklött háza 1844-ben épült. Terleth résztvett a világháborúban.

Terleth Mátyás szikvizgyártó. Erzsébet u. 78. Csepelen 1868-ban született, eleinte gazdálkodott, házat 1899-ben építtette, 1908-ban pedig szikvizgyárat alapított. Résztvett a világháborúban.

Viléz Tormegi István dohánytözsés. Uj Fő ut 2. Felsőnyéken született 1889-ben. Iskoláit Pesterzsébeten végezte, majd ipari pályára lépett és az asztalos mesterséget tanulta ki. Csepelen 1929-ben telepedett le és ingatlan közvetítési irodája volt. 1933. mint hadirokkant trafikengedélyt nyert. A világháborúban a szerb és orosz fronton harcolt, ahol súlyosan megsbesült és fogságba esett.

Thomka József gyári alkalmazott. Völgy u. 29. Ozdon született 1897-ben, az ózdi gyárban tanulta ki a kohászatot. A Weiss M. gyárba 1920 óta dolgozik. A háborúban az olasz és orosz frontokon volt és a kis ez., kétszer bronz vit. éremmel és a K. cs. k. val lett kitüntetve.

Thum István tűzifakereskedő. Erzsébet u. 71. Szigetujfalun 1894-ben született, majd a Weiss Manfréd gyár alkalmazottja lett. 1919-ben fuvarozási vállalatot létesített s azt még ma is folytatja. Füzületét 1929-ben kezdte meg. Rövid ideig részese volt a világháborúnak.

ösv. Tickmann Lénártné, Kolozsvári u. 1. Néhai férje Kádármester volt, aki mint ősrégi csepeli család leszá-

mazottja, apja mellett tanulta az ipart, majd gazdálkodott. A háborúban is részt vett és meg is sebesült. 1929-ben halt meg.

Tihanyi Béla művezető. Duna u. 17. Budapesten 1883-ban született, a vas- és sztergályos iparban 1899-ben szabadult fel. Járt külföldön. 1900 óta pedig a fegyver és gépgyár alkalmazottja, művezetője. A Kereszt. socialista szakszervezet volt titkára, volt közs. esküdt. 1922 óta csepeli háztulajdonos.

Timár Gyula okl. gépészmérnök. József u. 36. Zsigárdon 1897-ben született, a József műegyetemen nyerte oklevelét. A Nemzeti Múzeum közp. fűtésberendezése, a Diana uti iskola, a Cyclop garázs fűtőberendezése és sok sok más munka dícséri kiváló szak-képzettségét. Mint a gyár vezető mérnöke működik.

Topits Venczel a „Topits Venczel és Fiai” Első Magyar Szpecial Ráspoly és Reszelőgyár megalapítója. A közel négy évtizedes önállósága alatt számos tanoncot nevelt a szakmára. Családjával 1905-ben telepedett le Csepelen, ahol az ipari élet jelentős tényezője lett. 18 éve az Ipartestület pénztárosa, de vezetőszerepet visz a község társadalmi és kulturális életében is. Erdemeit az Ipartestületek Országos Szövetsége, a Kereskedelmi és Iparkamara, a Magyarhét Országos Rendezősege és az Ipartestület elismerő oklevéllel honorálta.

Topits Lajos. Atyja üzemében szerzett szaktudását külföldön tökéletesítette. Ma a cég üzemvezetője. Résztvett a világháborúban, 4 évig hadifogságban volt.

Topits János. Szakmai tanulmányainak elvégzése után hadba vonult, 1918-ban szerelt le.

Topits András. Felszabadulása után egy évig praktizált, majd 1915-ben bevonult katonának. Végig küzdötte a világháborút, 50 %-os hadirokkant. Évek óta elnöke az Ipartestület Tanonc Vizsgáztató Bizottságának és Szakbizottsá-

gának. A forgalmi adó bíráló bizottság tagja. Ő a cégvezető a családi üzemben.

Topits József. Mint műhelyvezető működik a cégben. Ő is atyjánál tanulta a szakmát, 1919-ben szabadult fel.

Topits Ferencz. A villanyszerelő szakmát is kitanulta, ma mint utazó képviseli a céget és tartja fenn a kapcsolatot az üzletfelekkel.

Topits Lőrincz. Édesatyjánál tanulta az ipart, majd németországi, ausztriai és horvátországi tanulmányut után Csehországban önállósította magát.

Topits Józsefin. Az első felszabadult reszelővágó és szerszámlakatos. Az üzemben működik speciális munkakörben.

Tóth Andor vegyeskereskedő és keményítő üzem tulajdonos. Bender Sarralta u. 42. Baján 1897-ben szabadult fel. 1915-ben tengerész lett s 1918-ig harcolt, 1923-ban alapította vegyeskereskedését. 1932 óta van keményítő üzeme. Ebben 6 alkalmazottat tart. Keményítő gyártmányát „Árpád” néven hozza forgalomba.

Tóth András rendőrfelügyelő helyettes. Levente u. 28. Letenyén 1881-ben született, eredetileg borbély ipart tanult és Csákváron 5 évig önálló mester volt. 1914-ben az államrendőrség szolgálatába lépett. 1926-ban lett felügyelő helyettes. A világháborúban az orosz fronton harcolt s ott 3 évig fogságban szenvedett. Kis ez., br. v. é., K, cs, k, kitüntetése van.

Tóth Ferenc szövőmester, Nyirfa u. 11., 1902-ben született Budapesten, iskolái elvégzése után előbb a géplakatos szakmát kezdte tanulni, de abbahagyta és a textil továbbképző iskolát végezte el, melyről oklevelet nyert. Már 1921-ben a csepeli posztógyár szolgálatába lépett, és 2 év múlva már szövőmesterré lépett elő. 1927-ben nősült meg.

Tóth Flórián Ovoda u. 5. sz. 1890-ben szül. Kiskunfélegyházi és iskoláit is itt járta ki, majd gazdálkodással foglalkozott. 1925 óta a Székesfehérváros szol-

gálatában áll. 1912-ben lett állandó csepeli lakos. A háborúban az orosz, szerb és olasz frontokon volt, Hadifogságba esett, háromszor megsbesült. A kieszűst, bronz vit érem, a K. cs. k. kitüntetések kapta.

Tóth Gáspár dobánytözsédtulajdonos. Vágóhid u. 43. Kiskundorozsmán 1884-ben született, a világháborúig gazdálkodással foglalkozott, akkor az orosz és olasz frontra ment s ott 3 évet töltött meg is sebesült Kis ez., br., v. é. K. cs. k., seb é. kitüntést kapott. 1917-ben került Csepelre, előbb kishíró, majd fuvaros volt. 1926-ban trafikengedélyt nyert.

Tóth Imre fűszer és vegyeskereskedő. Vágóhid u. 24. Baján 1902-ben született, 1917-ben szab. fel. Szabadkán raktárnok, Baján a Köztisztviselők Fogy. Szöv.-nek üzletvezetője. 1922 óta önálló Csepelen. Üzlete saját házában van. A Kereskedők Egyesülete ellenőre. Lajos bátyja az orosz fronton hősi halált halt.

Tóth János piachérlő. Ferenc u. 127. Bánokszentgyörgyön 1899-ben született. Eredetileg kovácsipart tanult, 12 évig a Weisz Manfréd gyárban dolgozott. 1923-tól 1932-ig az állami pénzügyekben volt szerszámkészítő, közben neje Csepelen vezette fűszerüzletét. 1933 óta Csepel piachérlője. Az orosz fronton megsbesült.

Tóth B. József máv. tisztviselő. Árpád u. 10. Kiskunlaczbázán 1895-ben született, elvégezte a felső kereskedelmi iskolát, 1910-ben a Máv. szolgálatába lépett, jelenleg a Csepeli gyártelepen Máv. előjáró. Atyja is Máv. alkalmazott volt.

Tóth Kálmán fűszerkereskedő. Fő ut 2. üzlet Magyar u. 15. Baján 1889-ben született, 1905-ben szabadult fel. A Hoffmann József nagykereskedő cég szolgálatában érte a világháború. A szerb és orosz fronton küzdött, megsbesült és ekkor rokkantan a Weisz Manfréd gyárba vezényelték. Itt a gyár konsum-

jának raktárkezelője volt 1920-ig. Ekkor önálló fűszerüzletet újított. „A mi boltunk” cég alatt, amely még e néven ma is fennáll. Tóth volt közs. képviselő.

Tóth Mihály a Wekerle vízműtelep fűtője. Soldvadvárkertben 1885-ben született, eleinte gazdálkodott 15 hold birtokán. 1910 óta áll mai szolgálatában. 1920-ban vizsgát tett a technológián. Az orosz, román és olasz fronton harcolt, kis ez., kétszer br. v. e., K. cs. k. kitüntetése van.

Tóth Veres Gyula a vámmentes kikötő tisztviselője, Klossztermayer u. 42. 1891-ben szül. Kolozsváron. Erdélyi-származású családja a nemességet cca 200 évvel ezelőtt kapta Tóth előnévvel, ősei birtokosok voltak. Atyja beltagja volt egy szerelő és bádogos üzemnek, amely Kolozsváron a nagyipari üzemek közé tartozott. Ő maga iskoláit Dicsőszentmártonban és Kolozsváron végezte az érettségi vizsga után a Kassa—Oderbergi vasutnál lett forgalmi tiszt, ahol tizenhat évig működött. A vámmentes kikötőben 1930 óta a vasutügyi osztályon teljesített szolgálatot. A M. ö. ügyv. elnöke volt Bp. esten a IX. kerületben.

Török Jenő polg. isk. igazgató. Orsován 1893-ban született, középiskoláit Újpesten és Budapesten, a tanárképzőt Budapesten 1915-ben végezte. Azóta tanít Csepelen, 1917 óta mint igazgató. R. k. egyháztanácsos, több társad. és kulturális egyesület elnökségi tagja.

Trifán Miklós Kormánytanácsos, Rákóczi tér 4. Nagycsergeden szül. 1875-ben. Középiskoláit is Erdélyben végezte el, majd Budapestre került, 1909-ben és azóta a Kultuszminisztérium tisztviselője. 1931 óta kormánytanácsos. A nemzeti egység pártjának II. ker. Kinevezett elnöke. A csepeli M. ö. társelnöke. Kitüntetései: Arany érdemkereszt, polgári III. oszt. hadi érdemkereszt, háborus emlékérem, stb.

Trischler József községi irodatiszt. Komárom u. 71. Hódáságon 1870-ben született. A hadapród iskolába járt, majd 75 hold földön gazdálkodott. 1920 óta Csepel község tisztviselője, előbb végrehajtó volt, most irodatiszt. A világháborúban katonai tolmács volt.

Turi István gyári alkalmazott. Arpád u. 48. Beszánban született, kezdetben gazdálkodással foglalkozott, 1927 óta a Weisz Manfréd gyár szolgálatában áll. Az orosz fronton fogságba esett. Kis ez. v. é-e van.

Ughy Aladár lakatos m. Komárom u. 54. 1890-ben született, felsőnemeskeresztúron. Iparában 1908-ban szab. fel. Mint segéd a Weiss M. gyárban dolgozott. Jelenleg a gyár tüzoltóságánál, mint törzsőrmester dolgozik.

Uhrík János villanyszerelő m. Ferenc u. 59. Pöstyénben 1893-ban született, 1910-ben szabadult fel. 1924-ben önálló lett, 1925 óta pedig a Budapestvidéki villamossági r. t. csepeli kirendeltségének vezető szerelője. A háborúban a távírda ezrednél szolgált.

Uitz Antal korcsmáros. Alsó János u. 1. (saját ház.) Csepelen 1881-ben született, a lakatos szakmában 1903-ban szab. fel. 24 évig dolgozott a lőszergyárban, majd 1922-ben átvette atyjának Antalnak 1911-ben alapított vendéglőjét, amit a régi tradíciókhoz hűven vezet.

Uitz Sebestyén szatócs. Maros u. 23. Csepelen 1899-ben született, a vas- és fém esztergályos szakmában szabadult fel 1917-ben. Hosszu ideig a Weisz Manfréd gyárban dolgozott. 1928-ban létesítette fűszerüzletét, melyben neje is közreműködik. Családja az ősi telepesekek közé tartozik. Nagyatyja főbíró volt.

Unterreiner József kőművesmester és építész vállalkozó. Arpád u. 6. Nagykikindán 1878-ban született, a kőműves szakmában 1894-ben szab. fel. 1904-ben lett önálló. Az év. és ref. templom,

a Takarékpénztár, téglagyár stb. dicsőri szaktudását. Közs. képviselő, az önk. tüzoltó Egyesület parancsnoka 1912 óta.

Urschall Ferenc géplakatos. Horthy M. ut. 72. Budapesten 1883-ban született, 1901-ben szabadult fel. 28 éve a csepeli tölténygyárban teljesít szolgálatot. A Magyarorsz. Dalosszövetség tagja, ezüst éremmel tüntették ki.

Varga Imre gimnáziumi altiszt, Nagyhantoston szül. 1891-ben és iskoláit ugyanott végezte, majd gróf Zichy János szolgálatába állott. 1912-ben került a fővárosba, ahol a háború kitöréséig mint irodatiszt dolgozott. 1914-ben került a Madách Imre gimnázium szolgálatába. Fia jogszigorló.

Varga István kőműves, haztulajdonos. Bender Sarolta u. 36. Bolykon 1892-ben született, 1933-ban szabadult fel. Csepelen 1918 óta van. Házát 1927-ben létesítette ő maga építette. Az orosz román és olasz fronton harcolt.

Varga János igazgató. Petőfi u. Aradon 1880-ban született, a tanítóképzőt is ott végezte 1901-ben. Nagykamráson tanított 1901-től 1911-ig azóta pedig Csepelen. 1923 óta a Petőfi utcai iskola igazgatója. R. k. egyháztanácsos, az iparos tanonciskola igazgatója, az analfabéta tanfolyam gondnoka, volt közs. képviselő. A keresztény szocialista párt csepeli fiókjának alapító tagja és volt elnöke.

Varga János gyári alkalmazott, haztulajdonos. Gyépsor-u. 122. (saját ház). Mőzsön 1898-ban született, eleinte gazdálkodásban ténykedett, 1914 óta a Weisz Manfréd gyárban dolgozik. Az orosz, román és olasz fronton harcolt. Kis ez., br. v. é., K. cs. k. kitüntetése van.

Varga József kapus. Andrassy ut. 71. Nagyhantoston 1880-ban született, volt altiszt gr. Károlyi József közp. irodájában, a kultuszminisztériumban, 1930 óta pedig a képzőműv. főiskola portása. Az orosz, román és olasz fronton

harcolt. Br. v. é. és K. cs. k.-je van. 1931-ben építette csepeli házat.

Varga László gyári alkalmazott. Völgy u. 25. Kiskunfélegyházán szül. 1896-ban. Szülői házában gazdálkodott, majd 1922-ben Csepelre jött és a Weiss M. gyárban a csőgyártásnál nyert alkalmazást. A háborúban a szerb és olasz fronton vett részt. A bronz vit. érem, K. cs. k. és sebesülési érem tulajdonosa. A nemzeti hadseregben is szolgált.

Vargha Antal gépápoló, haztulajdonos. Fő ut. 127. Ráckeven 1863-ban született, eleinte gazdálkodott 1924-ig, amidőn Csepelen telepedett meg, ahol 1922 óta az állami vízművek gépápolója.

Váltó Sándor művezető. Zrinyi u. 29. Budapesten 1888-ban született, a géplakatos iparban felszabadulva állan. dóan a Weiss Manfréd gyár szolgálatában áll. 1911 óta művezető. Néhai báró Weiss Manfréd mérnök akarta kiképezni. A gyár legrégibb művezetője, aki a gyártás könnyebbé és olcsóbbá tétele dolgában jelentős újításokat alkotott.

Bolla Városi Vince reszelővágóm, eredetileg kőmivesipart tanult, majd hadbavonult az orosz és román frontra, ahol br. v. é., vaskereszt és K. cs. k. kitüntetését kapott. 1899 óta él Csepelen és 1918 óta van ott háza. A reszelővágó iparban 1930-ban szabadult fel és Bögnár Józseffel társas viszonyban önálló üzemet létesített. Külföldre is szállítanak. 1933 óta tűzfakereskedése is van, amelyben neje tevékenykedik.

Verschitz András gazdálkodó. Erzsébet u. 39. Csepelen 1870-ben született, ugyanott 30 hold birtokán gazdálkodik. 6 évig volt törvénybíró, 3 évig főbíró, egyháztanácsos, iskolaszéki tag., várm. tvh. biz. tag., a Takarékpénztár igazg. tagja, a Polgári kör elnöke, a testnevelési bizottság vezetője. Birói működése alatt épült a kulturház, több iskola és az óvoda, az Erzsébet utca

kövezése, az OFB. telkek felosztása. Apja is törvénybíró volt

özv. *Versitz Tamásné* sz. Bokonits Lujza háztulajdonos. Király u. 28. Néhai férje, gazdálkodáson kívül fuvarozással is foglalkozott. A világháborúban szerzett betegsége ragadta el 1932-ben az élők sorából.

Dr. Vidor Pál vegyész-mérnök. Petróleum kikötő. Kutason (Somogy m.) 1888-ban született. Okl. vegyész-mérnök és a műszaki tudományok doktora. Volt műegyetemi adjunktus. Az 1. honvédelmi ezred volt tartalékos főhadnagya, számos hadi kitüntetés tulajdonosa.

Várhegyi Kósa Sándor ny. művezető. Erzsébet u. Született 1880-ban. Középpajtán Székely nemesi családból 29 évig volt művezető a Weiss Manfréd gyárban, 1926-ban vonult nyugalomba. Házait még 1914-ben 1928-ban, és 1930-ban építtette. Azokban 10 lakás van.

Vigh Ferenc hentes és mészáros m. Zrinyi u. 2. Kisújszálláson 1885-ben született, ipari képesítését Rákospalotán nyerte, dolgozott Wien legnagyobb húszemében, önálló 1909-ben lett. 1925 óta él Csepelen, ahol 1930 óta van jól vezetett üzlete. A fronton megsebesült.

Virág János lakatos. Kertész u. 39. (saját ház). Adonyban 1894-ben született, 1919-ben szabadult fel, 1920 óta áll a Weisz Manfréd gyár szolgálatában. Az orosz, román és olasz fronton harcolt.

özv. *Virág Józsefné* Szabadkai- u. 30. Néhai férje 1901-ben a Weiss M. gyárban nyert mint lakatos alkalmazást, ahol több éven át dolgozott mint mester. 1914-ben a Székesfehérvári 17-es honvéd gy. ezredbe vonult be és orosz frontszolgálat alatt megsebesült és ugyanaz évben hősi halált halt. 3 gyermekük van, fia a nemzeti hádseregben 8 éve szolgál és jelenleg a testőrségnél teljesít szolgálatot.

Virágh Mihály tüzelőanyag kereskedő. Temesvári u. 58. Zohégényben 1905-ben született, eleinte atyja fűszerüzletében működött, 1931-ben létesítette mai üzletét, amelyet nagy buzgalommal vezet.

Virágos Sándor szabó m. Komárom u. 48. Szamosujváron szül. 1888-ban, iskoláit is ott végezte. Iparában 1906-ban szabadult fel. 1931-ben lett önálló. Csepelen 1921-ben telepedett meg, ahol 1928-ban házat építtetett.

Vizy Mihály kép. kőművesm. Kassai u. 26. Kunhegyesen 1891-ben született, 1909-ben szab. fel. 1928-ban Csepelen lett önálló. Több kisebb-nagyobb épület mutatja szakavatottságát. Az orosz, román, olasz és szerb fronton harcolt, háromszor megsebesült.

Vladár József közs. mérnök, hites tv. széki szakértő. Középkiskoláit és a műegyetemet Budapesten végezte. 1903-tól 1920-ig a Ksod vasut szolgálatában állt legutóbb mint felügyelő. 1920 óta Csepel mérnöke és a vízvezetéki hivatal vezetője. Részben ő tervezte Csepel vízvezetéki hálózatát és annak munkálatait ő vezeti.

Wagner István művezető, esztergályos. Fő ut 113. Budapesten 1896-ban született, 4 középkiskolát végezve, az esztergályos iparban 1914-ben szabadult fel a Weisz Manfréd gyárban, ahol azóta is dolgozik, 1928 óta mint művezető. 6 évig volt közs. képviselő, a Ker. soc. szakszerv. megalakítója és elnöke, a Weisz Manfréd dalárda alelnöke. Résztvett a világháborúban, ahol tizedes volt. 1922-ben nőül vette verségi Molnár Vilmát. 1911 óta lakik Csepelen.

Wallis János szerszámlakatos, háztulajdonos. Ferenc u. 12. Steyerben született 1874-ben, 1891-ben szabadult fel. 1892-ben került a Fegyvergyárba, majd a Ganz gyárba, röviddel utána a Weisz Manfréd gyárba, ahol 34 éve működik. 1927-ben nyert honosítást. 1907 óta

csepeli lakos. 1909 óta van saját háza.

Wallis János közs. gépész. Király u. 18. Pesterzsébeten 1901-ben született, 4 középkiskola elvégzése után, a szerző és géplakatos iparban 1920-ban szabadult fel. Dolgozott több német városban, majd a Weiss Manfréd gyárban. 1929 óta van mai állásában.

Walter Anna női szabóm. Király u. 80. Budapesten született, iparában 1915-ben szab. fel. Szabászatot Bécsben tanult, a mestervizsgát pedig 1920-ban tette le. Azóta önálló. A tanoncvisz. bizottság elnöke.

Walter Márton szerszám lakatos. Király u. 80. Csepelen 1904-ben született, 1924-ben szab. fel. Ugyanakkor művezető lett, de e minőségét elvesztette. 1926 óta szerszám lakatos. A kath. legényegylet alelnöke, a Sportegylet jegyzője.

Weinberger Sándor uri szabó m. Fő ut 59. sz. Nagyrábén szül. 1906-ban és Komádin végezte az iskoláit. Iparát is itt tanulta ki és 1923-ban szab. fel. Mint segéd az ország különböző helyein fejlesztette szaktudását, majd Komádban 1928-ban önálló lett és 1932-ben Csepelen nyitotta meg műhelyét. Kizárólag mérték szerint dolgozik.

Weisz István kályhás m. 1874-ben szül. Székesfehérváron. Ósrégi kályhás család leszármazottja. Jelenleg a cég 98 éves és országos hírnévnek örvend. Négy gimnázium elvégzése után kezdte az ipart és atyja cégtársa lett. Háborúban katonai szolgálatot teljesített. Neje: Diebold Teréz, Kinek Atyja 30 éven át mint esküdt hűségesen szolgált a községért.

Weisz István rézművesm. Kertész u. u. 73/a. (saját ház). Ráckevén 1887-ben született, 1904-ben szabadult fel. Több magyar városban és Hollandiában, majd a Weisz Manfréd gyárban dolgozott. 1926 óta önálló.

Willner Ignác ny. Hév. tisztviselő. Király u. 69. sz. Vámosmikolán szül. 1859-ben. Iskoláit Pozsonyban és Gyön-

győson végezte. 1882-ben az osztrák magyar államvasutaknál kezdte tisztviselői működését, ahonnan 6 évi szolgálat után a Hév kötelékébe lépett. Több állomás után Szétszentmiklóson helyezkedett el, ahol 15 évig állomásfőnök volt. 1912-ben lett csepeli állomásfőnök és 15 évi szolgálat után 1927-ben nyugállományba lépett. A tanácsköztársaság alatt igen nagy értékeket mentett meg a Hévnél, amelyekért elismerésben részesült.

Winkler József hengerész csoportvezető. Erzsébet u. 81. Bpsten 1881-ben szül. 18 éves korában szab. fel. 1921. óta csoportvezető a Weiss Manfréd gyárban. Házát 1911-ben építtette. A háborúban a vasuti ezrednél szolgált.

Winter Miksa textil és divátárkereskedő. Fő ut 83. Budapesten 1894-ben született. Sok viszontagság után először Budapesten önállósította magát. Csepeli üzlete 1931 óta áll fenn, de előző évben felépíttette házat. Üzlete közkedveltségnek örvend. Az orosz fronton megsebesült és fogságba esett, ahonnan 1/4 nap múlva megszökött. K. cs. k-je van.

Zeller János sütőmester. Hajnal u. 8. Dunyabogdányban 1892-ben született, 1910-ben szabadult fel. Sokáig volt segéd, többnyire vezető állásban, 1927-ben pedig önálló mester lett. 2 kemencés műhelyében 3 alkalmazottja van. Az orosz fronton harcolt. Az ipartest. szakosztály elnöke, azelőtt volt alelnöke.

Zettner Tamás fűszer és vegyeskereskedő. Erzsébet u. 17. Vértessogláron 1893-ban született, eredetileg a gép- és szerszámlakatos szakmában szabadult fel 1910-ben. Sokáig a Weisz Manfréd gyárban dolgozott. 1921 óta önálló kereskedő. A Csepeli Kereskedők Egyesülete pénztárnoka, a Ker. soc. gazd. párt kerületi csoportelnöke. Az orosz, szerb, román és olasz fronton harcolt. Kis ez., br. v. é., K. cs. k., német vaskereszt tulajdonosa.

Dr. Zoltán Jenő közs. állatorvos. Kosuth u. 9. Tóvároson 1886-ban született, középiskoláit Tatán és Csurgón, az állatorvosi főiskolát Budapesten végezte, 1913 óta Csepel közs. állatorvosa, 1926-ban szerezte meg a tudori oklevelet. Az olasz és orosz fronton harcolt, megsebesült, mint főállatorvos szerelt le.

Zorinátz Antal épület és tüzelőanyag-kereskedő és darálómalomtulajdonos. Fő ut 58/b. Csepelen 1902-ben született, keresk. érettségit tett, 1919 óta vezeti a néhai Z. János által 1906-ban alapított épület és tüzelőüzletet. Azonkívül 25 hold földön gazdálkodik. Községi esküdt dalárda tag.

Zupics Pál cukorkaárusító, háztulajdonos. Petőfi u. 17. Budapesten 1885-ben született, a vasöntő iparban szabadult fel 1903-ban. A Weisz Manfred gyárban 1911-től 1924-ig dolgozott, a Siemens gyárban csoportvezető volt. Házát 1920-ban létesítette. Az orosz fronton harcolt. Br. v. é., K. cs. k. kitüntetése van.

Zsebő József lakatos. Kassai u. 3. He-

vesen 1891-ben született, 1909-ben szabadult fel. Több helyen működött, most 3 éve a magyaróvári lőszergyár céllövöldéjében van alkalmazva. Csepelre 1909-ben került. Az orosz és olasz fronton harcolt, megsebesült, fegyvermester volt. Kis. ez., br. v. é., K. cs. k. seb. é. kitüntetése van.

Zimmermann Dezső keresk. utazó. József u. 27. sz. 1899-ben született. Budapesten. A Mester-utcai kereskedelmi iskolában érettségizett, majd tisztviselő lett a Ganz Danubius gyárban. 1920-ban került Csepelre és mint kereskedelmi utazó a Magyar Asphalt rt.-nak dolgozik.

Zsigmond Imre főmérnök, I. Vámmentes kikötő Székház. Lipárton 1884-ben szül. középiskoláit Szombathelyen az egyetemet Budapesten végezte. A haditengerészetnél teljesített szolgálata után a Ganz gyárban volt szerkesztő mérnök, majd a Lipták gyárban működött. A világháborúban Polában főhadnagy mérnök volt, 1919 óta a vámmentes kikötő főmérnöke.

RÖVIDÍTÉSEK:

Fr. sz. = frontiszolgálat.

Br. v. é. = bronz vitézségi érem.

K. (n.) e. v. é. = Kis (nagy) ezüst vitézségi érem.

K. cs. k. = Károly csapatkereszt.

Ipt. = Ipartestület.

Seb. é. = Sebesülési érem.

Sign. Laud. = Signum Laudis.